ROBERT SABATIER

İsveç Kibritleri*

ROMAN

Türkçesi: Orhan Suda

*SEL YAYINCILIK

İSVEÇ KİBRİTLERİ *

ROBERT SABATİER, Fransız şair, romancı ve eleştirmen.

1923'te dünyaya gelen Robert Sabatier küçük yaşta annesini yitirdi. Dayısının himayesinde geçen çocukluk yıllarından sonra bir basımevinde çalıştı. 40'lı yıllarda Direnme Hareketi'ne katıldı. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra *La Casette* adlı bir şiir dergisi çıkardı.

Sonraki yıllarda *Le Figaro Littéraire*'de ve *Les Nouvelles Littéraires*'de eleştirel yazılar yayınladı. Albin Michel Yayınevi'nin edebiyat bölümünü yönetti.

1971'de Goncourt Akademisi üyeliğine seçilen Robert Sabatier, bugüne kadar 21 roman, 10 şiir, 3 deneme kitabı ve 9 ciltlik anıt eseri (*Fransız Şiirinin Tarihi*) yayınladı. Filme de alınan *İsveç Kibritleri* 1964'den bu yana bütün dünyada yirmi milyonu aşan bir satış rekoru kırdı.

* **SEL** YAYINCILIK / ROMAN

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel.: (212) 516 96 85 Faks: (212) 516 97 26

Kitabevi: Mahmut Esat Bozkurt Cad. 1 / A Alsancak - İzmir
Tel.: (232) 463 99 68

http://www.selyayincilik.com
E-mail: posta@selyayincilik.com

ISBN 975-570-274-1

*SEL YAYINCILIK: 268

İSVEÇ KİBRİTLERİ
Robert Sabatier

Türkçesi: **Orhan Suda**
roman

Kitabın özgün adı:
Les Allumettes Suédoises

© Editions Albin Michel S.A.-Paris 1969
Kalem Fikri Haklar Koordinasyon Merkezi, 2005

Birinci Baskı: **Ocak 2006**

Kapak tasarım: **Gökçen Ergüven**

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Litros Yolu, Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203 Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Robert Sabatier

İSVEÇ KİBRİTLERİ

Türkçesi:
Orhan Suda

roman

Gözkamaştırıcıydı sokağım.

Yıllar akıp geçti. Bir hayli şey öğrendim, başka ışıklar gördüm; bitkilere olduğu kadar insanlara da gerekli aydınlığın göklere, güneşlere ve denizlere göre değişen eşsiz renklerini bir bir saydım. Ama hiçbir şey, ne doğa, ne de kitaplar, *sokağım*'daki güneşin o amansız, o değişmez beyazlığı kadar yer etmedi anılarımda.

Şüphesiz, bu göz kamaşması sadece özneldi ya da sadece *belleğin* geçirdiği başkalaşımlarda vardı ve gerçekliğinden emin olamazdım bunun. Ama hayatın esenliğiydi güneşten yansıyan bu esenlik. On yaşımdaydım ve ilk defa duyumsuyordum *hayatı*: bir ilk yarayla duyuruyordu kendini; insanlar arasına karıştım. Ve bir yavru kedi değil de küçücük bir insan olduğum için kurumuş bir damla gözyaşı kaldı yanağımda.

Evet, güneşin beyaza boyadığı külrengi binalarıyla, aralarından yeşil otların bittiği sokak taşlarıyla, kendi yalnızlığını kuşatan sınırlarıyla sokağım, yaşadığım her anı hiçbir zaman unutamayacağım kadar göz kamaştırıcıydı. Sanki ben değil de, bembeyaz bir ışık içine gömülen kendi kaybolmuş çocukluğum söz konusuymuş gibi, ilk acıların karşısında gözlerini kırpıştırarak bütün saflığıyla duran ve kalbi bambaşka çarpan bu ürpermiş çocuğu tekrar görüyorum. O zamanlar dünya yine de sevinçlerle doluydu.

Bir

Çocuk parmaklarının ucunu dudaklarında gezdirdi, ıslak yanağına hafifçe değdirerek, ufacık yüzünde kocaman kocaman duran yeşil gözlerine kaydırdı, altın sarısı uzun saçlarından hemen alnına düşen bir perçemi yana itti. Sıcak, tozlu havayı yudum yudum içine çekti uzunca bir süre.

Kaldırımın kıyısına, taş bloku sınırlayan iki çizginin tam ortasına oturduğundan siyah kadife kısa pantolonunun kenar baskısı kalçalarında bir iz bırakmıştı. Sanki bilmediği bir yerde uyanıyormuş gibi, çevresindeki her şeye dikkatle baktığı için hemen kalkmadı. İlk defa böylesine dikkat kesilmişti: şimdiye kadar annesinin kolları arasına büzülmekten başka bir şey yapmamıştı; sokağın dışında kalmış, orada olup bitenleri doğrusu hiçbir zaman görmemişti, işte her şey, onu kendi vücuduna, kendi elbiselerine, kendi benliğine yönelterek, birdenbire olduğu gibi görünüyordu. Evlere, dükkânlara, duvarlara, tabelalara, sokak levhalarına gözünü ayırmadan baktı. Her şey karşı konulmaz gerçekliği içinde ona birdenbire olağanüstü göründü. O zaman, bu evren nedir dedi içinden; ben bu evrende neyim diye sordu kendine. Niye başka yerde değil de burada bulunuyordu? Bütün bunlar onu niçin çevreliyordu? *Rahmetli* Pierre ve Virginie Châteauneuf'ün oğlu Olivier'nin başına bu belâlar niye geliyordu? Neden böylesine kimsesizdi artık?

Ayrı, yapayalnız kalmıştı. Yoldan geçen şu köpek kadar yalnızdı. Labat sokağının (72'den 78'e ve 69'dan 77 numaralara ka-

dar uzanan) bu kısa bölümü gibi ayrı düşmüştü; ardarda gelen yol kavşaklarıyla, (Kuzey Oteli'nin, Allier Oteli'nin, Polis Komiserliği'nin bulunduğu) Lambert sokağındaki yol kavşaklarıyla ve daha aşağıda Ramey ve Custine sokaklarıyla, en uzun yerinde gövdesinden kesilmiş bir baş gibiydi.

Bachelet sokağının yukarısında son bulan Labat sokağının bu bölümü Monmartre tepelerindeki sekiz katlı yapıların üzerine eğilmiş gibi duran sıvası dökük evleriyle, bir başka ayrıksı sokaktı.

Olivier gözlerini kaldırdı, başını ağır ağır çevirerek birbiri ardı sıra okumaya başladı: *Dardard Ticarethanesi, Çatı kaplamasu tesisatı, Çamaşırhane, Achille Hauser Şarapları...* Daha başka sözcükleri de okudu ama o kadar hızlı okuyordu ki bitmek bilmeyen anlamsız bir şey çıkıyordu ortaya: *oeufsdujourarrivagedirectauvergnekubpainviennoisplisséscols*, sonra harfleri, birbirinden ayırmadan ve bu deli yazısını düzeltmeye kalkışmadan, tersinden okumaya çalıştı.

Ellerini dizlerinin üzerine koydu ve pis suların her sabah lâğımlara doğru hızla aktığı yol kenarındaki bu oluklara bakmak için incecik bacaklarını açtı. İki kaldırım taşının arasında eğri bir çivi buldu, şekli bir gemiyi hatırlatıyordu. Sağ bacağını uzattı, sol kalçasının üzerine eğildi ve çiviyi pantolonun içi dolu cebine koymak için arkaya kaykıldı. Birden *L'Oriental* kahvesinde duyduğu bir sözü hatırladı: «Su oluklarına bakarak bir saat yürürsen, kendine bir kırmızı balon alacak kadar para bulursun». Kırmızı bir balon, bir kırmızı balon, bir balon, diye aklından geçirdi, sonra sözcükler uçup gitti. Düşüncelerini bir türlü toparlayamıyordu.

Sonunda, kısa pantolonunu çekerek kalktı. Cilalı tahta kanatları kurşunla mühürlenmiş yarı-toptancı tuhafiye dükkânına bakmaktan kaçınarak tekrar güneşli sokağa yöneldi. Göğsü ağrıyordu, hıçkırığa benzer bir ses çıkardı, nerdeyse ağlayacaktı ama gözyaşlarını tuttu.

Gökyüzüne baktı, ince gömleğinden giren güneş omuzlarını yakıyordu. Güneş çok çabuk batacak diye korkuyordu, ge-

ceden korkuyordu. Bachelet sokağındaki iki çocuktan yediği dayak bu korkunun yanında hiç kalırdı. Ne karşı koymuş ne de bağırmıştı; sanki sopa yemeyi umursamıyormuş, bunu hakediyormuş gibiydi. Kendisini döven çocuklardan biri öfkesinden;

– Oh olsun, anan geberdi ya! diye bağırmıştı.

Sokakta kavgasız gün geçmezdi. Doudou ile Lopez, Bachelet; Olivier de, Labat sokağında oturuyordu, yani aralarındaki eski bir çekişmenin kurbanıydı. Ama küfürleri duyunca şaşkın şaşkın bakmıştı: «Oh olsun, anan geberdi ya!...» Böyle bir cezayı hakettiğini, bunun kaçınılmaz olduğunu düşünerek anlamaya çalışmıştı bu sözleri, fakat boşunaydı; sonra düşünceleri birbirine karıştığından ağlamıştı.

Üzgün üzgün yürüyordu. Kendini beğenmiş Madam Haque'ın 73 numaranın hizasındaki zemin katına bakan penceresi birden büyük bir gürültüyle açıldı. Kadın tombul ellerini pervazın üzerine koydu ve başıyla da işaret ederek:

– Gel içeri! diye seslendi.

Olivier kadının iri kollarına merakla baktı, yer yer dökülmüş koyu kahverengi sıvanın belirsiz şekillere büründüğü koridora girdi. Kapıcı kadın Haque'ın odası ütülü çamaşır ve lavanta çiçeği kokuyordu. Kadın pencereyi kaparken «Gene sokaklarda sürtmüşsün,» dedi. Çocuk karşılık vermedi. Alçacık bir hasır iskemleye oturdu ve kızıl bir köpeğin sarkık kulaklarını okşadı.

Madam Albertine Haque'ın yüzü bitmemiş heykeli andırıyordu. İri gövdesinde vaktiyle ince olduğu sezilen çizgiler vardı. Bütün şişko kadınlar gibi aynada güzel görünmenin yollarını biliyordu. Kendisini dilediği kadar incelten bir ayna kullanıyor ve en güzel, en güven verici pozunu takınarak aynanın önünde saatlerce duruyordu. Bu yüzden çok gülünç bir şapka giyer olmuştu. Saçının uzun bukleleri sarkık yanakları boyunca yongalar gibi savruluyordu. Dudağından taşan ruj, küçücük ağzını yuvarlaklaştırıyor, yanaklarına sürdüğü allık ona şişirilmiş bir kukla görünüşü veriyordu. Üçü de - kadın, çocuk, köpek - sessizce durdular. Bresse işi oymalı büyük dolapta özen-

le yerleştirilmiş iç çamaşırları vardı, aralarına içi kokulu ot dolu keseler konmuştu. Mahalledeki diğer kapıcı odalarının aksine onun odası tertemizdi, hatta güzeldi de. Albertine gösterişsiz işinden kazandığı paranın dışında başka geliri de olduğunu, zengin bir adamla evli kızının dünyayı dolaştığını ve posta havalesiyle kendisine para yolladığını iddia ediyordu. Renkli posta pullarıyla süslü bir albümü masanın üzerinde daima açık bulundurduğu halde söylediklerine kimsenin inandığı yoktu. Basit insanların oturduğu bu mahallede herkes gibi onun da kendine göre bir hayal dünyası vardı.

Kadın pişkin bir ekmeği bıngıl bıngıl göğsünün üzerinde sıkıca tutarak iki dilim kesti. Ekmeğin kabuğu hoş bir sesle çıtırdadı. Albertine çocuğa, azarlar gibi:

– Marmelat mı istersin, çikolata mı? dedi.

Çocuk karşılık vermeyince omuzlarını silkti, «sen bilirsin» diyerek ekmeğe yağ sürdü ve üzerine de Cérébos tuzu ekti.

Olivier teşekkür etti ve düşen kırıkları yakalamaya çalışarak çekine çekine yedi. Duvar saatinin altın sarısı sarkacı çok yavaş sallanıyor gibiydi. Köpek, arada bir, dilimi kapmak için arka ayakları üzerinde dikiliyor, çocuk sıkılıyor ve kaptırmamak için dilimi yukarı kaldırıyordu. O zaman köpek hafifçe inleyerek kırıntıların dökülmesini tembel tembel bekliyordu. Derin, sıkıcı bir sessizlik vardı. Bu sessizliği sadece gıcırdayan bir tahta ya da penceredeki sineğin vızıltısı bozuyordu. Albertine kare biçiminde tuttuğu dört şişle birden çorap örüyordu. Olivier çorapların nasıl olup da yuvarlaklaştığını kendi kendine sordu. Ekmeği yavaş yavaş ısırıyor, her lokmayı ağzında eritinceye kadar çiğniyordu, bunu, yemek faslını uzatmak için yapıyordu; çünkü sonra ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyordu.

Sessizlik gittikçe büyüyordu. Bir haftadan beri herkes susuyordu ve söz yokluğu Olivier'ye bir kınamaymış gibi geliyordu. O zaman gerçekliğini kavrayamadığı için inanamadığı bu ölümden sanki sorumluymuşcasına suçluyordu kendini. Albertine,

– Gene kavga etmişsin! diye söylendi.

– Çocuk: «Hayır, ben değil. Doudon ile Lopez» dedi.

Kadın «bu da cevap mı yani» deyince sanki bu kadar doğru bir şey söylemekten nefret ediyormuş gibi, kızgın bir sesle:

– Annem öldüğü için dövdüler, dedi.

Öfkelenen Albertine, «Onların hepsi sokak çocuğu» diye mırıldandı, sonra haksızlık etmemiş olmak için: «Sen de onlar gibi, boyuna sokaklarda sürtüyorsun» dedi. İç geçirdi, sonra birdenbire konsolun çekmecesini çekti, örgüsüyle yün yumağı oraya attı. Bu çile yünün parasını ödememişti. Çocuk bunu biliyor diye düşündü ve kendisine âdeta kınıyormuş gibi baktığını sanarak sert sert, «yünün parasını ödemeyecek değiliz herhalde» dedi. Sonra birden öfkelenerek:

– Hadi, git dışarda ye, her yeri kırıntı içinde bıraktın, senin de o hayta çocuklardan kalır yerin yok, diye bağırdı.

Bu sözleri niçin söylemişti? Bunu kendisi de biliyor muydu? Belki de ayna gözlerinin altındaki kırışıkları yansıttığı için böyle konuşmuştu. Belki de birçok şeyden dolayı hayata kızdığı için bağırmıştı. Olivier'nin ardından baktı, az daha geri çağıracaktı. Bir küçük bardağa Calvados koydu ve kıtlıktan çıkmış gibi, bir yudumda içti, bir memnunluk vardı yüzünde, sonra dudaklarını sımsıkı kapadı.

*

Olivier sandallarının ucuna basa basa koridordan çıktı. Dudaklarında tuzlu bir tad vardı. Albertine, yünden niye söz etmişti? Anladığını sandı ama pek önemli değildi bu. O acılı günden beri sadece bir hafta geçmişti. Takvim yaprağında kırmızı ile kocaman bir «30», yanına da siyahla «Nisan» diye yazılıydı. Altta da yaldızlı rakamlarla yılı belirtilmişti. Annesi tuhafiye dükkânının ay sonu hesaplarını yapmış ve faturaları hazırlamıştı. Olivier kasanın arkasındaki yüksek tabureye çıkmış, Virginie de tahta cetvelin yapıştırıldığı düz masaya dayanmıştı. O söylüyor, Olivier yazıyordu: mor grogren, yaldızlı kordon püsküller, kalın iplik, astar, serpantin, fitilli kadife, masuralar,

merserize iplik... Sonra, rakamları gri çizgilerle çevrilmiş dar dörtgenler içine alt alta sıralıyor, eldeleri kurşunkalemle sütun başlarına işaretleyerek toplamaları yapıyordu. Annesi kontrol ettikten sonra faturalar masada üst üste bırakılmış, üzerine de, ucunda daima birkaç toplu iğne bulunan büyük kırmızı mıknatıs konmuştu. Daha sonra bu notlar pencereli zarflar içinde ilgili kişilere yollanacaktı.

Dal gibi bir kadındı annesi, değirmi yüzünde, Olivier'ninki gibi yeşil iri gözleri ışıl ışıldı, saman rengi saçlarını arkaya toplar, kalın bir topuz yaparak sedef bir tarakla tuttururdu. Camlı kapının üstüne tabelâcı işlek bir yazıyla *Dul Madam Virginie Châteauneuf* diye yazmış fakat o, «*Dul Madam*»ı kazıdığı için, sadece izleri kalmıştı. Otuz yaşında olmasına rağmen, ona hâlâ «Matmazel» diyorlardı. Virginie oğlunu göstererek gülüyordu. Âşıkları bunun üzerine yavan bir incelikle:

– Yok canım, bu sizin küçük kardeşiniz, öyle değil mi, yavrucuğum? diyorlardı.

Topuzunu düzeltmek ya da bir perçemi tarakla tutturmak için kollarını kaldırdığında *la la la la* diyerek hep aynı şarkıyı söylemeye başlardı. Cildi İskandinavyalı bir kadınınki gibi parlak ve beyazdı. Gözlerinin altındaki halkalar ve uzun kirpikleri bakışlarındaki derinliği gölgelerdi. Bazen yanakları pembeleşirdi: On sekiz yaşındayken sağ ciğerinde bir leke belirmişti ama o, iyileştiğini söylerdi. Gülümserken açılan solgun dudaklarının arasından bembeyaz dişleri görünürdü. Modayı pek umursamaz, oldukça uzun siyah etekler ve kendi eliyle işlediği beyaz keten bluzlar giyerdi.

Bazen onu görmeye bir erkek gelirdi; bir süre tuhafiye dükkânına sık sık uğrar, çocuğun gönlünü etmeye uğraşır, sonra da görünmez olurdu. Derken, bir başka erkek çıkagelirdi. Olivier bu görüşmecilerden pek hoşlanmazdı. Onlar uğradıkları zaman, annesi dükkânı kapatır, oğlunun canı istemese bile, sen git sokakta oyna, derdi. Ya da ona sinemaya, *Marcadet-Palace*'a, *Barbes-Pathé*'ye, ya da daha uzaktaki bir sinemaya, *Stephenson*'a (Stephen denirdi) gitmesi için para verirdi. Daha olmazsa, 77

numaralı evde oturan kuzenleri Jean ile Élodie'lere yollardı. Ama Jean, evlendiğinden beri Olivier ile çok daha az ilgileniyordu.

Virginie oğluyla beraberken anne gibi değil de abla gibi davranırdı. Onu, bazen kendine çeker, sanki Olivier bir aynaymış gibi, gözlerine derin derin bakar, ona bir sır söyleyecekmiş ya da çok acı bir gerçeği açıklayacakmış gibi olur ama birden alt dudağını ısırır, birinin kendisine yardım etmesini istermişçesine, şaşkın şaşkın çevresine bakınır ve birdenbire, yalvarır gibi, "hadi, Olivier, git oyna", derdi.

Olivier, akşamları annesiyle birlikte oynadığı oyunları seviyordu. Bir dolaptan çıkarılan oymalı kutularda duruyordu oyun takımları: Kırmızı, sarı atlar, yuvarlak taşlarla dolu torbası ve numaralı kartlarıyla tombala, kayıp bir taşın yerine bir düğmenin konduğu dama ve domino. Birlikte olmanın sevincini duyuyorlardı bu oyunlarda. Bir akşam, Olivier'ye Sarı Cüce oyununu öğretirken, birden durmuş ve söyleyivermişti:

– Artık bana, anne deme, Virginie de. Ama Olivier, yüzünü asarak, gene «anne» demeye devam etmişti...

Tuhafiye dükkânı sayısız çekmecelere, tepeleme karton kutulara ve etiketli paketlere konmuş mallarla; iççamaşırları işaretlemek için kullanılan kırmızı şeritlerle, mezuralar, çileler, kurdelalar, ipek kaytanlar, fermuarlar ve lastiklerle dolup taşıyordu. Olivier bu sayımlarda annesine yardım ettiği için yünlüleri, pamukluları, iplik makaralarını, keten, kendir çeşitlerini, boy boy düğmeleri: siyah gözler gibi parlak düğmeleri, basma düğmeleri, deri, tahta ve sedef düğmeleri, madeni düğmeleri, şerit düğmeleri... Makas türlerini: Dikişçi kadın ve terzi makaslarını, dikiş, nakış makaslarını, sürfile makaslarını, biçki makaslarını ve dikiş iğnelerini, şişleri, kopçaları biliyordu. Üzerine Millet'nin Angelus'ü, Tilki ve Ağustosböceği, güller ve kediler işlenmiş kaneviçeler ne kadar göznuru döküldüğünün belirtisiydiler. Siyah kehribar iğneler, çeşitli örgüler, kurdelalar, volanlar, danteller, geniş yakalıklar, ipek çiçekler çok zarif giyinmiş kadınları hayal ettiriyordu. Olivier bütün boş makara-

ları topluyor, dört ince kurdela koyarak mahalledeki küçük kızlara veriyor, onlar da makaraların deliklerinden büklüm büklüm sarkan şeritlere bayılıyorlar ama sonra bunları ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Sabahları dükkân hep müşterilerle dolardı, sadece evkadınları değil, dikişçi kadınlar, terzi kadınlar, geveze ihtiyar kadınlar ve Virginie'nin indirimli mal sattığı erkek terziler de gelirdi. Konuşurlar, gülerler, anlatılanları dinlerler; tavsiyelerde bulunurlar, moda dergilerini karıştırırlar, patronlardan beğendiklerini seçerlerdi. Tahta metreyle ölçülen kumaşlara dikkatle bakılır, para kasası çın diye çınlar ve Virginie'nin adı durmadan tekrarlanırdı: «*Virginie*, yeşil ince kurdeladan verir misin?. *Virginie*, plisoleyim hazır mı? Düğmelerim hazır mı? Düğmelerim tamam mı *Virginie*? Capitonnelerim oldu mu? *Virginie*, pembe ekstrafor istiyorum... *Virginie*, bana yirmi beş santim grogren ver, bir de jartiyer lastiği ile askılık istiyorum. *Virginie*, ara-dantel, kaytan ve gipür verir misin? Ama o kadar çok olmasın, hayır hayır, ondan değil, bundan, *Virginie*, *Virginie*...»

O akşam uzun beyaz eliyle göğsünü tutarak kesik kesik öksürmüştü. Parmağında duran iki yüzüğün biri kendisinin, biri de beş yıl önce ölen kocasınındı. Gözlerinin içi yanıyordu ve oğlu dikkatle baktığı için gülümsemeye çalışmıştı. «Artık kimse gelmez» diyerek dükkânı her zamankinden daha erken kapatmış, sonra da oldukça neşeli bir sesle:

– Biliyorsun Olivier, bugün çikolata yapacağız... demişti.

Dükkân, oturdukları iki odadan ilk odaya kadar taşmış, her yer malla dolmuştu. İğne yastığı, makaslar, yüzükler, iplikler, kumaşlar, Singer dikiş makinasının üstünde hep karmakarışık dururdu. Ceviz masanın üstüne bronzdan yapılmış «yaralı bir Asur aslanı» konmuştu. Aslanın vücuduna saplanmış oklar artık yerinden oynuyordu ve masada kartonlar, çile çile yünler, kataloglar, eşantiyon parçalar da vardı.

Ortalık kararmağı için Virginie lâleli avizeyi yaktı. Yarım-yuvarlak masadaki paketleri kaldırdı, muşambayı sildi, sonra büfeden koca bir tablet sütsüz çikolata alıp, altın madalyalar res-

medilmiş yeşil kâğıdı ve kalay kâğıdını çıkardı, Olivier'ye bir mutfak bıçağı uzatarak:

– Çikolatayı rendeleyeceksin dedi. Öyle değil, daha yavaş yapacaksın. Çok yeme sakın!

Virginie, rendelenmiş çikolatayı kaynar suya dökerek, tencerenin çeperinde topakları kaşıkla iyice ezdi. Kakaolu çikolatanın hoş bir kokusu vardı, kırıldıkça kenarları daha parlak oluyor ve üzerinde kabartılar meydana geliyordu.

Pişirmenin de bir usulü vardı: Virginie, sıvının içine kaymak bağlamış sütü azar azar dökerek tahta bir kaşıkla karıştırıyor sonra pirinç unu serpiyordu. Çikolata kıvama gelince üzerine anason ya da kahve özü damlatıyordu. Nefis bir koku yayılıyor, Olivier, dudaklarını yalayarak, mam mam diyor, ikisinin de ağzı sulanıyordu ve Virginie yağlı çörek paketini açıyor, üzerine yine yağ sürüyordu.

Bu lezzetli yemeğin üzerine bir el çin dominosu oynadıktan sonra Olivier'ye, hadi artık dersinin başına, demişti. Clignancourt sokağındaki okulda Bibiche denilen Peder Gambier eski eğitim metodlarından birini uygulayarak öğrencilerin şakaklarının hizasındaki kısa saçlarını, sahte bir gülüşle (velilerin muhtemel şikâyetlerini geçiştirmek için) dura dura çekiyordu; en iyisi, onun bu acayip okşamalarından ve ardından da Güneyli aksanıyla «demek beyimiz dersine çalışmamış, beyimiz bir katır, hem de inatçı bir katır» diye yaptığı ve diğer öğrencileri güldüren alaylı şakalarından kaçınmaktı.

O akşamı ömrü boyunca unutamayacaktı. Yıllarca sonra bunu yine hatırlayacak, yine yaşayacaktı. Hayatında kesin bir dönüm noktası olarak kalmayacak mıydı o akşam? Yaşantısının bu kaybolmuş cennetinde tarih kitabının sayfalarını çeviriyor, ünlü kişilerin resimlerine bakıyordu: Sırmalı elbisesiyle I. François, siyahlara bürünmüş Şarlken'i kucaklarken, semenderlerle çevrili II. Henri ile Diane de Poitiers din değiştirenlerin öldürülüşünü seyrederken, Ravaillac, Ferronnerie sokağında IV. Henri'yi hançerlerken Olivier sayfaları çeviriyor, öğretmenin henüz vermediği dersleri de okuyor ve Virginie'ye,

– Bana IV. Henri'yi anlat, XIV. Louis'yi anlat, diyordu.

Olivier için bütün bu Fransa tarihi, bir bilgi konusu değildi; güzel efsanelerden, Perrault'nun masallarına göre biraz daha gerçek olan masallardan ibaretti.

Sonra her akşam duyulan o mutluluk. Prensin yatışı (Çünkü, annesi tarafından sevilen her çocuk bir prenstir). Yumruklarıyla vura vura şişirdiği yastık, buruşmasın diye itinayla ütülenmiş ve çenesine kadar çektiği çarşaflar, o tatlı okşayış, uykudan önceki son öpücük, bir etekliğin hışırtısı, akan suyun sesi, uzaklardaki gürültü, gevşemiş bedenin kendini bırakması, derin uykulara dalması...

*

Yıllar da geçse, o alışılmadık uyanışını hiç unutmayacaktı. Annesi kalkmamıştı. Vakit herhalde çok erkendi. Tekrar uyuyabilmek için gözlerini kapamış fakat jaluziden ve aşınmış tahta kanatları arasından sızan kesif bir aydınlığın etkisiyle uyuyamamıştı. Bunun üzerine yatağından kalkmış, tek başına beklememek için annesinin koynuna girmiş, ağzını da onun çıplak koluna dayamıştı. Teninin buz gibi olduğunu hissedince yorganı iyice çekmiş ve uyuyakalmıştı. Uyandığında, vakit hiç geçmeyecekmiş gibi bir duyguya kapılmıştı. Sokaktan gelen gürültülerde bir başkalık vardı. Tanyeri ağarırken duyulan ayak seslerine benzemiyordu bunlar. Avludaki pencerelerden anlaşılmaz sözler geliyordu, çok uzaklarda bir otomobilin klakson sesi duyuluyordu. Olivier, annesini uyandırmak umuduyla öksürmüş, yatakta dönüp durmuştu.

Daha sonra tahta kanatlara vurulduğunu duyunca, zaman duygusunu tamamen yitirmişti. Tanıdık sesler, dükkâna sık sık uğrayanların sesleri geliyordu kulağına. Kimdi acaba? Madam Chamignon mu, Madam Schalach mı, yoksa Madam Haque mı? «Virginie, Virginie! Dükkânı açmayacak mısın artık?» diye bağırıyorlardı. Sonra ona seslendiler:

– Hey, Olivier, n'oluyor kuzum? Anneni uyandırsana. Uykusunu alamadı galiba. Hasta mı yoksa? Virginie, Virginie!

Olivier;

– Durun, şimdi uyandırıyorum, diye karşılık verdi.

Annesinin yanaklarını okşadı, kulak memesine öpücükler kondurdu. Virginie kımıldamadan durduğu için şaka yaptığını sandı; «*uyansana, uyansana*» şarkısını söyledi. Sağ elini kaldırmasıyla düşmesi bir oldu. Yine şaka yaptığını, mahsuscuktan uyuduğunu ve birden güleceğini sandı. Seslendi, kollarını çekti, başını kımıldattı; ama boşunaydı. Virginie hareketsiz yatıyordu. Bir tek, yüzünü çevreleyen uzun saçlan canlıymış gibi duruyordu.

Şaşkınlığından, pencereye kadar gitti ve tahta kanatların arasından:

– Uyandıramıyorum, dedi.

– Sen bize kapıyı aç, hadi, durma, çabuk ol!

Bir an duraladı; açayım mı der gibi annesine baktı, mağazanın kapısına kadar gitti, sürgüyü çekti, tokmağı çevirdi. Cama yapıştırılmış çıkartmada resimde bir köpek, sahibinin *Extra-Souple* pantolon askısını çekiştiriyordu. Kapı açılınca, pancurların sürgüsünü çekti, içeriye çiğ bir aydınlık doldu.

Kadınlar daracık yere itiş kakış girdiler, Olivier'yi kenara itip odaya daldılar. Bu telâşlı girişten aptala dönen çocuk, kadınların ardından seğirtti, ama içlerinden biri onu göğüsleyerek: «Sen buradan bir yere kımıldama» dedi. O zaman çocuk, «anneciğim, anneciğim!» diye bağırdı. Orada, oda kapısının arkasında, ellerini pijamasının üzerine kavuşturarak durdu. Yüzü kaygılıydı. Gürültüler geliyordu, sonra ünlemler, iç çekişler duydu. Ardından ortalığı çok uzun bir sessizlik kapladı.

Sonunda odadan fısıl fısıl konuşan ve ona göz ucuyla bakan iki kadın çıktı. Gergin yüzlerine maske geçirilmiş gibiydi. Kadınlardan biri, galiba Madam Chamignon ya da Madam Vildé: «Sen burada kal» diye tekrarladı ve telâşla mağazadan çıktı.

Çocuk bir an bu yasağa uydu, sonra annesine kavuşmak, onun kolları arasına sığınmak ya da onu korumak için odaya doğru koştu ve Virginie'nin upuzun yattığı yatağa gitmesini önlemek isteyen iki kadının arasına sokuldu. Kadınlardan biri

sarımsak kokan eliyle çocuğun gözlerini kapadı ve onu sımsıkı tutarak odadan çıkardı. Çocuk bağırmak istemişti ama sesi boğazında düğümleniyordu. Kendisini döveceklerini sandı ve tokatlardan sakınmak için dirsekleriyle yüzünü kapamaya çalıştı. O zaman kadın çocuğa gerçeği söylemeye karar verdi. Yumuşak, tatlı bir sesle anlatmak istedi ama sesi hüzünlüydü.

– Dinle, yavrucuğum, artık annen yok, dedi.

Çocuğun kendisine anlamadan baktığını görünce acıklı bir sesle:

– Annen öldü, anlıyor musun, annen öldü! diye ekledi.

Bu defa bir başka kadın, inandırıcı bir sesle,

– Evet yavrucuğum, annen öldü, *vefat etti* dedi.

Sonrası kapkara kocaman bir çukurdu. Gece kuşlarının ötüşleri gibi çığlıklarla dolu bir evrendi. Biri acı acı uludu, belki de bu uluyan kendisiydi. Koşuşmalar, yüzüne tuzlu su serpmeler...

Üşüyor, titriyordu. Anlatılmaz bir korkuydu bu; göğsü inip kalkıyor, bir hayvan gibi korkuyordu. Annesinin koynunda değil, ölü bir vücudun yanında, bir ölünün yanında uyumuştu. Dokunmuş, öpmüş, okşamıştı. Gözlerini yumruklarıyla kapayarak donuk bakışların, soğumuş bir vücudun yüreğine saldığı bu korkuyu anlamaya çalışıyordu. Gözlerini öfkeyle yumuyor, kendini yere atıyor, büzülüp tostoparlak oluyordu. Artık hiç kimse onu korumuyordu. Vücudu bir pavuryanınki gibi yumuşacıktı, kendini savunamazdı. Şurasında bir sızı vardı. Artık nefes alamıyor, bu yabancı kalabalığın önünde öylece duruyordu.

– Öksüz kaldı yavrucak.

Gelenler gittikçe artıyor, içerisi evkadınları ve meraklılarla doluyordu. Boş yere konuşuyorlar, ağlayıp sızlanıyorlar, basmakalıp sözleri tekrarlıyorlar, acıyormuş gibi yaparak aslında kendilerini savunuyorlardı.

– Annesi herhalde onu seviyordu!

Sonra çenesi düşük kadınlardan biri birden bir şey keşfetmiş gibi oldu. Çocuk yerde büzülmüş yatıyordu, başının altına bir yastık koymuşlardı. Kadının:

– Sakın kendini zehirlemiş olmasın, dediğini duydu.

Hepsi de masanın üzerinde duran kâselerin içindeki koyu kahverengi çikolata artıklarına baktı.

– Hastalığının geçmeyeceğini biliyordu.

– Bu çocuk da çok yaşamaz, ölür.

– İlle de öyle olması gerekmez.

Konuşmalar sürüp gidiyor, sesler yükselip alçalıyordu. Madam Haque, Olivier'yi işaret ederek, «susun, susun!» dedi. «Ya öldürüldüyse... Susun, susun! Niçin olmasın? Eve erkekleri alıyordu. Adlî tabibi çağırmalı, Belediyeye haber vermeli. Hayır Polise değil, Belediyeye, kuzenine. Adı neydi? Şu 77 numarada oturan...»

Çocuğun ellerini zorla yüzünden çekip sordular:

– Adı neydi kuzeninin? Jean, Jean'dı değil mi? Nerede çalışıyor? Nerede dedim, cevap ver yavrum, anlıyor musun, cevap ver, telefonu var mı?

Olivier bu sözlerden ne demek istediklerini anlamıyordu. Sanki yüzünü ölüm bürümüş gibi donuk donuk bakıyordu. Yine titremeye başladı. Üstelemediler. Islak yüzünü elleriyle kapadı.

O sırada içeri bu mahallede oturan sakat bir adam girdi. Çarpık bacakları vücudunun iki yanından sarkıyor ve kol gibi kullandığı iki bastonun boynuz biçimindeki saplarından tutarak yampiri yampiri yürüyordu. Pis bir barakada yaşadığı için Örümcek diyorlardı ona. Bir fare gibi, pislik; bir kedi gibi ciğer yediği söyleniyordu. Kimin nesi olduğunu bilen yoktu. Çok okurdu. Onun burada bulunmasına herkes şaşmıştı, çünkü kimseyle konuşmuyordu; kendisiyle konuşan da yoktu. Varlığı çevresindekileri rahatsız ediyordu, iri siyah gözlerini dikti, yerde hareketsiz yatan çocuğa baktı. Koyu esmer yüzü anlamlıydı. Kalın dudaklarının, arasından çok tatlı bir ses çıktı:

– Kuzeni Jean'ın yerini biliyorum, dedi. Bir matbaada çalışıyor. Bana biraz para verin de Ernest'lere telefon edeyim. Karısına henüz bir şey söylemeyin. O kadar genç ki...

Madam Haque, tiksinircesine, eline birkaç kuruş sıkıştırdı. Olivier sakat adamın kendisine baktığını farketti ve şaşkın bir

böcek gibi güçlükle uzaklaştığını gördü. Bir an herkes sustu. Çocuk yine yüzünü kapadı ama saldığı dehşete rağmen, Örümcek'in beklenmedik bir anda görünüşü, ölümün Olivier'de yarattığı korkuyu biraz hafifletmiş gibiydi.

– Yavrucak, şimdi öksüz de kaldı, kim bakacak ona?

Yerden kaldırdıklarını, dükkânın dışına çıkardıklarını hissetti. Albertine, Jean gelene kadar onu kendi odasına götürmeye karar verdi.

Bu yolu nasıl yürümüştü, bir türlü içemediği ve kadının durmadan önüne doğru ittiği koca bir fincan sütlü kahve nerden çıkmıştı? Bunu hiçbir zaman hatırlayamayacaktı. Hatırlayabildiği tek şey, üzerinde bir süt tabakasının beyaz, pis bir paçavra gibi yüzdüğü ılık kahvenin mide bulandıran kokusuydu.

Albertine, Olivier'yi köşedeki kadife divana doğru itti, çocuk divanın en loş yerine oturdu. Kadın, önüne *Eve*, *Ric et Rac*, *Vu* dergileriyle Feix Chat sayfası açık duran *Excelsior* gazetesini koydu. Bunları görmedi bile. Gözleri mavi mineli kahve cezvesinin üzerindeki bir lekeye takıldı. Başka hiçbir şeyi değil, hep bu lekeyi görüyordu: İri bir sinek gibi simsiyah duruyordu.

Albertine, oradan oraya gidip geliyor, takımları kaldırıyor; dua eder gibi anlaşılmaz bir şekilde mırıldanıyor, yanaklarını kaşıyor, tükürüklediği işaret parmağıyla kaşlarını parlatıyor, çocuğa doğru ilerliyor, geri dönüyor, içini çekiyor, burnunu siliyordu. Sonra dayanamadı, bir haber var mı, diye gitti.

O zaman Olivier usul usul ağladı. Duvar saatinin tik takları duyuluyordu. Sessizlik arttıkça vakit geçmek bilmiyordu. Çocuk arada bir sakinleşiyor, bütün bunlar kötü bir rüya mı yoksa diye kendi kendine soruyor, sonra hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlıyordu. Sarkık kulaklı kızıl köpek yanına oturmuş ona bakıyordu. Çocuk sonunda başını divanın köşesine dayadı. Keskin bir şey canını acıtıyordu. Öylece kaldı. Bitkindi; korkudan, yüreğindeki dinmeyen sızıdan.

*

Sıcaktan sokakta yaprak bile kımıldamıyordu. Kireçten bembeyaz olmuş duvarcılar sırtlarını beyaz bir duvara dayamışlar, karınlarını doyuruyorlardı. Canlı gibi görünen yerleri elleriyle yüzleriydi.

Olivier, başını önüne eğmiş, kaldırımdaki tebeşir izlerine baka baka yürüyordu. Atlı karıncayı ya da renk renk dondurma dolu gümüş kupalar üzerine eğilmiş müşterileri seyretmek için sokaktan uzaklaşmak, *la Maison Dorée* mağazalarına, Chateau-Rouge'a kadar yürümek istemişti. Sınıf arkadaşlarını merak ettiği için ilkokulun oralara da gitmişti. Jean, bu ders yılında nasıl olsa sınıfta çakacak diye onu okula yollamamıştı. Bu yüzden, Olivier sokağa, artık bir daha giremeyeceği bir köpek kulübesi gibi kendini çeken tuhafiye dükkânının kapalı tahta kanatlarına doğru yönelmişti.

Daha sonra, Sacré-Coeur'ün bas sesli büyük çanı *Savoyarde* bütün haşmetiyle çalmaya başlayınca Labat sokağı canlanacaktı. Çıkıntılarını dümdüz gösteren ve onu soluk bir renge büründüren bu yakıcı gün ışığında Sacré-Coeur, şimdi ölgün duruyordu.

Olivier, sıcak basamaklarına oturmak için Bachelet sokağına kadar uzandı. Bağdaş kurdu ve cebinden Ramey sokağındaki kasabın verdiği sararmış beş aşık kemiği çıkardı, parmaklarını kirleten tozun içinde oynamaya başladı. Bu oyunda oldukça usta sayılırdı. Bir iki denedikten sonra «cuk» oturttu. Sonunda - oynamaktan vazgeçti, aşıkları birbirine sürterek gıcırdattı.

Herkesin şimdi bu çocuk n'olacak, diye konuşması onu can evinden vuruyordu. O zaman nereye konulacağı bilinmeyen bir nesne haline geliyordu. Her yer doluydu, kimse kucak açmıyordu ona.

İlk yapılacak şey annesinin gömülmesiydi, yani cenaze töreni için para bulmaktı. Dükkânın kasasından pek az bir şey çıkmıştı. Belki birikmiş parası vardır diye çamaşırların arasına bakmışlar fakat bir şey bulamamışlardı. Sonra büyük mıknatısın altında, çocuğun çirkin bir yazıyla yazdığı ve gönderilmek üzere duran faturaları görmüşlerdi. Roblot Cenaze Alayı Mü-

essesesi'ne danıştıktan sonra Madam Haque ve Élodie bildikleri bir terzi kadını, alacakları tahsille görevlendirdiler.

Albertine kızara bozara, şu sıralarda çok sıkıntıda olduğunu ve çile yünlerin parasını ödeyemeyeceğini söyledi.

Ne yazık ki, görevli kadın kime gittiyse eli boş döndü. O zaman Olivier'yi göndermeyi akıl ettiler. Kederli yüzü, öksüz oluşu, borçluları yumuşatabilirdi. İğrenç bir şeydi bu, ama hiç kimse işin bu yanını düşünmedi. Böylece, Olivier, sol elinde faturalar, koltuğunun altında eski bir el çantası, görevini yerine getirmek için yola koyuldu. Sadece karşıdaki terzi (tabelâda, adının altına terzi kelimesi yaldızlı harflerle yazılmıştı) "itiraz etmeden ödedi ve çocuktan «bedeli nakden alınmıştır» diye yazarak kırmızı bir pulun üzerine imzasını atmasını istedi.

Çocuk bazen gözyaşlarını ceketinin koluyla silmek için geçitlerde durarak, görevini utanç içinde sürdürdü. Binaların numaralarına baka baka, sokak sokak dolaştı, katlara çıktı; kapılara vurmadan, zillere basmadan önce duralıyor, öğretilmiş sözleri gelişigüzel söylüyordu. Pek bir şey elde edemedi. Gelip kendimiz ödeyeceğiz, faturada bir hata var, şimdi sırası değil, bir yerden para bekliyorum diyerek karşılık veriyorlardı... Ya da ona annesinin nasıl öldüğünü soruyorlar, çocuğa acıyorlar, şimdi kendisine kimin bakacağını öğrenmek istiyorlardı. Daha fazla dayanamıyordu. Gözlerinin içi yanıyor, alnını ter basıyordu; oysa, başını öne eğerek, ölgün bir sesle, «cenaze masrafını karşılamak için» demesi gerekiyordu. Özür dilemek istiyor ama söyleyecek söz bulamıyordu.

Dönüşte, toplayabildiği birkaç kuruşu gösterince ona kendisini kınıyorlarmış gibi geldi. Her faturaya karşılık müşterinin ne dediğini hatırlamaya çalışıyor fakat her şeyi birbirine karıştırıyordu. Sonunda «benim bir suçum yok, suç bende değil» dedi.

Bütün bu olanlardan sonra topu topu bir hafta geçmişti. Güneş hiç eksilmemişti gökyüzünden. Olivier, orada taşın üzerinde oturmuş duruyordu, aşık kemikleri yanındaydı.

Derken, sokak yavaş yavaş canlandı. «*Dardard İşletmesi*»nin işçileri bir iki kadeh yuvarlamak için *Transatlantique* kahvesine

gittiler; haftalıklarını alınca hep böyle yaparlar, bir süre kendilerini konuşmaların, renk renk içkilerin büyüsüne kaptırırlardı. İşlerini bitirenler yorgun argın sokağın yolunu tutmuşlardı. Çoğu işçinin başında siperliği yağlı geniş bir kasket vardı. Bu «bayramlık» kasketler şimdi her gün giyilir olmuştu. Bazıları iş elbiselerini çıkarmamışlardı ve üzerlerindeki lekelerden hangi meslekten oldukları anlaşılabiliyordu. Torbalarda ya da karemsi karton çantalarda boş yemek taslarıyla, dibinde birkaç damla kalmış şarap şişesi vardı. Yorgun, kaygılı yüzlerinden, uyuşukluktan kurtulmak için hafta sonunu iple çektikleri okunuyordu.

Olivier, onlarla karşılaşmamak için geri döndü. Kimseyi görmek istemiyor, konuşmalarını duymaktan kaçınıyordu. Bachelet sokağını izleyerek, trabzanlardan defalarca kaydığı «Becquerel» merdivenlerine kadar gitti, ilk sahanlıkta durdu ve tam bu merdivenlere bakan bir binaya girdi. Kimseye görünmeden avluya geçti. Orada öteberi konulan bir yer vardı. Fırçaların, tavan süpürgelerinin, paçavraların, ve keskin kokulu çöp tenekelerinin arasında istediği kadar saklanabilirdi. Buraya daha önce birkaç defa gelmiş, hattâ uyuyakalmış ve kimse de kendisini rahatsız etmemişti. İki eski kartonun arasına girerek çömeldi, ellerini dizlerine koydu, «tıpkı bir ölü gibi» hareketsiz kaldı ve gözlerini kapadı.

Uğradığı felâket onda garip bir tepki yaratmıştı. Vaktiyle, en ufak bir güçlük karşısında Virginie'nin kollarına sığınan bir çocuktu. Diğer öğrencilerden geri kalmadan okula devam eder, yalnızlık nedir bilmezdi. Ve bir şiirde tam yerini bulmuş bir sözcük gibi, tuhafiye dükkânında günleri tasasız geçerdi. Sevinçler, oyunlar içinde büyüdüğünden hiçbir şey hakkında tek bir soru bile sormamıştı. Oysa şimdi, kafasının içi karşılık bulamadığı belirsiz sorularla doluydu. Artık kendi kollarından başka sığınacak bir yeri olmadığından her şey ona bir başka gerçeklik içinde görünüyor; göze battığını hissediyor, başkaları kendisine düşman kesiliyor, onları tehlikeli buluyor, yaralı bir yanı olduğu için bir başka varlığa yöneliyor ama sorularına bir karşılık alamıyordu.

Kuzenleri Jean ile Élodie, onunla ilgili olarak «aile arasında bir toplantı» yapılmasından söz etmişlerdi: Olivier'yi tedirgin eden deyimlerden biri de buydu. Suçlu diye yargılanacağı bir disiplin kuruluna ya da yargıçlar kuruluna benzetiyordu bu toplantıyı. Doğup büyüdüğü çevredeki insanlar «resmî» olan her şeyden; noterlerden, yargıçlardan, candarmalardan korkarlardı. Bütün bu güçler karşısında kendini şimdiden çaresiz, yoksun ve yenik hissediyordu.

Elbet birçok kişi onun geleceğini düşünüyordu; senin yapabileceğin nedir, diye birbirlerine soruyorlardı. Kuzeni Jean mı yanına alacaktı? Jean askerden döner dönmez evlenmişti, aynı sokakta oturuyordu, fakat o kadar gençti ki... Ya da Haute-Loire'daki akrabalarının yanına mı vereceklerdi? Zengin oldukları söylenen bir dayısıyla yengesi vardı, onlarda mı kalacaktı? O kadar uzak bir mahallede oturuyorlardı ki, ona sürgüne gidecekmiş gibi geliyordu. Bir de «Öksüzler Yurdu» vardı; bunu düşündükçe içine büyük bir korku düşüyor, her şeyden çok bundan ürküyordu. Vaktiyle, Valpuiseaux'da, Parisli çocukların yaz boyunca pansiyoner olarak kalabildikleri çiftçi ailelerinin arasında bir ay geçirmişti. Burada Olivier'nin yaşında, ürkek, zavallı bir çocuk vardı. Ona durmadan hakaret ediyorlar, her an bir «öksüz» olduğunu başına kakarak bir uşak gibi çalıştırıyorlardı.

Olivier bu düşüncelerden hoşlanmıyor, var gücüyle karşı koyuyordu. Yumruklarını sıkıyor, kaskatı kesiliyor, beni bu sokaktan ayıramazlar diye kendi kendini kandırmaya çalışıyordu. Bağırıyor, sızlanıyor ya da bütün vücudu uyuşuyordu.

Bir gürültü işitti. Kapıcı kadın çöp tenekelerini çıkarıp koridora koymak için kapıyı açıyordu. Olivier nefesini tuttu ve bir devekuşu gibi, görünmeyeyim diye gözlerini kapadı. İçerisi karanlıktı, kadın görmedi bile. Tenekeleri çıkarırken üç kere gidip geldi. Olivier rahatlamıştı. O zaman sokağı düşündü. O kadar yakındı ki... Sokaktaki insanları, gürültüleri hatırlamaya çalıştı ve sanki bu dünyanın merkeziymiş gibi duran tahta kanatlı tuhafiye dükkânını görür gibi oldu.

İki

Mahalledeki insanların yüzü günün her saatine göre değişirdi. Sabah erken saatlerde işçilerle memurlar akın akın işe giderlerdi. Sanki gece, yorgunluklarını gidereceği yerde, onlara yeni bir yük yüklemiş gibi uykulu uykulu koştururlardı. Akşam dönüşte, bütün gün durmadan çalıştıkları yüzlerinden okunurdu. Erkeklerin benizleri kara sarıydı. Kadınların solgun yüzlerinde dudak boyaları ve allıklar büsbütün göze batardı. Hepsi de ancak, Fransa'da yeni uygulanmaya başlayan hafta sonu tatilinde neşelerini bulurlardı: Cumartesi öğleden sonra, erkekler elleri ceplerinde, kimseye aldırış etmeden dolaşırlardı. Pazarları sinek kaydı traş olurlar, açık yakalı, bol paçalı elbiselerini giyerler, gözalıcı kravatlarını takarlar, «*Chalan geçiyor, Chalan*» ya da «*Aldırma boş ver*» şarkısını söyleyerek giderlerdi. Kendi aralarında ya da topluluk halinde, spordan, bisiklet yarışlarından, özellikle de boks maçlarından, at yarışlarından, filmlerden, politikadan, sendikacılıktan söz eder, tartışırlardı. Çalım satarak, sağa sola şut çekerek top oynamaları için boş bir teneke kutuya tekme atmak yeterdi. Kutu, kaldırımlarda tıngır mıngır ordan oraya savrulurdu. Ya da arkadaşlarından birinin kasketini kaptıkları gibi yere atarlar, gülüşerek birbirlerine pas verirlerdi. Bu insanlar hiçbir şeyi umursamayacak kadar genç görünürlerdi.

Gene de buraya hâlâ «*Eski-Montmartre*» deniyordu. Oysa, eski Montmartre tepedeki bu daracık sokaklarda değil, serseri-

lerin, amatör şarkıcılarla ressamların bulunduğu yerdeydi. Yaşlı insanların çokluğuna rağmen burası yeniydi, çünkü yoksuldu; her sınıf insanın barındığı bir dünyaydı, yani her gelene açıktı. İşsizliğe, grevlere, işten atılmalara rağmen, kaybedecek bir şeyleri olmadığı için, bir sokak şarkısı gibi her an yenilenen bir umutla yaşarlardı.

Yaz akşamları yaşlılar binaların kapıları önünde kapıcıların yanına otururlardı. Çoğu zaman odalarındaki en güzel iskemlelerden birini çekerek gelirlerdi: II. Henri stili büfelere uygun hasır örgülü iskemleler, bazen de portatif iskemleler, tabureler, hattâ bir koltuk görülürdü. Yeleklerinin önü açık ve kolları sıvalı erkekler ata biner gibi otururlar, dirseklerini iskemlenin arkalığına dayayarak pipolarını tüttürürlerdi. Bazen de bir kadın, elinde tuttuğu kâseden, ağır ağır çorbasını içerdi. Bazıları da tavla oynardı ama aslında yarenlik etmek için bir araya gelirler, İkinci Dünya Savaşı'ndan, politikadan, Pierre Laval'dan, Hitler'den, Mussolini'den, Stalin'den ve geçenlerde ölen Briand'dan, söz etmedikleri zaman yavan bir konuşma tuttururlardı. Yeni bir savaşın patlak vereceği söylenir ama gerçekte kimse buna inanmazdı: Modern savaş araçlarının, uçakların, tankların, zehirli gazların kullanılacağı böyle korkunç bir savaşa kalkışmak için insanın deli olması gerekti. Arada bir tartışmalar şiddetlenir, herkes, sağcısı, komünisti, yurtseverliğini öne sürer, cümleler «ben, ben...» diye başlardı. Yabancılar söylenenleri şüpheyle karşılar, kesin konuşmaktan kaçınırlardı; çünkü, o zaman milliyetçinin biri hemen atılır, «Eğer Fransa'dan hoşlanmıyorsanız, öyleyse, neden burada...» diye soruverirdi. Pencerelerden, genellikle, zemin katına bakan pencerelerden, parazitten ötürü arada bir ayarlanan radyoların kısık sesi gelirdi. Daha büyük radyolardan Paris-Tour Eiffel'in, Radio-Vitus'ün, Poste-Parisien'in yayınları duyulur fakat bunları her zaman dinleyen olmazdı. Çünkü bu insanlar «şöyle bir hava almak» için burada bulunurlardı.

O zaman bir sevinç havasıydı esen. Sacré-Coeur'ün çevresinde dönen «*Bol d'or de la Marche*»ı taklit eden çocuklar yum-

ruklarını göğüslerinin hizasında sıkarak ve üşümüş ördek palazı gibi yürüyerek evlerin çevresinde dolanırlardı. Gençler de kendi aralarında tartışırlar; kızlara takılırlar, «Deglane» gibi güreşmeye, «Marcel Thil» ya da «Milou Pladner» gibi aparkat ve sol direk indirmeye kalkışırlardı. Yeni yetmeler, genellikle, Labat sokağının yukarısında ısırgan otlarının bittiği bir çıkıntıyla son bulan merdivenlerin basamaklarında otururlardı.

Labat sokağında düğün dernek havasıydı esen. İnsan kendini âdeta Paris'ten uzakta, gösterişten arınmış, alay, neşe ve umursamazlık ve biraz da sağlıklı ve doğal bir kabalık taşan küçük bir Yunan köyünde ya da İtalyan şehirlerindeki passagietta'da sanırdı.

Argoya çalan ama özellikle, benzetmelerle, imgelerle, taşlamalarla dolu bir halk ağzıydı konuşulan. Saçlarına Arjantin ya da Bakerfix marka biryantin sürmüş gençler daha özenli bir dil kullanırlar fakat «tamam mı?», «canım ciğerim» ya da «cezveyi çalıştırır» demekten de geri kalmazlardı. «İşten», «iş yerinden», «fakirhaneden» söz edilir, patrona «godoş», kadının güzeline «enfes bir parça», çirkinine de «pis orospu» denirdi. «Peder», «valide», «haminne» de kullanılan kelimelerdendi. Eşcinsellere «teyzanım» dendiği de olurdu.

Yerinde duramayan gençler, ele avuca sığmayan gürültücü çocuklar ve bir sürü insan sokağa doluşur, pencerelerdekiler âdeta gerçek bir tiyatro sahnesinde durmadan yenilenen ve bitmeyen bir komedi seyrederlerdi.

Yaz akşamlarında sokak bu havaya bürünürdü. Saklandığı yerden çıktığında Olivier onu gene bu halde buldu. Bachelet sokağının köşesindeki bir sokak fenerine dayandı, bir an öyle yapayalnız durdu, sonra ellerini cebine soktu, yüzüne yapmacıksız bir ifade vermeye çalıştı. Yün kazağının sol koluna Élodie çok geniş bir matem kurdelesi dikmişti. Kolunda bu işaret varken kendi yaşındaki çocukların oyunlarına katılamayacağını biliyordu. Bu yüzden yaşlıların yanına doğru gitti, kapalı dükkânla Albertine'in penceresi arasında durdu, ellerini arkasına koydu ve sokağa hiçbir zaman şapkasız çıkmayan şık ve

kibar Madam Papa ile (Papa çok uzun bir Yunanca adın kısaltmasıydı) Albertine, telsizci ve radyo tamircisi Kekeme Lucien, savaşta büyük başarılar kazanmış milliyetçi eski bir asker olan ve hafiften cumhurbaşkanı Doumergue'i andıran Gastounet arasındaki konuşmayla ilgileniyormuş gibi yaptı.

Madam Papa, Doğu'da askerlik görevini yapan sevgili torunundan söz etmediği zaman, lâfı döndürür dolaştırır başrolde Marguerite Moreno'nun oynadığı *Le Sexe Faible*'e, Louis Jouvet'nin oynadığı *Domino*'ya getirirdi. Az buçuk feminist olan Albertine Haque, Maryse Bastie ile Maryse Hilsz'in başarılarından söz eder ama bu iki adı birbirine karıştırırdı, sonra da kadınlara oy hakkı tanınmadığını ileri sürerdi. Derken, Gastounet, baş parmağını göğsündeki nişan ve madalyalara sürterek, kabaca «Olmaz öyle şey, duvara ayakta işeyen kim, savaşlarda ölen kim?» diye sorardı.

Çocuğun orda olduğunu farkedince birbirlerine anlamlı anlamlı baktılar. Gastounet bir bakkal gibi kulağının arkasında taşıdığı kalemi eliyle tutarak birdenbire:

– Bak evlât, insanı uğradığı felâket olgunlaştırır, bunu unutma, dedi.

Olivier, Kekeme Lucien'in kendi kendine «Ne... ne... ne... kadar ahmak» diye mırıldandığını duyar gibi oldu. Lucien'i gerçekten sever, benim «dostumdur» derdi. Bu söz çok şey anlatıyordu. İri kemikli, sarsak bir adamdı Lucien. Yaz kış asker kaputundan bozma bir pantolon ile kalçalarına kadar sarkan ve habire yukarı çektiği bir yün kazak giyer, veremden bir deri bir kemik kalmış karısıyla sümüklü bebesi, ve Lyon-la- Doua'yı ya da Bordeaux Lafayette'i daha iyi dinleyebilmek için, özellikle, hepsi de kullanılmış ve sürekli elden geçirilmiş ve bazısı kendi imalatı olan antenlerle ve yedek parçalarla tamir etmeye uğraştığı irili ufaklı bir sürü radyo arasında ömür tüketirdi. Kekemeliğiyle alay edip kızdırırlar, kızdıkça da büsbütün kekelerdi. Sözgelişi önce kendisiyle güzel güzel konuşurlar, tam karşılık vereceği sırada ceketinin düğmesini, radyoyu ayarlar gibi döndürürlerdi; o zaman gözleri karşısındakinin iki

parmağıyla durmadan çevirdiği düğmeye takılır ve daha beter kekelerdi.

Lucien, iskemlelerinde oturan komşularının arkasından dolaşarak geldi, çocuğu kucaklamak istedi ama Olivier, okşanmaktan kaçınan vahşi bir kedi gibi birden geriledi. Lucien öksürdü, büsbütün sarkan ve nerdeyse bir entariye benzeyecek kazağını yukarı çekti, kısa bir söz söylemek istediyse de bir tek «aslan be!» diyebildi. Bunu kekelemeden söyleyebiliyordu.

Olivier, tam bir saattir olduğu yerde duruyordu. Bazen bir arkadaşı el sallıyor, o da «selâm!» diye karşılık veriyordu. Bir ara şok geçirecek gibi oldu: Capdeverre, vaz geçemediği bir alışkanlıkla, adının baş harflerini tuhafiye dükkânının tahta kanatlarına yazmaya başlamıştı ki, Albertine, ona bunu başka yerde yapmasını söyledi.

Yavaş yavaş gece oluyordu. İnsanlar, nesneler bir görünmezliğe bürünüyor, her şey şömineler üzerinde sararmış eski fotoğraflar gibi belirsizleşiyordu. Birazdan içlerinden biri esneyerek ve «yatmalı artık» diyerek evine girecek, diğerleri de iskemlelerini sürüyerek onu izleyeceklerdi. Kala kala orda burda birkaç gençle, karanlıkta fısıldaşan çiftler kalacaktı.

Olivier, bütün bunların olmasını beklemeden uzaklaştı. Kedilerin birbirlerini kovaladıkları, sokak fenerlerinden kaldırımlara yuvarlak sarı ışıkların yansıdığı yarı karanlık daracık sokaklarda yürüdü. Gürültüler kesilmişti. Yalnız pencerelerin kapalı kanatları arkasında birilerinin uykulu uykulu konuştuğu, kap kacakların şangırtıları, bir sarhoşun kendi kendine söylendiği ve uzaklardan gelen bir motorun sesi duyuluyordu. Olivier, bisikletlerine binmiş pelerinli iki polisin yaklaştığını hissetti ve arabaların geçtiği bir kapının köşesine saklanarak, onların uzaklaşmasını bekledi, sonra nereye gideceğini bilmeden tekrar yürümeye başladı.

Duyduğu rahatlığın tadını çıkarmak için, Amar Sirkinin kaplanlarını gösteren renk renk afişlerin önündeki güdük bir ağaca bakarak ya da gökyüzünde Büyük Ayı'yı arayarak bütün gece dolaşabilirdi ama yorgunluktan bitiyordu ve karnı acık-

mıştı. Akşam yemek yemediğini hatırladı. Jean'la Éloide kendisini azarlayacaklar, gene sokaklarda sürttün diyeceklerdi. Bir iç çekişten sonra Labat sokağına geri döndü. Pencerelerde henüz ışık vardı. Sonra ışıkların birer birer söndüğünü gördü. *Transatlantique* kahvesinin iri yarı patronu sarkık bıyıklı Ernest, tahta kanatlara demir çubukları geçirmeden önce son ayyaşı dehliyordu. Albertine'in pancurları önünde birbirine sarılmış bir çift vardı, konuşmaları, öpüşürken çıkarttıkları sesleri kapıcı kadın herhalde pancurların arkasından dinliyordu.

Zili çaldıktan sonra Olivier, sokağın en yüksek ve en modern binası olan 77 No'lu apartmanın koridoruna girdi, otomata basmakta tereddüt ettiğinden karanlıkta durdu. Gözleri alışınca duvarları süsleyen soluk, iri seramik çiçekleri gördü. Ses çıkarmamak için körebe oynar gibi kollarını öne uzatarak ayaklarının ucuna basa basa ilerledi. Kapıyı kapıcı kadın açtığı için adını söylemek zorunda kalmıştı. Onun parlaklığı yitmiş bu camlı kapının arkasında bir yatakta yattığı ve gürültülere kulak kabarttığı aklından geçince, hafifçe ürperdi.

Kuzeni Jean matbaa makinistiydi. (*Gordon, Centurette, Minerve, Victoria* ya da *Phenix* denilen gizemli makineleri çalıştırıyordu). Bir karara varılıncaya kadar, Olivier'yi geçici bir süre yanına almıştı. Yirmi dört yaşındaydı ve yeni evlendiği için borçlanmıştı. Ekonomik buhran yüzünden her an işten atılmak tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Geçen Cuma patronu birdenbire:

– Haftaya gelmeyeceksin, demişti.

Petit-Louis adlı bir dostunun tavsiyesiyle bir figüranlık bulmak için yine Francoeur sokağındaki stüdyoların önünde kuyruğa girecekti (*Baskın Akşamı*'ndaki figüranlığından bir hayli gurur duyuyordu!). Oldukça yakışıklı bir delikanlıydı, aktör Albert Préjean'a benzediği için arada bir iş verdikleri oluyordu. Uysal, dürüst, kararsız, çekingen bir insandı; mahallede hemen herkesin uyguladığı bir görüşü benimsemişti: Hiçbir zaman karışık işlere burnunu sokmamak, «kendi halinde yaşayıp gitmek».

(Düşmanı püskürten yiğit ortaçağ «Barres»larının hatırasına bu kasaba sakinlerinin dedikleri gibi) bir «Barrabane», gözleri

arduaz renginde, dudakları ergin bir çilek gibi çekici, dolgun göğüslü, cıvıl cıvıl, esmer güzeli bir Élodie bulmak için Lozere'e, Saint-Chély-d'Apcher'e gitmişti. Evin içi Élodie'nin güneylilere has sesiyle dolup taşardı. İki sevdalı gibiydiler, el ele tutuşarak, birbirlerinin gözlerinin içine bakarak yaşıyorlardı ve ölünceye kadar böyle olacağını biliyorlardı.

Ancak cumartesi akşamları, o da, sinemaya gitmek için, kalabalığın arasına karışırlardı. Hep Rochechouart sokağındaki *Roxy-Place*'a giderlerdi. İki film birden oynatılır, ayrıca da film başlamadan önce gösteri yapılırdı. Bazen bir manyetizmacı, bir hint fakiri ya da bir jonglör, bazen de bisikletle numara yapanlar, bazen de kurbağaları ve kırmızı balıkları yutup tekrar canlı canlı çıkaran adam gibi, seyircileri yellenerek güldürenlerden biri sahnede boy gösterir ve de önemli günlerde Jean Lumière *La petite Eglise*'i, Jean Tranchant *Les Prénoms effacés*'yi, Lys Gauty *La Guinguette a fermé ses volets*'yi, Lucienne Boyer *Le Cinq et Dix*'i söylerdi. Toplum henüz tüketici değildi ve sadece Barbes bulvarındaki «ne alırsan 5 franka!» diye yapılan satışlar bugünkü büyük gıda pazarlarının ufak bir örneğiydi. Her şeye kolayca hayran olunur, pek az gülünür ve bütün bir haftaya bu akşamlar renk katardı. Jean'la Élodie'nin en büyük tutkusu, mobilyaların taksiti bitince iki bisiklet ya da iki kişilik bir bisiklet alıp yollarda dolaşmaktı.

Kıt kanaat geçinirlerken Olivier'nin gelişi bir sürü sorun çıkarmıştı ortaya. Hayat seviyelerini düzeltmek umuduyla ekmeğin en ucuzunu yemeğe başlamışlardı. Ellerine pek az bir para geçtiğinden, durmaksızın kısıntı yapmak zorunda kalıyorlardı. Günün birinde francala yemek lüksüne erişebilecek miydiler!

– Çocuk bu iki sevdalının yanında dirseklerini gül ağacından masaya dayayınca ona tatlı tatlı gülümsüyorlar ama yüzleri hemen düşünceli bir hal alıyordu. Şarkı defterlerini önlerine açarak *Marilu daha ilk buluşmada bir içim su* şarkısını iki sesli söylemeye çalışıyorlar; derken Olivier onlara *Bad Zum*'la katılıyor ama *Bir vakitler Sorrente'de gök masmaviydi* ya da Ona *Kap-*

ri'de rastladım şarkısının hüznünü dağıtamıyordu. Jean'la Élodie birbirlerine sarılıp öpüşünce Olivier gitmek gerektiğini anlıyor, hemen sokağa fırlamanın yolunu buluyordu.

Olivier merdivenin taştan yapılmış ilk basamağına oturmuş, yumruklarını çenesine dayamıştı. Düşüncelerini toparlamaya çalışıyor, gözlerinin önüne önce silik görüntüler, belirsiz şekillerle kendi eşyaları geliyordu. Sonra her şey yavaş yavaş açıklığa kavuştu. Gece, yaklaşan korkuları daha da artırıyor, su borularından gelen gürültüler ve tahta merdivenin gıcırtılarından ürken Olivier büsbütün kendi içine kapanıyordu.

Tertemiz iki oda-bir mutfaktan ibaret evin içi süt mavisi tavanın kemer boyuna kadar duvar kâğıdı ile kaplanmıştı. Çiçekli burma sütunlarla süslü duvar kâğıdı, süpürgelikte elma yeşili bir kırma ile son buluyordu. Yemek salonunda yatak odası olarak kullanılan bir bölüm cama benzeyen küçük karelerle kaplı üç kanatlı bir paravana ile ayrılmıştı. Olivier orada, raflarına kitaplarla biblolar konulan ve yatak yerine kullanılan Macassar işi bir divanda yatıyordu. Kıpırdadıkça sallanan bu divandan Pierre Benoit'nın (ya da Raymond Marchard'ın, Claude Farrere'in ya da Henry Bordeaux'nun) son çıkan kitabının pat diye başına düştüğü de olurdu.

Olivier'nin elbiseleri bir gömme dolapta duruyordu. Başına dar gelen Jean-Bart stili beresiyle birlikte bahriyeli elbisesi, golf pantolonlu gri bir ceket (pazarları giysin diye), birkaç iç çamaşırı, ayna gibi parlayan ayakkabılar, bez iskarpinler, bir kukuleta, fermuarlı siyah bir yağmurluk, Virginie'nin ördüğü birkaç yün kazak, kenarları kırmızı çizgili siyah saten önlükler...

Bu önlükleri bir gün giyecek miydi? Bunu düşünmemeyi yeğliyordu. Saat dörtte okuldan çıkan arkadaşlarına uzaktan bakarken, zaman zaman onlar gibi olmayı özlerdi. İsterse okula gitmesine razı olurlardı ama bunun birtakım şartları gerektirdiğine inanıyordu. Bazen okul çantasını divanın üzerine koyarak diz çöker ve içindekileri boşaltıp bir bir bakardı: Okul idaresince verilen ve gri mavi bir kâğıtla kaplı ve (etiketin üzerinde «*aritmetik kitabı, öğrenci ... nindir...*» yazılı) ders kitapları;

aynı kâğıtla kaplanmış not karnesi, kenar boşlukları kırmızıyla işaretlenmiş ve hareli arka kapakları çarpma ve bölme çizelgeli, çizgili, çizgisiz boy boy defterler. Sivri uçlu pergelleri, iletkileri, kurşun kalemlerini, dolma kalemleri yerlerine koyarak yaldızlı çiçek resimleriyle süslü, parlak siyah kalem kutusunu bıkıp usanmadan düzenliyordu: bir yanda, ince kalem uçları, küt, kalın kalem uçları; öbür yanda, biri sigara gibi ince, diğeri zeytin ağacından ve puro iriliğinde sert, yumuşak uçlu kalemler; kemikten yapılmış ve sapı yassı olanı hariç, hepsi de, dört Paris manzarasının görülmesini sağlayan bir delik etrafına sıralanmış kimi incecik, kimi kalın kalem sapları; ayrıca, üzerine adının baş harflerini kazıdığı ve mühür olarak kullandığı *Mallat* silgi, bir de, daha yumuşak ve yer yer dişlenmiş (silgili kalemin, pembe kurutma kâğıdının, kokulu beyaz yapıştırıcının tadı) bir başka silgi; Pasifik Okyanusu'nun yamru yumru yer aldığı, yerküresi biçiminde bir kalemtraş, maun ağacından ve dört bakır bantlı çok güzel bir cetvel, üzerine mürekkep dökülmüş çift ondalıklı bir başka cetvel, kurşunkalem uçlarını sivriltmek için zımpara kâğıdı, kararmış bir gölge kalemi, kalemtraştan dökülmüş talaşlardan çantaya sinen odun kokusu.... Ve de (biri kırmızı, diğeri beyaz) sıvı düzeltici. Üzerinde «*Çocuğum, işte senin ülken*» yazılı Fransa haritası. Kapağındaki oyukları, küçük beyaz çanakları ve fırçayla oyulmuş boyalarıyla birlikte siyah suluboya kutusu, bezler, beyaz suluboya tüpü.

Bir hüzün çöktü içine, alnını trabzana dayadı, gecenin saldığı dehşet sinsice yaklaşıyordu. Artık kımıldamaya cesaret edemiyordu. Oysa kaçıp çarşafların altına saklanmalıydı. Böylece kimse ona yaklaşamazdı. Bütün vücudunu saran bu uyuşukluktan nasıl kurtulacaktı? Kımıldadığı anda, düşman güçler üstüne saldıracaktı, tehlike her yana sinmişti, merdivenin her dönemecine, basamakların herbirine, her köşeye, her kapının arkasına saklanmıştı.

Birdenbire yanan ışık gözlerini kamaştırdı. Merdivendeki bütün lambalar yanmıştı. Otomatın tik takları bu tam sessizlik

içinde daha belirgin oluyordu. Ayak sesleri işitti, merdivenlerden inen biri vardı; Olivier kalktı, görünmemek için asma kata kadar çıktı ve adamın geçmesini bekledi. Onu ayak sesinden tanımıştı; hep açık renk elbise giyerdi, gece hayatına düşkün ve mahalledekileri küçümseyen bir adamdı. Üzerinde alpaga kumaştan açık renk bir elbise vardı. Koyu mavi ipek bir gömlek giymiş, boynuna da portakal rengi gözalıcı bir kravat takmıştı. Ayakkabıları açık sarıydı. Bol pomatlı kestane rengi saçları alnına eğdiği fötr şapkasının içinde kayboluyordu. Bir boksörünki gibi hafif yassı burnuna rağmen, kara gözlü, yakışıklı bir delikanlıydı. Kocaman ağzı, yumuşak dudakları insanda şüphe uyandırıyor, gözlerinde inanılmaz bir kurnazlık okunuyordu. Merdivenlerden kollarını sallaya sallaya hızla iniyordu. Olivier yer değiştirmek istedi, beceremedi; adamın ayağına dolaştı, yüzüne kocaman bir el yapıştı, parmaklar bir süngeri sıkarcasına büzüldü ve Olivier'yi itiverdi; kafası duvara çarptı, adam bir sporcu gibi kollarını iki yana açarak inmeye devam etti; rahatlamıştı, kuvvetini kanıtladığı için bıyık altından gülüyordu.

Çocuk şaşırmıştı, adamın «kapıyı aç!» diye bağırdığını duydu. «Açar mısınız?» dememişti. Kapıcı kadın yatağının üzerindeki ucu püsküllü kalın kordonu belki de yarı uykulu, çekti, kapı gıcırdadı. Çocuk trabzandan eğilip baktı. Adam özentili bir hareketle sigarasını yakıyordu. Olivier onu tanıyordu, Mac'dı adı. Mahalledeki kötü ününe rağmen gençler onun şıklığına bitiyorlardı. Mac tuhafiye dükkânına birçok defa gelmişti. Virginie'nin karşısına dikilir, baygın baygın bakardı; tuhafiyecilik yapamayacak kadar güzelsin, demek isterdi. Virginie onun sözlerini alayla karşılar, teklifin nedir, diye sorardı. Sonunda, iş olsun diye koparttığı bir düğmeyi gösterir, Virginie dikmeyi kabul eder ama, sen ceketini ver, kendin tezgâhın öbür yanında dur, derdi.

Olivier, başının duvara çarpan yerini yokladı ve merdivenlerden üçüncü kata çıkmaya karar verdi. Oraya varınca, elini paspasın altına soktu, iri bir kemiğe bağlı anahtarı aldı. Gürültü etmeden içeri girdi. Yatak odasının kapısının altından ışık sı-

zıyor ve fısıltılar, iç çekmeler duyuluyordu. Kendi yatağının bulunduğu bölmeye girdi, kapıyı kapadı ve hemen çarşafların altına büzülmek için bu daracık yerde soyundu. İlkin bir rahatlık duymuştu içinde ama korkuları gittikçe artıyordu. Virginie öldüğünden beri, uykusunda hep korkunç şeyler görüyordu; bazen iri yarı bir zenci onu belinden yakaladığı gibi kaçırıyor, bazen de yüzü peçeli bir kadın yatağının yanında kımıldamadan duruyor ve Olivier'ye sessizce bakıyordu. Geçen akşam uykusunda haykırmış, Élodie onu teskin edebilmek için ellerini tutmuştu. Bu kâbusları hiçbir zaman unutamayacaktı. Ona geceleri musallat olan bu korkunç yaratıkların aslında bir hayalden başka bir şey olmadığına daha sonraları güçlükle inanabilecekti.

Bu yüzden uyumamaya çalışıyor, başını çarşafların altından çıkarmaya cesaret edemiyor ve boğulacak gibi oluyordu. Ama bu akşam çok yorgundu. Gündüzki olaylardan bazıları; Bachelier sokağında serseri çocuklardan yediği dayak, Albertine'in kızıl köpeği, saklandığı kulübe, Mac'ın duvara itelemesi gözlerinin önüne geldi ve istemediği halde derin bir uykuya daldı.

*

Beş gün önce, Fantin mezarlığındaki cenaze töreni için kuzeni Élodie, Olivier'ye golf elbisesini giydirmiş, boynuna siyah bir kravat, koluna bir matem kurdelesi takmış ve ona çok büyük gelen siyah eldivenlerini vererek bunları elinde tutacaksın diye tembihlemişti. Dükkânda bulunan kadınlar, Roblot'nun adamları tabutun kapağını çakmadan önce annesini son bir defa görsün dediler fakat çocuk korkudan mosmor olunca Jean onlara ısrar etmemelerini söyledi.

Gelenlerin çoğu kadındı, yeni elbiselerini giymiş Albertine, siyah beresini elinde tutan Gastounet, aklına veremli karısı geldiği için üzülen Lucien, başında mor tüllü şapkasıyla Madam Papa, Ramélie'giller, Schlack'lar, Madam Chamignon, Matmazel Chevalier, kapıcılar, tüccarlar, terziler, komşu evlerde oturanlar, Virginie'nin gözdelerinden ve Olivier'den başka kimsenin tanımadığı iki erkek...

Virgine'nin uzak yakın akrabalarından hepsi dükkâna doluşmuştu, açık bej ince bir pardesü giymiş çok uzun boylu, geniş omuzlu biri de vardı. Sokaktaki gençlerin hayran hayran baktıkları *Reinastella* marka bir arabayla gelmişti. Elli yaşlarında kadardı, arkaya doğru taradığı kızıla çalan seyrek sarı saçları ipek gibi parlıyordu. Ailedekilerden hiçbirine benzemiyordu. Kalın kaşları, sivri burnu ve yüzündeki derin çizgiler, ünlü kişilerin eski Alman ressamları tarafından yapılmış portrelerini andırıyordu. Jean'la Élodie çocuğu ona doğru itip sanki kendisine vermek istiyorlarmış gibi:

– Öp dayını, dediler.

Bu uysal dev eğildi ve Olivier'nin alnına kuru bir öpücük kondurdu. Virginie'nin üvey kardeşi olduğu için Jean'la hiçbir akrabalığı yoktu. Olivier dayısını topu topu bir kere görmüştü ama evde ondan çok söz edilirdi; çünkü bilgisi ve parası sayesinde hayatta «başarıya ulaşmış» biriydi. Aslında çok soğuk bir insan olduğundan Olivier ondan hoşlanmamıştı, sıkılıyordu. Güzel kumaşlardan dikilmiş ve birinci sınıf bir terzi elinden çıkmış elbisesi, kibirli davranışı, bir aristokrat gibi giyinişi ve upuzun boyu onu başkalarından ayırıyor ve herkesin kendisine bakmasından sıkılmış görünüyordu.

Yanında modası geçmiş bir redingot giymiş cılız bir ihtiyar duruyordu. Kelebek gözlüklü, gömleği takma yakalı, manşetleri kolalı bir adamdı. Çenesindeki sivri sakalı sinirli ve gülünç bir şekilde sıvazlıyordu. Dayı, önüne gelene:

– Mösyö Ducornoy'u da getirdim, diye takdim ediyordu.

Bunu söylerken öylesine ciddi bir tavır takınıyordu ki herkes ona uymak zorunda kalıyordu. «Mösyö Ducornoy'u da getirdim»; Olivier bütün bir gün hep bu cümleyi duydu. Bir yığın sözden, teselliden, başsağlığından aklında hep bu kalacak ve bu Ducornoy'un kim olduğunu hiçbir zaman öğrenemeyecekti.

Mahalledekiler, başka bir çevreden gelmiş bu insanlardan biraz uzak duruyorlardı. Dükkânın karşısındaki Dardard işletmesinin önünde bekleyen Örümcek'le pencereden eğilmiş meraklı birkaç kişi olup bitenleri seyrediyordu.

Aralarında konuştuktan sonra Olivier'nin cenaze arabasına binmemesi kararlaştırıldı. Jean'la Élodie'nin ve uzak bir akrabanın bindiği araba yavaşça hareket etti. Törene katılanlar iki sıra halinde dizildiler. Dayısı Olivier'yi kendi kullandığı arabaya bindirdi. M. Ducornoy ile Madam Haque arkada oturuyor, birbirlerini kibarca süzüyorlardı. Çocuğun yüzü çok solgundu, dalgın bir hali vardı. Otomobile ilk olarak bindiği için sarsıntı ona dokunmuştu. Kimse bunu farketmedi. Başını öne eğmiş, dayısının ayak hareketlerine bakıyordu.

Mezarlığa vardıklarında dayısı, yanına gelen siyahlar giyinmiş esmer bir kadını göstererek:

– Yengeni tanımadın mı? dedi.

Soylu ve sert görünüşlü kadın Olivier'yi yanaklarından öptü, başını kalçasına dayayarak saçını okşadı. Kocasının gözlerine baktı; adam «sonra konuşuruz» der gibi omuzlarını silkti.

Bir süre sonra cenaze alayı geldi. Şişko Albertine, omuzlarını saran ve vaktiyle pırıl pırıl olan tüyleri dökülmüş kürkünü silkeledi, ortalığa naftalin kokusu yayıldı. Kadın, kalabalıktan korumak ister gibi Olivier'yi kolundan çekti. Çile yün borcunu ödemediği için yapması gereken şeyler vardı. Mezarın başında çocuğa toprağın nasıl atılacağını gösterdi. Tahta tabutun üzerine atılan toprak garip bir gürültü çıkardı.

Tören bitince, mezarlığın karşısındaki bir kahvede kısa bir toplantı yapıldı. Akrabalar arasında bir konuşmadır başladı: «Ne istediğimizi bilmek gerek», «yapılacak ilk şey...», «aman, yanlış anlamayın» gibi sözler duyuluyordu. Sonra kendi çıkarları bakımından tartıştılar: «Pek öyle kolay değil», «niye siz değil de biz?» dendi. Sesler yükseldi, gergin bir hava esti. Dayı, şapkasını elile tutarak Albertine'e yaklaştı.

Kadın, çocuğu salonun öbür ucuna, telefon kabininin yanına götürdü. Yarım saat süren bir konuşmadan sonra, geçici bir anlaşmaya varır gibi oldular. Jean:

– Peki öyleyse, Ağustosa kadar bizde kalsın, ondan sonrasını düşünürüz, dedi. Yenge:

– Kararı aile kurulu verecek, diye ekledi. Dayı tekrarladı:

– Zaten bizim iki çocuğumuz var. Bir kadın sesi yükseldi:

– Biz buna katlanamayız, evimizde bakamayız. Hem biliyorsun, tam bir sokak çocuğu, haytanın biri.

Birkaçı da:

– Tatile kadar nasıl olsa bir çaresi bulunur, diye belirtti.

Sonunda Albertine, diğerleriyle yavaş sesle bir şeyler konuştuktan sonra Olivier'yi elinden tuttu.

– Hadi bakalım, dayına, yengene, kuzenlerine allahaısmarladık de, gidiyoruz artık.

Bu arada esrarengiz Ducornoy da unutulmadı ve Olivier sıcak solukların yüzünü yaladığını, elinin yumuşak ve terli avuçlar içinde kaybolduğunu hissetti.

Şişko Albertine Haque, Olivier'yi elinden tutmuş, bir su aygırı gibi gidiyordu, insanın içini karartan havasını güneşin bile dağıtamadığı bu banliyöde uzunca bir süre yürüdüler. Bir yaya geçidinin önünde durdukları sırada Albertine, başını geriye atarak yutkundu ve tumturaklı bir sesle:

– Senin yerin dayının yanıdır, dedi. Adam zengin, üstelik yakışıklı da. Fakat düşünmeleri gerek. Biliyorsun, annenle araları iyi değildi. Sonra, annenin karakteri de...

Kadın, tombul parmaklı elini yanağına götürüp, sustu. Virginie hakkında çok şeyler bilen bir hali vardı. Bunu yavaş yavaş anlayacak, annesinin güzel bir kadın olduğunu, erkeklerle düşüp kalktığını, genç dulun merhum kocasına tam bir sadakat göstermesini isteyen ailenin bundan hoşlanmadığını öğrenmesi için aradan yıllar geçmesi gerekecekti. Albertine:

– İnşallah, seni yanlarına alırlar, diye tekrarladı.

Hem yürümek kendisine yaradığı için, hem de Metro'ya para vermek istemediğinden «kenar mahallelerden geçerek eve döneriz» dedi. Yine de bir kahvenin terasında mola verdi. «Yüreğim kabardı», diyerek «teskin edici» bir şey istedi. Garson ona bir kadeh Arquebuse rakısı, Olivier'ye de bir bardak nar şurubu getirdi.

Ellerini göbeğinin üzerine kavuşturmuş, kürkünü de geriye doğru itmiş Albertine'nin içini bir mutluluk sarmıştı. Ter bağla-

mış iri yüzü bir sebzeyi andırıyordu. Kahveden dudaklarını silerek ve içtikleri beyaz şarabın buruk tadı damaklarında kaldığı için dillerini şaklatarak çıkan adamlara imrenerek bakıyordu.

– Ölenle ölünmez, dedi.

Sonra da, nedendir bilinmez, oldukça neşeli bir sesle:

– Hadi kalk, karahindiba toplayacağız, dedi.

Birkaç çingenenin, çocukların, berduşların ve birbirlerini kovalayan köpeklerin bulunduğu bayırlara tırmandılar. Olivier'nin kısa golf pantolonu bacaklarından kayıyor ve lastik bağları çekmek için eğilmek zorunda kalıyordu. Ceketini çıkardı, ama matem kurdelesi aklına gelince tekrar giydi. Gerçi karahindibanın yemeği lezzetli olmuyordu ama hiç değilse bedavaydı. Sanki kır gezisine çıkmış gibiydiler. Şişko kadın, elinde bir çakı, oflaya puflaya eğiliyor ve karahindibaları dibinden kesiyordu. Sonunda, garip bir hayvan gibi dört elle yürümeye başladı. Bir yandan da kürkünü boynuna, omuzlarına doğru itiyor ve içinden:

– Güzel bir ziyafeti hak ettin, diyordu.

Seyrelmiş otlara sırtüstü uzandı bir an, gözlerini kapadı. Biraz kestirdikten sonra, topladıklarını bir gazete kâğıdına sardı. Varoşların ordaki dilenciler mahallesini, antikacıların, eskicilerin ve avare insanların bulunduğu Bit Pazarı'nı dolaşarak yürümeye devam ettiler. Atlı karıncanın ordan iki külah kızarmış patates aldılar ve Ruisseau sokağından geçerek Labat sokağına girdiler. Albertine, arada bir bacaklarını oğmak için duruyor ve derin derin soluyordu. Olivier, soğumuş patateslerin durduğu kesekâğıdına parmaklarını sokarak dalgın dalgın Albertine'nin ardından gidiyordu.

Cenaze törenine katılanlar çoktan dönmüş, Roblot'nun adamları binanın kapısına astıkları ölüm armasını ve matem işaretlerini kaldırmışlardı. Ekmekçinin oğlu Jacot babasının dükkânı önünde bisikletinin iç lastiğini tamir ediyordu. Olivier durdu, hava kaçıran yeri bulmak için su dolu bir leğene batırılmış ve orasından burasından pensle tutturulmuş bu kırmızı lastiğe baktı. Jacot ufacık bir deliği göstererek:

– Çivi batmış, dedi.

Tersine duran bisikletin, su leğeninin, anahtarların, metal sistirenin yadırgatıcı bir görünüşü vardı. Kocamış bir köpek kaldırımı koklaya koklaya dolaşıyordu. Uzaklardan, zaman zaman bir motosiklet gürültüsüyle karışık piyano sesleri geliyordu. Radyodan Mozart'ın Türk Marşı'na göre düzenlenmiş bir reklâm şarkısı yükseliyordu: *Tumbler, otomu bir anda pırıl pırıl eder*. Olivier, daha sonraları, ne zaman Mozart'ın bir eserini dinleyecek olsa hep bu zırıltı aklına gelecekti.

Sokakta her şey sakin, her şey normal görünüyordu. Sanki hiçbir şey geçmemiş, sanki fırtına olmuş da sonradan deniz durulmuştu. Hiçbir iz kalmamıştı. Sadece, tahta kanatları kapalı bir dükkân vardı. Olivier oradan bir türlü ayrılamıyordu. Güneş iki beyaz bulutun arasından ışınlarını yolluyordu. Olivier bütün heybetiyle duran binaların damlarına baktı. Gözünün birini kapadı, sonra da ötekini. Bu oyuna devam etti: Böylece evler gökyüzünde yer değiştiriyordu. Derin bir soluk aldı. Sokakla sarmaş dolaştı. Kendini daha iyi hissediyordu. Sonunda Albertine sırtına dostça vurarak onu önüne kattı.

– Hadi, git artık. Kuzenlerin dönmüştür, dedi.

Sonra karahindibaları pişirmek için hızla eve girdi.

Üç

Sokağı şenlendirenlerden biri de saçları darmadağın, teni koyu esmer ihtiyar kurt Bougras'ydı.. Parayı da, çevresini de önemsemediği için, çığırtkanlık, köpek kırpıcılığı, nakliyat şirketlerinde yardımcılık, camcılık, badanacılık gibi türlü işlerde zaman zaman çalışarak geçimini sağlardı. Kısacası «hangi iş olsa yapardı».

Birazcık köpek soyuna çekmiş her insan gibi, o da, senbernar ya da pirene köpeğini andırırdı.

Uzunca boylu, sağlam yapılı, iri yanaklı bir adamdı. Yüzü şakaklarının üstünden başlayan sakallarının ve birdenbire bir püskül gibi alnına düşen saçlarının altında kayboluyordu. Siyah, beyaz ve kızıl karışımı bu kıl deryasının ortasında kırmızı bir burun, mosmor kulaklar ve fıldır fıldır dönen simsiyah gözler vardı. Siyah kadife ceketi, yaz-kış üst üste giydiği kazakları ve ayak bileklerine bağlı kabarık pantolonuyla asık suratlı ve durmadan homurdanan eski zaman işçilerini andırıyordu, ilginç sözlerinin arasına hayal kırıklığına uğramış bir anarşistin deyişlerini katardı.

O da arada bir tuhafiye dükkânına uğrardı ama sadece Virginie'den «bu Allahın belâsı ipliği şu dinine yandığımının iğnesine» geçirmesini istemek için. Aynı iğneyle başka şeyler de dikmeyi düşündüğünden makaradan kulaç kulaç iplik koparırdı. Penceresinin yanına oturup söylene söylene dikiş dikmesi bir âlemdi: İnsan gülmekten kırılırdı, çünkü dolaştıkça dolaşan bu kadar uzun ipliği çekmeye kolu bir türlü yetmezdi.

Saint-Louis Çamaşırhanesi'nin üstündeki birinci katta daracık bir odada kalıyordu. İçerisini ordan burdan aşırdığı eşyalarla döşemişti: İskemleler bir bahçeden, tek ayaklı yuvarlak masa bir kahveden, üzerinde Châtelet'deki *Allez Frères* mağazalarının reklâmı bulunan kahverengi kanepe Metro'dan araklanmıştı. En son numarası da mavi camının üstüne beyaz harflerle Polis diye yazdığı bir sokak feneriydi. Yatağının nereden geldiği belli değildi. Somyası iyi tamir edilmediği için zaman zaman büyük bir gürültüyle gıcırdıyordu. Mutfak takımlarının üzerinde *Dupont*, *Biard* ya da *La Bière* meyhanelerinin markaları vardı. Doğramacı tezgâhının üstünde sararmış gümüş kaplar, satış fiyatları yazılı fincan tabakları, Viandox fincanları, içki kadehleri ve mavimsi bir cam sifon duruyordu.

Bougras tavuk yetiştirme merakı yüzünden mahalledekilerin diline düşmüştü. Tavukların yanına kattığı kızıl ibikli bir horoz, bütün mahalleyi gündoğmadan ayağa kaldırıyordu. Polis, Belediye'den karar çıkartarak, horoz beslemesini yasaklayınca küplere binen Bougras tam bir ay:

– Halbuki bu sersem horozu, böyle ötmesene diye kaç kere azarlamıştım, dedi durdu.

«Azarlamıştım»'ı güçlükle söylediği için büsbütün öfkeleniyordu. Horoz beslemekten vazgeçmek zorunda kalınca, pencerenin önünde borazan çalmaya karar verdi. Yoldan geçen biri ya da polis çıkışacak olsa, gür sesiyle:

«– Yaşasın sosyal devlet» diye bağırıyordu.

Derken, kümesin yerini ağıl aldı: Kimbilir nerden bulduğu bir koyunu bir sabah kendi odasına getirdi. Şikâyetler, komşular ve malsahibi ile çatışmalar tekrar başladı. «Dostum Azale» dediği bu koyunu da satmak zorunda kaldı. Kısacası, mahallede her gün Bougras'nın yeni bir buluşundan söz edilirdi; görenler iki köpek gidiyor sansın diye bir fino köpeğinin sadece bir yanındaki tüyleri kırkar; pancurlara süpürgeler, kap kaçak asar, sevmediği insanlarla merdivenlerde karşılaşmamak için bir ip sarkıtarak sokağa pencereden inerdi.

O sabah Olivier, mahalledeki gençlerin, tebeşirle sevda sözleri ya da siyasî bildiriler yazdıkları ve altına da «bunu yazan

Tosun...» diye eklemeyi unutmadıkları yere; kapalı tuhafiye dükkânının yanındaki duvara sırtını dayamıştı. Güneşte saçları pırıl pırıl parlıyordu. Bougras penceresinden:

– Hey küçük! Şu on frankı bozduruver. Söyle, beş adet gümüş frank getir. Başka para kabul etme, diye seslendi.

On frank süzülerek düştü. Olivier parayı bir kelebek yakalar gibi aldı yerden. Bozdurunca doğru Bougras'nın odasına çıktı. Merak etmişti. İhtiyar onu kanepeye oturttu. Frankları parmaklarıyla yoklayıp tarttı; gümüşüne değil, nasıl yapıldığına baktı. Üç tanesini tezgâhın üstüne attı; öbür ikisini, para çantası gibi kullandığı kırmızı kauçuktan yuvarlak bir tütün kesesine koydu.

Pencereye kadar gitti. Kareli koca bir mendille burnunu sildi, piposunu ince kıyım sert tütünle doldurarak tuhafiye dükkânına bir göz attı. Pipoyu yakıp mavi dumanları içine çekince yüzünü bir memnuniyet bürüdü. Sonra yine sokağa, tuhafiye dükkânına baktı. Başını çevirince çocuğa annesinin ölümü ile ilgili bir şeyler söyleyecek gibi oldu, ama söylemedi. Sadece, «bir bardak şarap içer misin?» dedi, fakat hemen arkasından «hayır olmaz, daha çok küçüksün» diye ekledi. Şarabı yavaşça ve bir dikişte içti. Sonra yine paraları yokladı ve:

– Hadi bakalım evlat, kolları sıva, bana yardım edeceksin, tamam mı? dedi.

Bu değersiz üç gümüş franktan altın gibi parlayan yüzükler yapacağını söyledi ve frankın birini iri bir somunlu vida ile delerek çelik kalemi ve çekici nasıl kullanacağını Olivier'ye gösterdi. Elde edilen halkanın genişletilmesini ve yuvarlak bir demire geçirdikten sonra çekiçle vura vura yüzük haline getirilmesini ona öğretti. Sonra kenarlarını büyük bir dikkatle eğeledi, üzerini yüzüğü takacak olanın baş harflerini yazmak için düz bıraktı.

– Çekmeceden zımparayı getir, dedi.

Olivier yüzüğü parlatmaya başladı. Bunu yaparken parmakları kararıyordu ama yüzük de gittikçe parlıyordu. Böylece öğleye kadar sessizce çalıştılar. Öğle üzeri ekmek peynir yediler. Bougras'ın «böylesi bulunmaz» diye aldığı peynir çok ba-

yattı. Yine çalışmaya koyuldular. Saat ikiye doğru ilk şövalye yüzük hazırdı, ikincisi de bitmek üzereydi. Olivier hayran hayran bakıyor, yüzüğü parmaklarının arasında çevirip duruyordu. Bougras:

– Bu, Dardard'daki ustabaşı için, iki sipariş daha var, dedi.

Aslında yüzüklerden pek bir şey kazandığı yoktu. Bougras böyle bir işin üstesinden gelmekten, parasını değiştirerek Devlet'e kazık atmaktan hoşlanıyordu. Siyah iri parmaklarını açarak Olivier'ye:

– Bu ellerimi görüyor musun? Bunlarla istediğimi yaparım, anadan doğma zanatkârım ben, dedi.

Odadaki eşyaya dikkatle bakmamış olan biri için bu sözü anlamak imkânsızdı; üzeri işlemeli bastonlar, mavzer kurşunlarıyla donanmış kül tablası gizli kalmış bir zanaatkârlığın simgesiydiler. Bougras, çocuğa:

– Göster bakayım ellerini, dedi.

Olivier ellerini uzattı, parmaklarını germişti, sanki *Küçük kuklalar böyle böyle yaparlar*'ı taklit ediyordu. Bougras küçümseyerek yüzünü buruşturdu:

– Bu ellerle mi, bu ellerle mi? diye tekrarladı.

Sonra odanın dip tarafında duran tavşanlarına vermek için bir çuvaldan taze ot çıkardı. Olivier tavşanlara baktı ve burnunu oynatarak onlar gibi yapmaya çalıştı. Sonra ellerine baktı, Bougras niye beğenmedi diye kendi kendine sordu. Günlerce gözlerini ellerinden ayırmadı, dikkatle inceledi, diğer çocukların elleriyle karşılaştırdı ama bir sonuca varamadı.

Üç yüzük hazır olduğunda güneş artık batmak üzereydi. Olivier, Élodie ne der sonra, sokakta göremeyince her tarafı aratmıştır diye düşündü,

– Mösyö! Ben gideyim artık, dedi hızla.

– Adım «Mösyö» değil, Bougras'dır. İhtiyacım olursa, işaret ederim, gelirsin. Parmakların gelişince sana da bir yüzük yapacağım, dedi.

Bougras ona kapıyı açtı, Olivier yüzüklerin her birini parmaklarına geçiriyormuş gibi yaptı.

Dışarı çıkınca garip bir duyguya kapıldı; erişmeye çalıştığı fakat görünmez kuvvetlerin kendisini engelledikleri birine bugünü anlatmak istedi. Ama gördüklerinin hepsini annesine anlatmak istediğini farketti. Kendisini zorlayan bu imkânsızlıktan kurtulmak için, birdenbire çılgın bir rüzgâra tutulmuşçasına büyük bir hızla koşmaya başladı.

Bachelet sokağında karşısına çıkan «iki kadın»ın arasından geçmeyi denedi, mesafe o kadar dardı ki kadınlara çarptı, nasıl özür dileyeceğini bilemedi, yalnızca «bir uçağım ben» dedi. Olivier'nin sarı saçlarını savura savura gidişine bakan sağdaki kadın:

– Ne kadar güzel bir çocuk, dedi.

Öbürü sert sert baktı, omuzlarını silkti, kadını kolundan çekerek, bir sahiplik duygusu içinde götürdü.

Olivier için bu «iki kadın» bir sırdı, ikisi de esmer, ikisi de sert yüzlü, kısa saçlıydı. İkisi de çift sıra düğmeli kruvaze bir takım elbise giymişlerdi. Bluzları aynı, Club marka kravatları aynıydı. İkisinin de ayağında düz bir pabuç vardı. İkiz kız kardeş gibiydiler. Mahalledeki kadınlardan hiçbirine benzemiyorlardı. Bir gün Olivier, Julien'in «karı koca gibi yaşıyorlar» dediğini duymuştu. Bu söz çocuğun kafasında «koca karı», «hizmetçi karı», «cadı karı» gibi deyimlerle karışık birtakım belirsiz kavramlar yaratmıştı. Bu iki kadının daha az erkeksi olanı, bazen tuhafiye dükkânına gelir, her defasında derin derin bakarak Olivier'nin yanağını okşar ve yeşil gözlerinin Virginie'nin gözlerine benzediğini söylerdi. Albertine, Virginie'ye:

– Haline bakılırsa, çocuğu olacağa benzemiyor, demişti de gülmekten kırılmışlardı.

Olivier'ye göre koşmak, ister istemez evlerin çevresini dolaşmak, Labat sokağına gelmek için Bachelet, Nicolet ve Lambert sokağından geçmekti. Bu yolu izlemek, bütün çocukların gözünde bir stadyumda koşmakla birdi. «Sahayı iki kere, üç kere, dört kere dolaştım» denirdi. Lambert sokağında kumaş boyacısı kadınla kambur işçisi bezelye ayıklıyorlardı. Kabuklarını dizlerine serdikleri önlüğe atıyorlar ve bezelyeler unutul-

maz bir tıkırtıyla emaye kevgire düşüyordu. Daha uzakta, Labat sokağının köşesinde eski muharip Gastounet, siyah lastik çizmeler giymiş bir lağımcıyla siyasetten söz ediyordu. Kanıtlarını pekiştirmek için, lağımcıyı kısa kollu gömleğinden çekiyor ve işaret parmağıyla da bir hançer saplar gibi adamın göğsüne vurup duruyordu. Olivier yanlarından koşarak geçince Gastounet parmağını lağımcının göğsünden çekti, şakağına götürdü ve iki yana sallayarak; «bu çocuk delirmiş» dedi.

Olivier tuhafiye dükkânının karşısında soluk soluğa durdu, arkadaşı Loulou gözüne ilişmişti. Virginie'nin ölümünden beri onunla konuşmamıştı. Birbirlerini başlarıyla selamlamışlardı, o kadar. Olivier gibi, Loulou da on yaşına basacaktı. Bir koyun postu gibi kıvır kıvır saçlarla örtülü kafasından dolayı ona «başı bitli Loulou» diyorlardı. Kalkık bir burundan ve keskin gözlerden ibaret yüzüne baktıkça insanın gülesi gelirdi. Babası «Citroen» marka bir taksinin şoförlüğünü yapan beyaz bir Rus'du. Bu yüzden Parisli fırlamaların bütün özellikleri Loulou'da vardı. Soyadı Serge'di ama kimse onu Serge diye çağırmazdı. O anda Loulou yazılarla bezenmiş duvara sessizce yanaşıyordu. Bir av köpeği gibi duruyordu. Ön ayaklarını birbirine sürten bir sineği yakalamaya hazırlanıyordu. Bir el hareketiyle sineği yakaladı ve işportacıların sattıkları bir mika kutunun deliğinden içeri attı. Sararmış mika kutunun içinde yarım düzine sinek kirli bir şeker parçasının üzerine üşüşmüştü. Olivier yüzünü buruşturdu:

– Ne kadar iğrenç! dedi.

Loulou mika kutuyu güneşe doğru tutarak cevapladı:

– İğrenç diye senin kızkardeşine derler..

Bu söze, «benim kızkardeşimden sana ne, sen kendi kızkardeşine bak» ya da «benimkisi evinde yumurta çalkalıyor, senin kızkardeşin gibi erkeklerle çalkalamıyor» diye karşılık vermek âdet olmuştu. Ama Olivier, Loulou'nun uzattığı eli sıkarken:

– Benim kızkardeşim yok ki, dedi.

Yan yana yürüdüler, sonra Loulou:

– Senin hiçbir zaman kız kardeşin olmayacak'ı bastırdı.

Olivier, «sen nereden biliyorsun?» sorusuna, Loulou «bunu bilmeyecek ne var», diye ekledi.

Basamakların aşağısında oturdular. Olivier'yi bir düşüncedir almıştı. Doğurmanın ne olduğunu çoktan beri biliyordu. Arkadaşı Capdeverre, sağ elinin işaret parmağını, bir halka gibi tuttuğu sol elinin parmakları arasına sokup çıkartarak işte böyle yapılır diye öğretmişti cinsel ilişkiyi. Olivier iğrenmişti bundan. Sonraları, sokaktaki bütün evli çiftlere, bu işi yaptıklarını düşünerek dikkatle bakmıştı. Sözgelişi, şu soysuz Grosmalard babanın «bu işi» pasaklı karısıyla yapabilmiş olmasını aklı bir türlü almıyordu. Bir akşam, Virginie ile askercilik oynarken kralla kraliçe ne yaparlardı diye sormuş, annesi de ona her şeyi açıklamanın gerektiğini anlamıştı. Çiçek ve kelebek hikâyelerine başvurmadan olduğu gibi anlatmış, «sevişme reçelli ekmeğe benzer; üstelik bunun sonunda çocuk doğar» diye belirtmişti.

Olivier, hiçbir zaman bir kız kardeşi olmayacağını düşünerek başını önüne eğdi. Bu imkânsızlık onu can evinden vuruyor, onulmaz bir yara gibi içine işliyordu.

Loulou'ya okulla, arkadaşlarıyla, Bibiche öğretmenle, Müdür'le ilgili sorular sordu, «teneffüslerde n'apıyorsunuz?» dedi. Loulou, öğrencilerin yaptıkları şakaları, yaramazlıkları anlatırken Olivier o günleri yeniden yaşıyordu: Kocaman kara tahtada tebeşirin çıkardığı ses, öğrenciler tahtadaki yazıları ve problemleri silerken yayılan tebeşir tozu, kazınmış sıralar üstündeki mürekkep lekelerinin et sinekleri gibi parlaması gözlerinin önüne geliyordu. Ya sınıftaki yeri? Bouboule dedikleri şişko çocuğun yanındaki, ikinci sıradaki yeri boş muydu? Yoksa bir başka öğrenci mi oturuyordu şimdi, Loulou:

– Neye artık okula gelmiyorsun? diye sordu.

Olivier, elini saçlarının arasından geçirdi, şakağını kaşıdı ve:

– Şey, yas tutuyorum da ondan, dedi.

Ama asıl sebebin bu olmadığını sezinliyordu. Hem birdenbire ferahlamış, hem de içine bir özlem çökmüştü. Loulou'nun ağzına bakıyordu: Arkadaşı konuşurken, ağzı hafifçe yana ka-

yıyor ve dişlerinin parladığı görülüyordu. Olivier, Loulou'nun söylediklerini pek dinlemiyor, dişlerinin görüneceği anı bekliyordu.

– Bak Loulou, dedi, sonra onu birdenbire omuzlarından tutarak yanağından öptü.

Çocuk, «delirdin mi sen?» dedi, Olivier ne diyeceğini bilemedi ve Gastounet'nin işaret parmağını iki yana sallayışı aklına geldi. Hafifçe kızardı. Sözgelişi, bu yabancılaşmış evrende, belki de bütün umutların yitirilmemiş olduğunu, kendisinin de diğer çocuklardan farklı olmadığını, Bougras'nın evinde geçirdiği günü anlatabileceğini, hiçbir şeyin değişmediğini, Loulou'ya nasıl açıklayabilirdi ki... Cebinden bir bonbon kadar güzel, helezonları turuncu bir cam bilye çıkardı ve avucunda zıplattı.

*

Sokağın görünüşü hüzünlü ya da sevinçli anlara göre değişirdi. Kimi zaman binalar yıpranmış, kirlenmiş gibi dururlar, Sacre-Coeur'deki pazar duasına gitmek için Becquerel Merdivenleri'ni ya da Mont-Cenis sokağındaki merdivenleri güçlükle çıkan yaşlı kadınlar gibi bitkin görünürlerdi. Kimi zaman da bütün pencerelerinden sağlık, esenlik taşardı. O akşam, dört, altı ya da sekiz lambalı radyo sahibi mutlu kişilere, özentili ve tumturaklı konuşan spikerlerin ağzından, beklenen bir program sunulacaktı: Paris Radyosu'nun gala gecesi.

Zavallı Örümcek, müziği ve şarkıları dinleyebilmek için, Albertine'in penceresinin yanında program başlamadan çok daha önce yerini almıştı. Sırtını pencere kanatlarına dayamış, kımıldamadan duruyordu, bu haliyle gülünç bir kuklaya benziyordu. Gözleri yarı kapalıydı. Bilyesini avuçlarının içinde döndürüp duran Olivier'ye:

– Hava ne kadar güzel, dedi..

Çocuk ona ürkerek baktı. Artık uzaklaşmaya cesaret edemedi. Belki de farkında olmadan, onun korkunç görünüşüne alışmak ve daha çok yakınlık göstermek istiyordu. Mahallede

herkes Örümcek'in «çocuklara gösterilmemesi» ve özel bir eve kapatılması gerektiğini söylüyordu. O anda öyle bir duruşu vardı ki, bütün sefil insanlar onun yanında hiç kalırdı. Bir parya olarak doğmuştu. Hep kendisini hor görenlerin arasında, sığışabileceği küçücük bir yer istiyordu.

Olivier, mavi bir tulum giymiş bu adamın sarsak vücudunu, yırtık keten ayakkabılar içinde büzülmüş gibi duran bu biçimsiz ayaklarını görmemek için pek çirkin olmayan yüzüne bakıyordu, Örümcek de, dudaklarında belli belirsiz bir gülümsemeyle Olivier'ye bakıyordu.

– İyi akşamlar Olivier, dedi.

– İyi akşamlar!

– Bana yiyecek bir şey bulabilir misin?

– Yemek için mi?

Örümcek, kesik uzvunu çocuğun açık ağzına doğru sallayarak:

– Evet, yemek için bir parça ekmek, dedi.

Olivier, devin karşısındaki parmak çocuk gibi geriledi. Ayağı kaldırımın kenarına takıldı. Örümcek, iri siyah gözlerini çocuğun gözlerine dikmiş, yalvarır gibi bakıyordu. Belki de sesinin tonu, tanıdığı insanların ses tonuna benzemediği için çocuk anlamamış görünüyor, sanki aralarındaki gizli anlaşmaya yeni ve çok kuvvetli bir bağ eklemeyi göze almışlar gibi ne karşılık vereceğini bilemiyordu. «Nerden bulayım?» diye mırıldandı. Ama Örümcek onun ne dediğini anlayamadı. Sonra hiçbir şeyi olmadığını, hiçbir şey yapamayacağını anlatmak için ellerini açıp gösterdi.

Açık pencerenin önünde bir koltukta oturan Albertine:

– Bak, kuzenin geliyor, dedi.

Gerçekten de Jean, Labat sokağına gidiyordu. Arkası yırtmaçlı ceketi, geniş pantolonu, tam başının ortasında duran kasketiyle çok genç görünüyordu. Olivier bir ona bir de Örümcek'e baktı. İçinden gelen gizli bir ses, Jean'ın onu evde bulmasının daha iyi olacağını söyledi, Örümcek'e göz ucuyla bakarak hızla uzaklaştı.

Kocasını karşılamak için süslenmiş, beline de volanlı güzel bir önlük takmış Élodie açtı kapıyı.

– Bu ne hal böyle! İyice sokak çocuğu oldun artık. Böyle devam edersen, kodesi boylarsın. Yine nerdeydin! dedi ve karşılık vermesine vakit bırakmadan sordu:

– Karnın da açtır tabii? Açtır'ı, güneyliler gibi bir tuhaf söylüyordu. Olivier dostu Mösyö Bougras'nın kendisine mükellef bir ziyafet çektiğini söyledi. Birkaç saniye sonra Jean kapıyı vurunca her şey unutulmuştu.

Sevdalılar daracık antrede kucaklaşırken, Olivier fırsattan istifade kendi «odası»'na sıvıştı ve *Bicot'nun Serüvenleri*'ni okumaya koyuldu. Ran-Tan-Plan Kulübü'nün üyeleri karpuz yeme yarışına katılıyorlar ve sayfanın altındaki resimde sancıdan kıvranıyorlardı. Olivier, «karpuzun ne anlama geldiğini kendi kendine sordu.

Durmadan öpüşen yeni evlilerin çifte siluetini farketti yarı aralık kapıdan. Aradan tam yarım saat geçtikten sonra Élodie, sanki gecikmenin sebebi sensin der gibi Olivier'ye bakarak; «sofraya, sofraya!» diye bağırdı.

Olivier, (Lesieur Petrol Şirketi'nin bir hediyesi olan) kırmızı eşkenar dörtgenlerle süslü bir tabağın önüne oturdu. Peçeteyi boynuna asacağına, dizlerinin üstüne serdi. Nefis bir ıspanaklı böreği yavaş yavaş yemeye başladı ve bir ara, onlar öpüşürken peçeteye bir parçasını düşürdü. Sonra iri bir lokmayı, büyük bir iştahla çiğniyormuş gibi yaptı. Sıra tavuklu pilava gelince iş biraz zorlaştı, çünkü pilav salçalıydı. Yine de peçeteye bir avuç pilavla, birkaç parça ekmek koyuverdi usulca. «Amma da acıkmışım» dedi. Jean «acıkmak sağlık işaretidir» diye karşılık verdi. Olivier, sofraya otururken yıkamadığı ellerini de saklamaya çalışıyor ve bundan rahatsız oluyordu. Élodie:

– Bu sinsi yine ne iş becerdi? dedi.

– Şey, hiç, ben bir şey yapmadım ki!..

Jean gözlerini Élodie'nin esmer teninden çevirince yüzü tasalı bir hal alıyordu. Gençliğine rağmen alnında derin kırışıklar vardı. Hesap konusunda boyuna tartışırlardı. (İşten atılma

söz konusu değilse) bir sonraki hafta alacağı ücreti de hesaba katarak umutlanırlar ya da (işsizlik ve yoksulluk) korkusuyla umutsuzluğa kapılırlardı. Ellerine geçecek paradan yapacakları ödemeleri; taksitleri, gerekli masrafları çıkarttıktan sonra kara kara düşünürlerdi. Açık öylesine büyüktü ki, hangi çareye başvuracaklarını bilemiyorlardı. Jean, morali iyice bozulunca yine Élodie'ye bakardı. Her şeye rağmen, yemek masasında bir bardağın içinde daima küçük bir çiçek demeti bulunurdu. Élodie:

– Ne diye suratını asıyorsun? Paran olsa at yarışlarında kaybetmeyecek miydin? der, omuzlarını silkerek bir şarkı tuttururdu.

Olivier çok saçma bulduğu bir şeyin bilincine varmıştı: Biraz para olsa işler yoluna girecekti. Côte d'Azur'de güneş banyosu yapan zenginlerin resimlerine bakıyordu. Sanki büyük bir marifet yapmışlar gibi, hep bu adamların resimlerini çekiyorlardı. Bougras'nın şövalye yüzükler yapmak için kullandığı paraları düşünüyordu. Çok para kazanmak ve bunları Jean'a vermek için ne yapabileceğini kendi kendine soruyordu.

– Büyüyünce opera sanatçısı olacağım, dedi.

Bu cümleyi «boksör olacağım», «ya rejisör ya da veznedar olacağım» diye türlü şekillerde tekrarlıyacaktı. Bu meslekler onda bir zenginlik duygusu uyandırıyordu. Jean, maddî endişeleriyle bu sözler arasında bir ilgi kuramadığı için omuzlarını silkti ve:

– Saçmalama, dedi.

Felâket meyve yerken koptu, iri bir elmayı düşürdüğü peçete dizlerinin arasından yere kaydı. Olivier masanın altına eğildi, ama Élodie ondan daha çabuk davrandı. Durumu görünce:

– Tuu! Şu budalanın yaptığı şeye bakın. Yemekleri ne hale getirmiş, diye bağırdı.

Élodie yerdeki artıkları bir tabağa doldururken sinirinden Jean'ın şakakları atmaya başladı. Dişlerini sıktı. Olivier kıpkırmızı olmuştu. Kimsenin atmayı düşünmediği bir tokattan kurtulmak için,

– Kediye verecektim, dedi. Bu söz üzerine hava hemen yatıştı, genç kadın gülmeye başladı.

– Kediler ne zamandan beri elma yiyor? dedi.

Ama yüreği elvermedi, Olivier'nin dişlediği elma hariç, yiyeceklerin hepsini bir kesekâğıdına koydu.

Yemek faslı bitince, Élodie ertesi gün için kocasının sefertasına yemek ayırırken Olivier parmaklarını birbirine geçirerek oynamaya başladı. Sonra peçetesini katladı ve yuvarlayıp bir şimşir halkaya soktu.

Jean, Élodie'nin peşinden mutfağa seğirtti. Alçak sesle konuştukları için çocuk bir ceza vereceklerini sanıyordu. Aslında, mutsuzdular. Olivier'nin kendi yanlarında kalmasını istiyorlardı ama sonu ne olacak diye düşünüyorlar, geleceğe güvenle bakamıyorlardı. Onu gerektiği gibi yetiştiremeyeceklerini biliyorlar, fakat gerçeği söylemeye dilleri varmadığı için, «çekilir şey değil, bütün gün sokaklarda ne idiğü belirsiz çocuklarla sürtüp duruyor. Tam bir serseri olacak» diyorlardı. Gerçekten de, çektiği acı, duyduğu korkular, yetişme tarzı, Olivier'yi herkesten uzaklaştırmıştı. Perişan kıyafetini, uzamış saçlarını, sokak sokak dolaştığını gören herkes kendince bir yorumda bulunuyor, bu çocuk zor adam olur diye düşünüyordu.

Ama Jean'la Élodie, birbirlerinin ellerini tutmuşlar, zevklerin en tatlı olduğu yere, karyolaya bakıyorlardı. Bordo yorganın üzerine, Saint Chily'de uzun kış geceleri boyunca göz nuru dökülerek tığla işlenmiş kafes oymalı zarif üçgenlerle süslü bir yatak örtüsü serilmişti. Yorgan yazın işe yaramıyordu. Buna rağmen kaldırmamışlardı. Dekor diye kullanıyorlardı ve odayı zengin gösteriyordu.

Uzun uzun öpüştüler; Jean, ucu avucuna değen diri memeleri okşadı. Élodie, Olivier'nin kaldığı odayı işaret ederek «şimdi sırası değil» diye fısıldadı. Jean kararlıydı. Kesekâğıdını Olivier'ye uzatarak:

– Hadi, bunu kedine ver. Ama çok geç kalma. Anahtar paspasın altında. Işığı söndürmeyi de unutma, dedi.

Olivier:

– Bir elma alabilir miyim? diye sordu, en irisinden bir tane seçti, ısırır gibi yaparak hızla çıktı.

*

Sokak kalabalıktı. Binalar güneşin son ışınlarıyla mor bir renge bürünüyordu. Aşağıda, dört yol ağzında otomobiller gittikçe azalıyordu. Bazen Ramey sokağını dönerken vites değiştiren bir otobüsün gürültüsü geliyordu. Örümcek, yine kımıldamadan duruyor, başını iki yana sallıyarak Constantin Rossi'nin söylediği şarkıyı dinliyordu. Sakat adam *le Bois et Charbons*'nun önünde kırık kolları üzerinde duran şu eski el arabasına benziyordu.

Olivier, kararlı adımlarla ona doğru yürüdü, karşısına dikildi. Arkasında sakladığı kesekâğıdını ve elmayı gülünç denebilecek ani bir hareketle ona uzattı. Örümcek bunları kaptığı gibi beceriksizce göğsüne bastırdı. Açlıktan midesi kazınıyordu ama başkalarının önünde yemek istemiyordu. Yavan romansların ardından şarkılar başlar umuduyla kulağı radyodaydı. (La Kukaraca'nın müziğine uygulanan) Quintonine reklamının sona ermesini bekledi. Andre Bauger'nin söylediği *Tebessümler Diyarı*'nı dinledi. Küçük Ramelie avazı çıktığı kadar bağırarak şarkıyı kendince taklit ediyordu:

Sana kalbimi
Bir çeyrek tereyağı
Ve bir karnıbahar verdim...

Sonunda Örümcek, Albertine'nin ve sigarasını tellendiren Gastounet'nin yanında katlanır bir iskemleye oturmuş Madam Papa'nınn dikiş dikmesini seyreden Olivier'ye minnetle bakarak, kimseye belli etmeksizin elmayı dişledi.

Bachelet sokağının kaldırımlarında çocuklar kamçılı topaç çeviriyorlar ve daha hızlı döndürmek için topacı boyuna kamçılıyorlardı. Olivier, elleri arkasında, bitişik sokaktaki düşmanlarına görünmemeye çalışarak topaç çevirenlere yaklaştı. Fernandel'e benzeyen at suratlı sırık Anatol de oradaydı. Sarı-si-

yah çizgili kazağıyla bir yaban eşeğini andırıyordu. Sırık Anatol'un arkasından çocuklar, reklâm programlarındaki gibi

Anatol dülgerlerin dülgeri
Ama hiç fırça
görmedi dişleri

diye bağırırlardı. Bitlerini ayıklamak için başı sıfır numara traş edilmiş Nana, aynasızın oğlu saçları alabros, yanağı sivilceli Capdeverre, dindaşlarına *helal et* (Olivier bunun *ucuz et* olduğunu sanıyordu) satan yahudi kasabın oğlu Ramélie, Jack Schlach, Riton, durmadan ciklet çiğneyen Tudjourian, ağabeysinin üç tekerlekli bisikletine biniyor diye kurumlanan Albert, Machillot'nun iki oğlu ve daha başkaları bir araya gelmişti.

Akşama doğru bir anlaşmaya varılmıştı Labat sokağındaki çocuklarla Bachelet sokağındaki çocuklar arasında. Hattâ, Lambert, Nicolet ve Lecuyer sokağındaki oğlanlarla kızlar da gelmişlerdi. Yine de sapanlar kemerlerden sarkıyordu, favorileri şakaklarına kadar inen bazıları kovboy filmlerindeki kahramanlar ya da liman işçileri gibi meşin bileklik takmış olanlar, kabadayılar gibi yürüyüp James Cagney gibi karşısındakine her an saldıracakmışcasına davrananlar vardı. Olivier kamçılı topaca baktı, bu işin erbabıymış gibi. İşaret parmağını alnına götürerek «merhaba» dedi "kavgacıların" hareketlerini taklit edercesine. Gereğinde kaçabilmek için arada bir arkasına bakıyordu. Ama kendisine sataşan olmadı. Oğlanlar önlerinden kolkola geçen küçük kızları işaret ederek maytaba alıyorlardı: «Şu kartoloz kıza bak» diyorlar, ve ayıp sözler söyleyerek küçümseyen bir tavır takınıyorlardı.

Topaç çılgın bir fare gibi hızla dönmeye devam ederken bokstan daha az kırıcı *jiujitsu*'dan ve güreşten söz açıldı. Sonra Deglan gibi bir serbest güreşçiyle boksör Carnera ya da halter şampiyonu Rigoulot arasında bir kavga olsa, kim kimi döver diye tartıştılar. Herkes kendi görüşünü ileri sürdü. Tam bu sırada Anatol:

– Mac geliyor, diye bağırınca konuşanlar sustu.

Gerçekten de erkek güzeli Mac, sokaktakileri süzerek 77 numaralı evden çıkıyordu. Palavracının biriydi. Cakalı cakalı yürüyerek çocuklara yaklaştı. Gözlerinde hep aynı kurnaz ve alaycı bakışlar. Çocuklar göz ucuyla bakarak kenara çekildiler. Mac,

– N'aber, dedi.

Eğildi, dönen topacı avucunun içine aldı, bir elinden öbür eline zıplatarak geçirdi. En büyükleri mırıldanmaya başladı. Bunun üzerine, karşılarına dikildi. Şapkasını geriye itti, küçümseyen bir edayla:

– Bela mı arıyorsunuz? dedi.

Kimsenin karşılık vermediğini görünce «bak bu iyi işte» diye ekledi. Sonra topacı havaya fırlatıp bir şut çekti, tekrar yakaladı ve bir şut daha çekerek sokağın öbür ucuna fırlattı. Kravatını düzeltti. Şapkasını öne eğdi ve gülerek uzaklaştı. Toudjourian arkasından:

– Alacağın olsun senin! diye bağırdı ama Mac'ın geri döndüğünü görünce hiçbir şey yapmamış gibi başka tarafa baktı. Oldukça uzaklaşmıştı ki, Capdeverre, meydan okurcasına;

– Mac pezevengin biridir, dedi.

Ama Mac yüzünden çocuklar birbirlerine girdiler. Onun karşısında susmuş olmayı kimse kendine yediremiyor, herkes hıncını bir başkasından almak istiyordu. İçlerinden bazıları kavgaya başladı. Olivier korktuğu için değil, yas tuttuğu için sıvışmayı daha uygun buldu.

Bağırıp çağıranların, aynı sözleri durmadan tekrarlayanların uğultusu bütün sokağı sarmıştı. Çocuk yürümek, bu gürültülü adacıktan uzaklaşmak ihtiyacını duydu. Albertine'nin, Madam Papa'nın, Madam Chamignon'un, Gastounet'nin önünden geçti, onları farketmedi bile. Sokağın aşağısında yakışıklı Mac'ı gördü. Parmaklarıyla ıslık çalarak taksi durdurmaya çalışıyordu. Geceleyin Mac'ın nereye gidebileceğini Olivier kendi kendine sordu ve bir an onun yürüyüşünü taklit etti.

Çocuk ellerini cebine sokmuş, aşıklarını, çamaşır mandalını, eğri çiviyi, sicimleri, iki parmağı arasında gerdiği lastikleri yokluyordu. *L'oriental* kahvesinden gelen tütün kokusuna dayana-

mayıp içeri girdi kimsenin dikkatini çekmeksizin. Müşterilerin önünde köpüklü bira dolu bardaklar vardı. Tütün, kahve, likör ve kadın parfümlerinin sıcak kokusu her yana sinmişti. Bilardo topları birbirine çarptıkça tak diye ses çıkarıyor, garsonlar müşterilerin isteklerini bağırarak iletiyorlar; zarlar kızılımsı meşin külahta çalkalanıyor, kahve kazanı fokurduyor, gramofondan kırık dökük bir ses geliyor ve gülüşmeler duyuluyor, içki şişelerinden, boy boy dizilmiş pırıl pırıl bardaklardan, garsonların önlüklerini astıkları nikelajlı topuzdan, mermer masaların demir çemberlerinden ve tezgâhın çinkosundan göz kamaştırıcı ışınlar yansıyordu.

Olivier "tut, kazan" oynayan gençlere yaklaştı. Oyunun büyüsü, bekleyişin gerilimi oyuncuların bakışlarına bir ciddiyet veriyordu. Cam bir kasa içindeki demir kolun, ucuz şekerlemeler üzerinde duran çakmaklardan, sigara tabakalarından, incik boncuktan herhangi birini tutması için çok usta olmak gerekiyordu. Oyuncunun bir düğmeye basarak idare ettiği uzun demir kolun her hareketinde krome kıskaç bu şekerlerden birkaçını kavrıyarak çekmeceye bırakıyordu. O zaman yapılacak iş çekmeceyi açıp bunları avuçlamaktı. Bunlar da genellikle çocuklara yarıyordu. Böylece, Olivier iki oyun arasında bunlardan bir avuç dolusu alıp ağzına attı.

Her zamanki gibi, sonunda onu farkettiler. İnce bıyıklı bir garson Olivier'nin kıçına elindeki bezle vurup «yaylan bakalım» dedi. Dışarı çıkınca Olivier n'apacağını bilemedi. Bu kadar erken dönmek olmazdı. Labat sokağının aşağısından Ornano bulvarına, Barbès bulvarından Chapelle'e gidebilir, Clignantcourt sokağından vurunca Rochechouart bulvarına çıkabilirdi. Böyle yapacak olursa, Pigalle'e, Blanche'a, Clichy'ye çıkan kalabalık ve ışıklı caddeleri izleyecek, o güzelim Coulaincourt sokağından geçerek hareket noktasına ulaşacaktı. Ama böyle yaparsa, kalabalığın arasına girmiş olacağı için vazgeçti. *Café des Artistes*'in karşısında, kestane ağacını çevreleyen demir kafese dayanarak bir an düşündü. Burası *Oriental*'den daha sakindi. Teraslarda ailelerin oturdukları, göbekli adamların kalın

kulplu büyük bardaklardan biralarını yudumlayarak, iskambil, tavla, barbut oynadıkları görülüyordu.

Başkalarının sıcaklığını duyarken niçin birdenbire şurasından kırık bir ses yükselmişti? Onulmaz bir yara gibiydi bu hüzün, annesiz, kız kardeşsiz Oliver hiçbir zaman kavuşamayacağı bir şey aramak için akşamları hep böyle karanlıkta dolaşacağını düşündü.

Ne yapacağını bilemedi. Karşısına çıkan bunca yoldan, bunca sokaktan herhangi birine sapmanın önemli olmadığını farketti hüzünlenerek. Becquerel sokağının merdivenlerinin orda saklandığı geceden daha karanlık olan geceyi düşündü. Demek ki akşamları, binanın kapısı kapanıyordu. Lambert sokağına daldı, çünkü en yakın olanı oydu. Becquerel merdivenlerine kadar gidip basamaklardan çıktı. Kendinden kaçmanın bir yoluydu bu. Çıkarken, saklandığı binayı, Virginie'nin vergilerini yatırdığı Vasıtasız Vergiler Dairesi'ni, ışıklı tabelâsı dikine asılmış Becquerel otelini gördü. Tepe noktasına gelince başını çevirip Paris'e baktı.

Bütün şehir sanki iri bir kedi gibi mırıldıyordu. Öylesine sırlarla doluydu ki bunları sezinleyen çocuk ürktü. Sanki gecenin sultanıymış da kudretini gösteremiyormuş gibi kendini hem zavallı hem güçlü hissetti. Bir trabzandan aşağıya kaymak, yuvarlanmak, yok oluncaya kadar yuvarlanmak geldi içinden. Kendini korumak için kollarını kavuşturdu, kazağının kolundaki matem kurdelası eline değdi. Bir parçasını sökünceye kadar çekti. Saplantısından kurtulmak için koşmaya başladı.

Saules sokağına gelince adı zamanla *Lapin Agile* olmuş kır evi *Lapin A Gill*'in önünden ayrılamadı, çünkü Jean Montmartre'ın vaktiyle bir köy olduğunu öğrettiği için, kır evi hakkında bir fikir veriyordu. Evin kapısının önündeki kanepede daima beyaz sakallı bir adam otururdu. Virginie çocuğa bunun Noel Baba olduğunu söylemiş o da buna uzun bir süre inanmıştı. Ama o sokakta oturanlar ona «Büyük Frede» diyorlar ve saygı gösteriyorlardı.

Olivier kaldırımları eğri büğrü ve yarı karanlık sokaklardan yürüyüp toz içindeki ıssız, geniş arazilerden geçti. Hepsinin de

sadece çocukların bildiği Balçıklı arsa, Gaydalı arsa, Yalnız kadın arsası, Yeraltı tüneli arsası, Hayaletler arsası gibi gizemli adları vardı. Buraları Paris'in bakir topraklarıydı ama üzerlerine *İnşaat alanı* diye yazılı levhalar dikilmiş ve yavaş yavaş binalarla dolmaya başlamıştı. Boş olanlarında ise berduşlar kalıyor, çiftler çukur yerlere sığınıyorlar, gezgin çingeneler buralara abdest ediyorlardı ve apaşların buralarda buluştuklarından söz ediliyordu. Bazen de bitişik sokaklarda oturanlar çöpçülere bahşiş vermemek için geceleyin eski sobalarını, yayları kopmuş somyalarını, çöplerini gizlice bırakıyorlardı.

Bütün büyük katedrallerin çevresindeki sokaklar gibi, adları henüz pek ünlü olmayan basit ve engebeli sokaklar vardı: Saint-Vincent sokağı, l'Abreuvoir sokağı, Girardon sokağı, Sainte-Éleuthère sokağı. Ve her sokak başında, her alçak evin üzerinden yuvarlak kubbeli kilisenin beyazımsı duvarları görünüyordu. Olivier, sürekli bir hayranlığa kapıldığını bilmeksizin, ürkek ve kaygılı dolaşıyordu. Yine de bir merak vardı içinde. Geç kalmış bir yolcuya, sevişen bir çifte, gece gezenlere rastlayınca korktuğunu belli etmemek için «Denizciler» şarkısını ıslıkla çalıyor ya da sırtını bir kapıya dayıyor, ellerini cebine sokup sanki evinin önünde hava alıyormuş gibi soğukkanlı görünmeye çalışıyordu. Köpekler geçiyordu, nereye gittiklerini bilmeden, aşırı bir telâş içinde, toprağı koklaya koklaya.

Uğultuların, akordeon seslerinin, şarkıların, gülüşmelerin, bağrışmaların duyulduğu kırmızı ışıklı kabareleriyle Tertre meydanı bu dolambaçlı sokaklar ortasında, ıssız bir ovada evleri ışık içinde bir köy gibi duruyordu. Çocuk bazen birinin kendi kendine konuştuğunu farkediyor, usulca yaklaşıyor, sonra uzaklaşıyor, tekrar geri geliyor; dar bir sokaktan geçiyor, bir başka sokağa dalıyor ve kendisini çeken bu meydandan bir türlü ayrılamıyor, bir pervane gibi hep onu çeken bu yere doğru gidiyordu.

Gece mor tüllere bürünüyordu. Esen rüzgârda bir başkalık vardı. Gökte yıldızlar bir bir sayılabilirdi.. Sokaklar ıssızdı. Eski zaman sokakları gibi bir tuhaf duruyorlardı. Duvarların ar-

kasında düşkünler yurdu, manastırlar, loş yatakhaneler varmış gibiydi. Olivier duvar boyunca yürüdü, bir pencerenin önüne geldi, eğildi; bir siper gibi duran sarı-yeşil iskemlelerin ve madenî masaların arkasına bağdaş kurarak oturdu. Başının üstünde pancurların arasından sigara dumanları geliyordu. Belli ki, içerisi kalabalıktı. Konuşmalar, gürültüler arasında birden bir nakarat yükseliyor ya da hep birlikte açık saçık dizeler söyleniyordu *Camaret'nin kızları, Papaz efendi çoban kızına gönül verdi* diye. Sonra, çocuğun anlamadığı müstehcen hikâyeler anlatılıyor, bir gülmedir başlıyor, en çok da kadınlar gülüyordu. Bir an bir sessizlik yayıldı ortalığa. Bir adam, Bruant tarzında şiirler okuyordu:

Kimseler bakmadı yüzüme Tanrım
Açım, yerim yurdum yok diye.
Tanımadı beni insan kardeşlerim
Yüzüm solgun, gözlerim yaşlı diye.

Eğlenenler susmuş onu dinliyordu. Pek anlamadığı halde yalnızlığı dile getiren bu mısralar Olivier'yi ürpertiyordu. Gerçi vezin, kafiye sınıfta ezberletilen «manzumeleri» andırıyordu ama bu bambaşka bir şeydi. Şiiri okuyanın kalın ve dokunaklı sesinde köylülerin kabalığı seziliyordu, ama toplumu ve kem talihi suçlayan haşin bir eda vardı:

Ama sevgim eksilmedi onlara benim
Hayatın acı olduğunu onlardan öğrendim
Bana eşlik etmek isteyen bir kadın,
Çığlıklarımı işiten bir yürek olmadığı için.

Olivier annesini düşünmeye başladı. Virginie dükkândaki raflara bakarak dolaşıyor ve onu gözetliyordu. Düşünceli bir hali vardı. Sanki ellerini ona doğru uzatıyor, fakat erişemiyordu. O da kalın bir siste kaybolmuş ellerini bulmaya çalışıyordu. Elini toz içinde bırakan Pantin'in kurak toprağı gözlerinin

önüne geldi. Dayanılmaz bir acı çöktü içine. Uyanıkken kâbus görüyordu sanki. Bir başka dünyadan gelen iniltiler duyar gibi oldu.

Sonra Virginie ona yaklaştı. Gri-mavi ipek bir rob giymişti. Omuzlarında da açık renk kısa bir kürk etol vardı. Saçları bir miğfer gibi parlıyordu. Gözleri, dudakları aydınlanmış gibiydi. Eğildi ve yıldızlardan gelen bir sesle.

– N'apıyorsun orda? Dön artık! dedi.

Gözlerini açtı. Karşısında Virginie'ye benzeyen bir kadın duruyordu. Sokakta rastladığı kadınlardan biriydi. Olivier buğulu gözlerle baktı ona. Kolunda siyah incilerle süslü bir gece çantası vardı.

– Gidip evinde uyumalısın yavrucuğum, dedi.

Kadın eğildi, çocuğu elinden tutup sığındığı yerden çıkmasına yardım etti. «Seni evine kadar götüreyim» dedi. Biraz ilerde, içtiği sigaranın ateşi karanlığı delen bir adam bekliyordu.

Ayağa kalkınca, Olivier bacaklarının titrediğini hissetti. Kabarede gürültüler azalmıştı. Derin bir soluk aldı. Elini kadının elinden çekti ve birdenbire koşmaya başladı. Yokuş aşağı inen ve kaçmasını kolaylaştıran sokakta alabildiğine koşuyordu. Serin hava ağzına doluyor, göğsü ağrıyordu. Labat sokağında 77 numaranın önüne gelince durdu. Kapının ziline var gücüyle bastı.

Dört

Mutfaktaki küçük masanın üzerinde duran yarı açık gazete kâğıdında bir marul vardı. Marulun göbek kısmından çıkan minnacık bir tırtıl daha yumuşak yeşil bir yaprak üzerinde inatla dolaşıyordu. Yaprağın ucuna gelince kenardan gitmeye kalkıştı ve muşambaya düştü. Böylece, daha da hızla ilerledi, masanın kenarına gelince durakladı, tekrar yola koyuldu ama marula ulaşamadığı için kendini yerde buldu. Hiçbir zaman kelebek olamayacaktı, büyük şehrin tuzağına düşmüştü.

Olivier yarı beline kadar soyunmuştu; incecik omuzları, kalçalarına değen pantolon askısıyla banyoyu tamamen dolduruyor gibiydi. Eline çok büyük gelen *le Chat* sabununu, hafif ıslak sünger keseye, iyice köpürtünceye kadar sürüyordu.

Gri taş lavabo erişemeyeceği kadar yüksekti. Bu yüzden ayak parmaklarının ucuna basarak uzandı, eğilip yüzünü musluktan akan suya tuttu. Ağzını zıvananın deliğine dayayıp emdi, duvara su fışkırtmak için kısa lastik borunun ucunu sıktı. Duvarda su damlaları kaldı. Sonra hoşuna gitmemiş gibi yüzünü buruşturdu ve ensesini ovalamaya başladı.

Pazar sabahı sokaktan yükselen şarkı aynı değildi artık. Sokak sakinleri esneyip gerinir, yataklarından kalkmak istemezlerdi. Sıcak ay çörekleri yenirdi. *Savoyarde* çanı Pazar günü daha tantanalı çalar, çöp tenekeleri daha az tıkırdar, tokuşan süt güğümlerinin sesleri daha seyrek duyulur, eskici arabasını iterek «eski elbiseler, eski ayakkabılar alırım» diye bağırır, bütün

sokağı sırtında yansıtan camcı ise (ı) ları uzatarak «camcıııı» derdi.

Olivier gürültüleri, kuzenlerinin evinden tuhafiye dükkanındaki gibi duyamıyordu. Bir başka uzaklık giriyordu araya, gürültüleri azaltıyor ve Olivier sesleri ayırdedemeyişine şaşıyordu.

Pazar sabahı Virginie, dükkânın tahta kanatlarını açar fakat camlı kapının üzerine yaldızlı demir bir zincire bağlı *kapalı* levhasını asardı. Öğleye doğru, çile yünü ya da ipliği tükenmiş birkaç kadın müşterisini içeri alırdı. Erkenden kalkar, mor renkli pamuklu sabahlığını giyer, saçlarını toplamadan camları alkolle siler; sebzeleri ayıklar, puf böreğini hazırlar, çamaşırları yıkar ya da ütülerdi. Ve sokaktan yükselen şarkı bu bildik gürültülere bir fon oluştururdu sadece.

Ve de o gün, herkes ağırdan alır, her şey daha yavaş, daha hazırlıklı, daha iyi yapılırdı. Virginie bir ızgarada ekmek dilimleri kızartırdı. Hele nar gibi kızarmış dilimlerin üzerine krema ve fındık tadında halis tereyağı da sürüldü mü nefis bir koku yayılır ve bu koku bütün bir sabah devam ederdi.

Daha sonra, küvet yerine kullanılan geniş bir leğen, suyla doldurulurdu. Olivier çırılçıplak soyunur, leğene girmeden önce ılık suyu ayağıyla korka, korka yoklar, hafifçe çömelip doğrulur, üzerinden sular damlar ve annesi onu yıkamaya başlardı. Leğenin dibindeki bir çıkıntıya tabanlarıyla basarak gong vuruluyormuş gibi bir ses çıkartır, ikisi de güler, birbirlerine su sıçratır, bağrışırlar, hafif çığlıklar atarlardı. Olivier «gözlerime kaçırma anne» diye bağırır, Virginie de «tuvalet sabununun köpüğü gözü yakmaz» der, fakat annesi yüzünü ovarken çocuk sızlanır, huysuzluk ederdi.

Ona bu kadar uzak görünen bu sahneleri şimdi bölük pörçük hatırlıyordu. Virginie'nin öğrettiği gibi birdenbire «oralarını» daha kuvvetli ovmaya başladı. Yalnızdı. Vakti boldu. Élodie, Saint-Pierre Kilisesi'nde pazar âyinindeydi. Jean onu kilisenin kapısına kadar götürmüş, ordan da At Yarışlarına gitmişti. Acele etmemesi, köpükle ve suyla oyalanması bundandı. El-

lerini bir bezle, yüzünü de havluyla iyice kuruladıktan sonra fırçasına Gibbs diş macunundan koydu, hoş bir koku yayıldı ve dişlerini Virginie'nin öğrettiği gibi dikine fırçaladı. Sonra taranmaya başladı ama saçları tarağa takılıyor, canı yandıkça «ay, ay» diyordu. Birdenbire durdu, su sayacının tahtasına asılı aynada kendini gördü. Bir şeyi unutmak ihtiyacını duyuyordu.

Yıkandıktan sonra, Virginie onun saçlarını fırçayla tararken:

– Anneciğim, bana güzel kokular sürecek misin? diye sorardı.

Bunu hatırlayınca içi bir tuhaf oldu. Ama çabuk toparladı kendini. Nemli havluyla dizlerini ve ayak bileklerini hafifçe kuruladıktan sonra düğmelerini çözüp şortunu çıkardı; donunu, *Lacost* gömleğini ve kısa çoraplarını giydi. Pantolonunu ve deri sandallarını da giydikten sonra odaya gidip boy aynasının karşısına geçti. Dik duran bir perçemi eliyle bastırarak kırıtır gibi yaptı, bir kayak pantolonuna benzesin diye kabarık külotunun lastiklerini indirdi.

Élodie gideceği sırada tatsız bir durum yaşanmıştı: Olivier'ye «âyine sen de gel» deyince «gitmem» diye diretmişti. Élodie öfkelenmiş:

– Sen iyice azdın artık, hiçbir zaman adam olamayacaksın, demişti.

Aslında, bu konuda kesin fikirleri olan Jean için de söylemişti bunu. Jean da Olivier'nin yerine:

– Daha önünde çok vakti var, büyüyünce kararını kendi verir, demişti.

Ama Élodie memnun değildi. Jean da onu gücendirmiş olmaktan korktu. Tam o sırada Olivier, Bougras'dan işittiği sözü hatırlayarak «hem ben papazları sevmem ki» dedi.

Jean, Élodie'den yana çıkmış olmak için:

– Bilmediğin şeylerden söz etme, diye payladı.

Oysa çocuk başka sebeplerden ötürü böyle söylemişti. Labat sokağındaki arkadaşları Loulou, Toudjourian ve Capdeverre'le birlikte çoğu zaman Sacré-Coeur'e girmişti. Buranın gizemli görünüşünden hoşlanıyordu. Mumları yakıp yağını akıtmak,

kutsal suya şap şap vurmak, dua sıralarının üzerinden aşmak, Saint-Pierre heykelinin aşınmış ayağını öpen sofuları seyretmek çok eğlenceliydi. Fakat annesi öldüğünden beri loş kubbelerle, papazların kara cübbeleriyle, mırıl mırıl dualalarla, buhur kokularıyla karşılaşmaktan korkuyordu. Bütün bunlar öylesine hüzün verici, öylesine kasvetliydi ki onda bir ölüm duygusu uyandırıyor, gördüğü kâbuslarla bunlar arasında bir ilişki kuruyordu.

Bir ekmek kabuğu ile bir parça kesme şeker aldı, kemire kemire çıktı. Sokak kımıl kımıldı. Bir gürültüdür gidiyordu. Sanki bütün binalar birdenbire boşalmış gibi sokak insanlarla dolup taşıyordu: Köpek düşkünü babalar, kedi sever analar, mağrur ve bıyıklı kapıcı kadınlar, sarkık memeli başı açık kadınlar, atkılarına sarınmış yaşlı kadınlar, geniş etekliklerine sümüklü oğlanların asıldığı hatunlar, parmaklarını tütün keselerine daldıran emekliler, dudaklarını ciğer gibi boyamış yosmalara baka baka pantolonlarını terbiyesizce yukarı çeken delikanlılar, bahriyeli elbisesi giymiş çocuklar, incecik dudaklı gülünç kadınlar, kazaklı herifler, melon şapkalı şık beyler, üstü başı yırtık pırtık ama saçları hergünkünden biraz daha itinayla taranmış yoksul insanlar, kaldıkları otelin kapısı önünde kendi aralarında konuşan Araplar vardı.

Kasap dükkânının önünde duran seksenini geçmiş yahudi Samuel Dede gömleğinin kollarındaki siyah lastiği çekiyor ve sakalını düşünceli düşünceli kaşıyordu. Geniş şeritli şapkasını hiç çıkarmaz, bütün vaktini, çok okuduğu için hiçbir zaman, iyi bir kasap olamayacak torununa seslenmekle geçirirdi. Bachelet sokağındaki bakkalda terazinin kefeleri inip kalkar, litreler dolup boşalır, «teşekkür ederiz efendim», «çok mersi hanfendi», «başka bir şey ister miydiniz?», «ekstradır», «nefistir» diye sesler duyulur ve çok taze peynir kokularına gazyağı kokuları karışırdı.

Bougras bir tahta sandığın üzerine oturmuş, bir gün önceki *Paris-Midi*'yi okuyordu. Arada bir iş gömleğini aralıyor, bir hind domuzu, burnunu uzatarak ürkek ürkek soluk alıyor,

sonra başını içeri çekerek sahibinin sıcak vücuduna yaslanıyordu. Mor şapkalı Madam Chamignon, kolunda siyah kadifeden erzak çantası, elinde körüklü para cüzdanı, salına salına geçiyordu. Kasabın oğlu göbekten frenli bisikletinin teker çubuklarını parlatıyordu. Capdeverre adının baş harflerini onuncu defa bir duvara yazıyor, duvarın dibindeki ızgaralardan bakılınca, bodrum katında, askılı mayo giymiş ve vücudu una bulanmış fırıncıyla çırağının türlü türlü ekmekler pişirilen fırında harıl harıl çalıştıkları görülebiliyordu.

Binalar, dükkânlar, duvarlar sanki keyifli keyifli gülüyordu. Pencerelerden sarımsak, kızarmış soğan, sıcak tereyağı ve haşlanmış et kokuları geliyordu. Pazarları kadınlar mutfaktan çıkmazlardı. «Bugün ne pişiriyorsunuz?» diye birbirlerine sorarlar, insanlığın geleceği âdeta etli fasulyeye, sebzeli sığır haşlamasına, şaraplı sığır etine, bezelyeli pirzolaya, dana buduna ya da koyun yahnisine bağlıymış gibi, ciddi ciddi ve övüngeç bir ifadeyle uzun uzun anlatırlardı.

Olivier, konuşmalar, kokular, renkler, izlenimler devşirerek kaldırımdan kaldırıma geçiyordu. Herkes bir tür cambaz, sokak da, bir tiyatro sahnesi olmuştu. Uzun boylu zarif bir zenciyle el sıkışan bir sınıf arkadaşını, sonra; *Hıçkırık tutar beni/Akıl ermez buna, Tanrı işi* tekerlemesini bir solukta söyleyen Riri Chamignon'u, tırnaklarını törpüleyen küçük İtalyan kızını farketti. At yarışı hastaları Bourrasque'ın Rothscild harasından *Perruche* ve *Ligne de Fond*'u geçip geçmeyeceğini birbirlerine sorarak *Diane Kupası*'ndan söz ediyorlardı. Bembeyaz yakasının daha da cazip kıldığı simsiyah kadife bir elbise giymiş Loulou ağzı bağlı bir bilye torbasına vurarak Olivier'ye:

– Var mısın bir el oynamaya? Ben sana beş bilye ödünç veririm, dedi.

Seke seke yürüyerek yer değiştirip sokağın ortasında oynamaya başladılar. Attıkları bilyeler kaldırımların arasındaki bodur otlara takılıp kalıyordu. Zaman zaman, iyi nişanlıyan biri «Tamam!» diye bağırıyor, öbürü de «ne tamamı lan, görmüyor musun?» diyordu. O zaman iki bilye arasındaki mesafe karışla

ölçülüyor, gerçekten tamam olduğuna karar veriliyordu. Olivier «ütüldü». Oynamaktan bıkmıştı. Üstelik, oynarken büyüklerin baktığını, yas tuttuğu için kendisini kınadıklarını sanıyordu.

Şişko Albertine âdeta sokağın gözü olan penceresinin yanına oturmuş, yiyecek kuponlarını diliyle yalıyarak yeşil bir karnenin boş hanelerine yapıştırıyordu. Arada bir yemek pişti mi diye mutfağa gidecek ya da Alain Gerbaut'nun yatına, Profesör Picard'ın stratosferine ya da Graf Zeppelin'e hayran hayran bakmak için *le Miroir du Monde*'u karıştıracaktı. Sevecen bir sesle Olivier'ye:

– Yine sokaklarda sürtüyorsun, pis çocuk! diye bağırdı.

Daracık tezgâhlı *Au Bois et Charbons*'da aceleci birkaç kişi tezgâh başında kendilerine yer açmaya çalışıyorlardı. Bachelet sokağının köşesindeki *Transatlantique* kahvesi tıklım tıklım doluydu, içki kadehleri ellerinde, kapının önünde yudumlayanlar bile vardı. Mandalina-küraso likörü, limonlu kantaron likörü (Suze-citron), kiraz likörü, Dubonnet, Saint-Raphael şarabı ve frenküzümü rakısı içiliyordu. Pontarlier'nin Pernod'su, içine nar suyu ya da yeşil nane katılarak, *Papağan* denilen «domates içkisine» dönüştürülmüştü. Ernest, küçük kadehlere az miktarda «sert», büyük bardaklara da «sulandırılmış» aperitifler koyuyordu. Bu büyük bardaklardan içmek ve soda karıştırılmasını önlemek için, «su katılmamış» aperitifler tercih ediliyordu.

Sabık «başçavuş» Gastounet'nin genizden gelen tiz sesi diğer bütün sesleri bastırıyordu. Göğsündeki bir düzine nişanı başparmağıyla okşayarak komut verir gibi konuşuyordu. Pazarları beyaz şaraba yumulur ama çok günaha girmemek için bir parça Vichy suyu ilâve ederdi. Üçüncü bardakta Marne savaşını anlatır, altıncısında coşar, kollarını bando şefi gibi sallardı. Bir süre sonra «mütecaviz» olur, çevresindekileri suçlayan bakışlarla, askerlikte «kaytaranlardan» söz ederdi. Bacağından yaralanmış olduğu için büsbütün topallamaya başlar, bir sonraki hafta Levazım Âmirliği'ne giderek eski muhariplere verilen ve pek kullanmadığı bastonun ucuna geçirmek için kauçuk bir halka alacağını tekrarlardı.

Saçlarını arkadan öne doğru sıvazladıktan sonra, - çünkü dazlaklığını belli etmemek için, alnına doğru yatırıyordu - elini yanında duran Olivier'nin başına koydu ve çocuğu bir kazık gibi yere çakmak istiyormuşçasına, bastırdı.

Çocuğun kafasını bir bastonmuş gibi tutarak çıktı ve onu önüne katıp Lambert sokağındaki *Au Bon Picolo* meyhanesine kadar gitti. Orada, ufacık terastaki tek masanın önünde duran hasır iskemleye çöktü. Garson Auvergnat'ya kendisine beyaz şarap, genç arkadaşına da limonata getirmesini söyledi.

Olivier iskemlesinde dimdik duruyor, bardağına dudaklarını değdirmeye cesaret edemiyordu. Gastounet bıyıklarını elinin tersiyle silmeden önce içkisini yudumladı. Asker ocağına ilk gelenlere vaktiyle yaptığı gibi, Olivier'yi tepeden tırnağa süzerek babacan bir tavırla asıl konuya girdi:

– Bak evlât, dedi. Geleceğin bakımından en iyisi Kuzeydeki dayının seni yanına almasıdır. Her şeyden önce, takdir ettiğim birisidir o. Çünkü adam zengin, para babası. Jean'la Élodie n'apabilir ki? Onlar daha çocuk sayılır. Babanı tanırdım, yiğit adamdı. Savaşta yararlık gösterdiği için madalya vermişlerdi kendisine. Eğer becerebilirlerse, Devlet'ten yardım alan asker yetimi olursun. Üstelik (kollarıyla hayali bir altın küpünü kucaklıyormuş gibiydi), başına gelenlere rağmen şanslısın. Ne de olsa...

Olivier başını yana eğmişti. Bütün bu boş sözleri uslu uslu dinliyordu. Bazen bir kelime, bir deyim dikkatini çekiyor fakat iki konuşma arasında çok uzun bir zaman geçtiği için zihni dağılıyordu. Kendini toparlayınca Gastounet'nin hâlâ konuştuğunu görüyor ve buna şaşıyordu. Olivier, büyüklerin şişine şişine konuşmaktan, öğüt vermekten, aynı şeyleri tekrar ve tekrar anlatmaktan, çocukların yanaklarını okşamaktan ve onlarla yakınlık kurmaktan hoşlandıklarını biliyordu. Bir süre sonra, artık Gastounet'nin yüzüne bakmaya cesaret edemedi ama kafayı iyice bulan ihtiyar, yeşil gözlerindeki bu hüznü ve saklayamadığı can sıkıntısını fark etmiş miydi acaba? Sonunda Gastounet:

– Hadi bakalım, şimdi gidip çorbamızı içelim, dedi ve «ileri, marş!» diye ekledi.

Olivier, kalkarken, Gastounet'nin masada bıraktığı İsveç kibritini cebine atıverdi. Ayrılırken, adam Olivier'nin omuzuna acıtırcasına vurarak asker yetimlerinin mutluluğu hakkında bir şeyler daha söyledi.

*

Taşra geleneklerine uyan güzel Élodie, kocasının kuzeni için üç ay yas tutmaya karar verdi. Teninin parlaklığını daha iyi gösterdiği ve içindeki yaşama sevinciyle çeliştiği için siyah ona çok yakışıyordu. Üstelik, kuru temizleyicilerin ve kumaş boyayanların fiyatları, *sürekli matem tutanlar için*, sadece cazip olmakla kalmıyor, kullanılmış kumaşlar boyanınca yeniymiş gibi görünüyordu,

Yemek bitince, Élodie - beş zarf ve beş kâğıtlık - *Germinal* marka ucuz bir desteden çizgili bir kâğıt çekerek annesine mektup yazmaya koyuldu. Saint-Chély-d'Apcher'deki ailesi Paris'in yaşanacak bir yer olmadığını sanıyorsa yüreklerini ferah tutsunlardı. Aslında, Labat sokağı, köyündeki sokağa benziyordu. Paris'te yaşamasına rağmen, dudaklarını bir kere bile boyamamıştı (Jean böyle istiyordu). Gözleri güzelliğini, yanakları kadife yumuşaklığını hiç yitirmemişti. Örnek bir ev kadınıydı, para sıkıntısına kocası kadar aldırmıyor, üstelik tutumluluğunu değerlendirmesini biliyordu. Mobilyalar, parkeler pırıl pırıl parlıyordu ve her gün bir şişenin içine 50 kuruş atıyordu: Şişe ağzına kadar dolunca zenginlik başlar denmiyor muydu?

Kestane rengi bir perçemin sağ gözünün önüne düştüğü genç kadın, güzel dudaklarının arasından pembe dilinin ucunu çıkartarak ince ve sık bir yazıyla mektubunu tamamlarken, Jean, sabahki oyununun bütçe açığını kapatacak kadar para vermesini dileyerek *La Veine*'i okuyordu. Evlenince uslanan kumarbazın eski alışkanlıklarından kalan tek şey at yarışlarıydı.

Olivier tıkırdayan bir parke taşına basmamaya dikkat ederek bu sessizlik içinde bir odadan bir odaya gidip geliyordu. Élodie,

âyinle ilgili olayı unutmuş görünüyordu ama, sözlerinin arasında «dalgın» geçtiğinden, Olivier, bunun ne anlama geldiğini öğrenmek istiyordu. Çoğu zaman ona, sen zaten hep «dalar gidersin» diye çıkışırlardı. Ama «dalgın» ona daha sevimsiz geliyor ve anlamlarını pek iyi bilmediği aynı türden kelimelerle karıştırıyordu. Bir münasebetsizlik ederim korkusuyla:

– Dalgın ne demektir? diye bir türlü soramıyordu.

Olivier, üzerinde *Lourdes anısı* yazılı ve birbirlerine incecik bir keçi boynuzuyla tutturulmuş kemikten tuzlukla biberliğe dalgın dalgın bakarken tahta havaneliyle iyice ezilmiş patates püresi tabağında soğumuştu. Kuzenlerinin önündeki tabakların çoktan boşalmış olduğunu gördüğünde, Gastounet'nin sözleri aklına geliyor, acı acı düşünüyordu.. İştahı olmadığı için tabaktaki pürenin üzerine çatalının sivri uçlarıyla yatay ve dikey çizgiler çizmiş, sonra da püreden bir adam yapmaya kalkışmış ama yaptığı adam hoşuna gitmediğinden gözüm görmesin diye, koluyla bacağının tekini ve kafasını bir çırpıda yiyivermişti.

Sıra domuz kızartmasına gelince konuşma canlandı. Élodie ile Jean bir tatil cenneti olarak düşündükleri Saint-Chély'den, şelale yanında yüzme yeri bulunan Truyère'den, Tour Kulesi'nin mimarı Eiffel'in bir şaheseri olan kemerli Garabit köprüsünden, söz ettiler.

Bir ara sustular; Olivier konuşmuş olmak için:

– Gastounet ile bir tek attık, dedi. Élodie:

– Bir bu eksikti, diye çıkıştı.

Olivier niçin kınandığını anlamadı. Demek ki söylememesi gereken bir şeydi bu.

Bu kadar dar bir yerde dolaşmaktan yorulduğu için sonunda sarı çivili kırmızı meşin koltuğa gömülmüştü. Jean elindeki kalemi tükrüğüne bana bana atların, at sahiplerinin, antrenörlerin, jokeylerin adlarını ve atların kilolarını, daha önce hangi yarışları kazanmış olduklarını işaretliyordu. Olivier birden soruverdi

– Jean, Pierroz'a gitmiyor musun artık?

Pierroz, Ramey sokağının ve Jean'ın evlenmeden önce genel karargâhı olan Pers çıkmazının köşesindeki bir meyhaneydi.

Her akşam orda kafa dengi arkadaşlarla buluşurdu; çıraklar, külhanbeyler, müzmin işsizler, mahallenin yakışıklı oğlanları bir araya gelirdi. Jean, çaktırmadan Élodie'ye baktıktan sonra:

– Hiç gitmiyorum, eskidendi o, gençken... diye karşılık verdi.

Pierroz'un meyhanesinin bambaşka bir havası vardı. Paris'teki meyhanelerin birbirine hiç benzemediğini erbabı bilir. Gürültüleri, kokuları, nitelikleri, kolaylıkları ve sahiplerinin kişilikleri daima farklıdır. *Pierroz*'un meyhanesi'nde siyah pli etekli, parlak seten bluzlu iri memeli sokak satıcısı şişko karılar, burunları kıpkırmızı ayyaşlar, kilimlere sarınmış fesli Araplar, beyaz gömlekli bariton ya da tenor ressamlar, önlükleri kanla lekelenmiş yüzlerinden kan damlayan kasaplar, iş tulumuyla gelmiş makinistler, üniformalı havagazı memurları gürültü patırtı arasında demlenirlerdi. Sütlü kahve, kırmızı şarap, rom ve bira kokuları, fokur fokur kaynayan kahve pişirme makinelerinin çevresini saran buğu tabakası, şerefe kalkan kadehler, bardak tabak gürültüsü, ağız dalaşları, argo konuşmalar, java dansları, boğuk ve kalın sesli kadınlarla baygın sesli erkeklerin söyledikleri Damia ve Berthe Sylva tarzında yanık türküler; yani, her şey insanlarla kaynaşmak, dilediği gibi yaşamak, düşündüklerini herkesin yüzüne karşı söylemek imkânını sağlardı. Savoy'lu patron, burada birkaç akşam devam eden muazzam bilardo ve iskambil partileri düzenler, kazananlara da, göze daha güzel görünsün diye kıç tarafında birkaç uzun tüy bırakarak iyice yolduğu ve meyhanenin en iyi yerinde teşhir ettiği yağlı tavukları ödül olarak verirdi. Gırgır geçmek için tavukların her birine bir ad verirdi: Mistinguett. Cécile Sorel ya da Josephine Baker gibi... Meyhanenin camlarına kaba üstübeçle: *Burada tavuk tüyleri yolma yarışı var* diye yazardı. Monmartre'da gelenek haline gelmiş bu yarışmalar özellikle onun meyhanesinde yapılır ve adı kara tahtada yazılı yarışmacılar arasında yer almış olmak büyük bir şeref sayılırdı.

Ama Olivier, Pierroz'la ilgili soruyu sorarken bir başka sevinci de düşünüyordu. Virginie sağken, pazar günleri bazı sa-

bahlar, Jean gelir, ıslık çalarak küçük Olivier'yi çağırırdı. Olivier elinde süngер kese ve bir parça sabunla tuhafiye dükkânından fırlardı. Jean onu Amiraller sokağındaki Belediye yüzme havuzuna götürürdü. Erkenden yola çıkmak gerekirdi. Çünkü müthiş kalabalık olur ve sekizden sonra bir kabin ayırtmak için saatlerce beklemek gerekirdi. Kasadar kız, kaba kumaştan yapılmış, üzeri markalı ve bele bir kordonla bağlanan mayoları kiraya verirdi. Yüzme havuzunun üst katındaki soyunma yerlerine çıkarlar, çok hızlı yürüyen ve dönüşte, bir yanlışlık olmaması için kapının arkasındaki taş tahtaya tebeşirle adlarının baş harflerini yazan atletli ve beyaz pantolonlu bir oğlanın peşinden giderlerdi.

Jean, Olivier'ye, «sakın kabinin numarasını unutma» der ve büyük bir sorumluluk duyan çocuk banyo süresince boyuna rakamları tekrarlardı. Bu pazar eğlenceleri söz konusu olunca 83 numaralı gün, 117 numaralı gün, 22 numaralı gün derdi.

«Kim daha önce soyunacak» diye yarışırlar, sabunlu ılık bir duştan ve buz gibi akan bir suyun altından geçtikten sonra klor kokulu mavi suya doğru giderler, basamaklardan yavaş yavaş inerlerdi. Olivier için yüzmek, ayakların yerden kesildiği tehlikeli sınırlara kadar küçük havuzda çırpınmaktan, bir eliyle çenesinin öbürüyle de karnının altından tutan Jean'dan ders almaktan, parmaklarıyla burnunu sıkıp başını suya sokmaktan, sonra da fok balığı gibi silkinmekten ibaret değildi sadece. Yüzmek, Olivier için, kaygılardan arınma, vücutların rahatlaması, suya dalanların mermer taşlara ve camlı çatıya bir uğultu gibi yayılan «plof»ları, yıkanma odalarından gelen şarkılar, öğrencilerini ince bir sırıkla gemiler gibi idare eden yüzme öğretmenlerinin öğütleri, ihtiyatsızları ve şamatacıları uyarmak için çalınan düdükler, yüzlerine su sıçratılan kızların çığlıkları... ve anlatılması imkânsız binlerce şey demekti. Yüzme adları - kulaçlama, sırtüstü, serbest, kurbağalama, köpekleme - ders programlarını hatırlatırdı. Olivier hepsini birden öğrenmek, hatta yenilerini icat etmek isterdi.

– Hey, su yuttum! diye bağırırdı.

Bazen Jean mayolu güzel bir kızla konuşur, bacakları sarkıtarak havuzun kenarına otururlardı. Olivier göz kırpar ve Jean, kızı «araklamışsa», «öhö! öhö!» derdi. Bazen de suda bir sınıf arkadaşına rastlar, merdivenlere ilk kim varacak, suya korkmadan kim dalacak diye oyun oynarlardı.

Fakat suda eğlenirken vakit çabucak geçerdi ve daha fazla gecikmeden duşun altına girmek - bu defa sabunsuz - kabinlere bakan oğlanı beklemek, adının baş harflerini söylemek, giyinmek için koşmak, ıslak ıslak taranmak, buğulu aynanın önünde sıra beklemek ve serinlemiş, hafiflemiş olarak sokağa çıkmak gerekirdi. O zaman Pierroz'a girerler, büyük fincanlardan sütlü kahveler içerler, inanılmayacak kadar çok çörek yerlerdi. Çoğu zaman Jean'ın arkadaşları gelir ve saçları hâlâ nemli olan çocuk, onların şakalarına katılmaktan gurur duyardı.

Bütün bunlar şimdi uzakta kalmıştı. Jean evlendiğinden beri Pierroz'a ve yüzme havuzuna gitmiyordu.

Sonunda kalemini bıraktı, «hiç belli olmaz» dedi. Rothschild'in atları tehlikeliydi. Mektubunu özenle saklayan Élodie'ye baktı. Cüzdanını çıkardı, saydığı paraları Olivier'ye uzattı.

– Al, pazar harçlığın bu, istersen sinemaya git. Ama dikkatli ol, dedi.

Çocuk paraları avucunda sıktı. Bougras'ın bunlardan güzel yüzükler yapabileceğini ama parmaklarına bol geleceğini düşündü. Jean'ı ardından da Élodie'yi Auvergne'deki gibi yanaklarından üç defa şapur şupur öptü. ikisi de duygulandı. Çocuğa gülümsediler. Jean «Yaramazlık etme sakın» dedi. Élodie de filme ara verildiğinde kendine eğlencelik alırsın diye 50 kuruş verdi.

*

Olivier saçını taramaya gitti. Ceketini giyip çıktı. Mutluydu. Hangi filmin oynadığını umursamadan *Marcadet-Palace*'ın yolunu tuttu. Duvarları afişlerle ve (Maurice Chevalier ve Jeanette Macdonald, Jean Murat ve Annabelle, Sacha Guitry ve Yvonne Printemps gibi) artistlerin yanyana duran fotoğraflarıyla

kaplı salona girdi hemen:. Ve filmlere göre asılmış fotoğrafları da vardı: Jules Berry, Larquey, Aimos, Raimu, Fernandel, Harry Baur, Adolph Menju, Rolain Toutain, André Roanne, Saturnin Fabre, Huguette ex-Duflos, Marcel Vallée, Pierre Brasseur, Clark Gable... Camlı gişeye erişebilmek için parmaklarının ucuna basarak yükseldi, bilet dedi ve tahta kanepeli salonda yer gösteren kadına vereceği bahşişi hazırladı. Dışarda müşterileri çağıran ince bir zil sesi duyuluyordu.

Sahnenin önünde geniş bir reklâm panosu vardı. Olivier çeşit çeşit ticarî reklâmları firma unvanlarına, Miki Fare'nin ve rakibi Felix-le-Chat'nın berbat resimleriyle çevrili sloganlara varıncaya dek tekrar tekrar okuyordu. Seansın başlamasına tam onbeş dakika vardı. Ucuz tarife uygulanan —ilk beş sıradaki - koltuklardan birine oturmuştu ve çarpık görüntüleri seyredebilmek için başını hep yukarıya kaldırması gerekecekti.

Art arda çalan plaklara rağmen beklemek uzun sürüyordu. Filmin oynatılmasına karışık birçok işlem de dahildi: bezden reklâm panosunun ve paslanmış bir demir perdenin kaldırılması, tiyatrolarda olduğu gibi sırmalı kırmızı perdenin açılması - bu sırada yer gösteren kadın püsküllü iri kordonları bağlamaya geliyordu - son olarak bir ikinci perdenin dönerken tıkırdayan demir bir kolla - bu sefer dikine - kaldırılması ve bir matem mektubu gibi siyah çerçeveli beyaz perdenin görünmesi. Kısacası, yer gösteren kadın elektrik düğmelerini kapayarak lambaları birer birer söndürmeden ve radyo spikerinin tumturaklı bir sesle *geniş karlı düzlükler, şiddetli fırtınalar, asırlık meşeler, uçsuz bucaksız ormanlar, derin uçurumlar* diye anlattığı beylik manzaralarla dolu «sesli ve sözlü» belgesel bir film başlamadan önce, beklemek işkencesi... Sonra, bir horoz ötüşüyle başlayan haber filmi: Korkunç bir kaza, açılış törenleri, silindir şapkalı Cumhurbaşkanı, bisiklet yarışları, geçit törenleri ve pinpon ihtiyarlardan, kapıcı kadınlardan, gürültücü çocuklardan ibaret seyircileri kahkahalarla güldüren defileler. Ardından, kısa bir güldürü filmi, bir çizgi film ya da orta uzunlukta

bir film. Ve seyircileri beklenen büyük filme kavuşturacak olan bitmek bilmeyen bir antrakt (eğlencelikler, nane şekerleri, karamelalar).

Olivier'nin önündeki sırada oturan çocuklar pis izmaritleri içiyorlar - her kanepenin arkasında kenarları yanık izleriyle dolu bir kül tablası vardı - ya da «tam alnının ortasından vurmaya çalıştıkları» kauçuk vantuzlu oklu tabancalarla «trak, trak, trak» diyerek perdeye nişan alıyorlar, kanepeleri gıcırdatıyorlar, kendilerini azarlamaya ya da «dışarı atarız» diye gözdağı vermeye hazır beyaz önlüklü yergöstericilere dönüp bakıyorlardı. Olivier, uslu olduğundan değil, gördükleri onu ilgilendirdiği, heyecanlandırdığı için bu gürültücü çocuklara katılmıyordu. Kendini görüntülere ve seslere kaptırıyor, hayatının önemli bir anını yaşadığını bilerek, hüzünlü bir hayranlık içinde dimdik duruyordu.

O pazar *Don Kişot* oynuyordu. İlerde bu filmin büyük bir Alman rejisörünün, Pabst'ın eseri olduğunu öğrenecekti. Tanıtma yazılarındaki isimlere dikkat etmedi. Filmin kahramanı Manche'lı (Manche'ın deniz olduğunu sanıyordu) Don Kişot hakkında, uzun boylu zayıf bir adam olduğundan ve daima kısa boylu şişko arkadaşı Şanso Pansa ile beraber dolaştığından başka bir şey bilmiyordu. Onları Double Patte'la Patachon'a ve Laurel ile Hardy'ye benzetmesi bundandı.

Daha ilk görüntülerden itibaren büyülenmiş gibi oldu. Bu efsanevî kahramanları Rus bas Şalyapin'le Fransız komedyen Dorville canlandırıyorlardı. Başına traş leğenini geçirmiş Mahzun Yüzlü Şövalye 'nin serüvenleri çocukta o ana kadar bilmediği bir coşkunluk yarattı. Bu hikâyenin akışından pek bir şey anlamadı; ama şarkıları, müziği dinlerken ürperdi. Her görüntü duyarlığını değiştiriyor, onu sarsıyordu. Konuyu anlamanın ötesinde yalnızlığı, kimsesizliği yeniden hissediyordu. Ve İspanyol asilzadesinin kitapları ateşe atılınca öylesine heyecanlandı ki artık kendini tutamadı. Don Kişot acısını şarkılarla dile getiriyor ve hüzünlerle dolu çocuk bu acıyı onunla birlikte duyuyordu. Kitaplar çıtırdıyarak yanarken annesinin tabutuna bağ-

lanmış ipler gözlerinin önüne geldi. Işıklar yandığında sanki Don Kişot ondan ayrılamıyormuş gibi bomboş perdenin karşısında uzun bir süre öylece kaldı.

*

Marcadet-Palace'dan allak bullak çıktı. Geçenleri görmemek için sokaklarda gözleri yarı-kapalı yürüyor ama yanan kitapların herkesin ihanetine uğramış kahramanın bakışlarında yansıyan alevleri yüreğini dağlıyordu. Filmin verdiği bu coşkunluk, bu hayranlıkla Becquerel merdivenlerine, saklandığı yere doğru gitti. Ancak burada kendi içine kapanabilir, sessizliği ve karanlığı ancak burada bulabilirdi. Kitapların yakılması gözlerinin önünden gitmiyordu. Sayfalar kendilerini birer birer yutan alevde döne döne kavruluyor, bükülen kâğıtlar kül olmadan önce sanki çığlık çığlığa bağırıyorlardı.

Olivier barakanın sürgüsünü çekti. En kuytu yere saklandı. Bir kere daha süpürgelerin ve çöp tenekelerinin arasında dimdik durdu. Niçin ağladığını bilmeden boşanıyordu. Ama ağlamak iyi geldi. Hatta bir hayvan kokusuyla karışık bu toz ve cila kokusundan hoşlanmaya bile başlamıştı.

Olivier yerini bulmuştu. Herkesten, her şeyden uzaktaydı. Benliğinin ötesindeki bir başka dünyada düşünceleri, görüntüleri toparlayabiliyor, kendi kendisiyle kaynaşmak imkânını buluyordu. Belki de kendi bağlarından koptuğunu sandığı için çok yakından bir iniltinin geldiğini hemen algılayamadı. Ancak inilti gittikçe artmaya başlayınca karanlıkta bir hayvanın parlayan gözlerini farketti. Elini pantolonunun cebine soktu. Gastounet'nin isveç kibritleri kutusu delik cebinden bacağına doğru kaymış ve kumaşın kıvrıntısına takılıp kalmıştı. Kolunu daldırdı, deliği genişletti, kutuyu çekip bir kibrit yaktı.

Yanıbaşında iri bir tekir kedi vardı. Kedi bir an tırmalayacakmış gibi açtı pencelerini ama bir tehlike olmadığını görünce ön ayaklarını uzatıp yan yattı ve sütlü memelerini gösterdi. Kabuksuz sümüklüböceğe benzeyen cansız, küçük bir şeyi memelerine doğru çekmeye çalışıyordu. Çocuğa sanki onu tanık

tutmak istermişçesine bakarak belli ki canlandırmaya uğraştığı ölü yavrusunu yalıyordu.

Olivier art arda birçok kibrit yaktı. Alev bir çiçek gibi fışkırarak kibrit çöpünü sarıyor ve parmaklarını yakıyordu. Gözlerini kapıyor, yanı başındaki kedi durmadan inlerken Don Kişot'u yeniden görür gibi oluyordu..

Tuhafiye dükkânının arka odasında, soba nar gibi yandığı halde, Virginie, kışın tadını çıkarmak için şöminede odun kömürü yakardı. Başlangıçta gözlerine duman kaçardı. Ama kor haline gelen kömürlerin üzerine kesekâğıdındaki kömürlerden birer ikişer daha atıldı mı, unutulmaz bir ses çıkar ve şöminenin yanındaki yastıklarda oturan çocukla annesi tatlı anlar yaşarlardı. Alev yüzlerini yalar, dayanılmaz bir uyuşukluk çöker, duydukları mutluluğu bakışlarla birbirlerine anlatarak kırmızımavi alevleri kımıldamadan ve sessizce seyrederlerdi.

Olivier dükkândaki dolaşık ipleri toplayıp ateşe atar, bunların tutuştuğunu görmekten, tam ortalarında meydana gelen siyah bir dantelin yana yana kül oluşunu seyretmekten hoşlanırdı.

Saklandığı yerde kibritleri birer birer yakarken bu anları yeniden yaşıyordu. Boşalmaya başlayan kutuyu salladı. Gastounet'ye geri veremeyeceğini düşündü. Hep böyle kalmayı, yanan kibritleri seyretmeyi istiyordu. Sonuncu kibritin sönmek üzere olduğunu görünce, ateşin devamını sağlamak için önünde duran bir ambalaj kâğıdını tutuşturdu. Kedi kırılacak eşya paketlerine konulan talaşların üzerine büzülmüştü. Bunlardan bir tutam alıp ateşe attı. Tuhafiye dükkanındaki iplikler yanıyor sanıyordu. Don Kişot'un aleviydi bu ve de onun önünde alevler içinde dans eden bir dosttu.

Kendini hayalindeki aleve kaptırdığı için, öbür alevin, somut, gerçek alevin yayılıp genişlediğini, «hırr, hrrr» diye sesler çıkaran kedinin, ölü yavrusunu kaptığı gibi, aralık duran kapıya doğru fırladığını görmedi. Olivier bu alevi söndürebilirdi. Ama büyülenmiş gibiydi, gözlerini alevden ayıramıyordu. Derken alevler parlatıcı maddelere bulanmış paçavraları da sardı, ortalığı kalın bir duman tabakası kapladı.

Öksüre öksüre ağlayan çocuk uyuşukluktan kurtuldu ve alevleri söndürmeye kalkıştı ama okulda, eşya dersinde öğrendikleri pek işine yaramadı. Başarısız birkaç denemeden sonra gözleri kıpkırmızı ve yarı boğulmuş halde kendini dışarıya attığında kapıcı kadınla kiracılar avluya doluşuyordu. Kaçmaya çalıştı fakat yüzü sivilceli, kara kuru bir adam Olivier'yi kolundan yakaladı.

– Sakın kaçmaya kalkışayım deme, hesap ver bakalım! diye bağırdı.

Olivier, şaşkınlığından elindeki kibrit kutusunu işaret ederek «ben bir şey yapmadım efendim, hiçbir şey yapmadım» dedi. Bu "saygın" binada oturan rahatı yerinde, bencil küçük burjuvaların, nefret dolu bir sesle «manyak, kundakçı!» diye konuştuklarını duyuyor, ama bu sözlerden bir şey anlamıyordu.

Neye uğradığını bilemeyen Olivier, kaderin bu yeni sillesinin etkisiyle başını önüne eğdi. Direnmekten vaz geçti. Zaten, kolunu koparacakmış gibi sıkan bu mengeneden nasıl kurtulabilirdi ki. Golf pantolonunun paçalarından biri sandalının ökçesine sarkıyordu. Ve üstü başı toz içindeydi. Bir baca temizleyicisine dönmüştü, yanakları kapkaraydı, sarı saçlarında bile siyah lekeler vardı.

Yangın, avludaki çeşmeden doldurulan kovalarla söndürülürken, kiracılardan birinin telefonla haber vermesi üzerine yetişen itfaiye arabalarının «dan, dan»ları merdivenlerin aşağısından duyuldu ve çok geçmeden, çizmeli ve miğferli yarım düzine kadar itfaiyeci upuzun bir hortumu çekerek geldiler. Bol bol su sıktılar ve akan simsiyah bir su yangını seyredenlerin bulundukları yere kadar geldi. Sonra itfaiye çavuşu cebinden bir not defteri çıkardı ve kapıcı kadınla konuşmaya başladı. Suçlayıcı parmaklar Olivier'ye yönelince paniğe kapılan çocuk kapana sıkıştırılmış bir hayvan gibi silkinerek adamın elinden kurtuldu, kaçmak istedi. Fakat önünü kestiler ve avlunun ortasına götürdüler. Orada tepinmeye başladı. Kriz geçiriyordu. Bunun üzerine itfaiyecilerden biri ıslak bir bezle yüzüne vurdu. Bir pencereden kadının biri:

– Bırakın çocukcağızı! diye bağırdı.

Anababaların sorumlu olduğu, sokak çocuklarının büyük bir tehlike haline geldikleri belirtildi. Herkesin tanıdığı bir ses:

– Ne var yani, kıyamet mi koptu? diye gürlemeseydi bütün bu konuşmalar uzayıp gidecekti.

Bougras iki itfaiyecinin arasından geçti; en ön sırada, Olivier'nin karşısında durdu ve çocuğa dostça baktı. Dişlerinin arasından «sanki kıyamet kopacak» diye tekrarladı. Elini Olivier'nin omuzuna koyarak devam etti:

– Ne sıkılmaz adamlarsınız siz!

Kıllı yüzü, geniş omuzları ve ayı pençesi gibi kocaman ayaklarıyla herkese bir korku salıyordu. Yine de, çocuğu yakalayan adam şikâyetçi bir sesle:

– İyi ama bayım, bu serseri çocuk namuslu insanların evinde yangın çıkardı, dedi. Bougras'ın tepesi attı:

– Namuslu insanlar ha? Başlarım şimdi sizin namuslu insanlarınızdan, dedi.

Birbirlerini dirsekleriyle dürten genç itfaiyecilere döndü ve bütün orada bulunanları işaret ederek:

– Şunlara bakın! Şu ikiyüzlü, dalavereci, ödlek, işgüzar adamlara bakın, dedi.

– Ama bayım...

– Siz, ömrünüzde hiç enayilik etmediniz mi?

Kiracılar ciddi bir tavır takınıp hayır der gibi başlarını salladılar. Böyle bir adamla mesele çıkarmak istemiyorlar, «n'olacak komünistin biri» diye düşünüyorlardı. Ama Bougras'ın gözleri sevinçten parlıyordu. Olivier'yi omuzuna bindirdi, yarı yumuşak, yarı sert bir sesle:

– Demek canınız sıkıldı? Öyle ya, bugün pazar. Sizi eğlendirecek bir şey oluyor: Çöp tenekelerinde yangın. Ve de ahkâm kesiyorsunuz. Dağılın hadi, diye çıkıştı.

İtfaiye çavuşuna döndü, nazik bir sesle:

– Adresimi not edin, şanlı kumandan, ödenmesi gereken bir şey varsa bildirin, dedi.

«Tabi, ödemeyeceğiz» diye ekledi usulca. Ama bunu sadece Olivier duydu. Adresini yazdırdıktan sonra, Bougras «eyvallah dostlar» deyip binadan çıktı. Olivier omuzlarındaydı. Çocuk, nedir bu başıma gelenler diye kendi kendine sorarken Bougras, sanki hiçbir şey olmamış gibi Becquerel merdivenlerini ıslık çala çala iniyordu.

Bachelet sokağının köşesinde Olivier'yi yere indirdi, kıçına hafifçe vurarak:

– Aldırma, üzülmeye değmez, dedi. Sonra kendi kendine söylüyormuş gibi:

– Aslında, hiçbir şey üzülmeye değmez, diye ekledi.

Olivier teşekkür etmeyi unutmuştu. Koşarak uzaklaştı. Ama Labat sokağına varmadan önce, iki kere dönüp baktı: Bougras, ağzında piposu, elleriyle baldırlarına vurarak keyifli keyifli gülüyordu.

Beş

Labat sokağında 77 numaralı binada mahallenin en şık insanları kalıyordu. Beşinci kattaki küçük bir dairede iki köpekli (Ric ve Rac) kadın oturuyordu. Bachelet sokağının köşesinde kendisini bekleyen bir taksi yoksa ve Custine sokağındaki durağa gitmek zorunda kalmışsa sokaktakiler o geçerken dönüp bakarlardı. Küstahça bir umursamazlıkla devam ederdi yoluna. Güzelliğinden, şıklığından ötürü adı «Prenses»e çıkmıştı.

Olivier gizlice hayrandı ona: Soyadı Madelaine'ken Mado diye kısaltılmış bu kadın, Olivier'ye göre gerçek bir prensesti. Kumaşın godelerinden ötürü sadece dizlerinin altında genişleyen son moda elbiseleri kalçalarına ve baldırlarına yapışmış gibi durur; yüksek topuklu ayakkabılar giyer, sanki yola çizilmiş bir doğru çizgiyi izliyormuşçasına bir ayağını çabucak öbürünün önüne atarak kısa adımlarla yürürdü. O böyle giderken, çifte tasmalarından çektiği beyaz köpeği Ric'le siyah dişi köpeği Rac da peşinden gelirdi.

Başı vücudunun üzerinde boyalı bir çiçek gibi duran incecik bir kadındı. Tokalarla tutturulmuş platin sarısı saçlar, kalemle incecik çekilmiş kaşlar, masmavi bakan hareli gözler, uzun kıvrık kirpikler, duru, beyaz bir ten, çekik bir burun, cilalıymış gibi duran kan kırmızı dudaklar ve çocuğun hakikiymiş sandığı göz alıcı ziynetinin parıltıları onu daha da çekici kılıyordu.

Mahalledekilerin ondan yakınmalarının asıl sebebi, hakkında hiçbir şey bilmemeleriydi. Bu yüzden yakışıksız söylentiler üretiyorlardı. Albertine çok şeyler biliyormuş gibi bir tavır takınarak «Gönlünü eğlendiriyor» diyor, sözünü kimseden sakınmaz Gastounet ise «şuna kibar orospunun biri, desene!» diye kestirip atıyordu. Madam Papa «kimbilir kimin metresidir» diyordu. Bu iftiralar, hele bunları söylerken seslerine verdikleri eda Olivier'yi kızdırıyor ama ne karşılık vereceğini bilemiyordu. Annesinde bulduğu bir şeyi, o gizli inceliği, jestlerinin her birinde beliren o tatlı yumuşaklığı Mado'da görüyordu. Merdivenlerde rastlayınca yüzüne çekinerek bakıyor, geçerken bıraktığı kokuyu uzun uzun kokluyordu. Onun ipek bacaklarını, dal gibi boyunu, serin kollarını, ağzını, insanı baştan çıkaran ve hiç gerçekleşmeyecek yolculukları düşündüren hallerini sokakta hayal etmeyen erkek var mıydı? Aslında herkes, onun söylendiği gibi olmadığını biliyor ama bilmediği bir şeyin acısını çıkarmak istiyordu.

Binanın giriş kapısındaki merdivende *Cri -Cri*'yi okuduğu bir sabah Mado eğilip Olivier'nin saçlarını karmakarışık etti. Gözlerini ona doğru hüzünle kaldırdığını görünce gülümsedi ve tuhafiye dükkânına bakarak: «Bu, o çocuğa benziyor» dedi. Bir gece onu Tertre meydanında gördüğünü hatırladı. İskemlelerin arkasında büzülmüş duruyordu, sonra da kaçmıştı. Yatıştırmak için yanağını, sevimli bir hayvanı okşarmış gibi, hafifçe okşadı.

Mado uzaklaşınca, sanki dokunduğu yere sıcaklığını bırakmış gibi elini yanağına değdirdi.

Bir erik çekirdeğini, aşındırmak ve bir düdüğe dönüştürmek için, kaldırıma sürten Anatol, bu kısacık anı nerden görmüştü? Haberi yetiştirmek için hemen Capdeverre'e, Ramelie'ye ve Toudjourian'a seslendi.

– Hey çocuklar, duydunuz mu, bizim Olive*, Prenses'e vurgun. Hah! hah! hah!...

* Olive, Olivier'nin kısaltmasıdır ve fransızcada zeytin demektir (ç.n.)

Koşarak geldiler, «vay canına!» diyerek Olivier'nin resimli dergisine vurdular. Capdeverre, Mado hakkında ayıp bir söz söyledi; Toudjourian yalak ağzını açarak, Olivier'nin isterse Prenses'i şey edebileceğini ileri sürdü. Ramelie de, onun büyüyünce «bu şeyleri» dilediği kadar yapabileceğini ekledi. Olivier *Cri-Cri*'yi katlayıp, *l'Epatant*'ı açtı, omuzlarını silkti, sakin sakin,

– İstediğiniz kadar dalga geçin, vız gelirsiniz, dedi.

Bougras penceresinden «aferin!» diye bağırdı.

Yangın olayından beri iki hafta geçmiş olmasına rağmen, Olivier'nin kaygıları yatışmamıştı. Bir başka gün, farkına varmaksızın ya kötü bir şey daha yaparsa, n'olacaktı? O tatsız olaydan her ne kadar henüz kuzenlerinin haberi yoksa da, aslında, herkes biliyordu: haber kısa zamanda yayılırdı. Ateşle ya da kibritle ilgili her sözün bir gözdağı olduğunu sanması bundandı.

Sokakta oynanan oyunlardan biri de kibriti kutunun kenarına dikine koyup işaret parmağı ile bir fiske vurmak ve yana yana gitmesini sağlamaktı. Bir hava fişeği gibi giden bu alevi seyretmek çok güzel oluyordu. Çocuklar kibritleri patateslere batırıp hayvan figürleri yapıyorlar, «dokuz rakamı», «bisiklet didonu», «yapışık kibritler» ya da "kibritten köprü» gibi daha birçok oyun oynuyorlardı.

Yine de uslanmayan Olivier bir kutu İsveç kibriti almıştı. Daha çok alev çıksın diye kibritleri birer birer ve döndüre döndüre yakıyor, bir mum gibi durması için yukarı kaldırıyordu. Ama tehlikeli bir şey yapmaktan da çekiniyordu. Çok dikkat ediyor; bu iş için tenha yerleri, Butte'deki arsalardan birini seçiyordu. Becquerel merdivenlerine ise o adamlara rastlarım korkusuyla bir süre gitmeyecekti.

Bunun dışında, sokakta yine çocuğun geleceği hakkında herkes bir fikir ileri sürmekte devam ediyordu. Gastounet, tütünden sararmış parmaklarıyla kırçıl kısa bıyığını düzelterek Olivier'nin asker yetimlerine devlet yardımından yararlanabileceğini ya da yetimler yurdunu, hatta ıslahevini boylayacağını, Albertine Haque - çift çubuk sahibi olan ve pek de kötü bir

insana benzemeyen - dayıdan tek kurtuluş çaresidir diye söz edince sorun daha duygusal ve daha iyimser bir havaya bürünüyordu. Madam Papa, kır hayatının güzelliklerinden dem vurarak, çocuğun Sauges'deki büyük babasının yanında siyah kaloşlar giyeceğini belirtiyordu.

Bu son çareye, şehirden nefret eden Bougras'nın da aklı yatıyordu. Çocuğun, Bougras'nın tavşanları ve hint domuzları için, bir lokantanın çöp tenekesinde bulduğu ekmek kabuklarını getirdiği bir akşam, ona kır hayatının erdemlerinden uzun uzun söz etti. Olivier, babasının ailesi hakkında bildiği pek az şeyi Bougras'a anlatmaya başlayınca, bu berduş adam da kendince bir kır tablosu canlandırmıştı kafasında.

Okumayı kendi kendine öğrenmiş ve herkesin saygısını kazanmış nalbant dedesini tanımıyordu Olivier. Bir kerecik gördüğü anneannesinden hatırında kalan tek şey, onun ilk defa giymiş olduğu kırmızı ve beyaz kareli bir önlüktü sadece. O zamanlar olsa olsa dört yaşındaydı. Penslerle kıvırdığı kozmetikli siyah bıyıklarından gurur duyan yakışıklı babası Pierre Chateneuf sağdı henüz. Savaşta yaralanmış ve zehirli gaz solumuştu. Topallıyordu da ve ihtiyar anasını karşılamak için P.L.M* garına güçlükle gelebilmişti. Kadıncağız Paris'e ilk defa geliyordu. Bir daha da gelmedi zaten. Başında, mor kurdelesi siyah bir iğneyle tutturulmuş dantelli bir köylü başlığı vardı. Köyün bütün yaşlı kadınları gibi arkadan düğmeli siyah bir bluz giymişti ve potinlere alışkın olmadığı için hafifçe aksıyordu. Paris'in yabani insanların yaşadığı bir memleket olduğunu ve bir daha buraya adımını atmayacağını söylemişti yarı fransızca yarı yerel dille.

Oğlunun koluna girmişti gelirken. Sokağın başında görünür görünmez çocuk yokuş aşağı koşmaya başladı. O kadar hızlı koşuyordu ki, düştü. Alt dudağı tam ortasından yarılmış - dudağındaki hafif yara izi bundandı - ve ön dişlerinden biri kırılmıştı. Hemen eczaneye götürmüşler ama acısından karşılamanın tadına varamamıştı. «Ninesi» aynı akşam kızının evine

* P.L.M: Paris-Lyon-Mediterranée yönlerine giden trenlerin kalktığı istasyon (ç.n.)

döndüğü için Kuzey'deki dayının karısı onu yakından tanımak imkânını bulamadı. Fakat o zamandan beri yılda iki üç kere, özellikle de 1 Ocak ve 15 Ağustos'ta, Sainte-Marie günü ona mektup yazar, kendisinin de dedesinin de sağlık haberlerini bildirmesini ister, hava durumundan söz eder ve mektubu «hasretle kucaklarım, sizi seven ve daima sizi düşünen torununuz Olivier» diye bitirirdi.

Ailenin bütün erkekleri nalbantlık ve demircilik yapardı. Hepsi de sağlam yapılı, geniş omuzlu, neşeli insanlardı. Yüksek sesle konuşurlar, güldüler mi ağız dolusu gülerlerdi. Bu memlekette «kızıl fikirler»i savunan, gereğinde kadınları baştan çıkaran, panayır günlerinde adam döven büyük amcası Ernest'in kahramanlıklarını daha küçücükken duymuştu (onu anlatırlarken bir elinde tesbih, öbüründe hançer vardır, derlerdi). Her şeye hayran olmaya hazır Olivier de tarih kitaplarında anlatılan Şövalye Bayard'la, Grand Ferré'nin soyundan geliyordu. Babasının tasvir ettiği nalbant dükkânı sanki bir masal ülkesindeydi: Rüzgârla ateşi birleştiren meşin körük, akkor demire meydan okuyan vücutlar, neşeyle sıçrayan kıvılcımlar ve susuzlukları dindiren siyah şarap... Bougras:

– Senin gideceğin yer orasıdır, diye gürledi ve çocuğun safça çiziverdiği tabloya kendi renklerini de kattı. Çocukluk anılarından hareketle ve Zola'dan esinlenerek dedeyle nineyi yeniden yarattı; onların ne yaman birer insan olduklarını belirtti.

Bougras köyden söz ederken ballandıra, ballandıra anlatıyordu: Tınazlardan, gübre arabalarından, yağlı kazlardan, semiz ineklerden, kaçak avlardan, bedava yemeklerden, hora tepen oğlanlarla al yanaklı kızlardan söz ediyordu. O günden beri Olivier'yi ne zaman görse, anlattıklarına yeni şeyler ekliyor: «Mantar toplarsın, yaban domuzu avlar, kapanla kuş tutar, kepçeyle istakoz ve kırmızı çaputla kurbağa yakalar, ekşi erik likörü içer, sararmış yaprakların kokusunu duyar, atları tımar eder, kırlarda piknik yaparsın» diyordu.

Olivier onu hayranlıkla dinliyor, fakat bu kadar abartarak anlattığı için söylediklerine inanamıyordu.

Bougras, doğup büyüdüğü yerleri bir türlü unutamayan ama görünmez zincirlerle bağlı bulunduğu daracık sokaktan hiçbir zaman ayrılamayan insanlardandı.

Yeri yurdu belli bir aile özlemi çocuğu bir an kimsesizliğinden kurtarıyor, ama bir süre sonra kendi kendine «sokağın sonuna 50 adımda varırsam Jean'la kalacağım» diyerek duvar boyunca yürüyordu.

Kendisini daima iyi karşılayan, bütün ömrünce hayal etmiş olduğu sayısız ülkeleri anlatan Bougras'yla ahbaplık etmeye alışmıştı. Gastounet gibi değildi o, «kendi savaşını» hiç anlatmazdı. Bunu anlatmayacağına kendi kendine söz vermişti. Yaşadığı an önemliydi onun için. Şarap parasını yüzükler yaparak doğrultmak yetiyordu ona. Bir şarap tasına bandığı ekmek içleri kalın dudakları arasında kaybolur, akan şarap gür sakalının tellerine damlardı. Bir kadehçik de Olivier'ye verir; «sıhhatine», "bardağı kırma" ya da «sat anasını» diyerek kadeh tokuştururlardı.

Şövalye yüzükleri parlatıp güderiyle ovarken Olivier, dostu Bougras'nın söylediği sarkıları: *Kavaklar Dile Geldi*'yi, *Kara Buğday Çiçeği*'ni, *Dostlar Yüz Yaşıma Yeni Bastım*"ı dinlerdi. Konuşmadıkları şey yoktu. Bir bakıma çocuk, bir banyonun hem doldurmak için musluğu, hem de boşaltmak için su ayağı tıpası aynı anda açıldığında ne kadar su harcandığına, birbiriyle karşılaşan trenlere, faizi yüzde beş artırarak tasarruf sağlayanlara ilişkin o saçma aritmetik problemlerini yazarken değil, Bougras'yla beraberken daha çok şey öğrenirdi.

Pencere pervazına dirseklerini dayayıp yan yana dışarısını seyrettikleri bir gün Prenses Mado'nun köpekleriyle beraber sokaktan geçtiğini gördüler. Mado sırtı açık bir elbise giymişti. Yüzü her zamanki gibi makyajlıydı. Parlak saçları geniş mor beresinin altında kayboluyordu. Bougras, sinirli sinirli omuzlarını silkti ve:

– Yine Madelaine'i boyluyor, dedi.

Olivier hayretle bakıyordu. Bougras'nın ne demek istediğini anlasaydı çok üzülürdü; ama çocuk, genç kadının da gittiği-

ni söyledikleri randevu evlerinin bulunduğu ünlü meydanın değil, Prenses'in soyadının söz konusu olduğunu sandı.

*

O günden sonra çocuk, Mado'yla birçok kere karşılaşacaktı. Bu karşılaşmalardan biri onda bir serüven tadı bırakacaktı.

Olivier, Hermel sokağından, Orsana bulvarından, sinemanın bulunduğu Marcadet sokağından, Jules-Joffrin meydanındaki Belediye sarayının önünden, Duhesme ve Roi-d'Alger sokağından geçerek sabah erkenden bütün mahalleyi dolaşmıştı.

Albertine'le yarenlik etmek istedi, ama çamaşır günüydü. Kadından azar işitti. En sonunda kekeme Lucien'in oturduğu, çalıştığı, yaşamakta ayak dirediği Lambert sokağındaki odasına gitti. Gömleği dizkapaklarına kadar sarkan, terlikleri delinmiş Lucien aynı anda ve büyük bir cızırtı içinde, en çeşitli programları yayan boy boy radyoları tamir ederek ekmek parası çıkarmaya uğraşıyordu.

– Hoş gggelll diiin!, dostttttuum!

– Günaydın Lucien, günaydın Madam Lucien!

Lucien'in genç karısı veremdi. Lucien onun «müteverrim» olduğunu söylüyor fakat başkaları «ince hastalığa yakalanmış», «kan kusuyor» diyorlardı. Hep yatıyordu. Bu tozlu, havasız odada radyoların ve iş aletlerinin ortasında ömür tüketiyordu. Oda ilaç, yanmış kauçuk, aşırı ısınmış radyo lambası ve paslı maden kokuyordu. Lucien, ancak karısına ilaç ve bir deri bir kemik kalmış çocuğuna biberonu vermek için yerinden kalkıyordu.

Lucien, Olivier'yi gerçekten seviyordu. Annesi ölünce herkes bir tahminde bulunmuştu. Ama Lucien, kadıncağızın bir göğüs hastalığından gittiğine kesinlikle inanıyordu. Hangisi olduğunu bilmiyordu fakat bu olay, onu arasıra kendisini görmeye gelen ve pek fazla konuşmayan bu sarışın çocuğa yaklaştırmıştı.

Olivier onu seyrediyordu. Lucien düğmeleri çeviriyor, kulaklıklı radyoyu çocuğun kulağına takıyor, ona müzikten, şarkılardan söz ediyor; «bütün bu müziğin» kendisini eğlendirdi-

ğini, seslerin yoğunluğunu değiştirmek için karmaşık bir anten düzeni kotardığını açıklıyor, *süper heterodin, sektör buşonu, bobinaj feyding, toprak hattı* gibi bir sürü teknik terim kullanıyordu.

Cızırtılı seslerden serseme dönmüş Olivier, öğleye doğru el sıkarak ve bebeğe göz ucuyla bakarak dostlarından, ayrıldı. Seslerden başı sersem olmuştu. Labat sokağına çıkarken pis sular yol kenarındaki oluklardan lâğımlara doğru akmaya başladı. Yükçüler buz kalıplarını omuzlamışlar, *Transatlantique* kahvesine götürüyorlardı. Bougras, penceresinden güvercinlere ekmek atıyordu. Biraz ilerde bir bileyici biley taşını döndürmek için pedala basıyordu. Bıçaklar keskinleşti mi diye baş parmağı ile yokluyor, arada bir zilini sallayarak, genizden gelen bir sesle bağırıyordu: «Bileyciii...» Olivier, sıçrayan kıvılcımlardan sakınmaya çalışarak, nasıl biledığini görmek için adamın önünde durdu.

Böyle bakıp dururken ensesine ince bir el kondu. Mado'nun sesini hemen tanımıştı.

– Pasta sever misin sen? Söylesene? Hadi gel, bize gidelim, pasta yeriz.

Ayakları içe dönük, dudakları kenetlenmiş ve gözleri faltaşı gibi açılmış Olivier'nin tereddüt ettiğini görünce:

– Gelsene, dedi. Sıkılıyor musun yoksa? Paketi sen taşı, ne de olsa, erkeksin.»

Âdet olduğu üzere kurdelayla bağlanmış piramit şeklindeki pembe paketi «altından tut» diyerek eline verdi. Mado'dan yayılan parfüm kokusu içinde çıktı merdivenleri. Arada bir duruyor, gülümseyerek çocuğa cesaret veriyordu. Olivier, kuzenlerinin oturduğu üçüncü katın sahanlığından çabucak geçti.

Pudra ve ingiliz sigarası kokan modern bir daireye girdiler. Paketi, kenarı eğik kesilmiş camının altında dantelli bir örtü bulunan alçak masaya koymasını işaret etti.

– İstediğin yere oturabilirsin, dedi.

«Müsaadenle» deyip çiçekli elbisesini çıkardı, ıhlamur rengi bir kombinezonla kaldı. Aynı rahatlıkla jartiyerini çözdü, ipek çoraplarını ayak bileklerine kadar kaydırdı, çoraplarını çıkarıp

yeşil atlastan ökçeli terliklerini giydi. Sonra sırtına ince floşlu, kimono kollu bir sabahlık geçirdi.

– Ben şimdi gelirim. Çay demleyeceğim. Adın ne senin?

– Olivier Châteauneuf.

– Ben, Olivier diyeceğim. Benimki de Mado.

Çocuk, tabureden kalkıp açık gümüşi kadife kaplı yuvarlak bir pufa oturdu. Etrafına bakındı. Aynadan geçilmiyordu. Bazıları gümüşî tahta çerçeveliydi. Daha büyük olanların çerçeveleri kabartma salkımlar ve meyvalarla süslüydü. Köşelerindeki yaldızlı bir düğmenin kumaştanmış izlenimi verdiği duvarlar kalın bir maddeyle kaplanmıştı süs olsun diye. Oval vargel aynalı tuvalet masasının üstü şişeler ve kutularla doluydu: Phebel, Simon, Malaceine güzellik kremleri, iri, yuvarlak Caron pudra kutuları, pastel renkte ince kuğu tüylü pudra ponponları, makyaj silmek için saf Panafieu vazelini, tuvalet kolonyası ve saç kremi püskürteçleri, Soir Hindou parfümü, Louis Philippe marka farlar ve rujlar, sedef tuvalet kutuları, kıl alma cımbızları, makaslar ve manikür kutusu...

İki kişilik karyolanın dip tarafında çeşitli resimli dergiler, *Lisez-moi bleu, Seduction, Les Oeuvres libres, Pour lire à deux* ve Binet-Valmer'in «Arzu» adlı romanı, bir de *Seçme eserler dizisi*'nden Victor Margueritte'in romanı. Kapakları Milton'un, Alibert'inin, Mereille'in, Biscot'nun, Gençkız Piaf'ın, Marie Dubas'nın kahverengi, mor ya da yeşil tonda fotoğraflarını içeren şarkı notaları. Taşınabilir bir *Parisonor* gramofonun ve bir yığın plağın yanındaki saz sepetin içinde Ric'le Rac yatıyordu. Köpeklerden biri bazen kalkıyor, kendi etrafında dönerek tekrar yatıyordu. O zaman ince bir çıngırak sesi duyuluyordu.

Az sonra Mado geldi mutfaktan kararlı bir adımla, çin işi bir çay takımının ve altıgen tabaklara ajurlu peçetelerle yaldızlı kaşıkların konduğu siyah lake bir tepsiyi iki eliyle tutarak.

– Mokaları seversin diye düşünmüştüm de... Demek pastaları onu davet etmeden önce almıştı. Utana sıkıla oturan Olivier'nin yüzünde ziyarete gelmiş bir adam hali vardı. Susuyordu, sıkılmıştı, içinden kaçmak geliyordu. Çevresine merakla ve

ürkek ürkek bakıyor, ellerini kollarını nereye koyacağını bilemiyordu. Yine kimbilir ne budalalık yapacağım diye düşündü ve kaskatı kesildi. Virginie ile bile pastaları dişleye dişleye yerdi. Bu yüzden, fincanın kulpundan tuttu, parmaklarını yelpaze gibi açarak, Prenses'in pastadan tatmasını ve çayını yudumlamasını bekledi ona öykünmek için. Albertine ya da Madam Papa böyle yapsalardı «kibarlığa özeniyorlar» derdi ama Mado başkaydı.

Mis gibi kokuyordu. Bazen sabahlığı açılıyor, yuvarlak dizleri ve göğüslerinin başladığı yer görünüyordu. Bukleli saçları gerçek değilmiş gibiydi. Bir yandan yiyor, bir yandan da dudaklarının arasından çok tatlı sözler; «bu çok nefis»ler, «benim dostumsun»lar, «ne kadar da oburmuşuz, d'imi?»ler akıyordu. Gerçekte ona Tertre meydanında rastladığı geceyi, iskemlelerin ve masaların arkasındaki halini düşünüyordu. O akşam bir dostuyla bozuşmuş, çocuğun kaçışı, hiç aklından çıkmamıştı.

Olivier, elinde tabak, oldukça rahat davranıyordu. Çaydan bir yasemin kokusu geliyordu. Olivier kendini sanki çiçekler içiyormuş gibi hissediyordu.

– Bir parça daha almaz mısın? Al hadi. Şu milföyü al bari. Çekinme, elinle ye!

O yesin diye kendisi de eliyle yedi. Olivier yavaş yavaş alışıyordu. Tül perdelerden sızan güneş ışını odada altınımsı izler bırakıyor, ve içerisini ısıtıyordu. Bacak bacak üstüne atan Mado'ya baktı. Bir anlık bir tereddütten sonra onun gibi yaptı. Pek az konuşuyorlardı. Mado «nasıl güzel mi?» diye soruyor o da başını evet der gibi sallıyordu. Çocuğa kendisiyle ilgili birkaç soru sordu. Kısa kısa karşılıklar aldı.

– Büyüyünce ne yapacaksın? dedi.

Olivier bir an duraladı. Büyüyünce ne yapılırdı? Ona göre, artık yapılacak hiçbir şey yoktu, insan büyürdü. Olup olacağı buydu. Sonra öğretmeni Bibiche'nin Fransızca yazılı ödev dersinde buna benzer bir soru sorduğunu hatırladı. Birbiri ardı sıra denizci, süvari yüzbaşı, opera sanatçısı (Jean Kiepura gibi), kâşif ve Monaco Prensi olduğu bir hikâye döktürmüş, 10 üze-

rinden 3 almıştı. Bibiche kâğıdın kenarına kırmızı mürekkeple «yeteneklerimizi bu kadar zorlamayalım» diye yazmıştı. Bütün bunlar hızla aklından geçti. Ve;

– Evleneceğim, dedi.

«Sizinle» diye eklemeyi arzuladığını bilmiyordu. Mado Gülmekten kırıldı, yanağını okşayıp:

– Yok canım, bunu sormadım. Gerçekten çok hoşsun Olivier... dedi.

Olivier adını ne kadar da güzel söylüyordu.

Mado ucu yaldızlı bir sigara yaktı. Fincanın kenarında dudağının izi kalmıştı. Sigarasında da dudağının izi kaldı. Savoy'un saati 12'yi vurdu. Olivier, Élodie'yi düşündü. «Öğle, mutfakçığımızda yeriz» diyerek kıymalı iki börek aldığını biliyordu. Karnının aç olmadığını ona nasıl söylecekti. içinden bir ses Prenses'in evine gittiğinden söz etme diyordu. Bunda bir kötülük gördüğü için değil, bu «anların» yorumlarla berbat edilmesini istemediği için böyle düşünüyordu.

«Ben müsadenizle gideyim artık,» diyeceği sırada kapıya güm güm vurulduğunu duydu. Mado, iç çekerek açmaya gitti. Başında şapkası, boynunda siyah benekli ipek atkısı, yakışıklı Mac içeri girdi. Dişi köpek Rac doğruldu, iki kere havladı. Havladı diye de Mac'dan bir tekme yedi. Mado:

– Hayvandan farkın yok! diye bağırdı. Mac, Maurice Chevalier gibi bir poz takınarak şapkasını arkaya itti, Olivier'yi işaret ederek:

– Ne kadar da dokunaklı, dedi.

Birdenbire Mado'ya doğru döndü, öpmek için omuzlarından yakaladı. Mado karşı koyamadı. Bu sefer daha kuvvetle sıktı. Ama kadın sıyrıldı. Ve küçümseyen bir sesle:

– Şapkanı niye çıkarmıyorsun, yoksa başın mı üşüyor? dedi.

Mac, pis pis gülümseyerek şapkasını alnına yıkarken Mado, başını eğip ona şöyle bir baktı ve emreder gibi bir sesle:

– Burası senin evin değil. Muradına erdin diye böyle davranamazsın. Ben seni çağırdığım zaman geleceksin, anladın mı? Evime de kimi istersem alırım, tamam mı? dedi.

Mac bozulur gibi oldu. Mado kendisinden daha yaşlı olmadığı halde emrediyordu. Omuzlarını silkti, bir fiske vurarak şapkasını yere düşürdü ve öylece bıraktı. O zaman Mado hafifçe gülümseyerek:

– Seni Olivier ile tanıştırayım, dedi. Herhalde tanıyorsundur, güzel tuhafiyeci kadının oğlu...

Mac, Olivier'nin karşısındaki pufa oturdu ve yüzüne yiyecekmiş gibi baktı. Çocuk, içinden, gözlerimi indirmemeliyim, dedi. Dudaklarını sıktı. Çenesini ileri doğru uzattı. Göz kapaklarını iyice açarak bekledi. Mac:

– Şu yumurcağa bak, dedi. Mahallenin piçlerinden Allahın günü sopa yer.

Olivier dişlerinin arasından:

– İstesem... diye mırıldandı.

Tabakta badem kırıntılarıyla küp şeklinde bir moka vardı. Mac bunu bir kaşıkla ezip üzerine çay koydu. Mado, Olivier'ye başıyla işaret ederek:

– «Bu toy delikanlı» hınzırlıktan başka bir şey düşünmez, dedi.

Mac buna çok güldü. Sonra umursamazmış gibi yaptı. Ceketini yere şapkasının yanına atıp gerindi, pazularını şişirdi. Pantolonunun cebinden kırmızı çizgili, sapsarı bir ip çıkardı. Olivier hayretle bakıyordu. Kendisine bu iple vuracağını sandı. Ama Mac geri çekildi, ipi dizlerinin arkasında gerdi ve baş döndürücü bir hızla sıçramaya başladı. Mado

– Kendini idman yurdunda sanıyor, dedi.

Olivier'yi elinden tuttu, saçlarını düzeltti ve gitmesi gerektiğini söyledi. Sonra da kapıya kadar uğurladı. Mac sıçramaya devam ediyordu. Mado çocuğu alnından öptü.

– Pastaları sevdin mi?

– Hem de nasıl...

– Yine pasta yemeğe gelecek misin?

Olivier, büyük bir coşkunluk içinde, «çok teşekkür ederim, çok teşekkür ederim» diye tekrarladı, hoşça kalın Madam...

– Madam değil, Mado.

– Hoşça kalın, Mad..., Mado.

Kapı kapandıktan sonra sahanlıkta birkaç saniye kımıldamadan durdu. Konuşulanları dinlemek için değil, parfümü koklamak için. Mac'ın, Mado'nun sesini taklit ederek:

«Bu bu toy delikanlı hınzırlıktan başka bir şey düşünmez» dediğini duydu. Sonra da kendi sesiyle «sana kibar olmasını öğreteceğim,» dedi. Olivier kavga edeceklerini sandı. Derken sesler kesildi,

Çocuk yumruklarını sıktı. Bu Mac'dan nefret ediyordu. «Büyüyünce onun ağzını burnunu dağıtacağım» dedi yüksek sesle. Ama bütün bunların bir önemi yoktu. Kendinden geçmiş bir halde merdivenlerden sallana sallana indi.

*

Jean işten dönünce rahatlardı, ince bir gömlekle mavi bir pantolon giyer, ayağına bez terliklerini geçirirdi. Akşam yemeklerinde genellikle matbaadan söz ederdi. Atölyedeki arkadaşlarını, makinistleri, kendilerini «bir şey sanan» büro memurlarını ya da o günkü aksilikleri uzun uzun anlatırdı: Rotatifte eksik bir ayar, devrilen bir dizgi teknesi, birbiriyle bağdaşmayan renkler, başmürettibin huysuzluğu... Bazen seyahat acentelerinin kataloglarını getirir, çocuk da bunların üzerlerindeki gemi ve tren resimlerini keserdi. Élodie anlamadığı halde, teknik açıklamaları iyi niyetle dinler ve kocasına hayran hayran bakardı.

Bütün bunlar Olivier'nin hoşuna gidiyordu. Hele Jean'ın baskı makinesine kâğıt sürmesini öğrettiği çocuklardan; yerleri süpüren, kâğıtları düzelten, kauçuk merdanelerdeki yağları çıkartan çıraklardan söz etmesine bayılırdı. Makinistin başlıca şakalarından biri, onlara:

– Klarnet çalmaktan (penis emmekten) hoşlanır mısın? diye sormaktı. Henüz bir şeyden haberi olmayan çırak olumlu karşılık verince;

– Öyleyse, al şu gaz bidonunu da baskı makinesini yıka, derdi.

– Sonra da, anlasınlar diye, parmaklarını sanal bir alet üzerinde oynatırdı. Atölyede daha başka şakalar da yapılırdı. Oli-

vier'yi güldüren birçok argo kelime kullanılırdı. Çırakların yaşını sorar, 'üç ya da dört yıl sonra belki ben de böyle güzel baskılar yaparım' diye düşünürdü.

Aslında üçü de birbirleriyle oldukça anlaşıyorlardı. Din eğitimi görmemiş olmasına rağmen, çocuk, bilinmedik bir tanrıya seslenerek «Tanrım, beni onlardan ayırma; Tanrım beni onlardan ayırma» diyordu. Sadece onları sevdiği için değil, onların yanında kendini tuhafiye dükkânına ve bir mucize olacağını umarak, Virginie'ye daha yakın hissettiği için de böyle düşünüyordu. Eskisi kadar kâbus görmemesi hep annesini düşündüğündendi. Daha seyrek ağlaması da bundandı. Gerçekte gece yarılarına kadar sokaklarda dolaştığı için yatar yatmaz derin bir uykuya dalıyordu. Jean, Élodie'yle baş başa kalmak istediğinden onun geceleri sokağa çıkmasına müsaade ediyordu; çünkü sokak bir avluya benziyordu ve çocuğun başına bir şey geleceğini sanmıyordu. Yine de azarlaması gerektiğine inanıyor:

– Bizimle kalacak olursan, hep böyle dolaşacağını sanma, anladın mı? diyordu.

İçinde hiçbir kötülük olmayan ve öfkeye kapılmayan Élodie, bilinen bir şeyi tekrarlıyarak:

– Bu haylazı nasıl zaptedeceğimi bilemiyorum, tam bir hayta, diyordu.

Bir süreden beri Olivier sık sık aynaya bakıyor, daha büyük görünmek için parmaklarının ucuna basarak yükseliyor; golf pantolonunu diğer günlerde de giyiyor, elbiselerini fırçalıyor, sandallarını boyatıyor, Élodie'nin «güzel kokularını» aşırıyor, bazen Jean'ın kullanılmış bir kravatını takıyordu. Mado'nun çayı etkisini gösteriyordu.

Élodie,

– Şu züppeye bak, fincanı nasıl tutuyor! diyordu.

Olivier günlerce saçlarını hep gözlerinin önüne düşürdü durdu. Sinirli sinirli:

– Bu saçlar da... diyordu. Jean sonunda anladı: «Yarım amerikan» traş etmesini söyleyeceksin, diyerek onu Custine sokağındaki berbere yolladı. Tabelâsında «Cici berber» diye yazılıy-

dı. Olivier, «yarım amerikan» olacak, dedi. Boyu kısa geldiği için altına iki telefon rehberi koydular. Kendini berbere teslim etti. Daha o söylemeden başını ne tarafa eğeceğini bile tahmin etmeye çalışıyordu. Ama öyle değildi işte. Olivier başını öne eğince berber, arkaya doğru iterek sert sert «kıpırdamasana» diyordu. Makas «şak, şak, şak...» ediyor, sarı saçları sapır sapır dökülüyordu. Esmer yüzlü levanten berber ter içinde kalmıştı. Gömleğinin kolları arasından kıllı iri kolları görünüyordu. Kalfasının traş edip yüzünü ovaladığı, kanayan yerlerine şap sürdüğü, sıcak havluyla kompres yaptığı, kolonya döktüğü sıska bir gençle Fransa Turu'ndan konuşuyordu. Tahminlerde bulunuyorlar, berber Di poco'nun, müşteri de Andre Leducq'ün kazanacağını söylüyordu.

Olivier usturanın şakaklarındaki, kulaklarının çevresindeki saçları hizaladığını hissedince (en nefret ettiği an) «hayır biryantin sürün» demek için berberin «friksiyon yapayım mı?» diye sormasını bekledi. Olivier saçlarının bir kalıp gibi durmasını ve pırıl pırıl parlamasını isterdi. Berber, saçını ayırıp taradıktan sonra ensesini görsün diye ayna tuttu, ama çocuk daha bakamadan çekti. Gömleğinin yakasına dökülen kılları temizlemeyi de unuttu. Parayı ve Jean'ın söylediği bahşişi verirken biryantinin kaç gün dayanacağını sordu, berber omuzlarını silkti, karşılık vermedi. Olivier'nin bu kozmetikten bir kavanoz satın alacak parası yoktu ama Toudjourian ona çok ucuza sağlayabileceği bir tertip söyledi: Eczaneden alacağın kitre zamkıyla istediğin kadar yaparsın, dedi. Bunun tek sakıncası, kuruduğu zaman saçlarında yol yol beyaz izler bırakmasıydı. Bu yüzden başını daima ıslak tutması gerekiyordu. Ramélie, parlaması için de bir kaşık zeytinyağını altı kaşık kolonya ile karıştırıp sürmesini salık verdi. Olivier ölçüyü kaçırdı ve saçları yerfıstığı kokmaya başladı. Bu acıklı deneyin sonucunu kuzenlerinden saklamak için, kulaklarına kadar geçen bir bere giydi. Bu haliyle sefil bir çocuğu andırıyordu.

Albertine Haque da penceresinin ispanyoletine astığı bir aynanın önünde bir saç maşası ile saçlarını kıvırıyordu. Akkor saç

maşasını iyice ısındı mı diye gazete kâğıtlarına değdiriyor ve odayı bir yanık kokusu kaplıyordu. Bu işi o kadar ustalıkla yapıyordu ki, çocuk, onu seyretmeye başladı. Bitirince boğuk bir sesle:

– Ne duruyorsun, girsene içeri, pis terbiyesiz! Sana elmalı iki çörek ayırdım, dedi.

Çocuğun önüne bir tabak koydu. Soğuk çöreklere toz şeker serptikten sonra,

– Bir kadının evine gelindi mi bereyle oturulmaz, diye belirtti. Aynı şeyi Prenses'in de yakışıklı Mac'a söylediğini hatırladı. Söylediklerinin aslında doğru olduğunu biliyordu ama aksırır gibi yaparak:

– Şey, kafam üşüyor da... dedi.

Albertine, hakarete uğramış gibi, bereyi başından çekti ve feci durumu gördü.- Saçlar, alın, kulaklar yağ içindeydi ve kızarmış yağ kokuyordu. Albertine donakalmıştı. Olivier, mümkün olduğu kadar doğal bir sesle:

– Biriyantin... dedi.

Ama tamamen kendisinin icadı olan bir madde kullandığını itiraf etmek zorunda kaldı.

Albertine su ısıtmaya başladı ve şampuan için suya bir paket sarı toz döktü. Başını yıkayacağım, dedi. Olivier oldukça utandı. Başını küvete eğdi. Albertine saçlarını iyice ovdu, sonra arkaya taradı. Bunun ona daha çok yakıştığını söyledi.

Saçları henüz kurumadan elmalı çöreklerini yemeye başladı, bir yandan da ciddi ciddi:

– Yemek yapmak da bir marifet, dedi.

Ağzını elinin tersiyle sildi ve ömründe hiç bu kadar güzelini yemediğini söyleyerek Albertine'e teşekkür etti. Kadın onun yanağını okşayarak «seni köftehor seni» dedi. Ama arkasından hemen:

– Ettiğin soytarılık yeter, defol, gözüm görmesin! diye ekledi.

Beresini mahsustan Albertine'in evinde bıraktı ve yine birinin canını yakmak için sokakta dolaşıp duran Loulou ile Capdeverre'e katıldı. Ellerini ceplerine sokup öne doğru eğilmişler,

sanki çok ciddi şeyler tasarlıyorlarmış gibi kamburlarını çıkartmışlardı. Olivier de ellerini cebine soktu, aşıkları birbirine sürterek gıcırdattı ve onları taklit ederek yanlarında yürümeye başladı.

Sonunda, Bachelet sokağında vitrini yapış yapış bir bakkal dükkânının önünde durdular: Kutu kutu Lepetit peynirlerine, yuvarlak kavanozlardaki «rafadan yumurtalar»a, cam kapağı içinde duran nemli Auvergne peynirine, göz göz gravyer peynirine, kulağı küpeli bir sürü ineği simgeleyen *Vache qui rit* (Gülen İnek) etiketine, döner merdiven gibi dizilmiş çikolatalara, beşer beşer duran tonbalığı kutularına, sıra sıra Rivoire Carret ve Bozon-Verduraz erişte paketlerine, yıllanmış izlenimi versin diye toza bulanmış şarap şişelerine merakla ve ciddi ciddi baktılar... Üzerine, Amieux (*daima daha iyisine*) ürünlerinden balık çatalları, «Kuh» et suyu, bonbonların Pierrot'su diye çıkartmalar yapıştırılmış kapının önünden geçip aşıboyası renginde hindistancevizi kutuları, bir tahta üzerine kavaklar gibi dikilmiş çubuklu şekerleri, (çocukların *cakkudu cakkudu* dedikleri) çiklet kutuları, ballı bademler, elma şekerleri, içi bonbon dolu biberonları, vanilyalı pudra şekeri torbacıkları ile çok daha göz alıcı ikinci vitrinin önüne geldiler.

«Mam mam» diyerek dudaklarını yaladılar. Sonra Loulou sessizce, kapının tokmağını itti; «vay canına» dedi. Kızıl saçlı küçük bir kız çocuğu yaklaştı. Loulou:

– Hey, bakar mısın? diye sordu Bize şekerleme versene, dedi.

Küçük kız arkasına baktı ve elini bir kavanoza daldırdı, bir avuç akide şekeri alıp Loulou'ya verdi. Nicolat sokağına kadar koştular, (bütün katlarında su ve havagazı bulunan) Kuzey Afrikalılar Oteli'nin önünde durdular. "Ganimeti" aralarında pay edip şekerleri hatur hatur yemeye başladılar.

Loulou sevincinden, parmaklarının ucuyla Olivier'nin kıçına vurdu. Olivier onu ceketinin yakasıyla pantolonunun kıçından tutarak önüne katıp koşturmak istedi, ama beceremedi. O zaman işaret parmağını Capdeverre'in göğsüne dayayarak «buranda leke var» dedi ve o bakmak için başını eğince, parmağı ile

burnuna değiverdi. Birbirlerine bütün numaralarını gösterdiler, şaşırtma vermeler, itişip kakışmalar, kovalamacalar... gırla gitti.

Olivier mutluydu. Arkadaşlarının yanında bütün dertlerini unutuyordu. «Bir, iki, üç buçuk - dört, beş altı buçuk - yedi, sekiz, dokuz buçuk- on buçuk» diyerek top oynayan Nana'nın topunu kaptılar, «elden ele» yaptıktan sonra sokağın aşağısına fırlattılar; küçük kız tiz bir sesle, «sersem salaklar!» diye bağırarak topun arkasından koştu.

Lambert sokağında, diğer küçük kızlar şarkı söyleyerek ip atlıyorlardı.

Palais-Royal güzel bir mahalle.
Evlenecek bütün kızlar orda.
Yvonne var ya Yvonne,
İşte Bay Olivier'nin gözü onda.

Bunu duyan Capdeverre,

– Doğru değil, kızlar! Olivier'nin gözü Prenses'te, o kıvırcık saçlı yosmada, diye bağırdı.

Olivier kızgın kızgın baktı. Capdeverre'i omuzundan iteledi. Birbirlerini süzdüler, itişmeye başladılar. Aslında, ikisi de kavgayı göze alamıyordu:

– Sözünü geri al!

– Get lan!...

Kavgacı kediler gibi bakıştılar. Sonra Loulou «boş verin arkadaşlar» diyerek onları ayırdı. Kavga edilecek gün değildi.

Labat sokağında Örümcek, tuhafiye dükkânının cilalı kanatlarına dayanmıştı. Biçimsiz bacakları, ayrık duran sakat kollarıyla, kapalı bir kapının üzerine çakılmış kocaman bir yarasayı andırıyordu.

Bu hareketli sokakta inadına kapalı duran tuhafiye dükkânı anlamını gittikçe yitiriyordu. Olukları toz bürüyor, tahta kanatlar tebeşirle çiziliyor, köpekler sığmek için buraya geliyordu. Her şey eskiyordu. Veraset meselesini halletmek için aileden olanlar arasında bir toplantı yapılması bekleniyor, ama herkes karşısındakinin harekete geçmesini beklediğinden top-

lantı boyuna erteleniyordu. Çocuğun önünde «vasi»den söz edilmiş, o da bunu «asi» diye anlamıştı. Bazen, yarım-yuvarlak masa, büfe, çay servis arabası, Singer dikiş makinası, kendi yatağı, dükkândaki sayısız çekmeceler gözünün önüne geliyordu. Bütün bu hazineler ortasında şimdi fareler herhalde cirit atıyordu. Ormanda Uyuyan Güzel'in sihirli sarayındaki gibi her şey derin bir sessizlik içindeydi. Sonra kapalı kanatlar arkasında bir Virginie ya da yatağında yatan ve bir kolu yana sarkmış bir Virginie görünüyordu.

Ve Örümcek sadık bir bekçi gibi hareketsiz duruyordu. Üç çocuk sağa sola bakınarak yanaştılar. Kendilerine eğlence arıyorlardı. Capdeverre alaylı alaylı:

– Hey çocuklar, Örümcek'e bakın! dedi.

Loulou ile Olivier donakaldı. Sokakta sakat adamla alay etmek olacak iş değildi. İnsanlar onun varlığından habersiz görünüyorlardı. Lucien gibi bir kekeme ile, bir sağır, bir kambur ile alay edilebilirdi ama Örümcek'e yapılmazdı bu. Zaten Allah ona vurmuştu. Loulou, Olivier'nin biryantinli saçlarının aksine, karmakarışık olan siyah saçlarını sıvazlayıp Capdeverre'in omuzuna bir yumruk patlattı.

– Kaçık mısın ne? Moraracak şimdi.

Ama Loulou; «gözünün üstüne bir kondurdum mu, dünyanın kaç bucak olduğunu anlarsın,» dedi.

Olivier,

– Örümcek benim dostumdur, diye ekledi.

Capdeverre,

– Güleyim bari, Örümcek senin dostun, Prenses aftosun, iyi be... dedi.

Sonra yere tükürdü, pantolonunu yukarıya çekti. Başını sallaya sallaya gitti. Loulou,

– N'olacak, aynasızın oğlu, dedi.

– Bu ona bir ders olsun, diye karşılık verdi Olivier.

Saçları yer yer dökülmüş kafasına bigudiler takmış Madam Audouard'ı kibarca selâmladılar. Albertine'in kızıl köpeğini okşadılar. Susta dursun diye şeker verir gibi yaptılar. Loulou:

– Örümcekle konuşalım mı? diye sordu.

– Çıldırdın mı sen?

– N'olurmuş yani?

Loulou, Örümcek'e yaklaştı:

– Günaydın efendim, dedi.

Sakat adam hemen karşılık vermedi. O ana kadar hareketsiz duran organları yavaşça kımıldadı, belli belirsiz açılan gözleri gitgide kocaman oldu. Çocuklara baktı ve kırık bir sesle:

– Merhaba Serge, merhaba Olivier! dedi.

Loulou şaşırmıştı:

– Nasıl olur? Adımı da biliyorsunuz diye sordu,

Örümcek, mahzun bir gülüşle:

– Evet Serge, arkadaşların sana Loulou der, diye ekledi..

İki çocuk onun karşısında ne söyleyeceklerini bilemiyorlardı. Sevimli görünmeye çalışıyorlardı. Konuşsana der gibi birbirlerine *göz* ucuyla, bakıyorlardı. Olivier, «nasılsın?» diye sordu. Örümcek, «iyiyim» dedi. Sonra, çenesiyle mavi ceketinin bir cebini işaret ederek:

– Orda bir sigara var, dedi. Ağzıma verebilirsen... Ama kibrit de isterim.

Olivier, elini adamın cebine soktu, bükülmüş bir sigara çıkardı. Mümkün olduğu kadar düzelterek dudaklarının arasına koydu, sonra, gururla, İsveç kibritini çıkardı, Örümcek, teşekkür ederim, dedi ve gözlerine duman kaçmasın diye başını kaldırıp keyifle içmeye başladı. Dudaklarını oynatarak sigarayı ağzının kenarına kaydırdı ve sanki özür diler gibi:

– Adım Daniel, dedi.

Loulou ile Olivier hayretten donakaldılar. Örümcek denmesine o kadar alışmışlardı ki, onun da herkes gibi bir adı olabileceğini düşünmemişlerdi. Loulou aptal aptal:

– Memnun oldum, dedi.

Olivier hafifçe gülümseyerek, alçak sesle;

– Daniel, Daniel, diye tekrarladı.

Sonra kısa bir sessizlik oldu. Daniel-Örümcek sigarasının külünü silkmek için çenesini sallarken «hadi hoşça kal» deyip uzaklaştılar.

Ama sokakta görülecek o kadar çok şey vardı ki. Sıçana benzeyen ufacık yüzü kirazlarla süslü kocaman bir şapkanın altında kaybolan Yunanlı Madam Papa, sapı camlı şemsiyesini koluna takmış, kareli bir beze sardığı tepsisini fırına götürüyordu, ikide bir duruyor, rastladıklarına «yarın torunum geliyor da» diye anlatmaya çalışıyordu.

Transatlantique'in sahibi palabıyıklı Ernest «çiftleşirken birbirine kenetlenmiş" ve ordan oraya seğirten iki köpeğe ayrılsınlar diye su sıkıyordu. Terzinin en küçük oğlu Jack, odasının penceresinden karşıdaki çamaşırcı kadının yüzüne ayna tutuyordu. Saçları kızlarınki gibi uzun boylu bir oğlan çocuğu, bir pilicin ayağındaki siniri çekerek koparmaya çalışıyordu.

Olivier ile Loulou bütün bunları alışkın gözlerle seyrediyorlar, sonra da birbirlerine bakarak beğenip beğenmediklerini belirtiyorlardı. Batan güneş binaları mor ışınlara boğuyordu. Sıcak hava sanki titreşiyordu. Bazen bir sinek dokunurcasına geçiyordu. Loulou hissettiklerini kendince dile getirdi:

– Sokak ne kadar güzel! dedi.

– Evet, çok güzel!

Gezmeye çıkmış emekliler gibi, çevrelerine bakındılar. Her şey sanki yeni bir ritme, akşamın ritmine uyar gibiydi. Albertine'in penceresindeki saksıda bir latin çiçeği en canlı renklerine bürünüyordu. Elbisesi dal dal, bahar yüzlü bir genç kız geçti. 75 numaranın odalarından birinde bir adam Josephin Baker'in sesini taklit ederek *İki Sevgilim Var*'ı söylüyordu. Madam Chamignon saksılarını suluyor, penceresinden sular damlıyordu. Erkekler işlerinden dönüyorlardı.

Olivier'nin gözlerinde bir hüzün belirdi. Sanki ona bir korkuyu anlatmak istiyormuş gibi arkadaşına derin derin baktı. Başı bitli Loulou anlamıştı. Çünkü omuzuna dostça vurarak:

– Aldırma Olivier, boş ver. Ya sokakta kalsaydın! dedi.

Olivier, hafifçe içini çekti ve evrenin sorunları karşısında düşünceye dalmış filozoflar gibi ikisi birlikte sokağın yolunu tuttular.

Altı

Matbaada işler azaldığından Jean'a bir haftalığına yol verildi. Mecburî istirahatinin ilk günü yataktan kalkmadı. Çocukluk günlerinin Nick Carter'ini okudu, ikinci gün erkenden kalktı, bir güzel yıkandı. Olivier'ye sen de benim gibi yap, dedi. Çocuk boynunu sabunla yıkarken, Jean damatlık elbisesini; çizgili pantolonunu ve kenarları atlas şeritli ceketini giydi. Başına da melon bir şapka geçirdi. Gülünç bir kıyafete bürünmüştü. Olivier'ye, filmlerde figüranlık yapmaya gideceğiz, dedi. Çocuk, Élodie'nin, hoş karşılanmaz diye matem kurdelesini söktüğü golf elbisesini giydi. Hafif bir kahvaltıdan sonra, genç adamla çocuk iki adım ötede Francœur sokağındaki stüdyolara gittiler.

Saat daha sabahın yedisi olduğu halde, millet kuyruğa girmiş bekliyordu. Yirmi metreyi bulan kuyruk daha da uzayacağa benziyordu. Figüranlara ayrılan bölümün demir kapısı kapalıydı ve görünüşe bakılırsa, figürana da pek ihtiyaç yok gibiydi. Yine de bazıları, birtakım pozlar takınarak, iyi yerden haber aldıklarını, taliplerin büyük çoğunluğuna hiç değilse bugünlük bir iş verileceğini söylüyorlardı. Sinek kaydı traş olmuş kasketli adamlar, yerlerini kaptırmamak için birbirlerini omuzlarıyla itiyorlar ve yeni gelenlere, sanki onlar Georges Milton'un çömezleri olabilirlermiş gibi, ters ters bakıyorlardı. Bazıları işsiz oyunculardı. Zayıf, solgun yüzlerine, itinayla taranmış saçlarına bakan herkes bunu kolayca anlardı, içlerinde bir

tek kadın vardı. Kısa saçlıydı. Dalgın dalgın sigarasını tüttürüyordu,

«Şapkaya gel» diye hafiften alaylar başladığı için Jean, şapkasını çıkarıp iki eliyle karnının üstünde tuttu. Dikkati çekmemeye çalıştı. İşaret parmağını hızla burnuna sürtmesinden belli oluyordu sıkıldığı. Olivier hayatından memnundu. Film ona göre çoktan başlamıştı.

Şarlo bıyıklı sırık gibi bir herif, «çekimi yapılan film hangisidir?» diye sordu. Kızıl saçlı bir adam, «kimsenin bir şey bildiği yok,» dedi. Fırlamanın biri, Paris argosunun bütün özellikleriyle:

– René Clair'in *Milyon*'u. Baş rollerde René Lefèvre ve Annabella, diye atıldı ve belki de Épinay'daki *Tobis* stüdyolarına gitmek gerekecek diye ekledi. Kadın oyuncunun adını söyler söylemez birkaç ıslık yükseldi ve filmde rol alması gereken oyuncular arasında Meg Lemonnier, Lilian Harvey, Suzy Vernon, Betty Stockfeld ya da Gina Manès hakkında bir konuşmadır başladı.

«Bu oyuncuların» konuşmalarıyla ilgilenen Olivier için pek sıkıcı sayılmayacak bir saatlik bir bekleyişten sonra *le Balto* kahvesinden yassı burunlu iri yarı bir adam çıktı. Stüdyoların kapısını açtı ve on beş dakika sonra, ağzında sigarası, elinde not defteri ve kalemiyle tekrar geldi. Adayları tepeden tırnağa süzdü ve «baştan başlayarak» on beş kişi kadar seçeceğini söyledi. Bunun üzerine adayların herbiri doğruldu ve sevimli görünmek için gülümsedi. Adam parmağıyla işaret ederek «Sen, sen, sen değil, sen!» diyor ve seçilmeyenler «bu pis herif olmasaydı...» deyip küfrediyorlardı.

Jean çekine çekine «Petit Louis'nin arkadaşıyım» dedi. Ama özellikle, ceketinden ve melon şapkasından ötürü seçilmişti ve seçicinin söylediğine göre, «istenilen ahmak surata haizdi». Adam Olivier'nin önüne gelince, «çocuklara ihtiyaç yok,» dedi.

Fakat Jean sevinçten kabına sığamıyordu. Eğer hafta sonuna kadar çalıştırılırsa eline matbaada aldığından daha fazlası geçecekti.

– Öyleyse ben gideyim, diyen Olivier'yi unutmuş gibiydi.

Jean, Olivier'nin ensesine vurdu ve sevincinden şapkasını onun başına geçirdi. Olivier, Annabella'yı gerçekten görmek istiyordu. N'apalım deyip, Labat sokağına yöneldi. Bir daha kısa pantolon giymemeye karar verdi. Élodie'ye:

– Jean'ın işi iş, ama ben de biraz mangiz kazanmak isterdim, dedi.

Genç kadın; «mangiz denmez, para denir» diye çıkıştı.

Olivier de, Bougras da aynı anda evlerinden çıktılar. Bougras önden cepli mavi iş önlüğünü beline bağlamıştı. Piposunu dişleriyle sıkıyordu.

Olivier'ye neşeli neşeli bağırdı:

– Gel benimle, işe gidiyoruz! dedi.

– Başüstüne patron!

Bougras, bir daha böyle kelimeler kullanma diye söylendi.

Yolda giderlerken, *Oriental*'in müdürü bir fıçı Saint-Émilion şarabını şişelere doldurmamı teklif etti diye Olivier'ye anlattı. Bunu o kadar komik buluyordu ki:

– Şu işe bak yahu? Bougras gibi bir sarhoş, şişelere şarap dolduracak, dedi durdu.

Oriental'e gelince siyah yelekli Auvergnat'ya «çocuk bana yardım edecek, birkaç kuruş da ona verirsiniz,» dedi. Onlara ılık suda yüzen mantarlarla dolu bir leğen, bir tıpa aleti, madenî kırmızı başlıklar ve etiketler verdiler. Yük asansörüne binip seyyar bir elektrik lambasıyla aydınlatılan mahzene indiler.

Ne harikulade bir sabahtı! Olivier şişelerin her birini musluğun altına koyup çeviriyor, köpüre köpüre akan şaraba bakıyordu. Baba Bougras da şişeyi bacaklarının arasına sıkıştırıyor, kalitesi hakkında yorumlar yaparak, mantarı ağzına bastırıyordu. Şişe iyice dolmuşsa mantarı sokarken taşan damlaları çabucak içiyor, ağzını elinin tersiyle silerek «Oh!» diyordu. Birkaç şişeden sonra:

– O kadar doldurmasana, demeye başladı.

Olivier de şişeyi ağzına kadar doldurmamaya dikkat etti. Bir süre sonra Bougras yine susadı, göz kırparak,

– Biraz fazla doldur, dedi.

Bu arada garsonlardan biri sigara getirdi. Ama Bougras; ben pipo içerim, sigara kullanmam, dedi. Olivier bir *High Life* sigarası haketmişti. Sesini çıkarmadan, mantar tıkayıcıya bir göz atıp sigaradan aldı. Bir İsveç kibriti çaktı. Gözlerini kapayıp bir nefes çektikten sonra kibriti yere attı. Kibrit şarapla ıslanmış toprakta hafif bir ses çıkararak söndü. Çalışmaya koyuldu ama sigara öksürttüğü için Bougras'ya göstermeden ayağıyla ezerek söndürdü. Bougras gülümsüyordu.

Öğleye doğru aynı garson yiyecek bir şeyler getirdi. Şaka yollu da:

– Şarap getirmedim, dedi.

Sıcacık ekmeği ısırırken Bougras, Olivier'nin omuzuna kuvvetlice vurdu ve:

– Görüyorsun ya, hayat her şeye rağmen güzel! dedi.

Şarabın sonuna gelmişlerdi ki, Baba Bougras bu muazzam fıçıyı sıkıca tutarak eğdi. Son şişeler şarap küflerinden ötürü bulanıktı. Bu sırada *Oriental*'in müdürü geldi; bu şişeler sana hediyem olsun, dedi. Onları süzdü müydü en azından üç şişe şarap elde ederdi. Öğleden sonra dışı kırmızı, içi gümüşî başlıkları geçirdiler, etiketleri yapıştırdılar, şişeleri madenî kasalara yerleştirdiler.

Bougras, Olivier'nin ardından yukarı çıktığında hafifçe sendeliyordu. Elinde dolu dolu üç şişe şarap vardı. Bir şişe de koynuna sokmuştu. Müdür «değişiklik olur» deyip bir kadeh beyaz şarap ikram etti dalgasını geçerek. Bir miktar parayla bir paket iri kıyım tütün verdi, Olivier'nin eline de birkaç kuruş sıkıştırdı. Akşamcıların birer ikişer gelmeye başladıkları bir saatti. Garsonlar sigaralarını iri kül tablalarında söndürüyorlar, çocuğa «ayağımın altından çekil, yoksa ezerim» diyerek masaların etrafında dolanıp duruyorlardı.

Labat sokağını boyladılar. İkisinin de elinde iki şişe şarap vardı. Bougras'nın odasına varınca şarapları bir huniden ve eski bezlerden süzerek tadına baktılar. Bougras, tek başına içmemesini söyleyerek şişenin birini Olivier'ye hediye etti. Uykusu gelmişti. Elini sertçe sıkarak çocuğu uğurladı.

Olivier'nin biraz başı dönüyordu. Kazandığı paranın bir isviçre çakısı satın almaya yetip yetmeyeceğini kendi kendine sorarak karanlıkta yürüyordu. Bir büyük külah çilekli dondurma almayı da düşündü. Jean stüdyodan çoktan dönmüş olmalıydı. Kimbilir neler anlatacaktı. Filmden, elindeki düdükle oyuncuları yöneten kasketli René Clair'den, sempatik René Lefèvre'den ve güzel Annabella'dan söz edecekti. Ama Olivier'nin de anlatacakları vardı. Bougras'yla «işe gittim» diyecekti.

Birden aklına esti. Şişesini elinde tuta tuta Ramey sokağına gitti. Élodie'ye bir buket papatya aldı. Parayı öderken, çiçekçi kadına, çiçek sepetlerinin yapıldığı ve ortasından ikiye ayrılmış, şu söğüt dallarından verebilir misiniz, diye sordu. Bunlardan yapılacak yaylar eski şemsiye tellerinden yapılanlardan daha az tehlikeli ve daha gösterişli olurdu. Bir de güzel bir sicim buldu mu, tamamdı.

Mis gibi lahana turşusu kokan odaya girdi. Jean içerdeydi. Keyifte ı ellerini oğuşturuyordu. Bir pantolon, bir de atlet giymişti. Élodie, kocasına; Olivier tam bir serseri oldu, sabahtan beri kendisini görmedim, golf pantolonu kir içinde, diye mutfaktan sesleniyordu... Ama Olivier ona çiçekleri uzatınca kucaklayıp öptü. Çok duygulanmıştı. Olivier şarap şişesini masanın üzerine büyük bir gürültüyle koyarak:

– *Oriental*'de şişelere doldurduğum Saint-Émilion şarabıdır bu. Evet, Bougras'yla beraber çalıştım, dedi.

Yemekten sonra Élodie:

– Zengin olsaydık, seni yanımızdan ayırmazdık, dedi. Jean:

– Dayının yanında da rahat edeceğini biliyorsun, hatta... diye ekledi ama, cümlenin gerisini tamamlamadı.

Olivier'nin kendisini başını kaldırmadan dinlediğini farketmişti. Hafifçe öksürdü. Mutfağa, Élodie'nin yanına gitti. Çocuğun içinden ağlamak geliyor; onlara, ben sizin yanınızda, kalayım, uslu olacağım, ne derseniz yapacağım, demek istiyordu. Sonra Jean döndü, papatyalardan birinin taç yapraklarını «seviyor, sevmiyor» diyerek koparmaya başladı. Derken üçü

bir olup oynadılar. Jean bardakta birkaç çiçek kalsın diye oyun kâğıtlarını aldı.

– Size iskambil öğreteyim, dedi.

Olivier, onun kartları bu kadar ustalıkla karmasına hayran oldu. Gerçekten de Jean her şeyin en iyisini yapıyordu.

*

Bachelet sokağındaki Belediye Çamaşırhanesi, sararmış beyaz zemin üzerine soluk siyah harflerle «çamaşırhane» yazılı çepeçevre pul pul ve paslanmış madenî desenlerle süslü üç renkli acaip bayrağı ile dikkati çekerdi. Bu yüzden, çamaşırını orada yıkamak, cumhuriyetçi ve ulusal bir niteliğe bürünürdü.

Olivier buraya girer, kadınların geniş tahta teknelerde çamaşır ıslatmalarını, sabunlayıp çitilemelerini, tokaçlamalarını, dirseklerini kaldırarak ve büyük bir kuvvet sarfederek sıkmalarını, kurutmalarını, buharlar arasında dolaşmalarını seyrederdi. Kaygan sabunlara, dağ gibi yığılmış çamaşırlara, yaz göğünden bir parçaymış gibi akan ve bilardo oyuncularının istekaların ucuna sürdükleri bir başka «mavi»yi andıran durulama suyuna bayılırdı.

Çamaşırhanede bir lağım düzeni olmasına rağmen kirli ve köpüklü suların bazen kaldırıma taştığı, çocukların kâğıttan gemi yüzdürdükleri oluklara aktığı da görülürdü.

Olivier, çamaşır sepetini taşımada Élodie'ye yardım ederdi. Genç kadın burada bir başka havayı; memleketinin havasını, Truyère'in göğünü buluyordu. Ama sular burada o kadar saydam değildi ve gökyüzünü yansıtmıyorlardı. Bir tozun rüzgârda savrulduğu, bir kurbağanın sıçradığı ya da bir balığın yüzdüğü görülmüyordu. Piknikler yoktu, dedikodular, gülüşmeler yoktu.

O çamaşırları çitilerken Olivier kaldırımın kenarına oturur yola bakardı. O gün, küçük bir tahtadan ve aralarında kalın bir lastik gerili direklerden ibaret bir gemi yapıyordu. Sonuna kadar büktüğü bu lastik, pervane yerine geçecek ve bir aksilik olmazsa, zırhlı geminin ya da torpidonun hareketini sağlayacak-

tı. Çivilere bez bayraklar asarak, tahlisiye sandallarının yerine midye kabukları yapıştırarak gemisini süslemeye çalıştı.

– Élodie, ben gidebilir miyim?

– Biraz sonra kendini Saint-Pierre parkındaki havuzun önünde buldu. Annelerinin gözetimindeki çocuklar, güzelim yelkenli gemilerini bir değnekle yüzdürüyorlar ya da suyu dalgalandırarak kenara çekiyorlardı.

Onun uyduruk gemisine küçümseyerek ve şüpheyle baktılar. Ama gemi havuzun bir kısmını dolaşınca ilgilendiler. Yazık ki, gemi tersine döndü ve sulara gömüldü. Olivier sandallarını çıkardığı gibi suya girdi ve aramaya başladı. Kadının biri:

– Pis çocuk, annen görse ne der? Bekçiye haber vereceğim! diye bağırdı.

Olivier karşılık vermedi, eşsiz gemisiyle döndü. Ayaklarını kurusun diye güneşe tuttu. Pervaneyle biraz oynadı. Sonra sandallarını giydi ve keyifle gülerek uzaklaştı.

Parmaklıklarla çevrili yumuşak çimenlere, yalancı kayalara, ağaçtan yapılmış izlenimi veren çimento çitlere, heykellerin kaidelerindeki yosunlara hayran hayran bakarak, ekmeğini dudaklarının arasında tutup güvercinlere yediren ihtiyar bir adamın önünde durarak, çeşmelerin yassı kollarına rastgele basarak, iskemle kiralayanlara mor renkli biletler veren kadının peşinden giderek, ayağına gelen bir topa vurarak, küçük bir kızın çemberini tutarak ağaçlı yollarda dolaştı.

En sonunda, tel örgülü küçük demir kapıyı hızla çarpıp çıktı. Hizmetçi kadınların ucuza satılan parça kumaşları elleriyle yokladıkları Saint Pierre pazarına doğru gitti. André-del-Sarte sokağında, mavi mintanlı, siyah şapkalı bir adamın *La Yoyette* şarkısını söylemeye başlayan hemşehrilerine akordeanla eski bir dans havası çaldığı kömürcü dükkânının önünde durdu. Clignancourt sokağında, *Palais de la Nouveauté*'nin yanında, afiş yapıştıran iki adam bir tahta perdenin önünde üçgen merdivenleri açıyorlardı. Olivier kâğıt rulolarına, adamların fırçaları batırdıkları uzun yuvarlak kovalara baktı. Afişler yapıştırıldıkça üzerlerindeki yazıları bir solukta okuyor; Sir Malcolm

Campbell'in *Blue Bird*'ünün (*Mavi Kuşu*'nun) *Dunlop lastikleri ile donattığını, Silvikrine'in kellerin kafasında saç çıkardığını,* Pierre Frasnay'in tiyatro'da *Kemiksiz Valentin*'i, Lucien Muratore'un da sinemada *Meçhul Şarkıcı*'yı oynadığını öğreniyordu.

Olivier, uzun zamandan beri duvarlardaki afişleri, sanki resimli kitaplarmış gibi okuyarak, oyalanıyordu. Bebeler görüyordu her yerde: biri bebe Cadum idi (afişlerde resmi görülen bebeğin kısa bir zaman sonra öldüğü ve annesinin bütün duvar afişlerinde bebesini görünce ağladığı söyleniyordu), diğerleri ise *bebekleri güzelleştiren* Maïzena'nın tombul yanaklı bebesi ve *ikinci anne* Blédine'in bebeği idi. Afişlerdeki resimlerin bazıları ünlülerin resimleriydi: Banania Zencisi ve onun *Y'a bon*'u (*Pek güzel*'i), vecize yumurtlarcasına kaldırdığı parmağı ile yarı-fonetik yazıları: *K. K. O. , L. S. K est S. Ki*'yi işaret eden Pierrot, Balto sigaralarının küçük kovboyu ile Diplomat sigaralarının tek gözlüklü diplomatı, Saint-Raphël Quinquina'nın tepsiler taşıyan biri kızıl, biri beyaz iki uşağı, ağzından alev fışkıran Thermogène, *les petites Vissaux font de grandes lumières* (Visseaux lambaları gündüz gibi aydınlatır) reklamında lambalı genç kızlar. Meunier çikolatalarının örgülü uzun saçları kesilmiş, sepeti elinden alınmış küçük kızı artık modaya uymuştu ve eski halinin bir gölgesi gibiydi.

Labat sokağında nalbur M. Pompon dükkânının alabildiğine zevksiz renklerle boyanmış kapısının önünde duruyordu. Beyaz bir gömlek giymişti, başında hasır bir şapka vardı. Olivier'ye, küçücükken duvar kâğıtları numunelerinin bulunduğu bir albüm vermiş, çocuk da bu kâğıtların arkasına ilk çizgilerini, ilk desenlerini çizmişti: Dik kuyruklu kediler, tavuklar, paytak paytak giden ördekler...

Olivier, elleri arkada, vitrindeki mallara, özellikle de makaslara ve çakılara bakıyordu. Rüyalarına giren çakı orda duruyordu. Altı ağızlı ve İsveç arması ile süslü, ucunda zincir takmak için bir halka bulunan kahverengi harikulade bir çakıydı bu. Hayran hayran baktı. Sonra gözüne M. Pompon'un göbeği ilişti; göz göze geldiklerinde, az daha çakının fiyatını

soracaktı. Ama çok pahalı olabilir korkusuyla «Günaydın M. Pompon» dedi. Pompon, babacan bir tavırla cevap verdi.

Güneşsiz günlerde Labat sokağı kurşunî bir renge bürünürdü. Fırının önünde duran Olivier, Bachelet sokağının en haylaz çocuğu Lopez'in yokuş aşağı bütün hızıyla gelen tornet'inden kaçınmak için kenara sıçradı. Bilyeli tekerlekler üzerine ustalıkla oturtulmuş tornetinde diz üstü duran Lopez'in Lambert sokağındaki dönemeçten rahatlıkla saptığını gördü.

Vaktiyle kendisinin de bir bilyeli tekeri olduğunu hatırladı. Ama bu ona o kadar uzak göründü ki... Acaba n'oldu diye kendi kendine sordu. Sonunda, Virginie'nin «senin öteberinle dolu» dediği bir çekmeceyi hatırladı. Bilyeli teker oradaydı. Sicimler, mantarlar, tahtadan bir trompet, kadife küçük ayı, bira şişelerinin kapakları, *Au Muguet* mağazalarından satın alınmış kartondan bir hançer, babasının savaş madalyası, bir tornavida, kocaman bir silgi ve pırıl pırıl parlayan bilyeli tekerlek... Ama bu çekmecenin nerde olduğunu bir türlü hatırlıyamıyordu.

Uzun uzun düşündükten sonra hatırladı: Dükkândaki tezgâhın solunda, en alttaki çekmeceydi. Çekmeceyi çekip bilyeli tekerine kavuşmaya can atıyordu. Bir tuhaf oldu. Niçin kapalıydı bu dükkân? Tahta kanatlarındaki bu mühürler, bu terkedilmişlik nedendi?

Ramélie, günaydın dedi ama Olivier onu görmedi. Binanın koridorundan tuğla rengi saksılarla dolu daracık avluya geçti. Dükkânın arkasındaki odaya yöneldi. Pancurları aralamaya çalıştı. Sonra, iyice bitişmemiş iki tahtanın arasından baktı. Virginie'nin beyaz karyolasını, sanki biri gelip yatacakmış gibi açık duran pike örtüyü gördü. Annesinin hayali hemen canlanmadı gözünde. Aklı bilyeli tekerdeydi. Bir müze gibi ölgün duran bu yeri uzun uzun gözden geçirdi. Her eşya üzerinde ayrı ayrı durdu. Kadranında romen rakamları yazılı, akrebi devinimsiz kocaman çalar saat, menekşe resimleriyle süslü soluk duvar kâğıdını ve oval aynalı dolabı gördü. Virginie'nin elbiseleri, yağmurluğu, mavi kurdeleli geniş kenarlı şapkası ile yumuşak deriden ince tüllü bonesi bu dolaptaydı.

Virginie giyinip de sokağa çıkacağı zaman «ne kadar güzelsin anneciğim» derdi. O da «ne kadar nazik bir delikanlı bu» diye karşılık verirdi. Birlikte çıkarlar, ya *Tarzan*, *Görünmeyen Adam*, *Ben Hur* gibi filmleri ya da onları gülmekten katıltan Laurel Hardy'leri, Şarlo'ları, Buster Keaton'ları, Harold Lloyd'ları görmek için La Gaîté Rochehouart sinemasına ya da Sébastapol bulvarındaki, Caire sokağındaki, Jeûneurs sokağıyla Sentier sokağındaki toptancılara uğrarlardı. Chateau-Rouge istasyonuna giden Hızlı metroya binerler ve Réaumur-Sébastopol'de inerlerdi. Olivier o hattaki bütün istasyonları ezbere bilir ve dua okur gibi saymaya başlardı: Barbes-Rochechouart, Gare-du-Nord, Gare-de-l'Est, Château-d'Eau... Dönüşte kurdelalar, kumaşlar ve masuralarla dolu paketleri taşımada annesine yardım ederdi. Bazen canları gezmek ister, quai aux Fleurs'deki pazarın oraya saparlar, bazen de l'Hôtel-de-Ville'in karşısındaki *Aux Armes de la Ville* birahanesinde bira içip çörek yemeğe gitmeden önce Louvre yolundaki zahirecilerin ve kuşçuların ordan geçerlerdi

Olivier alnını cama dayamış, kımıldamadan duruyordu. Kolları bir kuklanınki gibi sarkıktı, Virginie geniş etekliği ve işlemeli korsajıyla odada dolaşıyordu. Şarkı söyleyerek taranıyor, kocaman saç topuzunu firketelerle tutturuyordu. Olivier ona hayran hayran bakıyor, içinden hem ağlamak hem gülmek geliyordu. Mutluluktan ve korkudan titriyordu. Ateş gibi yanıyor ama üşüyordu. Virginie tahta kanatlardan yana döndü. Taş kesilmişti. Bir filmin hareketsiz bir görüntü üzerinde durması gibiydi bu. Olivier gözlerini bulmaya, yüzündeki çizgileri görmeye uğraştı. Ama görebildiği sadece oval bir aydınlıktı. Sonra gözleri, burnu, ağzı olan ve tanıdıklarının hiçbirine benzemeyen bir hayal kadın gördü; ürperdi Olivier. Bu gördüğü annesi değildi. Hem Prenses Mado'ya hem de Élodie'ye benzeyen bambaşka bir hayaldi. Gözlerini kapadı. Açtığında odada artık kimseler yoktu, hayaletleri kaybolmuştu.

Tam bu sırada omuzlarına iki elin hafifçe dokunduğunu hissetti. İç karartıcı durumundan sıyrılarak dönüp baktı. Tanı-

mıştı. Tesviyecinin karısı Madam Kahn-Muller'di. Umutsuzluk bürüdü içini.

– N'apıyorsun orda, Olivier? Gel yavrum, gel benim zavallı yavrucuğum... dedi.

Çocuğun başını kalçasına dayadı. Onu ilk adımlarını attığı bu daracık avludan götürdü. Olivier her köşesini, her taşını, hatta çamaşır ipini, hepsini, hepsini biliyordu. Sol tarafta kapısı hep kapalı duran duvarı görünce elini kapıya dayayarak sordu:

– Kapı açılsa nereye gidilir?

– Bir başka avluya, tabii.

Sanki bu çok önemli bir şeymiş gibi «ya, öyle mi?» dedi. Saksıların önünde durdular. Kadın, eğreltiotu, kaktüs, sarmaşık, kuşkonmaz diye bir bir sayıyordu ama hepsinin adlarını bilmiyordu. Sonra Olivier'yi koridora çıkardı:

– Gel benimle, yine şeker almayı unutmuşum, diyerek onu gerçekle yüz yüze getirdi.

Dışarıya çıkınca Olivier kendini bir başka dünyada sandı. Sanki uzak bir köyden gelmişti. Göğsünün şurasında, gözlerinin gerisinde onu yaralayan, onu bunaltan bir şey vardı. Ne olduğunu bilmiyordu. Cebinden bir mendil çıkardı, bir şey yapmış olmak için, üst üste iki kere sümkürdü.

*

Bazen bir müzik sokağın bütün görünüşünü değiştirir ve sokak, kendini bir caz parçasının, bir operet şarkısının ya da su başında çalınan akordeonun havasına kaptırıverirdi. Her hafta Salı günü gelen ve Nicolet ve Bachelet sokaklarının köşesinde durup keçi sütünden yapılmış peynirler satan adamın çağ dışı görünüşünden olsa gerek, sokak tepeden tırnağa pastoral şiirlerle de donanırdı. Adam flavtaya benzeyen aletini çalar, boynuzlarına korka korka dokundukları üç keçisini görmek için önce çocuklar koşardı.

Flavtanın pek değişik olmayan ama neşe ve hareket dolu, bazen da hüzünlü sesi çok uzaklardan duyulurdu. Kadınlar, yapraklar ve ıslak otlarla örtülmüş bir saz sepetten çıkarılan ve ma-

vi kabuğunda halis keçi sütündendir yazılı yuvarlak peynirlerden almaya gelirlerdi. Bu onlara köyü hatırlatırdı. Bazı günler ondan bir şişe süt satın almak da mümkündü. Adam keçileri gözünüzün önünde sağardı. Artık müşteri kalmayınca yola koyulur, çocuklar (Biquette, Cabrette ve Blanchette) adlı üç keçinin kendilerine bir karşılık vereceği umuduyla «beee, beeee» diyerek adamın peşine takılırlardı.

Sokağın hayvanları vardı: Hemen hepsi melez köpekler, pencerelerin pervazlarında mırıl mırıl uyuyan kediler, kuş otları ve yemleriyle birlikte kafeslerinde kanaryalar, kavanozlarda kırmızı balıklar, güvercinler, çocukların sapanlarla nişan aldıkları külrengi yarasalar, paçavracıların arabalarına koşulmuş eşekler, mahzende cirit atan ve bazen güpegündüz ortalarda dolaşan fareler, Baba Bougras'nın yetiştirdiği ve ekmeğini daima kendileriyle bölüştüğü hayvanlar...

Şenlik günlerinde adamın biri gelir, armonikasını çalarak ayısını ya da maymununu oynatırdı; bu sırada mahallenin köpekleri, pek fazla sokulmadan, havlarlardı. Yaz günleri penceresi açık olduğu zaman Madam Papa'nın papağanının «gazı gazı; suyu suyu iyice kapadın mı?» diye bağırdığı duyulurdu. Küçücük bahçelerde kaplumbağalar, duvarlar üzerinde sümüklüböcekler ve bir taşın altında bir kurbağa görülürdü. Semiz İnek günü, boynuzları çiçeklerle süslenmiş bir inek *Café des Artistes*'in terasına çıkarılır, boynuna yeşil bir plaka ve bu plakayı kazanan kasabın adı yazılı bir pankart asılırdı. Bütün bunlar antik çağdaki puta tapınmalara benzeyen bir görünüme bürünürdü.

Şehirlerdeki evcil hayvan öykülerinin yanı sıra, bütün çocuklar gibi Olivier'yi de ilgilendiren ve hayal gücünü işleten ama yetişkinlerin pek umursamadığı bir başka öykü vardı. Bu özel zoolojide başı bereli kurt yavrusu, Rémy nişastalarının beyaz aslanı, cila kutularının siyah aslanı, şık Lacoste gömleklerinin timsahı, buram buram tüten kapaklı tencerenin tavuğu, Zig'le Puce'un pengueni, Miki Fare ve rol arkadaşları, Benjamin Rabier'nin ihtiyar Gédéon'u ve piyasaya yeni çıkmış Fil Ba-

bar; oyuncu küçük atlar, La Fontaine'in ve Florian'ın masallarındaki hayvanlar, beş zarla oynanan ve hayvanın, zarların her bir yüzünde temsil edilen, uzuvlarını bir araya getirebilmeyi amaçlayan zürafa oyunu, Pathé-Journal'ın horozu, ayakkabı cilasının uzun gagalı avusturalyalı kivisi, okulların avlularında kurbağa oyunu, sigorta şirketlerinin arısı ya da kartalı yer alırdı.

Olivier keçi çobanının bask işi beresini uzaktan farketti. Oyuncu Pierre Richard Wilm'e benzeyen zayıf, uzun boylu bir oğlandı bu. Olivier yaklaştı. Çünkü flavtadan çıkan sesleri dinlemekten hoşlanıyordu ve yuvarlak keçi peynirleri satan bu oğlanın gitmeden önce flavtasıyla bir hava çalacağını umuyordu. Keçilerin sert kıllarına dokunarak uslu uslu bekledi. Hayvancıkların çok güzel gözleri vardı ve yağmurlu günlerde hüzünlenen evde kalmış kızları hatırlatıyordu. Ama şehirlerin çobanı flavtasını çalmadan gitti.

Olivier'nin yanında beş altı yaşlarında esmer küçük bir kız çocuğu duruyordu. Kaşları yay gibiydi. Siyah çakıltaşlarına benzeyen gözleri sivri çeneli yüzünü aydınlatıyordu. Bu küçük tilkiyi elinden tutarak sokağın sonuna yürüdüler. Abilik taslayarak, kıza babasının şapkacılık yaptığı 76 numaralı binaya kadar eşlik etti. Ayrılırken «hoşça kal Mimi» dedi; kız Olivier'nin adını bilmediği için «hoşça kal küçük oğlan» diye karşılık verdi.

Eve bir an önce varmak için sokağı hızla geçerken, kendisinden daha büyük iki çocuk, Doudou ile (boksörün adından ötürü Pladner denilen) Emile, Bachelet sokağından seğirttiler. Maksatları hır çıkarmaktı. Doudou:

– Ne haber, kız çocuğu? diye bağırdı. Olivier,

– Ben kız değilim, dedi mertçe.

İkisi de onu şöyle bir süzüp parmaklarının uçlarıyla birbirlerine doğru ittiler. Olivier az daha düşecekti. Karşı hücuma geçmek istedi ama başaramadı. Onların kolları kendisininkinden daha uzundu. Loulou ile Capdeverre şimdi burada olacaklardı ki... Oğlanlar onu iyice tartakladılar. Yüzüne inen sert tokatlardan kaçınamadı. Tokattan nefret ediyordu. Yumruk vursalar daha iyiydi. Bu «köteği» geçiştirmek için kendini olanca

gücüyle savunuyordu ki pencerelerin birinden bir kadın sesi yükseldi:

– Rahat bıraksanıza çocuğu!

İki kafadar başlarını kaldırıp kalayı bastılar:

– Kapa çeneni prenses abla, sen kendi işine bak! Merak etme suratını dağıtmayız güzel oğlanın.

Olivier, fırsat bu fırsattır deyip, kaçtı, kendini binanın koridoruna dar attı. Kurtulduğunu sanıyordu. Oysa Doudou ile Pladner onu merdivene kadar kovaladılar. Yakalanmadan üçüncü kata çıkabilecek miydi? Fakat birdenbire yakışıklı Mac göründü; onların hakkından ancak Mac gelirdi. Kaşının birini yukarı kaldırarak öyle bir bakış baktı ki, Olivier'ye saldıranlar merdivenlerden paldır küldür inip tüydüler.

Olivier iki ateş arasında kalmıştı. Kaçmaya yeltendi ama Mac onu kolundan yakaladığı gibi duvara yapıştırdı ve zalimce gülümsedi. Çocuk taş kesildi. Mac isterse ağzını burnunu kırsın, umurunda değildi artık. Fakat ayaklarının yerden kesildiğini hissedince yine de ürperdi. Kendisini merdivenden aşağı atacağını sandı. Mac onu koltuğuna kıstırarak parkesi cilalanmamış altıncı kata çıkardı ve yere bırakmadan odasına girdi. Kapıyı kapatınca, Olivier'yi somyanın üstüne fırlattı. Çocuk sarsılır gibi oldu. Sonra Mac yumruklarını beline dayayarak Olivier'ye küçümseyerek baktı,

– Salak, dayak düşkünü zibidi, dedi;

Olivier sesini çıkarmadı. Büzülmüştü. Dizleri çenesine değiyordu. Daha n'apacak diye bekliyor, kurtulacağını pek sanmıyordu. Mac şapkasını çıkarıp bir futbol topuna geçirdi. Ceketini sıyırdı, üzerindeki bir lekeyi parmağı ile kazıdı, uçlu bir sigara yaktı. Pencereyi açıp alt katta penceresinin önünde duran Mado'yla konuştu.

Olivier ne konuştuklarını anlamadı, sadece «salak» dendiğini duydu. Demek, kendisinden söz ediliyordu. Zindancısının konuşmasını fırsat bilip kapıya doğru sessizce yer değiştirmek istedi ama Mac birdenbire döndü ve «çabuk yerine geç!» diye bağırdı. Çocuk korkmuştu. Söyleneni yaptı.

Mac, kol düğmelerini çözdü, kravatını gevşetip bir koltuğa oturdu, ayaklarını da masaya uzattı. Kırmızı ve siyah başlıklarla haftanın katillerini tanıtan *Detective*'i okumaya başladı. Arada bir sigarasının külünü silkiyor, bacak bacak üstüne atıyordu. Sayfaları parmağı ile ya da üfleyerek çeviriyordu. Okuduğu şeyden pek hoşlanmışa benziyordu. Dinlenen bir «şerif» pozundaydı; zaman zaman mahpusuna sertçe bakıyor, gözümden kaçmıyorsun, demek istiyordu.

Olivier, Mac'ın başının üzerinde yükselen sarmal dumanları izliyordu. Bir ara dumanlar halka halka oldu. Mac şişindi. Çocuk kendini yeni hayallere kaptırdı. Bitişik odadaki fonografta hım hım bir ses *Bana aşktan söz ediniz*'i söylüyordu. Sonra *Bizim aşkımız gibi bir aşk*'ı söylemeye başladı. Olivier duvarlara raptiyelerle tutturulmuş fotoğraflardaki sporcuların iri harflerle yazılı adlarını okumaya çalışıyordu: Young Perez, Kid Francis, Al Brown, Ladoumègue, Jean Taris, Charles Pellissier.

Somyanın üst tarafında fermuarlı pembe gömleği, sol dizine dayalı akordeonu ile Fredo Gardoni'nin bir fotoğrafı, çivilere takılmış üç plak, «artist» resimleri ve Mado'nun, koyu mavi bir mürekkeple «Dost komşum Mac'a» diye yazdığı güzel bir resmi görülüyordu.

Yerde iki boks eldiveni kediler gibi tortop duruyordu. Bir köşede musluğundan su damlayan bir lavabo, içinde diş fırçası ve *Pepsodent* diş macunu bulunan bir bardak. Daha ötede, muşambanın üzerinde Tito-Landi marka bir küçük benzin ocağı, bir kahve değirmeni, bir file içinde bir şişe şarap, birkaç mutfak eşyası vardı. Yakışıklı Mac'ın elbiseleri, önünde perde gerilmiş dolap gibi bir şeyin içinde duruyordu. Her şey, Mac'ın gösterişli elbiseleriyle hiç bağdaşmayan sefil bir görünümdeydi.

Sigarasını bir fincanın içinde söndürüp elindeki resimli dergiyi pencerenin orda duran gazetelerin üstüne attıktan sonra Mac gerindi ve çekmeceden simsiyah bir tabanca çıkardı. Tabancayı kemerine soktu. Kapının arkasında duran hayalî bir düşmana ateş ediyormuş gibi üst üste birkaç kere elini hızla beline attı. Gıcırdayan somyaya oturdu. Çocuğun yanında duru-

yordu. Şarjörü çıkarıp yerine koydu. Avucunun içinde duran tabancayı göstererek:

– Güzel, di mi? dedi.

Çocuk evet der gibi başını eğdi. Mac onu etkilemek istiyor ve bunu çok iyi başarıyordu. Sonra birdenbire silahını doğrulttu.

– Daima ilk önce sen ateş edeceksin, dedi.

Sanki bir şey söylemek gerekiyormuş gibi Olivier, «niye?» diye mırıldandı. Şaşkınlığından söylemişti bunu. O zaman Mac kalktı, odada dolaşmaya başladı. Bir sirk oyuncusu gibi gösteri yapıyordu. Dikiliyor, pazularını şişiriyor, filmlerdeki gangsterlerden biriymişcesine yürüyordu.

– Senin yaşındayken kimse benim kılıma dokunamazdı, salakzade. Kimse, anlıyor musun? O moruk bile. Hem de en kabadayı insanların bulunduğu bir mahallede oturuyorduk. Buradaki gibi çıtkırıldım kızlar yoktu orada. Arkadaşların Mac'dan söz ettikleri zaman, Mac Reis'tir, diyeceksin onlara. Anladın mı? Reis diyeceksin: «Mac bir Reistir». Ne diyecek mişsin?

– Şey, Mac bir Reistir, diyeceğim.

– Kalk şimdi ayağa. Buraya gel, evet, buraya, önüme!. Sana kavga nasıl yapılır öğreteceğim, iyi dinle beni. Kimsenin gözünün yaşına bakmayacaksın. Yaklaş, yaklaş, iyi bak. Adam karşında duruyor, beklemek yok. Kafanla karnına yumulacaksın. Çenesine de dizinle bir tane konduracaksın. Tamam, işi bitiktir artık!

Mac, kavgacı hareketlerinin yanı sıra tehditler savuruyordu. Durduğu yerde sıçrıyor, yumruk atıyor; kafasıyla, omuzlarıyla, dizleriyle ayaklarıyla vuruyordu. Çevresindekiler bir bir yıkılıyordu. Onları yerden kaldırıp çok uzaklara savuruyor, kıravatını düzelterek «Kendine güvenen gelsin» diyordu. Olivier ona korkuyla bakıyordu. Mac şekilden şekle giriyor, bazen bir goril bazen de kızgın bir kedi oluyordu. Çocuk geriledikçe geriliyor, boyuna ona yer açıyordu. Mac anlatmaya devam ediyordu.

– Ellerini böyle yapıp düşmanın gözlerini oyacaksın. Mostralık edeceksin onu. Hayalarına tekmeyi indireceksin. Hastanelik olacak. Bak, parmak nasıl kırılır öğreteyim. Şöyle, sertçe vuracaksın... Saldıran iki kişiyse durum kötü demektir. Durmadan vururlar sana. Tut ki elin yüzün kan içinde kaldı. İlk sen vuracaksın. Hızla, bütün gücünle vuracaksın. Sonra boks da bilmen gerek, sokak kavgalarına benzemez bu. Boks, bilgi ister. Mac, gardını alarak, yüzünü koruyor, attığı yumrukları anlatıyordu:

– Bir kroşe, bir aparkat, bir sol indireceksin, karnına, yüzüne üstüste iki üç kere vuracaksın. Bir de sağ direk konduracaksın. İyi belle nasıl yaptığımı. Beni dinlersen ikisini de haklarsın. Böyle, küt diye vuracaksın işte. Öyle salak salak durma, ilerle biraz, benim gibi yap.

Olivier, rahatlamaya gayret ediyordu. Mac, şimdi, daha az korkutuyordu onu. Albertine gibi, Gastounet gibi, herkes gibi, onun da konuşmasını kesmemek gerekiyordu. Olivier gardını aldı, Mac, şöyle duracaksın diyerek ona ayaklarını nasıl hareket ettireceğini, atılan yumruğu nasıl savuşturacağını öğretti. Çocukcağız olduğu yerde sıçrayıp duruyor, aktüalite filmlerinde gördüğü boksörleri taklit ediyordu.

– Gel aslanım, göğsüme vur, hop, hop, bir de ben sana kondurayım!

Çenesine hafifçe kondurduğu yumruktan Olivier'nin gözü karardı ve somyanın üzerine sırtüstü düştü. Keyiften dört köşe olan Mac:

– Yardımcı yetiş! diye bağırdı sırıtarak ve çocuğun yüzüne soğuk su serperek, yüzünü oğuşturarak, ensesine, omuzlarına masaj yaparak, ağzına diş-koruyucu yerine bir elma kabuğu sokarak yeni bir rol oynamaya başladı. Olivier, şaşkın şaşkın doğruldu. Mac, bir tencereye kaşıkla vurarak,

– İkinci raund başladı, dedi.

Bu sefer Olivier savunmaya geçti, kendini korumaya çalıştı. En sonunda durdu, soluk soluğa kalmıştı.

– Ben yoruldum, dedi.

Kendisi de biraz yorulmuş olan Mac, cevabı yapıştırdı:

– İşte, kavga diye buna derler.

Yere oturdu. Boks eldivenleriyle, bir Jonglör gibi oynamaya başladı. İsterik isterik gülüyordu. Sonra ayağa kalkarak, daha sakin bir sesle, ders verir gibi konuştu:

– Elini açıp, parmaklarını gereceksin. Hasmının boğazına, keskin bir kılıç gibi, yanlamasına indireceksin, vın! diye. Hapı yuttuğunun resmidir, yumruğu karnına konduracaksın. Anlıyorsun ya? Kimse dayanamaz karşında.

Olivier, başını sallıyordu, anladım dercesine ve Mac'ın hareketlerini taklid ediyordu. Ama beceremediğini hissediyordu. Hiç kimseye bu şekilde vuramayacağını biliyordu. Mac,

– Suratının ortasına, pat diye konduracaksın, diyor, Olivier ise yüzünü buruşturuyordu.

Çocukcağız hasmına böyle vuracak olsa üzüm üzüm üzülürdü. Fakat bunu Mac'a belli etmek istemiyordu. Bu yüzden, dişlerini sıkıp çenesini öne doğru uzatıyor, yüzüne zalim bir insan görünümü vermeye çalışıyordu, ama beceremiyordu. Bakışları, masum yüzü, sarı saçları kendini ele veriyordu. Virginie ona bir kere bile vurmamıştı ne yüzüne ne de poposuna, ve kavgadan hoşlanmıyordu. Kendisine sataşıldığı zaman, istediği tek şey, karşısındakini yatıştırmaktı.

Mac, çabalıyordu hâlâ, fakat bu aşırı gösteri onu halsiz bırakmıştı. Bakışları donuklaştı. Sanki kendinden şüphe ediyormuş gibi, ağzı acınacak bir hal aldı. Çocuğa âdeta yalvaran gözlerle baktı,

– Müthiş bir insanım, di mi? dedi. Söylesene benim gibisine rastladın mı hiç? Babam içkicinin biriydi, karaciğeri sünger gibi olmuştu, anam cızlamı çekti. Bense, bir boğa gibi kuvvetliyimdir. Sokakta gördüğün adamların içi geçmiş. Ama ben Reis'im, Reis'im, anlıyor musun?

– Evet efendim, dedi Olivier.

– «Evet efendim, evet efendim!» Başka bir şey bilmez misin sen? Bak, sana bıçak kullanmayı, hasmının barsaklarını delik deşik etmeyi öğreteceğim...

– Peki Mac, dedi Olivier, gene yüzünü buruşturarak.

Fakat Mac saçını tarıyor, gömleğinin kolunu ilikliyor, kravatını düzeltiyor, sinek pislikleri dolu bir aynanın karşısında, dişlerinin beyazlığına bakıyor, poz veriyordu. Olivier, korksun mu, hayran mı olsun, küçümsesin mi, bilemediği için onu gözucuyla süzüyordu. Hem gizli bir sevinç, hem de derin bir merak vardı içinde, sanki yakışıklı Mac'ı yenmiş gibiydi.

Şişko Albertine, yürüyüşü, elbisesi mahalledekilere benzemeyen bir yabancı, Sacre-Coeur'e doğru giden bir turist görünce,

– Şu dünyada ne tuhaf insanlar var, derdi, bir fiozof gibi.

Olivier, Marc'a bakarken, «ne tuhaf adam» diye düşünüyordu. Gözü Mado'nun resmine takıldı. Hiç görmemişti onun böyle gülümsediğini, adetâ yalancıktan gülümsüyormuş gibiydi. Mac'dan nefret edip etmediğini bilemiyordu. Bütün cesaretini toplayıp, küstahça bir tavırla:

– Gidebilir miyim? diye sordu. Fakat,

– Sen bir Reis'sin Mac, diye eklemeyi unutmadı.

– Gidebilirsin dedi omuzlarını oynatarak. Hadi yaylan bakalım! Yakışıklı Mac'dan aldığın dersi hiç unutma.

Olivier, tekrarlamasına fırsat vermeden hemen kapıya atıldı. Açmasıyla çıkması bir oldu. Merdivenleri uçar gibi indi. Kuzenlerinin kapısına gelince, saçlarını parmaklarıyla, düzeltmeye çalıştı. Jean bir şeyler olduğunun farkına varacak ve Élodie:

– Yine nereden geliyor bu? İyice serseri oldu artık, Tanrım sen koru, diyecekti.

Yedi

Sokak, başkente halatla bağlı küçük bir kayık gibi, olaylar boyunca yalpalar; günlük dertlerle boğuşur, bazen canlanır ya da acılarını unutmak için şarkılar söylerdi. Ama gazeteler açılır, merakla, hayretle okunur, mutlu, zengin insanlar gibi yaşamaya kalkışmanın bir düşten, bir özlemden başka bir şey olamıyacağı anlaşılınca bunalım birdenbire sevince dönüşür, endişeler kaybolurdu.

Labat sokağının bu tarafı yoksula sinema, evsizlere cennetti. Özgürlük buradaydı. Serüven burada geçerdi. «Sokak herkesindir» derlerdi. Yani, kendi evin gibi rahat edebileceğin bir yerdi sokak. Eski Parislilerin yanı sıra, Labat sokağının yukarısında dünyanın her tarafından gelmiş insanlar vardı: İspanyollar, İtalyanlar, Araplar, Yahudiler, Martinikliler, Polonyalılar, Beyaz Ruslar burada yaşarlardı. Ama sıla özlemini içlerine gömmüş Brötonlar, Overniyalılar, Basklar da vardı ve kendi özelliklerini yitirmeden çevreye uymaya çalışan yabancıların, Fransa'nın ıssız yerlerinden gelmiş vatandaşların hepsi de yaşamalarını sağlayan bu özgürlük havasını sokakta bulurlardı.

Bu kayığın çevresindeki insanlar ve günlük olayların sonsuz akışı basında ve taşralı bir genç kız gibi yapmacıklı ama bazen birdenbire coşuveren bir radyoda dile gelirdi. Hayranlık uyandıran ya da korku veren konulardı bunlar: İlk uçuşlar, havacılıktaki sürekli ve hızlı gelişmeler, Şarlo'nun Paris'e gelişi, sanki hep banyodan çıkmış gibi dolaşan dazlak kafalı ve ince-

cik bacaklı Gandi, Gabriello ve «sol kroşesi»; buzlar üstünde kayan Sonja Henie, Onaltı Gün, Golf oynayan Ağa Han, İhtiyar Hindenburg'a karşı koyan Hitler ve nasyonal sosyalistler; bebek Lindbergh'in kaçırılışı, Tohum Eken Kadın'ın görkemli jesti, Costes ve Bellonte'un Paris'ten New York'a hiç mola vermeden uçuşu; Opera'da moda ve giyim balosu, *"Beyaz Küçük Yataklar Balosu"*, sınır sorunlarını tartışan Avrupa Devletleri, silahsızlanma konferansı, «Cemiyeti Akvam»...

Oysa sonunda, bütün bu haberler gerilerde kalmış gerçek dışı, ürkütücü, aldatıcı bir havaya bürünürdü. Sokağın gerçekliği karşılaşmalarda, oyunlarda, tekrar tekrar sayılan paralarda (yere atıp bakarlar «geçmez bu» derlerdi), kırıştırmalarda, evlenmelerde, doğum ve ölümlerde, artan işsizlikte, öldürücü iş günlerinde; lâğım kokularında, kirli, ıslak çamaşırlarda, atölyeye ya da daireye geç kalmalarda (ona, Metro'da bir arıza olduğunu söyledim, bana biletini göster, dedi; o zaman ona dedim ki, o da bana dedi ki), aşk hikâyelerinde, ağız dalaşlarında, uzlaşmalarda, bazen de kavgalarda yansırdı. Ve kendinizi sandöviçlerin iştah açıcıyla konyak arasına sıkıştırıldığı cıvıl cıvıl Pazar günleri boyunca dans salonlarında, kır kahvelerinde, panayırlarda, koltuk meyhanelerinde, kebapçılarda, panayırlarda, sandallarda, hayvanat bahçesinde, sinemada, sirkte, Trône fuarında, halkın çılgınca eğlendiği Robinson'daki *"Le Gros Arbre"*la *"Le Vrai Arbre"*da, ve Nagent'teki *"Convert"*te bulurdunuz.

Carco'un romanlarındaki kişileri taklide yeltenen gençler baloya giderler, rumba, samba oynarlardı. Ama bütün bunlar parayla olurdu. İki dakikalık bir dans beş kuruştu. Meşin çantaları açık görevliler «*paraları verelim*» derler, kızları dansa kaldırıp bellerinden tutan ya da terli ellerine mendil koyan fötr, düz kenarlı hasır şapka ya da kareli kasket giymiş ve dimdik duran delikanlılar «susalım» diye bağırırlar; akordeon baygın baygın çalar, beyaz şarap, nane likörü ve bol içilir, kızlar dans ederken fabrikadaki ya da bürodaki otomatik hareketlerinden kurtulurlar, garsonlar durmadan oradan oraya koşuştururlar-

dı. Burjuvalar bunu bayağı bulabilirler, hizmetçi kızlar balosu derlerdi ama onlar mutluydular.

Sonra, akşam olur, kapıları çift kanatlı çiçekçilere, vitrinlerdeki yiyeceklere, kemiksiz tavuk etlerine, göz alıcı hamur işlerine, güzel kokulu otlarla sarmalanmış ve yağlı kâğıtlara sarılmış dana ya da koyun butlarına, tütüncü dükkânının önündeki kalabalığa, haber başlıklarını bağıra bağıra duyuran *Paris-Soir*, *L'Intran* satanlara baka baka dönülürdü. Ama bu sevinçlere hüzünler de karışırdı: Soğuktan titreyen aç bilâç ihtiyar kadınlar, kantinlere öbek öbek giden mahzun işsizler, «bir ekmek, bir çorbaya» fit olanlar, yoksulluk içindeki daracık ve kalabalık odalarda aşklarının mahvolduğunu gören Romeo'larla Juliette'ler...

Sokağın insanları, sırmalı, kordonlu üniformalar giymiş aktörlerin oynadıkları *Kongre Eğleniyor*, *Sevimli Erkek*, *Çarın Hizmetinde*, *Aşk Geçidi* gibi filmleri gerçekçi ya da popülist filmlere tercih ederlerdi. Günlük dertlerini unuturlardı seyrederken. Bu filmlerde imparatorlar, prensler, solgun saf kızlar, hain kraliçeler, göz kamaştırıcı elbiseler, gümüş sofra takımları vardı; üstü açık arabalarda gezintiler yapılır, Venedik avizelerinin ışığında muhteşem balolar verilirdi. Ve terzi kızlar, işçi kızlar, daktilolar bir prensesin aşk acılarına Henry Garat ya da Ménilmontant, Maurice Chevalier gibi gözde erkeklerin gönül koydukları talihsiz kızların mutluluğuna gözyaşları dökerlerdi.

Fakat sonunda *Razvite* traş sabununda, *Noveltex* gömlekte, *Foscoa* çikolatada, doktor Jawas'ın Meksika çayında, rahip Soury'nin gençlik iksirinde, *Chartreux de Durbon* bitki çayında, *Pyrex* bardaklarında, *Houbigant* kolonyasında, *Calor* elektrikli çaydanlıkta, Ermeto saatlerinde, cilde bir kadife yumuşaklığı veren *Malacéine*'de, hazneli *Waterman* kalemde, *Frileuse* şarabında ve her keseye uygun olanda karar kılınırdı.

Aslında dünya, futbolda olduğu gibi iki takıma ayrılmıştı. Bir yanda politika adamları: Tardieu, Herriot, Mandel, Paul-Boncour, Reynaud, Laval, Painlevé, Flandin, Caillaux, Doumer, Bouisson. Öte yanda, Henry Garat, Harry Baur, Jean Murat,

Fernandel, Raimu, Milton, Chevalier, Charpini, Brancato, Bach ve Laverne. Dikkat, ilk vuruş. Şüphesiz gerektiğinde bir mücadele hem de kıyasıya bir mücadele başlıyordu, ama politikacılar iktidara geçer geçmez kart tavuklara dönüşüyorlardı. İyiler de vardı, kötüler de fakat her zaman bir ayırım yapılmıyordu ve bunun hep böyle olacağı biliniyordu. Oysa filmlerde her şey açık seçikti, ilginçti, şenlik, esenlik vardı. Kim üstün gelecekti; mutluluk mu, yoksa mutsuzluk mu?

*

Yüzü bolca pudralı, dudağı yağlı bir rujla yürek şeklinde boyanmış Madam Albertine Haque bazen öğleden sonra saat ikiye doğru kürkünü omuzlarına atar ve Olivier'ye:

– Git ceketini giy! Gezmeye gideceğiz, derdi.

Ama Olivier, hiçbir bahane ileri sürmeden, ben gitmem derdi. Madam Haque'in canı sıkılır, boynunu bir hindi gibi kısarak uzaklaşırdı. Olivier, mahalleden ancak geceleri ayrılırdı. Ya da Bougras'ya giderdi. Onun yanında kendini bambaşka hissediyordu. Güpegündüz bir çeşit paniğe kapılıyordu, sanki bu evlerden uzaklaşırsa, mahalleden bir daha dönmemek üzere ayrılacakmış, birdenbire kendini Kuzeydeki dayısının karşısında ya da Saugues'deki dedesiyle ninesinin yanında bulacakmış gibi bir duyguya kapılıyordu. Bu gezilerde Barbes bulvarından, Constantin-Pecqueur meydanından ya da Marcadet sokağından öteye gitmemesi bundandı.

Çoğu zaman *Palais de la Nouveauté*'de Dufayel'e girer, dolma lastikli Automoto bisikletlere, gidonları boynuz şeklindeki velospitlere, ceylan gibi giden yarış bisikletlerine ya da Jean'la Élodie'nin rüyalarına giren iki kişilik bisikletlere hayran hayran bakar, bir reyondan bir başka reyona geçer, gri gömlekli satıcıların dikkatini çekmemek için ayaklarının ucuna basarak yürürdü. Her şeye, en çok da, kırmızı reçel kavanozlarına, içi pırıl pırıl çamaşır makinelerine, siyah dökme demirden tencerelere, fotoğrafçıya poz veren kalabalık bir aile gibi boy boy dizilmiş alüminyum tencerelere, tenis raketlerine, fırın alevine

dayanıklı tabaklara bakmaya doyamazdı. Bütün bu kapkacak ona annesinin mutfağını hatırlatırdı.

Custine, Doudeauville sokaklarıyla Barbes bulvarının meydana getirdikleri bir üçgen içinde kalan daha az geniş ama daha sevimli *La Maison Dorée* mağazalarına da vurgundu. Ama ceket ve çizgili pantolon giymiş, gri kıravatlı, kordonlu kapıcılar yalnız geçen çocuklara kuşkuyla bakarlar ve onları sanki kirli bir şeye dokunmaktan korkuyorlarmış gibi, omuzlarından parmaklarının uçlarıyla iterek çıkış kapısına kadar götürürlerdi. Bu yüzden Olivier, girmeden önce çocuklu bir aileyi gözüne kestirir, onların arasına karışıverirdi. Ya da çok yaşlı bir kadının, bir büyükannenin peşinden giderdi. Başlangıçta, kadın kumaşları eller, yünlere dokunurken kendisini seyreden bu sarı saçlı ve güzel çocuğun ne istediğini kendi kendine sorar, sonra da gülümser ve onu benimserdi. Böylece, Olivier, müşterilerin yanında gelen çocuklara mağazada bedava oynatılan kuklayı onun sayesinde seyredebileceğini umardı. Kuklaya bayılan ihtiyarlar tek başlarına gitmeye çekindiklerinden iki taraf da anlaşır ve mağazadan dost olarak çıkarlardı. Bazen Olivier'ye

– Annen yok mu senin? Niye onunla gelmedin? diye merakla sorarlardı.

Önceleri, annesinin öldüğünü söylüyordu ama kendisine acınmasını, «öksüz» denmesini istemediğinden, şimdi sadece «annem tuhafiye dükkânında çalışıyor» diyordu. Böylece soru sormuyorlardı artık. Ama sonra bir huzursuzluk duyuyordu içinde.

Günler böyle başıboş dolaşmakla geçerdi. Sonra bir sabah Bougras baba yerinden doğrulur, ellerini oğuşturur, sakalını kaşır ve cüzdanını yokladıktan sonra üzgün üzgün:

– Ne desen boş, bir şeyler yapmak gerek, diye konuşurdu. Sonra kadife ceketinin düğmelerini çözer, uzun saçlarını sallıyarak:

– Fırla bakalım, bugün çalışacağız, derdi.

Bougras ev kadınlarının mutfaklarına raf yapar, musluk tamir eder, bir priz takar, Olivier de alet kutusunu taşırdı. Ya da

gerekli malzemeyi alarak birlikte çıkarlar, dükkân sahiplerine vitrinlerini temizlemeyi teklif ederler, Olivier aldığı bahşişleri boş bir kibrit kutusuna kor ve bir gün, meşhur İsveç çakısını satın alacak kadar zengin olacağını umardı.

Bir Haziran sabahı, Bougras güneşte gerindi ve:

– Bugün yaz başladı. Bu resmen böyle. Ne yazık ki iki ay sürüyor, ne güzel bir mevsim, dedi.

Gerçekten, sıcaklar gittikçe artıyordu. Erkekler bir pantolon bir gömlek dolaşıyor, kadınlar da ince elbiseler giyiyorlardı. Ceketini ve terden alnına yapışmış kasketini çıkarmayan sadece Bougras'ydı.

Seyyar reklâmcılık yaptığı bir gün çocuğu da yanına almıştı. Sırtında taşıdığı panoda, Jules-Joffrin meydanındaki bir mücevheratçının nişan yüzüklerinin, alyanslarının, kolyelerinin, v.s. reklâmını yapıyordu. Ornano bulvarına geldiler, oradan Barbès bulvarına geçtiler, Olivier prospektüsleri koltuğunda taşıyordu. Bougras'nın canı sıkkındı:

– Bütün gün bir panayır eşeği gibi dolaştım durdum. Ulan Bougras, kapitalizmin uşağı oldun, vampirler senin kanını emerken sen kalkmış yaşa diye bağırıyorsun! diyordu.

Prospektüslerini yoldan geçenlere azametle uzatıyor, biri reddedecek olsa ya da büküp büküp yere atsa adama söylemediğini bırakmıyordu.

– Kâğıdı mı hoşunuza gitmedi? Beğenmediniz mi? Belki de kötü basılmıştır. Açık saçık bir resim olsa Mösyö para verir, di mi? Hadi bas bakalım, pis domuz!

Adam:

– Neler söylüyor bu, deli mi ne? diye tekrarlıyordu.

Rochechouart bulvarında *Dupont tout est bon* kahvesinin karşısında katlanır bir iskemlede banço çalan kör bir adamın çevresini meraklılar sarmıştı. Karısı, elinde hoparlör, kırık dökük bir sesle günün şarkılarını söylüyor; alık alık bakan adamlara, üzerinde ünlü şarkıcıların alacalı bulacalı resimleri basılı kâğıtları uzatıyordu. Bougras'yla Olivier yaklaştılar; sanatçıları rahatsız etmemek için prospektüsleri dağıtmadılar ve *Saint-*

Denis mahallesinde doğdum'u dinlediler. Sonra şarkıların satışı başladı. Uzaklaşırlarken körün, *Seni daima seveceğim*'i, *Aşk beldesi*'ni söylediğini duydular.

Bulvar, mücevheratçının tespit ettiği reklâm alanının son noktası olduğundan Seveste, Ronsard et Muller sokaklarından geçerek kendi mahallelerine geldiler. Bougras, arada bir lâğım yollarına bir göz atıyor, prospektüsleri şuraya atıp rahat rahat dolaşmak ne kadar iyi olurdu diye düşünüyor ama vicdanı elvermediğinden, kâğıtları geçenlere teker teker uzatıyor; çocuğa da:

– Aslında bu kâğıt parçaları hiçbir işe yaramaz, sadece karnımızı doyurmaya yarar, diyordu.

Clignancourt sokağındaki, sonra da Ramsey sokağındaki pazarda prospektüslerin büyük bir kısmını dağıttılar. Bunun üzerine, Bougras bir bardak kırmızı şarap içmek için Pierroz'a girdi. Çocuğu orada tanımalarına şaştı kaldı. Zevkten gözlerini kapadı, ağır ağır ve bir dikişte içti ama dibinde bıraktığı bir parça şarabı gazozla karıştırıp çocuğa uzattı. Olivier onun bütün jestlerini taklit ederek; hatta elinin tersiyle, bıyıkları varmış da siliyormuş gibi yaparak içti; «insanın aklını başına getiriyor» dedi.

Bougras:

– Getirir evlât getirir, diye doğruladı.

Sadece yirmi kadar prospektüs kalmış olmasına rağmen, mücevherciye gitmenin gereği yoktu. Belki adam şüphelenirdi, ne çabuk dağıttılar diye. Bougras panoyu sırtından indirdi, rahat bir soluk aldı; Pierroz'a 'bir köşede saklayabilir miyim?' diye sordu ve salonun dip tarafına, bilardo masalarının arkasına koydu.

Çıkarken, Olivier'ye üzümlü ekmek ve çikolata; kendisine de bir seyyar satıcıdan sıcak bir somunla domuz sucuğu aldı. Bu saatlerde pek kalabalık olmadığından Constantin-Pec -quer meydanındaki parka gittiler ve yemeklerini yemek için boş bir kanepeye sere serpe oturdular. Bougras cebinden kalın saplı bir Opinel çakı çıkardı ve bir köylü gibi, bir elinde ekmeği ve sucuğu sıkıca tuttu, öbürüyle de bir ondan bir bundan keserek çakı-

sını batıra batıra yedi. Lokmaları iyice çiğnedikten sonra yutuyordu, çünkü birkaç dişi eksikti. Zaman zaman kuşlara ekmek attılar. Güvercinleri sevmeyen Bougras, serçelere versek daha iyi olurdu, dedi.

– Bougras niye sen sakal bırakıyorsun?

Bougras gülerek karşılık verdi:

– Çünkü altında çirkin bir yüz var da ondan!

Sokakta herkesin «yabani Bougras» dediğini ve önüne gelenle kavga eden bu adamla nasıl bu kadar iyi dost olduklarını Olivier kendi kendine sordu. Bougras elini çocuğun başına vurarak:

– Görüyorsun ya, pek fena sayılmayız, dedi.

Çok şey ifade ediyordu bu söz. Bougras, bir çocuğun iyi bir arkadaş olduğunu, bir hayvana benzediğini, gerektiği zaman susmasını bildiğini ama bunun pek uzun sürmediğini düşünüyordu. Büyüyünce, hepsi de diğerleri gibi birer hayvan olup çıkıyordu. Ama Olivier'nin büyük bir sarsıntı geçirdiğini ve bu yüzden diğerlerinden farklı olduğunu biliyordu. Görünüşte neşeli olmasına rağmen, aslında Bougras insanlar hakkında karamsar düşünürdü. Teker teker hepsine katlanabilirdi ama onlarla bir arada yaşamak mümkün değildi. Kendisi için de aynı şeyi düşünüyor, 'başkalarının artıklarıyla geçinen bir fareyim ben' diyor ama aslında kimseyi rahatsız etmeden kendini bu hayata uyduruyordu.

Sık sık Prenses Mado'yu düşünen Olivier dayanamayıp sordu:

– Mado, çok kibar bir insan di mi Bougras?

Bougras, aksini düşündüğü halde:

– Tabii, kibardır, diye homurdandı.

Birkaç lokma yediler. Olivier gözlerini kaldırıp parktaki heykele baktı. Heykelleri daima demir parmaklıklar arasına koyuyorlar ve bakanlar kendilerini hapisanede sanıyorlardı. Olivier:

– Yakışıklı Mac'ı tanıyor musun? diye sordu.

– Hoşlanmam ondan.

– Anatole onun biraz kaçık olduğunu söylüyor. Mado da «hınzırlıktan başka bir şey düşünmediğini» söyledi. Geçen gün bana kavga etmesini öğretti Mac.

Bougras bunu duyunca öfkelendi. Lokması genzine kaçtı, öksürdü ve birkaç kere «Allah belasını versin! Allah belasını versin» dedi. Çok kızmışa benziyordu. Artık çocuğa bakmaksızın acele acele, hatta iştahla yiyordu. Kalan bir parça ekmeği ufalayıp kuşların önüne attı. Olivier gömleğinden çıkardığı pembe bir prospektüsü gemi şeklinde katladı, kanepenin üzerinde «*vuuuuu, vuuuuu*» diyerek itmeye başladı.

– Bougras, *sisli balık** ne demek?

– Pezevenk** demek..

– Vay canına?

Mac'a öfkesinden herkese veriştirmeye başladı Bougras. Somurtuyor, homurdanıyor, kızgınlığından karşısındakini paralayacakmış gibi oluyordu. Ardından, kumlu yolda kumlu toprağı gagalarıyla eşeleyen güvercinlere bakarak, sanki onlara söylüyormuş gibi, "Tıkınacak bir şey kalmadı" dedi. Ve Para cüzdanı olarak kullandığı kauçuktan tütün kesesini sinirli sinirli açarak, içinden beş frank çekip çocuğa uzattı.

– Al, bu senin ücretin, dedi.

– Bu çok!

– Değil. Kuruşuna kadar hakettiğin paradır bu. Sen dön artık, kuzeninin kan beynine sıçramıştır. Ben mücevheratçıyı görmeye gideceğim.

Olivier sonunda beşliği kabul etti. Sarı iki perçem arasından dikkatla baktığı Bougras'ya sordu:

– Kızdın mı bana?

Gülümsemeye çalışarak, «seninle bir ilgisi yok» dedi Bougras hızla.

– Arasıra böyle öfkelenirim. Sonra geçer, hadi tüy bakalım!

Sokağa dönerken, Olivier oldukça üzgündü. Kötü bir şey yapmıştı, kulübede çıkardığı yangına benzemese de, pek hoş

* *Sisli balık* (barbeau), argoda pezevenk demektir.
** *Balığın* (poisson'nun) da argodaki anlamı pezevenktir.

olmayan bir şey yaptığı şüphesizdi. Kollarını çaresizlik içinde iki yana açа açа gezinirken, sebebini bulmaya çalıştı, fakat bir türlü bulamıyordu.

Caulaincourt sokağında, keçi sakallı bir öğretmenin yönetiminde, ikişer ikişer yürüyen yatılı öğrencilere rastladı. Gri bir pantolon, düğmeleri altın yaldızlı bir ceket giymişlerdi ve başlarında meşin siperlikli bir okul kasketi vardı. Olivier'ye göre, yollarda gördüğü bir örnek giyinmiş çocukların hepsi öksüzdüler. Anababalarının öldürüldüğünü hayal ederek, geçsinler diye kenara çekildi. Neşeli, iyi beslenmiş bir halleri vardı. Geçerlerken Olivier'yi tepeden tırnağa süzdüler. Onlara nanik yapmak geldi içinden. Sonra, tabutlara zümrüt yeşili örtüler işleyen Virginie'nin hayali geldi gözlerinin önüne ve omuzlarını içeri çekerek yürüdü gitti.

Tanıdık bir ses duydu. Aynı sırayı paylaştıkları sınıf arkadaşıydı bu. Arkadaşların Bouboule adını taktıkları Dédé şişko ve neşeli bir çocuktu. Durmadan tıkınırdı: elmalı pastalar, çikolatalı çörekler, kremalı pastalar ve şekerin her türlüsünü mideye indirirdi. Saat dört kahvaltıları meşhurdu: tıkabasa yerdi. Bütün ömrünce, tıpkı babası, annesi ve ailesinin her ferdi gibi bir su aygırına benzeyecekti. Çünkü yemek yemek bir hastalıktı onda ve aslında, bu yüzden ona acımak gerekirdi. Kendisiyle alay edildiği zaman aptal aptal gülümser ve eliyle karnına vurarak solgun mavi gözleriyle öylesine saf bakardı ki kimsede alay edecek hal kalmazdı. Aslında, Bouboule gerçekten sevilirdi.

– Bak, dondurma görsün gözlerin, Zeytinyağı Olivier dedi.

Bouboule'ün elinde büyük bir dondurma külahı vardı. Bir yandan konuşuyor, bir yandan da, vanilyalı, çilekli ve kakaolu dondurmasını, bir kedi gibi, çabuk çabuk yalıyor ve gözlerinden oburluk akıyordu.

– Ben de yalayabilir miyim? diye sordu Olivier.

Bouboule, çilekli dondurmayı arkadaşının avucuna cömertçe akıttı. İkisi birden gülmeye başladı. Çünkü dondurma buz gibiydi ve Olivier, çilekli dondurmayı yalamaya çalışarak bir elinden diğerine aktarıyordu, sevinçlerinden yerlerinde zıp zıp

zıpladılar. Olivier, kırmızılandığını göstermek için dilini çıkarıyor ve yapış yapış olmuş ellerini birbirine sürtüyordu yüzünü buruşturarak.

Bouboule, dondurma külahını gövdeye indirdikten ve Olivier de ellerini yarımyamalak temizledikten sonra daha ciddi konuşmaya başladılar.

Ders yılı sona eriyordu. Ödüllerin dağıtılmasını beklerlerken öğretmen Bibiche, öğrencilerin sınıfta canlarının istediği şeyi okumalarına müsaade ediyordu. Bu, çantalardan resimli dergilerin çıkarılması ve *Cri-Cri, L'Épatant, les Belles Images, Le Petit Illustré, Benjamin* ya da *Le Roi des boyscouts*'un elden ele dolaşması demekti. Yıl boyunca el konulan bütün oyuncaklar geri verilmişti, öğretmen, sınıfta yakaladığı bir sürü oyuncağı çekmecelerinden çıkarmıştı: tenis ya da ping-pong topları, sapanlar, mantarlı tabancalar, böğürmeleri, miyavlamaları taklit eden küçük yuvarlak kutular, düdükler, topaçlar... Bouboule

– Hatırlıyor musun, bilyeler yüzünden başımıza gelenleri, diye sordu.

Hatırlamaz olurmuydu hiç! O sabah, Olivier, teneffüsten hemen sonra, sırasının gözüne içi bilye dolu yün bir torba koymuştu. Bir salkım üzüme benzetiyordu torbayı. İmla dersinin tam orta yerinde, öğretmen kelimeleri derin bir sessizlik içinde hecelerken, torba yırtılmış ve bilyeler yere saçılmıştı. Öğrenciler, bilyeleri ayaklarının ucuyla itiyorlardı. Bir şamatadır gidiyordu. Bibiche bilyeleri toplamak için sıraların altında şaşkın şaşkın, dört ayak dolaşan Olivier'ye «Châteauneuf, bana yüz satır fulya yazacaksınız» diyeceğine,

– Châteauneuf, yüz satır bilye yazacaksınız demişti.

Bütün sınıf kahkahalarla gülmüştü. Öğretmen buna «dil sürçmesi» denir demişti ama Olivier, öğretmen Alphonse Daudet'den bir parça yazdırırken, bilye oynamanın niçin kötü bir şey olduğunu yüz satıra sığdırmak zorunda kalmıştı.

Bouboule, Olivier'ye

– Ekim'de okula tekrar başlayacaksın di mi diye kibarca sordu. Ben bu yıl herhalde sınıfta çakarım. O zaman beraber oluruz.

Olivier, kızara bozara.

– Şey, evet. Zannederim dedi. Ve Bouboule, arkadaşına daha çok yakınlık göstermek ve onu memnun etmek istediği için,

– Öksüz kalmak nasıl bir şey? diye sordu.

– Bilmiyorum, dedi Olivier. Bouboule, çıkar dilini bakayım, hâlâ kırmızı mı diye sorduktan sonra ayrıldılar.

*

Labat sokağında güneş vurdukça camlar mavi bir renge bürünüyordu. Kaldırımların arasındaki otlar sararıyordu. Dardart işletmesinin atölyesinde, kocaman siyah gözlüklü işçilerin oksijen kaynağı yaptıkları görülüyordu. Etrafa kıvılcımlar sıçrıyordu maytap yakılmış gibi ve onları böyle çalışır görmek cehennemi bir sıcak izlenimi yaratıyordu.

Olivier, Madam Papa'nın alabros traşlı, donuk bakışlı torununu gördü. İzinli gelmişti. Haki bir üniforma vardı üzerinde. Pantolonu çok bol, ceketi ise kısacıktı. Beline aşınmış bir palaska takmıştı. Ayakları dolakla sarılıydı ve başında tembel öğrencilere ceza olsun diye giydirilen ve aptalkülahına benzer bir kasket vardı. Bu kalın elbisenin içinde bir öküz gibi terliyor, yüzü al al oluyordu. Sanki, acemi erleri böyle gülünç kıyafetlere bürümekle onlarda bir aşağılık duygusu yaratılmak isteniyordu. Kolundaki sırmalı şeridi göstererek, Sırık Anatole'e, onbaşı olduğunu açıklıyordu. Anatole ise, Metro'nun birinci mevki kırmızı vagonlarını düşünüyordu.

Tuhafiye dükkânının önüne çömelmiş olan Albertine, taze fasulye ayıklıyor ve fasulyeleri koyduğu tencerenin üzerine her eğilişinde koyu kestane rengi kıvırcık bukleleri iki yana savruluyordu. Gastounet, Olivier'ye gel buraya diye işaret etti ve çocuk gidip bu eski askerin elini sıktı. Gastounet, sarı-yeşil örgülü kordonu ve Ordu Hizmet Birliği hakkında uzun bir açıklamaya girişti.

– Ya, işte böyle, evlat! Söyle bakalım, manga nedir? Çocuk

– *Manga, en küçük piyade birliğidir* diye tekrarladı.

Gastounet, olduğu yerde dönerek.

– Aferin, aferin! dedi. Göster bakalım ayakkabılarının altını. Hah, böyle işte. A! bir çivi eksik. Benim zamanımda olsaydı, iki gün nezarette yatırırlardı adamı. Ama bugün...

Olivier, sokağa çıktı mı bir rahatlık duyuyordu. Kendini daha iyi hissediyordu, belki de bakmaya cesaret edemediği şu tuhafiye dükkânından başka hiçbir şeyden korkmadığını farkediyordu.

Mahallenin en gözde, en çenebaz kapıcısı 78 numaralı binanın kapıcısı Madam Grosmalard'dı. Olivier, kocaman poposundan ötürü mü ona böyle dendiğini hiçbir zaman öğrenemeyecekti. Yüzü kıllı siğillerle kaplı, dudağının üstü neredeyse kaşları kadar kalın tüylü halis bir cadalozdu. Saç topuzu taraklarla tutturulmuştu. Kapıcıların sultanıydı o. Apartmandaki bütün kiracılar üzerinde mutlak bir üstünlük kurmuştu. İkide bir, «ayakkabılarınızı silin de öyle girin» derdi. Kendisinin küçük bir modeli olan kızıl saçlı kocasına kan kustururdu. «Sultanın kocası» pozunda dolaşırdı. Ona kapıcı denmiyor, «kapıcının kocası» deniyordu. Yani, önemsenmiyordu. Bu tombalak ve kekeme adam, en zararsız insanlardan biriydi ve fıldır fıldır dönen gözleri, «karıma boyun eğiyor gibi görünmeme bakmayın, aslında onu kandırıyorum» der gibiydi. Kendine bir geçim yolu bulmuştu. At yarışlarında devamlı kazandığını iddia ederdi. Aslında en güvenilir favori atlara oynuyor ama pek az kazanıyordu. Günlerini *Paris-Sport* ve *La Veine*'i işaretlemekle geçirirdi. Karısının kendisine iş buyurmasını önlemek için karışık hesap işlemlerine dalardı. Ondan bahsederken,

– Grosmalard mı? talih ona doğarken gülmüş, derlerdi.

– Doğrudur, talihim hep yaver gider diye cevaplardı.

Çocuk, bu deyimin anlamını bilmediğinden, gözlerinin önüne, anasının karnından "başında bir keple" doğmuş bir bebek gelirdi.

Madam Grosmalard, Olivier'yi görür görmez gürledi:

– Mutlaka odur. Allah onu kötülük yapmak için yaratmış. Olivier neyin söz konusu olduğunu bilmeden, «ben değilim, ben değilim» diye bağırdı.

Gene de göze görünmemek için Bachelet sokağından yukarı doğru koştu. Açık duran penceresinden, Grosmalard'ın odasına gece yarısı çöp paketleri atılmıştı. O da kimin yaptığını bulmaya çalışıyor, bütün çocukları teker teker sorguya çekiyordu. Sonunda:

– Merdivenlerden çıkanların bacaklarını seyreden bu Anatole hödüğüdür. Toudjouryan hep kirli ayakkabılarıyla girer, öbürü elinden gelse bütün mahalleyi ateşe verecek, diye bütün kinini ortaya döktü.

Biri:

– Yeter be! Yeter artık! diye bağırdı.

Bu söz ortalığın karışmasına yetti. Pencereler açıldı, cadaloz kadının üzerine küfürler, hakaretler yağmaya başladı. «Sen zaten bitlinin birisin, köpeğinle düşüp kalkıyorsun, senin baban sarhoş, sen de bir orospu çocuğusun. Sen git oralarda yaşa, senin yerin burası değil» dendi. Grosmalard yumruğunu sıkmış, küfüre, küfür yetiştiriyordu. Üçüncü kattakinin üzerinden cümle âlemin ve silindirlerin, otobüslerin geçtiğini söyledi.

Bunun üzerine bir gülmedir başladı. Sonra bir sessizlik oldu. Biri, «kapat ağzını, kenef gibi kokuyor!» dedi. Bir başkası «hey ağzını açıp durma, sinek kaçacak» diye veriştirdi. Biri de «Hey Mama! Kızların bu kadar mı?» dedi. Mahalleliler bu son yakıştırmayı pek beğendiler. Grosmalard son bir kere daha küfrederek odasına döndü. Sokak yine eski havasına büründü.

Albertine, taze bir fasulyeyi ısırarak, tekrarlayıp duruyordu:

– Bu gibilerinin Allah...

Oliver'ye

– Nedir bu yangın hikâyesi? diye sordu. Olivier, hiç aldırmıyormuş gibi.

– Bilmiyorum, dedi.

Aynı soruyu bir başka türlü sordu. Fakat çocuk cevap vermedi. Belki ona bir gün her şeyi anlatacaktı, ama daha sonra yapacaktı bunu. Albertine, «sır küpüsün sen», haylazın birisin dedi. Bugras'nın, Grosmalard'ın, Albertine'in bugün cinleri üstündeydi. Olivier, büyükleri hiçbir zaman anlayamayacaktı.

Yeni gizli bir yer, tek başıma olabileceğim bir yer seçsem mi diye düşündü; hiç değilse, böyle bir yeri hayal edebilirdi. Butte'deki, Tuyaux'daki ya da Terre Galse'deki arsaların bir kısmında böyle bir yer bulabilirdi. Etrafını taşlarla çevirir ve kendi adasında bir Robinson gibi yaşayabilirdi.

Gökyüzünde süzülen ve bir martıdan biraz daha büyükçe bir uçak onu daldığı hayal âleminden uzaklaştırdı. Sokaktakilerin hepsi, ellerini alınlarına siper ederek başlarını gökyüzüne kaldırdılar. Çocuklar, uçakları ancak iki türlü tanımlayabiliyorlardı: tek kanatlılar, çift kanatlılar. Ekmekçinin oğlu, nihayet üç renkli işaretleri farketti ve bu görüntü herkesi sevince boğdu, bir konuşmadır başladı. Gastounet'ye göre, tayyare (bu kelimeyi teyyere diye telaffuz ediyordu) dendi mi gökler hâkimi Guynemer ile Fonck akla gelirdi, sonra da bombardıman uçakları ve müstakbel savaş hakkında uzun uzun konuşurdu. Çocuklar için uçaklar, sivil havacılığın tılsımlı isimlerini: Mermoz, Lindbergh, Bleriot, Bossoutrot, Amelia Earhart, Costes et Bellonte'yi hatırlatırdı. Çocukların gözünde birer kahramandı onlar. Olivier, uçan balıklarla hızla dövüşen kocaman balinaları düşündü.

Araplar Oteli'nin kapısına yaslanmış Örümcek'i farkedince Olivier, acaba hiç uçak görmüş müdür diye aklından geçirdi fakat sormaya cesaret edemedi. Sadece, onu usulca selamlayarak yanında durdu. Yorgancı Leibovitz'in oğlu Elie ile birlikte bir yatağın yününü attırışını seyretti. Leibovitz, sokağın ortasına oturmuştu ve kar gibi pamuklar, bir beşik gibi salladığı küçük tekerlekli garip aletinin yansıttığı ışıkta savruluyordu. Olivier, Elie'yi selâmlayarak, belki yardım edebilirim umuduyla kaldırımın kenarına oturdu. Bu arada, çevresine bakındı, ve tıpkı bir sinema sanatçısı gibi, yerleri küçük karelere bölerek herbirinin özelliklerini belirledi.

Bachelet sokağının son bulduğu içerlek bir yerde *Au petit qui n'a pas peur des gros* adlı bir tuhafiye dükkânı vardı. Kapısının üzerinde asılı Davit marka iç çamaşırları hiç korkmadığı Goliath'yı gözlüyormuş gibiydi. Bebek elbiseleri de sattığı için, Vitrinin üzerine küçük harflerle Montmartre bebeleri'ne diye bir

yazı yapıştırılmıştı. Biraz daha aşağıda, Nicolet sokağının karşısında, hiç meyve vermeyen kurumuş bir incir ağacının bulunduğu ve her yana gerilmiş iplerin üzerinde çamaşırların kuruduğu ve ancak kasabalarda rastlanan ve başka yerlerde adına özel oteller denilen alçacık evler, pavyonlar vardı. Olivier biliyordu ki, Virginie, tuhafiyeci olmadan önce, kocasıyla birlikte bu evlerden birinde oturmuştu. Onu leylekler buralarda dünyaya getirmişlerdi. Daha sonraları, çocuk, Mathilde adlı bir şairin karısıyla birlikte burada yaşadığını, Arthur adlı bir şairin onun yanına geldiğini, adının Paul Verlaine olduğunu öğrenecekti. Ne gariptir ki, tam karşıda, storunda *Véraline* diye yazılmış bir nalbur vardı. Sadece, bir harfin yeri değişmişti.

Leibovitz, yünleri çizgili bir şiltenin içine yerleştirince ve Elie tarak makinasını yerine koyunca Olivier Lambert sokağına yöneldi. Telsizci Lucien'in penceresi açıktı. *Küçük Kaldırımlar* şarkısını kekelemeden söylemeye çalışıyordu. Tamir etsin diye kendisine getirilmiş harika bir makinayı göstermek için çocuğu içeriye buyur etti. Çalar saatli yekpare bir gramofonu işaret ederek gülümsedi. Alnına düşmüş saçı, uzun, güleç yüzüne hüzünlü bir hava veriyordu. *Peter Pan Clock* marka bu gramofon, mutlu sahibini, sevdiği bir plağın nağmeleriyle uyandırmak için yapılmıştı.

Bilimin ve yeni tekniğin büyüsüne kapılmış Lucien, Olivier'ye «Göreceksin, bir gün...» diyerek radyo dergilerini karıştırdı ve içlerinden bir tanesini gösterdi. Derginin bu sayısında yazarların ve teknisyenlerin makalelerinden sonra, «telsiz fototelegrafi» ya da «televizyon» denilen yeni bir sanayi koluyla ilgili bir inceleme yer alıyordu, makalenin bir kısmını çocuğa okuyarak, kekeleye kekeleye ve heyecan dolu bir sesle bir yorumda bulundu.

– Gögögörerereceksin bir gün herkesin evinde sineması olacak.

Olivier'nin inanası gelmiyordu: Ama onu memnun etmek için birdenbire:

– Vay anasını! diye bağırdı.

Lucien, sesler iletildiğine göre, görüntülerin de iletilememesi için hiçbir sebeb yok diyerek ona resimlerin nasıl iletileceğini anlattı. Çok ilgilenmiş olan Olivier, dostunun bir çeşit bilgin olduğunu düşündü ve Lucien'den ayrıldığında ona karşı hayranlık duyuyordu.

– Ne güzel bütün bunlar! dedi içinden.

Ve Delabarre şurubuna bandığı işaret parmağıyla bebesinin dişetlerini oğuşturan sabahlıklı Madam Lucien'i selâmladı. Herkesin evinde sineması olacağını düşündü gene, fakat ancak peri masallarında gerçekleşebilirdi böyle bir düş.

Bu düşüncelerin etkisiyle, Custine sokağındaki sinemaların afişlerine bakmaya başladı. Üzerlerine üç haftalık programların yazıldığı alacalı bulacalı afişlerdi bunlar. Le Marcadet-Place, le Barbès-Pathé, le Roxy, le Montcalm, le Delta, le Palais Rochechouart, la Cigale ilgi çekici bir sürü başlık atmışlardı: Başrollerde Jean Worms ve Jean Galland'ın oynadığı *Fantoma*, Harry Baur'un *David Golder*'i, Georges Carpentier'nin *Symphonie pathétique*'i, Jean Murat ile Danille Parola'nın oynadığı *Le Dernier Shoc*'u, Marlene Dietrich'in *Şanghay Express*'i, Max Dearly'nin oynadığı *Coup de roulis*, Roland Toutain ve Huguette ex-Duflos'nun oynadıkları *Esrarı*, Pierre Blanchar ile Charles Vanel'in Tahta Haçlar'ı, Edwige Feuillere'in oynadığı *İnci*. Bütün bunlar umutlarla doluydu ve Oliver gözlerini faltaşı gibi açarak sihirli bir koltukta seyredeceği bitmez tükenmez filmleri düşünüyordu. Pastanenin önünde durup bütün pastaları yiyeceğini hayal eden çocuklar gibi, Olivier de bütün filmleri görmek istiyordu.

La Bordelaise bakkaliyesinde kahve kavruluyor ve bütün mahalleye kahve kokusu yayılıyordu. Bakkaliye sahibinin küçük oğlu Jean-Jacques, kapının önündeki bir sıraya oturmuş, sınıfta kendisine öğretilmiş olan su süzgecini yapmaya uğraşıyordu: dibi delik boş bir konserve kutusunun içine bir tabaka kum, bir tabaka kırılmış odun kömürü, bir tabaka kum koyuyor fakat döktüğü su simsiyah akmaya başlayınca «Amma da uyduruk şey!» diye tekrarlayıp duruyordu. Olivier ona, yaptı-

ğı karışımın belki de yeteri kadar kalın olmadığını belirtince, Jean-Jacques onun bu işten hiçbir şey anlamadığını çünkü artık okula devam etmediğini söyleyiverdi. Hâlâ Lucien'in anlattıklarının etkisinden kurtulmamış olan Olivier, senin bilmediğin şeyleri biliyorum ben, diyerek bu mızmızın yanından ayrıldı.

Ramey ve Custine sokaklarının birleştiği dar yerde durdu. *La Pharmacie Normale*'in büyük termometresindeki civaya bakıp Eskimolar'ı ve Zenciler'i hayal ederek, dereceleri gösteren çizgilerin karşısındaki yazıları okudu: *Pic du Midi* 1890, *Moskova* 1812, *Congélation de l'eau-de-vie, Glace, Puits profonds, Serres, Vers à soie, Chaleur du Sénégal, Sumatra, Bornéo, Ceylan, Tropiques.* Vitrinde üzerinde yer yer güneş ışınlarının yansıdığı yeşil ve sarı renkli şişkin iki kocaman kavanoz kadar, hekimlik simgesi ve yapay ışıktan kalın bir haleyle çevrelenmiş yeşil haç da Olivier'yi düşündürüyordu. Kapının önündeki teraziye çıkıp tartıldı. Yazısız disk döndü ve üzerinde hiçbir işaret bulunmayan iki çizgi arasında durdu. Fakat kaç kilo geldiğini anlamak için deliğe basılı bir kart çıkartan bir para atmak gerekiyordu. Olivier bunu gülünç buldu, makinanın içinde, onun ağırlığını bilen ve bunu ona açıklamak istemeyen biri var gibi geldi ona.

Şemsiyecinin vitrini önünde de durdu. Güneş şemsiyelerine, sarı köpek başlı bastonlara, çocuk bastonlarına, sapı ördek başlı şemsiyelere, çantaya sığan katlanır şemsiyelere baktı ve şemsiyecinin böyle bir havada çok alışveriş yapmaması gerektiğini düşündü. Daha uzakta, bir restoranın kasası önünde kontrplaktan ve boyanmış bir Hardy, filmdekinden daha şişman ve Laurel'den ayrı düşmüş bir Hardy, bir elinde bir tavayı sallıyor, öbür elinde de günün yemekleri yazılı üçgen bir levhayı tutuyordu. Olivier, onun önünden geçerken, «Selâm Hardy» diyerek yanaklarını şişirdi.

Labat sokağının 8 numaralı binasının önünde, kolları beyaz dantelli, kapalı devrik yakalı siyah bir elbise giymiş uzun boylu, solgun yüzlü, zayıf bir kadın dururdu. Hasır bir iskemlede oturur, yeşil bir kurdela üzerine her yedi santimetrede bir ufacık ipek güllerini bıkıp usanmadan dikerdi. Louvre'deki mağa-

zalar bu iş için ona metre başına ücret ödüyorlardı. Yeşil bir yılanın bir söğüt sepete yöneldiği siyah kadife bir yastık işliyordu. Olivier şimdiye kadar onu hiç farketmemişti. İlk defa görüyordu, onun bilincine ilk defa eriyordu. Durdu, kurdelayı, iğneyi ve makası maharetle kullanan hünerli parmaklarına baktı. Parmağında bir yüksük vardı. Ve bu ufacık madenî yüksük çocuğu Virginie'nin dükkânına alıp götürdü. Delik çorapları tahta yumurtaya geçirip ören annesini gördü. İki gül arasında kadın başını kaldırdı. Olivier,

– Güzel olmuş dedi, birden.

Kadının dudaklarında gülümsemeye benzer bir şeyin belirdiğini gördü. Bir an işini bıraktı, Olivier'ye bakıp içini çekti, sonra yine işine koyuldu. Parmakları uçar gibi işliyordu, geç kalmışlığını gidermek için..

Olivier, ağır ağır uzaklaştı. Akşamları gök, arduaz damların üzerinden solgun görünüyordu. Ve yer yer kadının diktiği, güllerin rengine bürünüyordu. Hayat ne kadar güleç, hayat ne kadar hüzünlüydü...

Sekiz

Ağlamaktan gözleri kızarmış Élodie, önünde iki beyaz tabak, mercimek ayıklıyordu. Bir oyunu andırıyordu bu. Konfetiye benzeyen yuvarlacık mercimekleri, parmaklarının ucuyla, tabaktan tabağa aktarırken, içine Şeytanın karıştırdığı taşları ayıklıyordu.

Jean masanın öbür ucuna dirseklerini dayamış, alnı avuçlarının arasında, gözlerini *L'Ami du Peuple*'ün spor sayfasına dikmiş, dalgın dalgın bakıyordu. Kendi kendisiyle sessiz bir tartışmaya girişmişti, arada bir iç çekiyor ve umutsuzlukları yine depreşmesin, hayat kendilerine daha da amansız görünmesin diye Élodie'ye bakmaya cesaret edemiyordu.

Onu annesinden istediği zaman, «benimle beraber oldukça kızınız açlık nedir bilmeyecek» demişti kabara kabara. Şimdiyse, ekonomik buhran herkesi şüphelere salmıştı. Arkadaşlarından bazıları, hiçbir şey öğrenmedikleri halde, bir yolunu bulup hayatlarını ondan daha iyi kazanıyorlardı. Haksızlıktı bütün bunlar.

Günlük tasaları unutmak için sevişmek yetiyordu, ama aşkın da perde araları vardı. Daha sonra, Jean'ın bakışları, genç kadının gök mavisi korsajına takılacak, kahverengi perçemin yanağını okşadığını, göğüslerinin ürperdiğini, kırmızı dudakların aralandığını görecekti; ama, savrulan gazeteler gibi, şiddetli kasırgaları, rüzgârla uyanan sıkıntılarıyla fırtınalı bir devreydi bu.

Jean arada bir kaşlarını, omuzlarını yukarı kaldırıyor, sanki bir şey göstermek istiyormuşçasına ellerini açıyor, sonra matbaa mürekkebi bulaşmış tırnaklarını avuçlarının içine batırıyordu.- «N'apsam, ne etsem» diye soruyordu kendi kendine. Bir haftadan beri işsizlik bürosuna kayıtlıydı ve üç beş kuruş yardım alacağım diye kuyruğa girip sıra beklemek moralini bozuyordu.

Francœur stüdyolarında Ufaklık Louis'nin tavsiyesiyle bile bir figüranlık bulamamıştı. Bu yüzden, türlü işler denemişti. Sözgelişi, Poissoniers sokağında rastladığı Altıncı Zırhlı Süvari Bölüğü'nden askerlik arkadaşı Gégé'nin peşine takılarak olmadık işlere kalkışmıştı. Ellerinde açılır kapanır yüksek ve dar bir masa, ikisi de hipodromların, spor alanlarının oralara gidiyorlardı. Uygun bir yer bulunca, masayı açıp birbirlerinden ayrılıyorlardı. Gégé etrafını kaçamak bakışlarla süzerek, cebinden üç iskambil kâğıdı çıkarıyor, bunları masanın üzerine tersine koyup;

– *Bul karayı, al parayı; bul karayı, al parayı* diye bağırmaya başlıyordu.

İşsiz güçsüz ne kadar adam varsa hemen çevresine toplanıveriyordu. Gégé, biri maça kızı olan kâğıtları, çabucak göstererek yine masanın üzerine yayıyor, parmaklarının arasından hızla kaydırıp yerlerini değiştiriyor ve durmadan tekrarlıyordu:

– Haydi bilin bakalım, nerede maça kızı?

Burada mı? Yoksa şurada mı? Vatandaş, bul karayı, al parayı.

Seyredenlerden biri gözüne kestirdiği kâğıda parayı basıyor, Gégé de açıyordu, ama maça kızını bulamıyordu adam. Gégé parayı cebine indiriyor ve bu sefer iskambil kâğıtlarını daha hızlı karıştırmaya başlıyordu.

– Bul karayı, al parayı.

O sırada, Jean saf saf bakarak yüklüce bir para basıyor, Gégé, dilini dudaklarının arasında sağa, sola, ortaya kaydırarak maça kızının yerini işaret ediyordu. Jean karayı buluyor, Gégé

homurdanarak parasını ödüyordu. Aynı numara bir kere daha tekrarlanıyor ve Jean kazandığı paraları alarak uzaklaşıyordu. O zaman herkes iştahlanıyor, oynamak istiyordu. O kazandığına göre, ben de kazanabilirim diyen parayı basıyordu.

– Vatandaş, bul karayı, al parayı.

Jean'ın bir başka görevi de gözcülük etmekti. Bir aynasız göründü mü, usul usul yanaşıyor, bir işaret çakıp «22» ya da «aynasız» diye fısıldıyor ve hemen cızlamı çekiyorlardı.

Ama Jean'ın hoşuna gitmiyordu bu iş. Müşterilere üçgen kravatın nasıl bağlanacağını anlatarak, açık bir şemsiye içinde kaçamak kravat satmak da hoşuna gitmiyordu. Eski ciletleri bir bardağın içine sürte sürte bilemenin mümkün olduğunu göstererek cilet satmaya kalkıştı bir sabah, ama bir biftek parası bile kazanamadı. Ticaret onun harcı değildi.

– Kahve ister misin? diye sordu Élodie,

– Hayır, teşekkür ederim.

Lyon haritasından bozma bir dosyayı açtı, kendi yaptığı baskıları önüne yaydı: Ticari kartlar, mektup başlıkları, kataloglar ve de otomobil firmalarının, o pek övündüğü, katlanır reklâm katalogları. Dört renkli baskıları bu kadar güzel yapabilen bir insan, enayilere kurumuş eski kundura cilâsı satabilir mi diyor içinden ve karoserlerini aslından daha güzel renklerle, özene bezene boyadığı Talbot'lara, Amilcar'lara, Bugatti'lere, Delage'lara, Packard'lara, Chenar ve Walker'lere, Hispano-Suiza'lara sevgiyle bakıyordu.

İstemeye istemeye içti kahveyi. Bir yandan yudumluyor, bir yandan da çevresindekilere bakıyordu: Pırıl pırıl cilalı mobilyalar, Élodie'nin diktiği kreton perdeler, duvara asılı, şimşirden cilalı bir nalın, yapma yemişlerle dolu kupa; kitapdesteğinin iki fili, yeşil mermerden şömine süsü, hemen her yana serilmiş ufak masa örtüleri. Taksitlerden biri ödenmemişti, ondan sonraki de ödenemeyecekti. Ya «Galeries» mobilyaları geri alırsa? İcra memurları kapıya dayanırsa? Korktuğu başına gelecekti: Bomboş bir oda, çırılçıplak duvarlar, boşvercilik, tiksinti, bıkkınlık. «Veresiye öldü» diye duvara bir tabut resmi asan bak-

kal; «Balık kavağa çıkmadan veresiye yok» diyen ekmekçi. Ve çalışmaktan, bir fabrikaya girmekten ya da hizmetçilik etmekten, güzel ellerini o mendebur zenginler için yıpratmaktan bahseden Élodie... Ve gelecek savaşlar hakkında röportajlar yayınlayan, 500 Alman uçağının Paris'i yerle bir edeceğinden dem vuran gazeteler. Jean bu kâbustan kurtulmak için alnını, çenesini, gözlerini oğuşturuyordu.

Birdenbire yerinden sıçradı. Kapı vuruluyordu. Sanki bütün bu sıkıntılar yetmiyormuş gibi şimdi de Olivier geliyordu. Üstü başı toza bulanmıştı, altın sarısı saçlarının arasından örümcek ağları sarkıyordu; yüzü kir içindeydi ve güherçile kokuyordu. Tatlı şarabı seven Élodie için bir şişe monbazillac ve bir kesekâğıdı erikle dönmüştü eve. Elindekileri masanın üzerine bırakıp ne işler becerdim dercesine memnun memnun baktı kuzenlerine.

– Bougras ile beraber çalıştık. Baigneur sokağındaki şarap mahzenlerini temizledik.

– Şu üste başa bak! diye bağırdı Élodie. Leş gibi kokuyorsun, çabuk git yıkan.

Jean da, «Ah bu yaramaz oğlan, ah» diye homurdandı ama pek içten söylememişti bunu. «Artık iyice serseri oldu senin yeğenin,» dedi Élodie, bir güneyli gibi, «s» ve «d»'nin üzerine basa basa söylemişti bunu. Olivier mutfaktan, bir parça temizlenmiş olarak dönünce, önüne bir tabak koydu.

– Yaşadık!, Mamalinga yiyeceğiz, dedi

– Ayırdığımıza şükret. Saatin kaç olduğundan haberin var mı?

Mamalinga yoksul insanların gözde yemeği idi. Kurumuş ekmekler, ziyan olmasın diye, şekerli süte doğranıyor, portakal çiçeği ve yumurta katıldıktan sonra sıcak sıcak yeniyordu.

Olivier yemeğini atıştırırken, Jean da, beyaz şarap şişesini soğusun diye, musluğun altına koydu. Élodie de erikleri cam bir kâseye boşaltıp yıkadı.

– Pek güzel olmuş, mamm! mamm! diyordu Olivier, ağzını ve yanaklarını gülünç bir şekilde oynatarak.

Bougras ile beraber dolaşmaları ona yarıyordu. Yüzüne renk gelmişti. Adaleleri gelişiyordu.

Yeşil gözlerinde beliren bulutlar gittikçe seyrekleşiyordu. Geceye ve korkularına karşı bir çare bulmuştu: Cebindeki İsveç kibritleri kutusunu yokluyor ve karanlığı her an yenebileceğini biliyordu. Dişlerinin arasından ıslık çalabiliyor ve Mac'ın öğrettiği gibi gard almayı beceriyordu.

Cebinden dörtlük bir «Parisiennes» paketi çıkartıp Jean'a uzattı, kuzenleri şaşkın şaşkın bakıyorlardı.

– Al bir tane, ciğerlerin bayram etsin, dedi.

Élodie mercimek tabaklarını önünden itti. Olivier'nin arsız davranışlarına içerlemişti ama bunu nasıl belirteceğini bilmiyordu. İçini çekti ve yine ev işleriyle ilgili düşüncelerine daldı. Soğanını bir parça domuz yağında kavurarak pişirecekti mercimeği, öğle yemeğinden yeteri kadar kalırsa, bir çorba yapacaktı ya da belki de yanına sirkeli bir salata hazırlayacaktı.

Jean bir an tereddüt ettikten sonra, küçük paketten bir sigara çekip ağzına götürdü. Bu hareketi yapmasıyla Olivier'nin isveç kibritini çakması bir oldu, hınzırca bir söz etti ateşi uzatırken:

– Ben kullanmıyorum. Henüz pek küçüğüm de.

Jean, monbazillac şişesini açtı. Mantar «flok» diye bir ses çıkardı. Çok uzun bir mantardı bu. Élodie şarabın iyi kalite olduğuna hükmetti. Üç kadehe boşaltıldı şarap ve çocuğun kadehine maden suyu da katıldı. Kadehleri, «Şerefe», «Çın çın» diyerek tokuşturdular. Élodie ıslak ve parlak dudaklarıyla «Ooo, pek de güzelmiş,» dedi.

Öylesine hoş bir sevinç ve sevgi anıydı ki bu, sanki hep devam edecekmiş gibi geldi onlara.

Ama Jean yine hüzünlendi, burnunun ucunu sıktı, çenesindeki kılları kopardı, kadehini şerefe kaldıracakmış gibi kavradı ve tutuk bir sesle,

– Hazır üçümüz bir araya gelmişken seninle konuşmam gerekiyor Olivier, dedi.

Kafasında hazırladığı kısa cümleler kopuk kopuk çıkıyordu ağzından.

– Elde avuçta bir şey kalmadı... Durumumuzu görüyorsun... Ya bir de Élodie'nin çocuğu olsaydı? Aile arasında toplanıp görüşmeli. Hemen değil tabii, on beş gün içinde... Bu işi sonuçlandırmalıyız... Noter de, diğerleri de... Dayının yanına gitmen gerekiyor... Onlar zengin insanlar... Yenge, adamcağızı yiyip bitiriyor ama Kuzeyliler uzun ömürlü olur...

Élodie, şarabını yudumlayıp lâfı Jean'ın ağzından aldı.

– Yanımızda, kalmanı biz de isterdik, ama biliyorsun, seninle başa çıkamıyoruz. Maskaranın, aylakın, serserinin birisin. Seninle baş edemeyecek kadar genciz biz. Oraya gidersen, okula verirler seni, sokaklarda haytalık etmezsin, dayının iki oğluyla oynarsın. Dadıları bile var. Kendini bizim yerimize koy da cevap ver bakalım.

Olivier, başını öne eğmiş, kadehin dibinden yükselen kabarcıkları seyrederek dinliyordu, İçtenlikle ve ezile büzüle söyledikleri bu sözler çok üzüyordu onu. Ağlamak, özür dilemek geliyordu içinden böyle durumlarda. Korktuğu bütün bu şeylere inanamıyordu bir türlü. Gelişigüzel söylenmiş ve yarın değişecek olan sözlerdi bunlar. Belki de Jean iş bulurdu... İyi bir matbaacıydı...

Büyükler hep konuşurlar, sonra da fikir değiştirirlerdi.

İnsana her şeyi unutturuveren Amiraux sokağındaki o yüzme havuzunu şu anda niçin hatırlayıvermişti. Bir balık olmuştu; durmadan kayan vücudunun üzerinde suyun okşayışlarını hissetmekten başka bir şey düşünmeksizin yüzüyordu saydamlığın içinde. Başını kaldırınca, kuzenlerinin kendisine ciddi ciddi baktıklarını gördü.

– Ya bir balık olsaydım? dedi.

Ne demek istediğini anlayamadıkları için şaşkın şaşkın birbirlerine baktılar. Bir saygısızlık olarak kabul ettiler bu soruyu, iyice azıtmıştı bu oğlan. Jean:

– Hadi, çık sokağa da oyna biraz, dedi sert sert. Nasıl olsa, sürgit devam etmez bu durum...

Olivier anlamamış görünüyordu. Beyaz şarap şişesinin etiketine bakıyordu. Etiketin üzerinde sıra sıra bağlar ve ta dipte

de bir ev görünüyordu. Bir süre geçti aradan. Jean, reklâm tablada sigarasını söndürüp yenisini yaktı. Konuşmuş olmak, yine de ferahlatmıştı onu. İkinci bardağı dolduruyordu ki Élodie atıldı: «Dikkat et, ölçüyü kaçırıyorsun» dedi. Yarın matbaaya gidecekti. En iyisi ince eleyip sık dokumamaktı. Rotatif makinistliği yoksa, ne iş olursa olsun, yaparım diyecekti: Makineleri yıkayıp yağlama, süpürme, paketleme, sevkıyat. Uzman işçilik taslamanın âlemi yoktu. Bir karıyla bir çocuğu geçindirmek zorundaydı, belki patron halden anlardı.

Eğilip Élodie'yi boynundan öptü. Saçları lavanta kokuyordu. Élodie başını kaldırdı. Birbirleriyle sevişmeye can atıyorlardı. Jean, Olivier'ye:

– Hadi, gül artık, çık da oyna biraz, dedi. Göreceksin bak, her şey düzelecek. Hem, ne de olsa, biz varız canım!

Oynamak için pek istek duymuyordu Olivier, ama *şey* yapsınlar diye onları yalnız bırakmak gerektiğini anlamıştı. Kapıya doğru süzüldü sessizce.

*

Olivier, sokakta tayyörlü, kravatlı, saçları Bakerfix briyantinli «iki bayanın», hemcinslerinin bulunduğu Montparnasse'daki caz kulüplerine (*Le Collège Inn, Les Enfants Terribles, Le Bosphore, Les Borgia, Le Jockey* ya da *Les Vikings*) doğru kolkola yürüdüklerin gördü. Ateşli ve hızlı tangolar yapacaklardı buralarda ve *Grand Ecart*'daki Seçkinler arasına ya da *La Boule Blanche*'da zenci balosuna katılmadan önce dünyaca ünlü kadınların birbirlerine yapışır gibi dans ettiklerini göreceklerdi.

Olivier, bu yerlerin gediklisi Mac'la Mado arasında geçen bir konuşmadan öğrenmişti bütün bunları. Çok uzaklardaki bu Montparnasse'ı görür gibi oluyor, Barbès sinemasında seyrettiği *Un soir de réveillon* adlı filmdekine benzer belirsiz zevkler uyanıyordu içinde.

Custine sokağının köşesinde, Mado'nun bir taksiye bindiğini farketti. Nereye gidiyordu? Çocuklara yasak olan yerlere elbet. Taksi sokağın köşesini dönünce bir hüzün kapladı içini.

Okulun duvarı önünde, saat dört paydosunda çocukların bilye oynadıkları yere esmer tenli, kömür gözlü iki çingene yerleşmişti. Adamın siyah, gür bıyıkları vardı, kadının saçı örgülüydü. Uzun, bol bir entari giymişti. Sokak fenerinin ışığında, ikisi de bir iskemlenin üzerinde harıl harıl çalışıyordu, kötü bir tabloyu hatırlatıyorlardı. Sadece hareketleriydi onlara gerçeklik veren. Daha ilerde, pli etekli bir çiçekçi kadın, paslı bir konserve kutusuna yerleştirdiği, buram buram kokan menekşelerin üzerine su serpiyordu, ihtiyarın biri de, vaktiyle çocuk arabası olan dört tekerlekli bir nesneyi iterek, bir bahçeciği gübrelemek için kaldırımdaki at pisliklerini topluyor ve bir bebeğin uyuduğu yere kürekle savuruyordu. Suratı kıpkırmızı bir berduş, sinema ve tiyatrolar boşalırken para dilenmek ya da çöp tenekelerini karıştırmak için bekliyor, bir yandan da izmarit topluyordu. Tek başına kızlara saldırmaya yeltenen kasketli gençlerin birbirleriyle itişip kakıştıkları da görülüyordu.

Olivier yanıp sönen sarışın bir ışık gibi geçiyordu bütün bunların önünden. Ne zaman bir şehirde gece yarısı tek başına dolaşmaya çıksa, bütün ömrünce duyacağı tatlı bir özlemle, derin bir hüzünle doluyordu gözleri. Hayal gücünü besleyen görüntüleri bilinçsizce devşiriyordu. İçinde uyanan konuşmak, derdini dökmek, koşmak, şarkı söylemek, soytarılık etmek, şiirler okumak, yenmek, yardım etmek arzusunu, bu garip arzuyu, birdenbire gemlemesi gerekiyordu, çünkü benliğini saran bu bilinmedik dalgadan nasıl kurtulacağını kestiremiyordu. Duygularla, renklerle, kokularla, jestlerle dolup taşıyordu içi. Bu coşkunluğun en yüce noktasında yanakları soğuk gözyaşlarıyla ıslanıyor ve böyle durup dururken ağladığı için delirdim mi yoksa diyordu.

Les Deux Marroniers kahvesine, pazarları öğleden sonra otomobillerin park ettiği ve beyaz gömlekli şoförlerin megafonla, «Longchamp'na, Longchamp'na, at yarışlarına!» diye bağırdıkları yere vardı. Ellerinde yarış dergileri, daha önce binmiş olan yolcular ilk koşuyu kaçırmak endişesiyle sabırsızlanırken şoför arabasını doldurmaya bakıyordu. Delta meydanına varın-

ca, birdenbire, alabidiğine aydınlatılmış bir tiyatro sahnesine çıkıyormuş gibi hissetti kendini. Rochechouart bulvarı ağaçların yeşil yapraklarının yer yer hafiflettiği yanıp sönen rengârenk ışıklarla donanmıştı, Otomobiller göz alıcı ışıklarını saçıyorlar ve farları âdeta insan gözlerine benziyordu.

Olivier tereddüt etti: gece yolculuklarının sınırına ulaşmıştı. Sonra birden kararını verip, balta girmemiş bir ormana dalan kâşif gibi daldı bu dünyaya. Tıklım tıklım insan dolu metronun yeraltı uçurumuna girdiği Delta meydanından itibaren bulvar genişleyiveriyordu. Bir nehir oluyordu; insanlarla dolu bir Ganj nehri, dinsel âyinlerle yüklü geniş ve sır yüklü bir nehirdi bu, tapınakların yerini kıyıya yanaşmış teknelere, mavnalara, ilkel bir gizemle dolu kıyılara benzeyen gece kulüpleri almıştı. Yırtıcı köpekbalıklarını andıran otomobiller klaksonlarını çala çala yol açıyorlardı kendilerine. Umumi helalar, Wallace çeşmeleri ve gazete satılan kulübeler can kurtaran simitlerini, yüzer havuzları andırıyordu.

Olivier bu gözkamaştırıcı ses ve ışık dünyasına, gecenin bir başka şekle büründüğü bir kalabalığa karıştı. Kapılarında girişken çığırtkanların bağırdığı ve pembe fotoğraflar asılı gece kulüplerinin, kromajları pırıl pırıl parlayan barların, taraçalı restoranların, sinemaların, kabarelerin, camlı bölmelerin ardında makyajlı kasiyer kızların oturduğu kırmızı ışıklı tiyatroların önünden geçti.

Müdavimlerin «büyük müzik eseri» dedikleri operetler oynuyordu *Trianon Lyrique*'de: Franz Lehar'ın *Tebessümler Diyarı*, Audran'ın *Maskot*'u, Lecocq'un *Küçük Dük*'ü, Planquette'in *Corneville Çanları*. Birkaç ay önce, bulvarın karla kaplı olduğu bir akşam, Virginie, ay sonu sınavlarında iyi not aldı diye buraya getirmişti Olivier'yi. Madam Butterfly oynanıyordu. Birkaç ilginç sahne hariç, can sıkıntısından patlamıştı, oysa palyaço Crock'un *Saaaahi mi?*'leri peşpeşe sıraladığı Medrano sirkine gitmeyi tercih ederdi. Fakat yine de büyüklerin dünyasına karıştığı izlenimi yer etmişti kafasında ve her şey kendisine son derece lüks görünmüştü: Salon, seyirciler; özellikle de, yer yer

taşlarla süslü siyah bir elbise giymiş ve bir inci kolye takmış olan Virginie.

Daha uzakta, çapkın serserilerin hizmetçi kızları gözetledikleri Elysée-Montmartre dans salonu görünüyordu. Sonra, tüyler ürpertici Néant'a dalmadan önce bir sürü kabare: *La Cigale, La Fourmi, Le Coucou, le Chat Noir, Les Deux Anes,* Daha ilerde, kapısında ok kuyruklu kızıl şeytanların cehennemi ağızlarını açtıkları *L'Enfer* ve pembe ışıklar içinde kartondan kanatlarını sallayan pudralı homoseksüel meleklerin kırıttığı *Le Paradis* kabareleri... Ve durmadan yürüyordu Olivier: Pigalle'in, Blanche'ın ve Clichy'nin çevresinde dolanıyor, kaldırımdan kaldırıma geçerek, yine aynı yere geliyordu. Medrano'nun yuvarlak çadırına ve pistteki fotoğraflarına, kanatları ışıl ışıl Moulin-Rouge'a, Graff Birahanesi'ne ve şıngırdayan fincanlarıyla tabaklarına, kanaryalarla muhabbet kuşlarının aynaların üzerine eğildiklerini hayal ettiren *Kuşlar Kahvesi*'yle (Café des Oiseaux), küçük park'ın bulunduğu Anvers meydanına, Zenci cazı, çingene müziği ve akordeon dinlenilen kafelere, nakaratları hep bir ağızdan tekrarlatan şarkıcılara, yağda kızartılan dumanı caba patateslere, izlenimci bir film dekorunu andıran iki duvar arasındaki bir merdivene; kapısının önünde siyah kadife elbiseli, kızıl boyun atkılı Aristide Bruant bozuntusu bir herifin beklediği ve gelip geçenleri kolundan tuttuğu kırmızı bir butike, iki dans arasında dinlenen dansörlere, özel raflı kitabevlerine, resim atölyelerine, artist stüdyolarına, tuzaklarla dolu pasajlara, koşuşturmaca, uğultu ve sel gibi akan kalabalık arasında pergel gibi açılıp kapanan bacaklara, gerçek ya da yapmacık bir sevince bakıyordu ve otların arasında kıpırdayan yılan gibi korkunç bir şey soğuk terler döktürüyordu ona.

Olivier, bulvarın ortasındaki ağaçlıklı yola geçti bu yüzden. Yatakları kendilerine mezar olur korkusuyla, oturdukları sıralardan bir türlü kalkmayan ihtiyarcıkları, sarmaş dolaş âşıkları, bir mucize bekleyen maceracıları seyrediyordu. Bir şarkı mırıldanıyordu içine güven gelsin diye, cebindeki İsveç kibritleri kutusunu sımsıkı tutuyor, kendisini hapsetmek isteyen bir ev-

reden, kanat çırparak kopabileceği bir ökseden kurtulmak için daha hızlı yürüyor ve bir yavru kuş gibi titriyordu.

Karnı acıkmadığı halde, bir külah kızarmış patates aldı, bolca tuzlatıp, iş olsun diye, yiye yiye Labat sokağına döndü. Açık denizde ihtiyatsız bir gezintiye çıkmak uğruna kıyısından uzaklaşmış bir kayık gibiydi. Nehirdeki iskelesine, sokağına muhtaçtı. Herhangi bir pencerenin ardında dostlarının -Bougras'nın, Albertine'in, Lucien'in, Örümcek'in, Mado'nun ve hatta hiç sevmediği yakışıklı Mac'ın- uyuduklarını bilmek isterdi.

77 numaralı evin önüne varınca kapıcı kadın kapıyı açıncaya kadar zili birkaç defa çalması gerekti. Odasının önünden geçerken adını o kadar yüksek sesle söyledi ki, kadın «her gece sokaklarda sürten bu küçük serseriden» ertesi gün mutlaka yakınacaktı. Kuzenlerinin odasından ses gelmiyordu hiç. Herhalde Jean'la Élodie sarmaş dolaş uyuyorlardı. Monbazillac şişesi masanın üzerinde kalmıştı. Şişeyi kaptığı gibi mantarını açtı ve nefesi tıkanıncaya kadar içti. Böylece marifetlerine bir yenisini daha eklemiş oluyordu. En sonunda çırılçıplak uzandı yatağına; yanakları al al, kafasının içi alev alevdi, neyseki uyku yetişti imdadına.

*

Olivier'nin kimselere söylemediği bu gece serüvenlerinden Loulou ile Capdeverre'in hiç haberi yoktu. Arkadaşlarına eşlik ederken, âdeta kendisine yasaklandığını hissettiği bir yere kadar gitmeyi göze aldı: Trabzanlarından kaymak için gerçek bir spor alanıydı Becquerel merdivenleri. Özellikle, ilk sahanlığa kadar hiçbir koruyucu engelin bulunmadığı kısımda diledikleri gibi oynuyorlardı.

Loulou, bahriyeli elbisesinin, kıçını olduğu gibi meydana çıkaran beyaz daracık kısa pantolonunu giymişti. Bir iki kaymadan sonra pantolonunun kıç tarafında kahverengi ve parlak iki leke belirdi, Capdeverre, talk pudrası sürersen annen farketmez diye akıl öğretti, sonra da başladı «zebra götlü» demeye. Loulou'nun aklına, bu sefer, karın üstü kaymak gibi daha oriji-

nal bir fikir geldi; sonra üçü birden kaydı ve trabzandan aşağı alt alta üst üste kaldırımın tozlarına yuvarlandılar.

Oynamaktan bıkınca, basamaklara oturdular ve tamamen alış-veriş üzerine kurulu ticarî bir tartışmaya giriştiler. Olivier, aşık kemiklerini verir çakı alırım diyordu, ama Capdeverre yüz tane de bilye istiyordu cabadan. Sonunda, çakıyı, bir topaca karşılık Capdeverre aldı ve Olivier'ye aşık kemiklerini verirsen çakı senin olsun dedi, Ama Oliver, bu arada, Pompon mağazasında gördüğü İsviçre bıçağını düşünerek vazgeçmişti. Böylece alış veriş iyice kızıştı.

«Bunu verir, şunu alırım» diye diye, akıllarına geleni saymaya başladılar.

– Gergedan verir aslan alırım, dedi Loulou.

– Ben de, zürafa verir yaban eşeği alırım diye ekledi Olivier.

Değiş tokuş edilecek hayvan kalmayınca Capdeverre, Loulou'ya,:

– Al babamı, ver babanı, dedi.

– Yağma yok, dedi Loulou. Bir taksi şoförü, bir aynasızdan daha iyidir.

Olivier, bu tartışmada hakem oldu. öyle bir an geldi ki Versailles şatosuna karşılık Montmartre'daki Sacre Coeur'ü verdiler, Etoile meydanındaki Zafer Anıtı'yla da Eiffel kulesini değiştirdiler.

Paris'i bölüştürdükten sonra, akıllarına çok daha somut bir şey geldi. Caulaincourt sokağındaki sıra sıra pastacılardan birinin vitrini önünde buldular kendilerini. Müşterilere ve satıcı kızlara işmar edip yalanıyorlar, «ben şunu daha çok severim...» diyerek pastaları seyrediyorlardı. Kremalı pastalar, bisiklet yarışlarından esinlenerek hazırlanmış Paris-Brest'ler, süngeri andıran romlu pastalar, meyvalı iri pastalar, milföyler, kocaman çikolatalar, şekerleme dolu sandalcıklar.

Pastanenin içinde, şapkaları çiçekli iki kadın çay içiyor ve başlarını sabırsız sabırsız sallıyorlardı; satıcı kız, çocuklara çekilin ordan diye işaret ediyordu. Ama onlar tınmıyorlardı bile.

«Ben şunu yerdim», «çikolatalı moka gibisi var mı?» diye konuşuyorlardı. Nihayet, Olivier hepsinin aklından geçeni;

– Ben bir sinek olmak isterdim, diye dile getirdi.

Bu buluşu gerçekleştirmek için de hemen kanat çırparak ve «vızzz...vızzz... vızzz...» diyerek koşmaya başladılar.

Kendilerine bir eğlence arayarak sokaklarda avare avare dolaştılar. Bir apartmanın zilini çaldılar, mağazaların kapı tokmaklarına yaslandılar, dışarı fırlayan dükkân sahibine «Ben yapmadım, ben yapmadım efendim» diyerek kaçtılar. En sonunda Loulou'nun aklına bir fikir geldi:

– Arkadaşlar, gülmekten katılacağız şimdi, dedi.

Labat sokağının aşağısında, Lambert sokağının başladığı yerde yolu kapatan kıvrım kıvrım hortumları görünce hemen anladılar. Loulou ok gibi fırladı eve, az sonra bir ingiliz anahtarıyla döndü. Yukarı tırmandılar, ana musluğu açıp suyu saldıktan birkaç dakika sonra yolun alt tarafında ufak bir gölcük meydana gelmeye başladı.

– Sel bastı, arkadaşlar, sel! 1910 yılında Paris'i sel bastı.

Yüzme taklidi yapmaya karar vererek çırılçıplak soyundular, suda yürüyerek ellerini, kollarını dalgıçlar ve yüzücüler gibi hareket ettirdiler. Birbirlerinin üzerine su sıçratarak bağrışıyorlardı.

– Denizdeyiz şimdi, plaj burası!

Bougras baba, ağzında piposu, penceresinin önüne oturmuş dalgasını geçiyordu. Lambert sokağının ordaki komiserliğin kapısında bir polis memuru görünmeseydi bu şamata daha da sürebilirdi. Memur önce düdük çaldı. Çocuklar bunu duyar duymaz, partallarını, pabuçlarını toplayıp Bachelet sokağına doğru koşmaya başladılar. Yoldan geçenler:

– Bu haytalar işi iyice azıttı. Hadlerini bildirmeli artık, diye homurdandılar.

Ama polisin çocukları tehdit ettiğini görünce hemen güçsüzden yana çıktılar ve öfkeden kuduran memura demediklerini komadılar. Adamcağız en sonunda afacanları kovalamaktan vazgeçti ve ana musluğu kapatayım derken üstübaşı sırılsıklam oldu.

Bachelet sokağındaki bir dehlize dalan çocuklar başladılar katıla katıla gülmeye. Göğüslerini şişirerek «ben tarzanım» diye haykırıyorlardı. Hem giyiniyorlar hem de maskaralıklarına devam ediyorlardı. Sonra Olivier tehlikenin geçip geçmediğini anlamak için dışarısını kolaçan etmeye çıktı. Sokak derin bir sessizliğe gömülmüştü ve su mazgallara doğru akıyordu. Koşa koşa dönüp haber verdi: «Çıkabiliriz artık, tehlike kalmadı;» ama yine de Nicolet sokağından gitmeyi tercih ettiler.

*

Sokağın çocuklara yasaklamadığı sevinçlerden biri de, Machillot ailesinin sepetli motosikletleri ile yapacakları gezintinin hazırlıklarıydı.

Motosikleti, dar bir koridordan geçilen bir avlunun dip tarafına sakladıkları için, iki parçayı birbirinden ayırmak gerekiyordu. Usta bir marangoz olan yassı kafalı, kalın ve sarkık kulaklı, iri kıyım Machillot önce motosikleti dışarı çıkardı, sonra da kocaman somunlarını anahtarla sıkıştırıp sepeti taktı ve Manhattan dediği bu ilginç aracı temizlemeye başladı.

Ama gösterinin en çekici anı yola çıkışlarıydı. Hiçbir şeyi gözden kaçırmak istemeyen büyük küçük, genç ihtiyar herkes hiç oralı değilmiş gibi etrafına toplanıyordu. Çok geçmeden meraklı bir kalabalık meydana geldi. Machillot kuduracak gibi oluyordu. Çevresindekilere kızgın kızgın bakarak yıldırmak istiyordu. Ama meraklılar bu sefer ya bakışlarını kaçırıyorlar ya da ilgilenmiyormuşçasına ıslık çalarak başka tarafa bakıyorlardı.

Önce, kaynanasını, motosikletin dengesini bozmamaya çalışarak, bir helvacıkabağı gibi sepete oturttu. Yaylar gıcırdıyor ve seyirciler «Hop! Hop! Hop!» diye bağırıyorlardı. Sonra iki çocuk, gösterilere rağmen ciddiyetini bozmamaya gayret eden kadının karşısına geçti.

Üç suç ortağı, Oliver, Loulou ve Capdeverre, tabii en öndeki yerlerini aldılar. Derken Loulou başını kaşıyan Machillot'nun yanına sokuldu ve;

– Vidaları iyice sıktınız mı bari, diye sordu.

Machillot deri ceketinin içinde kazık gibi dururken, Loulou sepeti sallıyor, adam da «şimdi seni ayağımın altına alır çiğnerim» diye gözdağı veriyordu. Bu arada, Machillot, tıpkı bir dalgıç gibi, başlığını ve kocaman gözlüklerini düzeltti. Bir elinde hardal kavanozu, diğerinde nevale sepeti, külot-etekli karısı geldi. Meşin ceketli şövalye motosikletine atladı, Bayan Machillot da onu izledi ve üçüncü çocuklarını ikisinin arasına yerleştirdi. Ailenin altı ferdi rahat bir nefes aldı ve makam arabalarına kurulan bakanlar gibi, etrafındakileri göz ucuyla süzdüler.

– Oh ya! Çatlayın şimdi kıskançlığınızdan, sersem sürüsü, demek istiyorlardı sanki.

Dev bir böceği andıran sepetli motosiklet, klakson sesleriyle motor patırtıları arasında hareket etti, kaldırım taşları üzerinde sıçraya hoplaya ilerledi. Çocuklar hemen peşine takılıp *Hip! Hip! Hurra! Başını öne eğ amca, işte o zaman tam bir yarışçıya benzeyeceksin*! diye bağrıştılar. Bu arada kaynana, uçmasın diye başındaki şapkanın kirazlarını eliyle tutuyordu.

Bir başka eğlence de, dört yol ağzında durup gökyüzünde bir noktaya bıkıp usanmadan bakmak, hayret etmiş gibi bu noktayı öteki çocuklara da işaret etmek; daha iyi görmek istercesine biraz geri çekilerek başını hayretle sallamaktı. Yoldan geçenler, biraz sonra, birer ikişer, başlarını kaldırıp gökyüzüne bakıyorlar ve bu böylece devam edip gidiyordu. Artık herkes duruyor, başını kaldırıp gökte bir uçak, bir zeplin, bir helikopter, bir kuş ya da bambaşka bir şey görebilmek için bakınıp duruyordu. Küçük maskaralar, yoldan geçenlerin, gördüklerini zannettikleri şeyi birbirlerine anlattıklarını görünce kasıklarını tuta tuta gülüyorlardı. Daha önce birbirini hiç tanımayan insanlar, böyle bir olaya tanıklık ettikleri için rahatça konuşuyorlardı. Ve çocuklar sanki kukla oynatıyorlarmış ya da kendileri yarı-tanrılarmış gibi bir duyguya kapılıyorlardı.

Pelerini kolunun altında, kaşar tekerini andıran kasketini geriye atmış bir polis yokuş yukarı çıkıyordu. Kemeri ve omuz kayışı pırıl pırıldı ve yürürken beyaz sopası bacaklarına çarpıyordu.

– Bizim peder göründü, dedi Capdeverre.

Hemen eve dönmesi gerektiğini ekledi. Loulou aynasızlarla ilgili argo kelimeleri bir nefeste sayıp döktü ve bu kelime oyunlarından çok hoşlanan Olivier onu hayran hayran dinledi.

İki kişi kalmışlardı şimdi, biraz dolaşmaya ve rastladıkları herkesi «Günaydın Mösyö» ya da «Günaydın Madam» diye selamlamaya karar verdiler. Günaydın diyenleri gördükçe basıyorlardı kahkahayı. Bu oyundan da bıkınca Madam Albertin Haque'ın oraya kadar uzandılar. Loulou

– Günaydın sayın Madam! diye seslendi.

Kadın cevap vermedi. «Tobler» çikolatalarından çıkan artist resimlerini yapıştırmaya o kadar dalmıştı ki çocuklara da albümü göstermek istedi ve başladılar artistlerin adlarını okuya okuya kalın sayfaları çevirmeye: Fernand Gravey, Albert Préjean, André Luguet, Alerme, Alcover, Leon Bellières, Marcel Vallée, şişko Pauley, Larquey, Saturnin Fabre... Sonra da güzel yıldızlar: Bébé Daniels, Suzy Vernon, Myriam Hopkins, Carole Lombard, Marie Gloriy, Dita Parlo ve Dolorès del Rio. Şişko Albertine kimbilir ne kadar çok çikolata yemiştir; yaldızlı kâğıtlarını da Çinli çocuklar için saklamıştır diye düşündüler.

Tombul yanaklı bahriyeli torununun koluna asılan Madam Papa, yarenlik etmeye geldi. Oğlan, şapkasını kolunun altına sıkıştırmıştı, Pagnol'un Marius'unu taklit ederek, güneyli gibi seslendi: *Fransız donanması seni nah selamlar*.

İki kadının konuşması bir hayli can sıkıcıydı. «İnsan ne yedireceğini şaşırıyor», «Bizi de mezara gönderir o», «Almanlar hiçbir şey yapamaz» gibisinden inciler döktürüyorlardı. Albertine birdenbire,

– Ben hiç dana eti yemiyorum, yoksulluğa sebep oluyor, deyiverdi.

Olivier hem dinliyor hem de kadınların hareketlerini taklit eden Loulou'yu seyrediyordu, Madam Papa'nın bir hayır kurumunun başkanı edasıyla söylediği sözler birden dikkatini çekti.

– Zavallı kötürüm, hiç ortalıkta görünmez oldu. Biliyorsunuz canım, şu Örümcek denilen adam.

Gerçekten de Daniel, duvar dibindeki mutad yerine, günlerden beri uğramıyordu.

– Belki hastadır, dedi Albertine.

Bu sefer, bahriyeli torun, sırf çocukları güldürmüş olmak için, *Les Vignes du Seigneur*'deki Victor Boucher'nin taklidini yaptı: *Huber, ya beni sevdiğini söylersin ya da halının üstüne yatıveririm.*

Dişleri hiç fırça görmemiş, Flandre'lı iri yarı Anatole'ün gelişi büyük bir sükse yarattı. Bisiklet yarışçıları gibi giyinmiş, bir çift bisiklet lastiğini omuzuna çaprazlama geçirmiş, sırtında kocaman bir 9 ve ayrıca (Boulogne-Billancourt Bisiklet Birliği) yazılı Anatole yokuş yukarı çıkıyor ve yarış bisikletinin gidonunu ortasından tutarak bütün dikkatleri üzerine çekiyordu. Tekerler kaldırımda sarsılıyor, zil çınlıyordu, iri kemikli, sırtı kamburlaşmış, eğri bacaklı Anatole, güneşten kamaşan gözlerini yumuyor ve ufka, ilerlere bakıyordu. Bisikletin pedalını kaldırımın kenarına dayadı. Övgülerin başlamasını bekliyor, çevresindekileri göz ucuyla süzüyordu. Bu sırada, uzaklarda, hüzün dolu bir ses, saksafon ve trompet eşliğinde, *That Man I Love*'ı söylüyordu bir gramofonda.

Anatole, biraz sonra, birkaç çocuğun gelip bisikletini ver de bir tur atalım diyeceklerini, onları yarış bisikleti, dolmakalem ve kadın gibidir, başkalarına verilmez; diye başından savacağını biliyordu.

Ramelie'nin oğlu, Jack Schlak, Lopez ve Toudjourian, onların ardından da, Loulou ile Olivier damladılar. Üzeri kaplanmış kıvrık gidonu, yarış atlarının burnu gibi uzamış seleyi, elleri ceplerinde hayran hayran seyrettiler. Kelebeklerin nasıl sıkıldığını, frenlerin, gücünü, lastiklerin ne kadar şişirildiğini denemeye bile kalkıştılar. Anatole bisikletini havaya kaldırıp tüy gibi hafif olduğunu çocuklara göstermeyi de ihmal etmedi. Daha sonra «Altı Gün» yarışçıları ve Fransa Turu'na katılan bisikletçilerle ilgili hararetli bir tartışmaya giriştiler. Söz dönüp dolaşıp Fransız, İtalyan ve Belçika şampiyonlarına geldi. Anatole yarışlarda giydiği ayakkabıları gösterdi ve ayakların pedallere nasıl geçirileceğini anlattı.

– Belki bir gün sen de şampiyon olursun, dedi Olivier.

12 kişinin katıldığı amatörlerarası bir yarışta altıncı gelen Anatole, kendisini şimdiden şampiyon olarak görmeye başlamıştı ve önemli biriymiş gibi tavırlar takınıyordu. Bir ara Ramelie, bisikletinde neden çamurluk yok diye sorunca herkesin dudaklarında alaycı bir gülümseme belirdi ve bu soruya cevap vermeyi bile lüzumsuz buldular. Sonra, Anatole, şampiyonlara kuvvetten düştükleri anlarda güç veren bir kesme şeker yedi. Gerindi. Canı kadar sevdiği bisikletini omuzladığı gibi uzaklaştı.

Loulou ile Olivier yapılacak daha iyi şeyler olduğunu düşünen insanların tavrıyla *dedi cik cik küçük serçecik* ve okulda beden eğitimi öğretmeninin öğrettiği *Işıklara boğulmuş tunç rengi çelik kollara selam* şarkılarını ıslıkla çalmaya başladılar.

Derken, kendilerini Lambert sokağındaki Achille Hauser şarap firması dağıtıcısının arabası önünde buldular. Atlar, başlarına geçirilen torbalarını sallıyarak yiyorlardı yemlerini. Boz üstüne kara benekli olanı, biraz sonra köpükler saçarak işemeye başladı. Atın sidiği yoldaki taşlar arasından akıp gitti.

Bir seferinde, babası ile beraber koşulara gitmiş olan Loulou:

– Bunlar da at mı? dedi.

Bu uysal, yorgun beygirler eski binalarla çevrili, bozuk kaldırımlı, duvarları badanasız, pis sokakları andırıyorlardı. Deri önlüklü dağıtıcı, bir hamlede çektiği kasaları, şişeleri şangırdatarak, önce omuzuna yerleştiriyor, sonra da kaldırıma bırakıyordu Onun da üstü başı at kokuyordu ama atları körlere benzeten meşin gözlükler yoktu gözünde.

– Mösyö, atlarınızın adları nedir? diye sordu Olivier.

Adam derin bir nefes aldı, avuçlarına tükürüp oğuşturdu, sonra dirseklerini, arabasının kenarına dayayarak bir parça dinlenmek istedi. «Bu atların adları nedir acaba?» diye geçirdi içinden. Çünkü firmaya yeni girmişti. Bilmiyor görünmemek için:

– Bununki Brutus, şununki de Néron, dedi. Loulou;

– Amma uyduruk adlarmış , deyiverdi.

Olivier ayak parmaklarının üzerinde dikilerek benekli atın alnına düşen yeleyi kenara çekti, burnunu okşadı. Sonra, Loulou'nun evine yollandılar.

– Vay be, annem perdeleri kapatmış, dedi Loulou.

Kırmızı-siyah renkli taksisinin Bachelet sokağının köşesinde durması, babasının eve döndüğünün belirtisiydi. Tokalaşıp ayrılacakları sırada Loulou arkadaşına;

– Şu senin Mado'nun ne iş yaptığını biliyor musun? diye sordu. Bir hakaret bekleyen Olivier

– Hayır, dedi Olivier, soğuk bir tavırla.

– *Kadın şoför o*!

Olivier işaret parmağı ile alnına vurdu. Loulou iyice sapıtmıştı. Kadından da şoför olur muydu hiç?

– Sen aklını oynattın galiba? dedi.

– Affetmişsin sen onu, dedi Loulou küçümseyerek. Babamdan duydum. Babam her şeyi bilir. Mesleği bu onun. Hem niçin kadından şoför olmayacakmış. Kadın pilotlar bile var ya.

Olivier'nin şaşkınlığı yalnız kalınca da geçmedi. Demek Mado taksi kullanıyordu. Aslında böyle bir şeyi öğrendiği için memnundu. Bir çalışma düzeni hayal etti; taksiyle gelip Mado'yu alıyorlar, çok daha lüks, çok daha güzel, bir sigara kadar ince ve uzun bir başka taksiye götürüyorlardı. O da dirseğini arabanın kapısına dayıyor ve otomobili zarif kullanma yarışındaki kadar güzel ve yavaş kullanıyordu taksiyi.

*

Olivier helal et kasap dükkânının önünde arkadaşı Ramelie'nin fidelerini inceliyordu. Nemli hidrofil pamuk içinde yetiştirdiği börülceyle mercimeklere bakarken herkesin «Küçük İtalyan» dediği kız çıkageldi, elini sıktı. Yaşı ondörttü. Saçlarına kurdelâ bağlamış, dudaklarına gül kremi sürmüştü. Mahallenin vamp kızıydı. Oğlanlar onu köşelere sıkıştırıp öpüyor, yeni tomurcuklanan göğüslerini elliyor, işi daha da ileri götürüp kara saçlarını ve esmer boynunu okşuyorlardı.

– Gel, beraber saklanalım, dedi Olivier'ye.

Olivier peşine takıldı, ıslak merdivenlerden küf kokulu bir mahzene indiler. Kız yalama olmuş bir sürgüyü çekerek mahzenin kapısını açtı, dökülmüş şarap ve kömür tozu kokan da-

racık yere el yordamıyla girdiler. Olivier bir kibrit çaktı, kız da ucuna, mum geçirilmiş bir şişe uzattı kendisine. Sonra kapıyı kapatıp Olivier'ye sarıldı.

– Hadi, kollarının arasına al beni, sinemadaki gibi, diye fısıldıyordu.

Kız Olivier'den daha büyük ve daha güçlü olduğu için sarılınca çocuğun canını acıtmıştı. Aslında kötü bir şey değildi bu, ama Olivier iki kolunu da yana sarkıtmış, bu kucaklamadan nasıl kurtulacağını düşünüyordu. Kız, bu sefer de, saçlarını, yüzünü, dudaklarını öpmeye başladı. Olivier birden dudaklarının ıslandığını hissetti.

– Öf be, diyerek sıyrıldı. Terbiyesiz, n'olacak.

İtalyan kızı omuzlarını silkerek:

– Amma da tuhaf çocuksun. Kaç yaşındasın sen? dedi.

– Ağustos'ta on yaşıma basacağım.

– Ya? N'apalım, öyle olsun.

Böyle diyerek olduğu yerde döndü, plili etekleri havalandı. Sonra bir tarafında şarap şişeleri, öbür tarafında kok kömürü yığını duran putrelin üzerine oturarak Olivier'yi de yanına çağırdı. Göğüs cebinden yeşil bir defter çıkarıp sararmış sayfalarını açtı. Sayfaların üstü delik deşikti. Bir yaprak kopartıp mum alevinde yaktı, sonra da kâğıt tutuşmadan, için için yansın diye üfleyiverdi.

– İçine çek, dedi. Ermenistan kâğıdı bu. Mis gibi kokar.

Olivier dumanı içine çekti. Öksürdü:

– Ermenistan mı? Toudjourian gibi mi?

Bu koku başka kokuları da hatırlatıyordu ona. Nezle olunca Virginie'nin kaynattığı okaliptüsü, kaynar suya damlatılıp koklanan buhurları. Ama bu, çok daha keskin ve başağrısı yapan bir kokuydu.

– Toudjourian budalanın biridir, dedi kız. Sonra defterden birçok yaprak kopardı. Olivier sordu:

– Bana mı vereceksin?

İtalyan kızı defteri ortasından koparıp ona uzattı. Olivier, Élodie'nin buna çok sevineceğini düşünerek teşekkür etti. Élo-

die pazara gittiği zaman evde bir tane yakar, döndüğünde içerisinin mis gibi koktuğunu farkederdi. Kız,

– Hadi gel öpeyim şimdi seni, dedi, çocuğun altın sarısı saçlarını okşadı.

Eğildi ve Olivier'yi omuzlarından tutarak kulaklarını, boynunu öptü. Çocuk huylanıyor, sırtı ürperiyordu. Hoşuna gidiyordu ama ıslaklık hissedince iğreniyordu. Kız dişlerini birden etine geçiriverdi ve kendine doğru çekerek ısırdı. Olivier feryadı bastı, kızın saç örgülerine yapıştı, bıraksın diye.

– Pis, terbiyesiz, dedi.

Kapıyı açtı ve aydınlığı görünceye kadar mahzenin duvarlarına çarpa çarpa kaçtı.

Dışarda, ıslak boynuna, kızın dişlediği yere dokundu. Deli bu kızlar, diye düşündü. Alçalmış hissetti kendini. Ama, bir an, hiç bilmediği, tatlı bir duyguya kapılmıştı.

77 numaralı eve dönerken Mado'yu görür gibi oluyor, kalbi hüzünle doluyordu. Ermenistan kâğıdı yapraklarını avucunda sıktı. Bunları saklayıp da Prensese verse daha iyi olmaz mıydı? Bir *kadın şofördü* o ve bu, belli belirsiz bir güven veriyordu ona. Merdivenleri ağır ağır ve trabzanın demirlerine tutuna tutuna çıktı. Al aldı yüzü, arada bir derin derin soluyordu.

Dokuz

Olivier sokakla kaynaştıkça, kapalı perdelerin ardındaki sırlara erdikçe benliğinin bir yanı geçmişe yöneliyordu hep. İpliklerden, yumaklardan, iğnelerden, makaslardan, kurdelâlardan ve lâstiklerden oluşan bir evren ayrışıp eriyor, tuhafiye dükkânının büyüsü yepyeni sevinçler arasında dağılıveriyordu. Çocuğun allak bullak olmuş beyninde insan yüzleri üst üste geliyor, birbirine karışıyordu. Virginie'nin yüzü canlılığını yitiriyor ve gölün yüzeyinde bir olay, bir olgu, bir raslantı sonucu sarışın, hareketsiz, korkunç ve düşünceli bir yüz belirinceye kadar Mado'nun ya da Élodie'nin yüzüyle içice geçiyordu.

Élodie yeni ütülenmiş, sıcak ve temiz çamaşır kokan bir gömlek uzatıyordu ona. Dirseğindeki yamaya bakıp ekliyordu ardından: «O kadar güzel yama yapardı ki annen!»

Çocuğun yüzünü birden bir ateş basıyordu. Yarı çıplak, divana oturup, beyaz iplikle dikilmiş yamaya bakakalıyordu. Uykuya dalan bir zekâyı uyandırmak için Élodie'nin bir başka şey söylemesi gerekiyordu. Hiçbir işe yaramayan çantasına bakıyordu, giyinip çıkıyordu sonra; çocukların arasına karışıyor, kendisinin «elebaşı» olduğunu anlatan Toudjourian'ı dinliyor, ya da bisiklet pompasını avucunun içinde inleten Anatole'u seyrediyordu.

Bir sabah, Riri'nin, *Bordeaux'lu* kadının oğlu Jean-Jacques'a, «ağlama artık, yine göreceksin anneni» dediğini işitti. Birçok kere işittiği bu söz, yeni bir gerçekliğe bürünüyordu onun gö-

zünde. Ama kendisine aynı şeyi söyleseler, belki de «Hayır artık onu görmeyeceğim» diyecekti.

Yakışıklı Mac göründü karşıdan, adalelerini oynata oynata Labat sokağının küçükler çetesine yaklaşıyordu. Aralarına karışmaya can atıyor ama, yaşı buna elvermediği için küstah tavırlar takınıyor, kendisine özenmelerini istiyor, üzerlerine saldırıyor, sonra bir boğa güreşçisinin çevikliği ile birdenbire geri dönüyordu. Pazılarını şişiriyordu, gömleğinin manşetlerini aşağı çekiyor, Jules Berry'varî kayıtsız hareketlerle saatine bakıyordu. Ünlü dansörleri, opera şarkıcılarını taklit ederek olduğu yerde taş kesiliyordu. Büyüklerin gülüp geçecekleri bu hareketler küçükleri etkiliyordu.

Öne doğru ard arda yumruk atıyor, en yakınındakilerin çenelerine kroşeler indiriyordu. Olivier'ye doğru bir aparküt çakarak: «Karşıla bakalım şunu aslanım!» diyordu.

Çocuk hemen gardını alıyor, olduğu yerde zıplıyordu. Arada sırada antrenman yapıyor, Loulou'yu ya da Capdeverre'i yumrukları sıkmadan dostça dövüşmeye zorluyordu. Bir yerlerden bir ip bulmuştu, ip atlıyordu bununla. Diğerleri ona «sen kızsın» diyorlar ama o:

– Kız değilim ben, boksörüm, diye yapıştırıyordu cevabı.

O zaman, ipi cebine koyarak gölgesiyle boks yapmaya başlıyordu. Max Shmeling ya da Primo Carnera, diyordu gölgesine. Bazen yumruk indiriyor, bazen de yumruk yiyordu. Kendi çenesini yumrukluyor, sanki müthiş bir yumruk yemiş gibi yere düşüyordu. Sonra, önünde serili yatan fakat görünmeyen vücudun tepesine dikiliyor başlıyordu saymaya. Dokuz derken kalkıp rakibinin üzerine atılıyordu.

Bir sabah Olivier, Ramey sokağında kurulan pazara gitmişti Élodie'yle. Genç kadın lahana seçiyordu. Mac, ıslıkla bir Amerikan şarkısı çalarak birden yanaşıvermişti. Bir lahanayı top gibi oynatmaya başlamıştı kafasının üzerinde; sonra dirseğinden tutmaya kalkışmış kadını, ama Élodie kendini yavaşça çekerek umursamaz bir bakışla:

– Haydi basın burdan; vaktinizi boşuna tüketiyorsunuz. Hem dikkat edin, matbaacıların da kolları kuvvetlidir.

Bunun üzerine Mac, kızgın kızgın bakan satıcı kadının gözleri önünde Élodie'nin sepetini lahanalarla doldurmaya başlamış, hepsinin içinde bebek var bunların, demişti. Uzaklaşırken de:

– Olamaz böyle bir şey, gerçekten olamaz diye eklemişti.

Élodie, «Bu gibilerle arkadaşlık etmesen olmaz mı?» diye söyleniyor Olivier'ye, bir yandan da sepetindeki lahanaları boşaltıyordu.

Élodie, kadın, erkek herkesten çekiniyordu Paris'te. Merdivenlerde Mado kendisine rastladığında, «Günaydın Madam» dese içtenlikle, ona bile yarım ağızla cevap veriyordu. Prenses daha sonraları, çocuğa:

– Küçük kuzenin bir hayli güzel, demişti. Giyinmesini, makyaj yapmasını da bir bilse.

Ama Jean göz açtırmıyordu, genç karısını şehrin insanı baştan çıkartan cazibelerine karşı - dudak boyası ve permenat dahil - koruyordu.

Olivier bütün bir gün boyunca avare avare dolaşıyor, gördüğü şeyleri seyrediyor, çevresine kulak veriyordu. Sandallarının ucuna baka baka ilerliyordu: Sağ, sol, sağ, sol. O zaman sanki yer, ayaklarının altında kayıyor, koşuyormuş gibi bir duyguya kapılıyordu. Gözlerini kaldıracak olsa adımlarını unutuyor, hiç hareket etmediğini sanıyordu. Böylece, bütün sokaklar yer değiştiriyordu. Burnuna karabiber, karanfil, tarçın kokuları geliyordu. Bir kuyumcu dükkânının vitrininde yanan ampuller, mücevherlerin her birinde yansıyordu. Müşterinin biri taraçaya oturmuş, fincan tabaklarına bakıyordu dertli dertli. Kadınlar dizi dizi saç makinelerinin altına girmişlerdi. Taksiler oyuncak otomobiller gibi arka arkaya sıralanmıştı yollarda. Bir İtalyan mezecinin dükkânında tozlu sosislerle jambonlar tavana asılmıştı. Mezurasını boynuna geçirmiş bir terzi müşteri bekliyordu.

«Sayın bayan» diye seslenip tahta bir arabayı iterek geçen iki kız çocuğu pembe elbiseli bebekler satıyorlardı. Genç bir Arap ağzındaki kamışla sabun köpüklerini havaya üflüyor, sonra da tutmaya çalışıyordu. Lécuyer sokağındaki oto tamircisi, benzin pompasının kolunu hareket ettirirken, omuzlarına kadar dol-

durduğu hasır sepetleri satmaya çalışan çingene kadına «hayır, istemez» diyordu. Daha ilerde kırmızı önlüklü dört çocuk elele tutuşmuşlardı, hem dönüyorlar hem de *döndükçe dönelim* diyorlardı bıkıp usanmadan.

Olivier ikide bir duruyor, dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme, soran gözlerle bakıyordu. Bazen adını tekrarlıyordu içinden: «Olivier, Olivier.. Olivier.» Sonra da soyadını: Châteauneuf, Châteauneuf.» Derken ikisini birden söylüyordu: «Olivier Châteauneuf, Olivier Châteauneuf.» Ben değilim bu adın sahibi diye kendini inandırıncaya kadar devam ediyordu oyuna. Tıpkı sınıfta Bibiche'in kimlerin «namevcut» olduğunu bildiği halde herkesin adını teker teker okuyup yoklama yapmasına benziyordu bu: Allard? - Burada, Bédarieux? — *Buradayım* efendim! Blanchard? - Yoldayım efendim (cezalı kalıp 50 satır yazmaya malolacaktı bu hareketi Blanchard'ın), Châteauneuf? - Buradayım, Carletti? - Gelmedi efendim, Capdeverre? - Anladık, buradayız işte! (Tabii, arsız Capdeverre'e 100 satır ceza), Coulon, Delage, Delalande? - Buradayım, buradayım efendim. Sonunda bir tekerleme haline geliyordu bu.

Junot caddesindeki bir kitabevinde geniş alınlı, kalın gözlüklü bir yazar, kitaplarını imzalıyordu. Bir törene gidecekmiş gibi resmî giyinmiş, pervaneyi andıran bir papyon kravat takmıştı. Kolalı gömleğinin manşetleri dışarı sarkıyordu, dolmakalemini elinde tutuyor, imzalaması için kitap uzatanları kurnaz kurnaz ve halinden memnun bir bakışla süzüyordu. Hatta gözlerinde alaycı bir ifade bile vardı. Arada sırada başını kaldırarak atıyordu imzasını. Kitap imzalatacaklar ışığın çevresinde dönen pervaneler gibi üşüşmüştü başına. Olivier bu garip adamı vitrinin dışından bir süre seyretti ve bir ara ikisi de göz göze geldi. Çocuk adama dilini çıkartmak için can atıyordu, fakat havaya anlaşılmaz harfler yazıyormuş gibi yaparak uzaklaştı.

Bazen «efendiden» bir adamı izliyor, bastonunu hep öne atışını ve her seferinde ucunun toprağa değişini gözlüyordu. Şarlo gibi yürüdüğü de oluyordu. Kollarını ileri uzatıp gözlerini yumuyor ve uyurgezerleri, körleri taklit ederek gidiyordu.

Kumları insanın ayakları altında çıtırdayan meydanlara, Coulaincourt sokağı yakınındaki kibar semtlere de uzanıyordu. Bu birbirine dikey sokaklarda villalar hep çiçekli bahçeler içindeydi ve resim atölyeleri ışıklı vitrinleriyle dikkati çekiyorlardı. O zaman şehir geçmişten değil, daima gelecekten söz eden Lucien'in düşlerindeki gibi güzelleşiyor, sürgünleri, açıklık yerleri, zengin bitki örtüsü, mantarları, dev ağaçları, taştan çiçekleri, sincapları, kuşları ve insan denilen garip hayvanları ile başlı başına bir orman haline geliyordu.

*

Bir sabah sokak, hiç beklemediği bir şeyle uyandı: Bougras'nın penceresine kenarları sırmalı, kocaman bir bayrak asılmıştı. Bayrağın üzerindeki gümüş yaldızlı yazılar kumaşın kıvrımlarından ötürü okunamıyordu.

Bunu görenlerin bir kısmı gülümsedi, çünkü bu bayrak kurşuni duvarlara bir renk katmıştı. Diğerleri, sözgelişi, Gastounet, bundan ihtilâlci bir anlam çıkardılar ve yer yer tartışmalar başladı. Akşam olunca Bougras bayrağını katlayıp kaldırdı, bazıları rahat bir nefes aldı.

Aradan iki gün geçtikten sonra bayrak yine asıldı, Gastounet bütün bir sabah boyunca, bayrağa kızgın kızgın bakarak dolaştı durdu. Hatta bir keresinde «Moskova'ya!» diye bağırdı ama, Bougras pencerede görünmedi. Akşam, bayrak ortadan kalktı ama ertesi sabah yine asıldı. Bunun üzerine mahallenin bir kısmı söylenmeye başladı, gruplaşmalar oldu, tartışmalar başladı ve Dardard'da çalışan işçilerden biri, karısının kışkırttığı Grosmalard ile az daha kapışacaktı.

Ertesi gün Bougras, bayrağının yanında piposunu tüttürür ve dumanlarının gökyüzüne doğru yükselişini seyrederken işe polis karıştı. İki memurla birlikte gelen komiser, belediyenin emri gereğince bu bayrağın derhal kaldırılmasını bildirdi.

– Bir şey mi söylediniz? dedi Bougras elini kulağına götürerek.

Devlet otoritesini temsil eden komiser bu sefer olanca sesiyle bağırarak ve kelimelerin üzerine basa basa sözlerini tekrarla-

dı. İki polis, başparmaklarını kemerlerine sokmuş, arkasında duruyorlardı:

– Anlaşıldı, dedi Bougras. Sadece bu kadarsa, ama bir parça sabredin.

Piposunu pencerenin pervazına vurarak boşalttı, tekrar tütün doldurup kibrit bulmak için odasına girdi. Piposunu tüttüre tüttüre geri döndü ve komisere de tütün ikram etti. Adam sertçe reddetti. Bougras, bu sefer, yeleğinin iç cebinden kırmızı kaplı küçük bir kitapçık çıkartarak, bunun Medeni Kanun olduğunu ve her Fransızın bunu okuyup üzerinde düşünmesi gerektiğini söyledi. Yaprakları karıştırarak:

– Yasaklamanız kaçıncı maddeye dayanıyor? diye sordu.

– Maddeye falan dayandığı yok. Yasak işte.

– Öyleyse hangi maddeye göre yasakladığınızı söyleyin bana, dedi Bougras.

– Tartışmak gereksiz, dedi komiser. Bougras atıldı:

– Ne diye korkuyorsunuz komiser bey? Canınızı sıkmak istemem ama bazı şeyler sormam gerek.

Başladı Medeni Kanunun maddelerini okumaya. Okuduklarının çoğu doğrudan doğruya konuyla ilgili maddeler değildi.

Kalabalık gittikçe artıyordu. Bir yanda Gastounet, Grosmalard ve fırıncı duruyor, kanuna uyulması gerektiğini hesaplıyorlardı. Öbür yanda biraz eğlenmekten başka bir şey düşünmeyenlerle çocuklar ve bu işi ciddiye alan birkaç kişi. Bougras «penceremi şerefli ve vatanseverliğime yaraşır bir bayrakla süsleyebileceğim konusunda, kanun bana her türlü hakkı tanımıştır,» diyerek itiraz ediyordu. Gastounet: «Bir de kalkmış vatanseverlikten bahsediyorsun» diye bağırdı.

Komiser sinirlenmeye başlamıştı. Polisler, kalabalığa «dağılın bakalım, ne duruyorsunuz» diyorlardı. Onlar da; «ne olmuş yani sokak herkesin malı değil mi, orda da duramazsak nerede duralım?» diye veriştiriyorlardı. En sonunda komiser, kesin emrini verdi ve adamlarından biri duvara merdiveni dayadı. Bu hazırlıklar yapılırken, pencerelerin birinden biri şarkı söylemeye başladı:

Cesaretiniz varsa eğer meydan okumaya,
Bizim yüce bayrağımıza.

Daha memur birkaç basamak çıkmıştı ki Bougras bayrağı çekip salladı. Adamcağız tutmaya çalışıyordu. Bougras ondan daha çevikti. Bir başkası, «Toreador, taşyürekli toreador» diye seslendi. Bir çocuk getirdi gerisini: *Eli şişli, yüreği sisli toreador.* Ve şarkı devam ediyordu pencereden.

Akan kan işçinindir
Akan kan işçinindir.

Son darbeye iyice hazırlanmış olan Baba Bougras beklenmedik bir şey yaptı. Bayrağını açıverdi ve herkes, üzerindeki «Sömürgeler 2. Piyade Alayı» yazısını okudu. Ve Bougras bir Belediye Başkanı edasıyla nutka başladı:

– Vatandaşlarım, dalgalandığını gördüğünüz şu bayrak, Sömürgeler Ordusunun, anlı şanlı Sömürgeler Ordusunun bayrağıdır. Bayrağımı kaldırmadan önce siz polis memurları ve siz sayın Gastounet onu askerce selâmlamalısınız.»

Bütün sokak katıla katıla gülmeye başladı. Delikanlılar, hep bir ağızdan söylediler; «Selâm bayrağım sana, selâm bayrağım, selâm» marşını, işi kısa kesmek için, komiser şapkasını çıkarıp selâmladı. Merdivenlerdeki polisler de selâma geçtiler. Gastounet de elini şakağına götürür gibi yapıp yarım yamalak bir selâm verdi. Bougras ancak bundan sonra bayrağını sardı ve kıs kıs gülerek penceresini kapattı.

«Bougras»nın son numarası türlü türlü yorumlanacak ve sadece kaşarlanmış maskaraları hoşnut edecekti. Bu arada Olivier, olayı ballandıra ballandıra anlatan Loulou'dan öğreniyor ve ömrünün en önemli anlarından birini yaşıyordu.

Olivier, Coulaincourt sokağındaki çayhanelerden birinde, Mado'nun davetlisi olarak kadife kaplı bir iskemleye oturmuştu. Kadın kendisiyle kibar kibar konuşuyor, sofrada nasıl durması gerektiği hakkında uyarılarda bulunuyordu. Ama bunları belli etmeden, sezdirmeden söylüyordu. Olivier de Mado'yu kibarca dinliyor, boyuna gülümsüyordu. Mado başına tüylü

bir şapka, sırtına da açık renk bir tayyör giymişti, her zamankinden daha güzeldi. Çocuğun hoşlanacağı konuları arıyordu. Oysa Olivier'in buna aldırdığı yoktu. Burada, mermer masanın başında, genç kadının karşısında olmak ve yeşil ipek korsajını seyretmek ona yetiyordu. Beyaz önlüklü garson kızları izliyordu. Saçlarına taktıkları fiyong kurdelâlara bakıyordu. Pastaları, kenarları işlemeli tabaklara koymadan önce, gümüş bir maşayla tutuyorlardı. Bitişik masada sarı örgülü iki küçük kız, pos bıyıklı babaları ile birlikte pasta yiyorlardı. Adam baston yutmuş gibi oturuyor, çocuklarının gevezeliklerini dinliyor, arada bir hoşlandığını belli ediyordu. Kızlar, kaçamak bakışlarla Olivier'yi süzüyorlardı, sonra da kibirli kibirli ve iğrenmiş gibi bakışarak gözlerini kaçırıyorlardı. Olivier, niçin ayaklarına baktıklarını ve neden başının üzerindeki bir noktaya gözlerini diktiklerini kendi kendine soruyordu.

Ama gelecek yaz tatilinden, hiç görmediği denizden, çocuk bahçelerindeki kumlara benzediğini sandığı plajlardan söz eden Prenses'in büyülü sesiyle hemen kendine geliyordu. Deauville'deki tiyatroları, gazinolarda, at yarışlarında boy gösteren ünlü kişileri, kuytu yerlerde yapacakları gezintileri, golf oyununu anlatıyordu Mado. Çok güzel boyanmış yumuşacık dudaklarından tatlı sözler, karşısındakini mutlu eden kelimeler dökülüyordu. Bir şarkı gibiydi konuşması.

Pastayı atıştırırken, Olivier ne zamandan beri sormak istediği şeyi sordu:

– Şey, Mado.., doğru mu acaba?

– Neymiş o yavrucuğum?

– Sizin bir *taksi şoförü* olduğunuz?

Kadın kaşlarını çattı, bir şey anlamadığını belirtircesine. Olivier kıpkırmızı kesilmişti. «Bana demişlerdi ki,» diye mırıldandı özür dilemek için. Pencerelerde birbirlerini çekiştiren mahalle karılarına benzetiyordu kendini.

Mado bir Primerosa sigarası yaktı, fincanı tabağa koyarak ciddi ciddi konuştu:

– O da nerden çıktı? Görüyorsun işte, taksim yok benim. Bütün gün elbise giyip elbise çıkarmaktır işim. Mankenim ben.

Olivier mankenin ne anlama geldiğini kavrayamamıştı. Erkekler için kullanılan bir kelimeydi. Üstelik, Virginie'nin, üzerinde elbiseleri prova ettiği cansız bir şeyi hatırlatıyordu ona.

Aklından bunlar geçerken Mado birden gülmeye başladı.

– *Taksi şoförü*! Ha, anladım, aman Yarabbi, şu insanlar da ne kadar budala oluyorlar. Sen değil canım, insanlar. Vaktiyle taksi-girl olarak çalışmıştım da. Taksi şoförlüğü ile ilgisi yok bunun. Dans ederek para kazanırdım.

Daha fazla açıklamayı gerekli bulmadı: «Anladın mı şimdi?» diye sordu. Oysa çocuk, Mado'nun bakışlarının hüzünlendiğini farketmemişti.

– Biraz daha kek ister misin? dedi Mado.

Cevap vermesini beklemeden tabağına koydu ve çayının içine bir dilim de limon attı. Dalıp gitmişti: Reflektörler, bakınca gözleri kamaştıran, ama sadece dans pistini aydınlatan garip bir ışık yansıtıyordu ve geometrik çiçek şekilleriyle bezenmiş bir setin üzerinde derme çatma bir orkestra vardı, karşı tarafta da müşterilerin kendilerini dansa kaldırmalarını bekleyen taksi-girl'ler duruyordu. Adam ortası delinmiş bir bilet tutuyordu elinde. Kız, sinemalardaki yer göstericiler gibi, bileti alıp ortasından yırtıyor, yarısını bir kutuya atıyor, öteki yarısını da çantasına koyuyordu. Bu yarı-bilet ücretten payına düşeni gösteriyordu. Genellikle iyi davranan bir yabancıyla dans ediyor, dans bitince elini öptürüyor, geleneğe uyarak orkestrayı alkışlıyorlardı. Sonra, diğer taksi-girl'lerle birlikte yerine dönüyor, alkol taklidi alkolsüz bir içkiyi yudumluyordu: Viski yerine soğuk çay, içki yerine de Vittel beyaz şarap içiyordu.

Mado hayatının bu sıkıcı devresini unutmak için zorladı kendini. Olivier, elinde çikolatalı pasta çatalı, bir şeyler söylemeliyim, diyordu kendi kendine, ama sokakla ilgili konulardan başka bir şey gelmiyordu aklına ve bunları anlatmakla Mado'nun canını sıkacağını sanıyordu. Yine de dayanamayıp konuştu:

– Lucien adlı bir dostum var. Evi radyoyla dolu, boyuna müzik çalıyor. Lambert sokağında oturuyor...

– Evet, seni dinliyorum, dedi Mado.

– Sonra yakın dostum Bougras var, bir de Madam Albertine.

– Ama seninle yaşıt arkadaşların da var değil mi?

– Hem de bir sürü! Loulou, Capdeverre. Her şeye rağmen arkadaşız biz... şey olduğu halde. Yani birçok arkadaşım var, Mahalledekilerin «Örümcek» dedikleri arkadaşımın adı Daniel'miş, kendisi söyledi bana. Ama ortalarda görünmüyor artık.

Mado cevap vermediği için, konuşmasına devam etti.

– Hasta mı acaba?

– Belki de, dedi Mado, kayıtsız bir sesle.

– Bir de Mac var, reistir o. Bana döğüşmesini o öğretti, diyerek pazularını şişirdi.

– Hay Allah, dedi Mado.

Olivier başını önüne eğdi. Mado'nun canını sıkıyorum galiba, dedi içinden. Yaşım büyük değil diye kızdı kendi kendine. Mac ya da Jean kadar olsaydı, ona sinemadan, sporlardan, tiyatrodan bahseder, belki de onu güldürürdü bile. Hatta o zaman Mado, kendisine, «Ne kadar da hoşsun, insan seninle oldu mu hiç sıkılmıyor» derdi. Umutsuzluğa kapıldı, çelimsiz kollarına baktı, ufacık mini minnacık hissetti kendini, bir eziklik bürüdü içini, Mado'nun güzel yüzüne, düzgün burnuna, pırıl pırıl saçlarına takıldı gözleri, belli etmeden bakıyordu. Güzelliği biraz hüzünlü bir hal veriyordu ona.

Ama yine de burada bulunmaktan mutlu görünüyordu Mado, herhalde kek çok güzel de ondan mutlu, diye düşündü Olivier. Mado çantasını açıp hesabı ödedi garson kıza. Hareketleri zarif ve ölçülüydü; kendinden bu kadar emin olduğu için Olivier biraz içerliyordu ona. «Tıpkı bir anne» gibi diye düşünüyordu ve hiç de hoşlanmıyordu bundan. Mado'ya kendince âşık olduğunu bilebilir miydi ki?

– Hoşuna gitti mi?

– Oh, evet!

Mado'nun parfümlü beyaz eli yanağını okşamak için yaklaştı, Olivier daha iyi hissedebilmek için yüzünü uzattı. Elini yakalayıp öpücüklere boğmak istiyordu. «Oh, Mado, Mado» diye mırıldandı, öylesine derindi ki bakışları Mado bir an sıkıldı.

– Pekâlâ. Şimdi beni bırak bakalım. Bir arkadaşa telefon etmem gerekiyor, dedi belli belirsiz gülümseyerek.

Ciddiyetle sıktı Mado'nun elini. Tabii biraz da sertçe; çünkü içtenlikle el sıkmak gerektiğini duymuştu. Arsız arsız konuşan iki küçük kıza göz ucuyla bakarak, sanki bir kilisedeymiş gibi, ayaklarının ucuna basa basa çıktı.

*

Olivier arkadaşı Loulou'nun, burnunu kıvırışına, garip küçük ağzını büküşüne, «bitli başını» kaşıyışına, tuhaf yüzünü daha da gülünç hale getirişine bayılıyordu. «Ne acayip bir vücudu var şu oğlanın» diyordu Albertine. Sonra Olivier'ye bakarak ekliyordu: «İkinizin de birbirinizden kalır yanı yok.»

Loulou haşarılık yapmadığı zamanlar Olivier gibi düşünceli ve mahzun olmuyordu. Çenesi durmadan işliyordu: Kelime oyunlarına başlıyor, şarkı söylüyor, babasının öğrettiği anlamsız cümleleri sıralıyordu. Parmağını kaldırıyor, saplı bir gözlüğü elinde sallayarak gülünç bir sesle kekeleye kekeleye okuyordu: *"Çam ağacından bir taş üzerine oturmuş 90'lık bir ihtiyar, basılmamış bir gazeteyi sönmüş bir mum ışığında okuyordu.*» Başını sallayarak ve kurnazca bir edayla devam ediyordu: «*Hayır, hiç kimse bilemez bunu.*» Usandırıcı bir sessizlikten sonra, «*Hayır, çörek sepetini gaz bidonunun musluğu altına kimin koyduğunu hiç kimse bilemez*», diye ekliyordu.

Loulou'yla beraber olunca can sıkıntısı nedir bilmezdi insan. Ceplerinde oyun oynamaya yarayan bir şeyler bulunurdu daima: Zarlar, kediye kaptırmamaya çalışarak, içine bir fare koyduğu saydam bir kutu, sırrını sadece kendisinin bildiği birbirine geçmiş eğik çiviler... Bunlar da olmazsa, «taş, kâğıt, makas» oyunu oynayalım der, ya da bir sicim alır ve testereyle odun biçelim nalını paramparça olmuş Nicolas anneye şarkısını söyleyerek arkadaşıyla oynamaya başlar veya «karşısındakini açmaza düşüren» bulmacalar sorar, daha sonra da, ben baş harfini söyleyeceğim, sen hangi meslekten olduğunu bileceksin derdi ve başlardı sıralamaya:

– Ö...N.

– Öğretmen!

Tabii buna benzer birçok kelime olduğundan boyuna saymak gerekiyordu: Olivier sesli ve sessiz harfleri sıralıyordu ve her yanlış için, Loulou ceza hanesine, tebeşirle bir çizgi çiziyordu. Sonunda Olivier, sadece asılmaya değil, diri diri yakılmaya da mahkûm ediliyordu. Loulou gülerek, enayi, «Öğretmen» değil, «Öğlen» diyordu. Ama Olivier, «öğlen» meslek adı değil ki diye itiraz ediyordu.

Bir de kuralları iyice belirlenmemiş oyunlar vardı. Sözgelişi, «asker olacağım» diye başlanıyor, akla gelen her şey söyleniyordu: «Asker olacağım ve elmalı pasta yiyeceğim»; Bu sefer Loulou başka bir oyun tutturuyor, «Ya şusun ya da busun, bil bakalım nesin» diye tekrarlıyordu: Olivier sonunu bir türlü getiremiyordu, hatta bir gün «Ben ya budalayım... ya da budalayım» deyiverdi.

– Günaydın bayan Haque.

– Girin bakalım haylazlar. Böreğin kokusunu aldınız değil mi?

İkisi de, mis gibi kokan böreklere dayanamayıp içeri dalmışlardı. Ama buna karşılık, kızının dünyanın her yerini dolaştığından söz eden Albertine Haque'ın anlattıklarını dinlemek zorunda kaldılar. Albertine vaktiyle genç ve güzel olduğunu, erkeklerin evlenmek için peşinden koştuklarını anlattı durdu. «Ne diye kabul etmedim, şimdiye zengin bir kadın olacaktım» dedi. Erkeklerin kendisini kıskandıklarını belirterek; «Herkese kendini beğendirmek imkânsızdır, hiçbirimiz melek değiliz,» dedi. En sonunda da, bir Hintli sihirbazdan, mektupla öğrendiği sırlardan ve dolayısıyle de iskambil falına baktığından söz etti.

Kendini iskambil falına kaptırdığı sırada berduşun biri pencereyi tıklatarak:

– Açım, hanımcığım, Allah rızası için bir sadaka, dedi.

– Sakın içkiye susamış olmayasın?

Yine de adama birkaç kuruş verdi. Çocuklar berduşun, «kalbini ferah tut, Tanrı bu iyiliğini mükâfatlandırır,» dediğini duyunca kıs kıs güldüler.

Albertine pencerenin kanatlarını kapattı ama pazardan dönen kadınların sesleri yine de duyuluyordu: Hayat pahalılığından ve gün boyunca yaptıkları işlerden söz ediyorlardı: «... Derken, çalar saatim başladı çalmaya... Hay Allah kahretsin, erkenden geberip gideceğiz, dedim kendi kendime, onbeş dakika daha uyudum, sonra kalkıp tuvalete gittim. Ve sonra çamaşırlarımı ıslattım, sonra yerleri sildim, sonra da...» Her taraf toz içindeydi, elde avuçta para yoktu, iyi niyet, minnet duygusu, dostluk diye bir şey kalmamıştı. Millet «kan ağlıyordu». Herkes kendi derdine düşmüştü. Mutsuzluk alıp yürümüştü. Bir didişmedir gidiyordu:.. Birkaç adım attıktan sonra yine başladılar, sesleri uzaklaştı, derinden derinden geliyordu artık.

Loulou dirseklerini masaya dayamış, iskambil falına bakan Albertine'in anlattıklarını dinliyordu. Olivier, içinde yapma bir yumurta duran porselen bir yumurtalığı seyre daldı. Aklı başka yerdeydi. Yarı yuvarlak masanın başında, annesinin yanına oturmuştu. Virginie rafadan yumurtaya banması için ekmeği ince uzun dilimler halinde kesiyordu. Kulplu kırmızı tencerede ki kaynar suyun içinde yumurtalar fokurduyor, Virginie dudaklarının ucuyla 180'e kadar sayıyordu.

Sokağa çıktıklarında, Loulou kendisinden ayrılırken Olivier kaygılı bir sesle:

– Daniel hiç ortalıkta, görünmüyor, dedi.

– Örümcek mi? Sahi be. Sakın seyahate çıkmış olmasın?

– Hayır, sanmam. Bunda bir iş var.

– Belki de ölmüştür, dedi Loulou. Hadi bana eyvallah, eve gidiyorum.

Tek başına kalan Olivier, yolun ortasındaki iri kaldırım taşları arasından ayakları burkula burkula yürümeye başladı, Örümcek hakkında herkese aynı şeyi tekrarlamıştı. Albertine:

– Ölümlü dünya bu, bugün var yarın yokuz, demişti.

Belki Bougras bu konuda kendisini aydınlatabilir, diye düşündü ama, o da sakalını kaşıdı ve Örümcek artık başka bir dünyaya göçmüş gibi.

– Ha, evet. O mu?... Zavallıcık dünyanın bütün yoksulluğunu omuzlarında taşıyordu sanki, dedi.

Sokakta kimseye rastlamadığı, Jean da geç geleceği için, Olivier, Lucien'e gitti. Müzik dinlerken buldu onu, tornavidayla da tempo tutuyordu:

– Dinle bak, ne çalıyor, dedi amatör radyocu Lucien.

Fakat arkasını bir türlü getiremediği için karısı «Sihirli Fülüt» diye açıkladı. Gürültü yapmamaya çalışarak bulaşık tabaklarını ikişer ikişer kuruluyordu. Bir süre daha dinledikten sonra Lucien konuşmayı denedi: «Milano'da Scala sahnesinde». Fakat Scala kelimesini söylerken tekledi ve başladı kekelemeye. Öfkesinden kıpkırmızı kesildi, 'hay Allah kahretsin dercesine' vurdu elini. Sonra bitişikteki adam duvara güm güm indirdi.

– Kıs şunu biraz, dedi Madam Lucien, bıkkın bir sesle.

Lucien düğmeyi çevirdi, bir bardak su içti ve hemen hemen hiç teklemeksizin, incecik bir sesle ve çekine çekine konuşmaya başladı. Karısının hastalığına, ekonomik buhrana, savaş teranelerine rağmen mutlu bir gelecekten söz ediyordu. Hayal ettiği şeyler o zaman gerçekleşecek, çiçekler ülkesinde, yeşillikler içinde, mimarların çizdikleri projelerdeki gibi spor alanları, sinema salonları olan bol ışıklı evlerde yaşanılacağına, boş zamanların eğlenceyle, müzikle, oyunlarla değerlendirileceğine inanıyordu.

– Ben o günleri göremem ama sen belki görürsün, dedi.

– 2000 yılında mı? diye sordu Olivier.

– Çok daha önce.

Ama karısı takır takır öksürmeye başlayınca başını önüne eğdi. Derin bir iç çekerek bebeğe baktı, radyonun düğmesini çevirdi ve hafifçe kısarak müzik dinlemeye başladı. Mahallede «klâsik» müzik dinleyen birkaç kişiden biri de oydu. Olivier, Lucien'in evinde kendisini çok rahat hissediyordu: Sadece onunla çok kolay anlaştığı için değil, sözlerini anlamadığı şarkıların söylendiği, garip, bilinmedik bir dünyada, uzak, erişilmez bir âlemde yaşıyormuş gibi bir duyguya kapıldığı için.

– Bizim «Örümcek» hiç ortalarda görünmüyor. Yoksa mahalleden ayrıldı mı? diye pek oralı değilmiş gibi sordu.

– Ga... galiba, dedi Lucien. Alnı soğuk soğuk terleyen karısı:

– Kendisi için daha iyi oldu, diye ekledi.

– Gitmem gerek, dedi Olivier. Ama bir süre daha oturup müziği dinledi sessizce. Giderken gönül alıcı birkaç söz söylemek istedi veremli kadına, fakat ne diyeceğini bilemedi. Eğilip solgun ve alev alev yanan yanaklarından öptü. Lucien'e elini uzatıp bir teşekkür çekti yürekten. Amatör radyocu Lucien, omzuna dostça vurarak çocuğu sokağa kadar uğurladı.

*

Demek, sokakta insanlar sessiz sedasız göçüp gidebiliyorlar ve hiç kimse umursamıyordu bunu. Olivier annesini düşündü. Tuhafiye dükkânı, konuşmalar, yapılan hizmetler, dostluklar sanki hiç varolmamış gibi, herkes gittikçe daha az söz ediyordu ondan. Yumruklarını sıktı, çenesinin titrediğini hissetti.

O zavallı kötürüm'ün tek dostu kendisi miydi? Kaderinden sorumluymuşçasına düşünüyordu onu. Bachelet sokağındaki o apartmana gitmeye karar verdi, Örümcek'in, dar koridorda ilerleyebilmek için kötürüm vücudunu yan yan sürüyerek arasıra oraya girdiğini görmüştü.

Geçitte Plander serserisi omuzladı Olivier'yi. Ama çocuğun birden gardını alıp: «Hadi bakalım, sıkıysa gel» dediğini görünce şaşırdı.

Plander ters ters baktı, ama geriledi de. Bunun üzerine Olivier, gerçek bir boksör gibi omuzlarını oynatarak gitti peşinden.

– Tabansız sen de! Yaklaş da göstereyim gününü!

– İşim olmasaydı asıl ben sana gösterirdim.

Plander yine geriledi, sağ eliyle kalçasına vurarak ve ayıp bir hareket yaparak uzaklaştı. Olivier kazandığını hissetti ve pek hayret etti buna. Demek kendini kabul ettirmek bu kadar kolaydı! Gard almasını öğreten ve çenesine bir yumruk atan Mac geldi gözlerinin önüne. Örümcek'in girdiği koridora daha bir güvenle daldı.

İyi ayarlanmamış bir radyodan *Paris'ten söz ederken*'in cızıltılı sesi yükseliyordu. Bir kadın bir kız çocuğunu patakladı. Zil sesleri arasında, kız çığlığı bastı. Sonra bir sessizlik çöktü ve dikiş makinesinin tıkırtısından başka bir şey duyulmaz oldu.

Olivier, sarı duvara çirkin bir yazıyla yazılmış harfleri okudu: Kapıcı asma kattadır. Kir pas içindeki trabzana değmemeye çalışarak çıktı. Kapıcı odasının önünde kül rengi bir kedi duruyordu. Çocuğu görünce miyavladı. Başını ve çenesinin altını okşadı Olivier. Bir ses duydu yukardan: «Kim var orda?»

Olivier üst sahanlığa kadar çıktı. Uzun boylu, zayıf ve yaşlı bir kadınla karşılaştı. Kadının burnu eğriydi, omuzuna da siyah bir şal atmıştı. Ne istediğini sordu çocuğa. Olivier en tatlı sesiyle cevap verdi:

– Daniel'i gördünüz mü acaba? diye soracaktım da efendim. Hani şu yan yan yürüyen kötürüm?

– O mu? Burada değil artık.

Kadın kesin bir dille söylemişti bunu, üstü başı tütün kokan bu upuzun ihtiyarın öyle korkunç bir hali vardı ki Olivier şaşaladı. Yarım yamalak bir özür dileyerek merdivenlerden hızla inmeye başladı. Bunun üzerine kadın arkasından seslendi:

– Ne işin vardı onunla?

– Hiç, kendisiyle konuşacaktım da.

– Gel öyleyse benimle.

Kadın cebinden bir maymuncuk çıkardı, beşinci katın kapısını açtı. Beyaz badanalı bir çatı odasına girdiler. Kapının arkasında Boticelli'nin «ilkbahar» tablosunun bir reprodüksiyonu asılıydı. Sıvaları dökülen bu harap odada şaşırtıcı bir şeydi bu. Duvar kâğıdı kaplanmamış, badanalı, bomboş bir odaya ilk defa giriyordu Olivier. Bir bakır karyola, bir bardak içine konmuş bir şimşir, emaye küvetli bir tuvalet masası ve bir ibrikten ibaretti her şey.

– İşte burada kalıyordu, dedi kadın.

– Ya, dedi Olivier.

Kadın topuzundan bir firkete çekip ensesini kaşıdı. Üzerinde birkaç kitabın durduğu başucu masasını işaret etti. Saygıyla yaklaştı Olivier, kitaplardan birini aldı. Yazarının adını güçlükle okudu: Schopenhauer.

– Durmadan okurdu... Başkalarınınkinden farklıydı onun kitapları.

Olivier kitabı elinde tutuyordu. Çok ağır bir kitaba benziyordu. Soru sormasına lüzum kalmadı, çünkü bakışları ne demek istediğini anlatıyordu.

– O bir şey mi? dedi kadın. Şu gördüğün yeri boyamak için günlerce uğraştı. Fırçayı bazen kollarının ucuyla, bazen de *ağzıyla* ya da dişleriyle tutuyordu. Tavanı bile boyadı. Yavaş yavaş, hiç kimseye bir şey söylemeksizin. Eskiden annesiyle beraber alt katta otururdu. Kadıncağız ölünce oğlu buraya taşındı. Rahmetli sofu bir kadındı. Belki de oğlu bu yüzden çok kitap okuyordu.

– Öldü mü? diye sordu Olivier.

– Hayır, insanların kötürümleri bile öyle kolay kolay ölmüyor. Bir sabah acı acı bağırmaya başladı. Aklıma geldikçe hâlâ ürperiyorum. Delirmiş gibiydi. Ateşler içinde yanıyordu. Halini gören komşular hastaneye haber verdiler. Gitmek istemiyordu. Çünkü kötürümdü. Bir daha çıkamayacaktı oradan..

Olivier gözlerini belerterek baktı kadına, korkmaya başlamıştı şimdi. Duvarlara, karyolaya, kitaplara, gece masasının yanında, yerde duran solgun güle çabucak bir göz attı. Virginie'nin birden beliriveren yüzü ile Boticelli'nin tablosu birbirine karışıyordu. Kadın bütün kabalığına rağmen, çocuğun duru yüzünde, yeşil gözlerinin kuytusunda derin bir acının belirtisini görmüştü.

– Demek iyi tanıyordun onu?

– Evet, dedi Olivier, dostumdu.

– Ama şimdi huzur içinde olacak artık. Kötürümlerin apayrı bir dünyaları vardır.

Olivier hiç de öyle olmadığını biliyordu. Örümcek, sokağı severdi sadece. Ve sokaktaki insanları. Hattâ kendisini tanımayanları bile severdi. Sanki bir yerlerden Olivier'ye sesleniyordu, 'yardımıma koş' diye. Virginie de sesleniyordu. Ama küçücük bir çocuk ne yapabilirdi, nasıl yardım edebilirdi ki?

– Hadi git artık, dedi kapıcı kadın. Ocakta yemeğim var.

– Kitaplardan istediğin varsa al, diye ekledi. Kimsenin işine yaramıyor.

– Alabilir miyim, sahi mi söylüyorsunuz? Demek götürebilirim?

– Belediye kütüphanesinin bir kitabı da var içlerinde. Onu götürüp iade edersin.

Olivier kitapları koltuğuna sıkıştırdı. Hem teşekkür ediyor, hem de:

– Ya dönerse? diye soruyordu.

– Hayır, dönmeyecek bir daha, dedi kadın Olivier'yi merdivene doğru iterek.

Elinde kitapları görünce Élodie kimbilir ne diyecekti.

Ona göstermeden usulca okul çantasına koyacak ve oradan birer birer alacaktı. Ders kitapları okul idaresince verildiği için kendisinin sayılmazdı. Ve bütün öğrenciler aynı kitapları okuyorlardı. İlk defa hakiki kitaplara kavuştuğunu hissetti.

Pladner ve arkadaşlarının saldırısına uğrarım, korkusuyla koşa koşa gitti. Bir define gibi saklayacaktı kitaplarını. Sanki onları Örümcek, sadece kendisine bırakmıştı. Denize atılan şişeden bahsedildiğini işitmemişti hiç. Parmak Çocuğun yolladığı mesajdan da haberi yoktu. Dostu Daniel'in; kimsesiz, yoksul Daniel'in sırrı ve unutulmaz bakışlarıydı benliğinde yer eden. Bildiği tek şey buydu.

Labat sokağı bomboştu, hüzünlü bir yalnızlık içinde solmuştu. Bir an sevmez oldu onu insanlarının gitmesine aldırmıyor, onları korumuyordu. Gittikçe uzaklaşıyor, düşman kesiliyordu. Tabeladaki boyalı adı bile hiçbir şey ifade etmiyordu artık. Olivier'nin kalbi küt küt atıyordu, kitaplarını nereye saklayacağını bilmiyordu.

77 numaralı evin merdivenlerinde buldu kendini. Bodrum kapısının yanında bir köşeye büzüldü ve ağlamaya başladı.

*

Olivier ertesi gün, Gastounet ile karşılaştı. Uzattığı iki parmağını istemeye istemeye sıktı. 'Yine askerlik anılarına başlayacak' diye ödü kopuyordu. Gastounet, başkalarıyla, ancak kendisinden bahsedebildiği ölçüde ilgilenirdi. Ama arada bir

çocukların ilgisini çektiği de olurdu, anlattığı savaş hikayeleriyle değil tabii, çünkü herkesin çevresinde bu tür anıları anlatacak biri bulunurdu. Gastounet dış görünüşüyle igingçti: Ziynetli saatinin zinciri, enfiye kutusu, kavlı çakmağı, bir sürü kurşunkalemi, yedek uçlu kurşunkalemi, kalem sapları ve rengârenk madalyalarını sergilediği mendil cebi çocukların ilgisini çekiyordu.

O gün kendisini dinleyecek yaşlı birini bulamadığı için (bazıları onu görünce elleriyle traş işareti yapıyordu) Olivier'ye yumuldu.

– Gel benim eve gidelim. İçecek bir şey ikram edeyim sana.

Olivier peşine takıldı Gastounet'nin. Girişte fayans bir saksı, ucunda bastonluk asılı tunç bir ayı ve üzerine bir assubay kepi asılı portmanto çarpıyordu göze. Yemek odasında, dirseklerle birbirine geçirilmiş upuzun boruları is bağlamış bir baca deliğinde son bulan kapkara bir Godin soba vardı. Muşambalar pırıl pırıl cilâlanmıştı ve keçe halı üzerinde yürümek gerekiyordu. Olivier'nin çok hoşuna gitti bu. Gastounet git ellerini yıka, diye emretti, sonra da rakılı vişne suyu ikram etti.

– Bak şu fotoğraflara.

Bir albüm koydu çocuğun önüne. Fotoğrafların bir kısmı renkliydi ve gri kâğıt üzerine yapıştırılmıştı. Diğerleri siyahbeyazdı ve çoğu *L'illustration* dergisinden kesilmişti. Gastounet kesin yorumlar yaparak mareşallerin, generallerin adlarını bir bir saydı. Falanca şunu, 'filânca da bunu yaptı' diye anlattı. Olivier, en sonunda, bunların savaşa tek başlarına girdiklerini sandı. Aklına ne geliyorsa söyledi.

– Ama bunlar koşamazlardı ki. Hepsi çok ihtiyar.

– O zamanlar ihtiyar değildiler, diye buyurdu Gastounet.

Bileğine kuvvetli Mangin hakkında bir nutuk döşendi, sonra bir başka albümü, cumhurbaşkanlarının fotoğraflarının bulunduğu albümü açtı: Köse Thiers'ten, gür sakallı Doumer'ye kadar hepsinin fotoğrafı vardı. Olivier, Casimir Périer, Deschanel, Millerand gibi sadece bıyıklı olanlarına, sonra da sakallıla-

ra baktı: Mac-Mahon, Doumer, Grévy, Carnot, Loubet, Fallères, Poincaré. Sonra yine Doumergue'e döndü. Gastounet:

– Nasıl? Benzemiyor muyum ben buna? Doumer'ye değil, Doumergue'e, seyrek sakallısına.

– Siz de sakal bıraksanıza, dedi Olivier.

– Ah siz gençler, diye başını salladı böyle saçma, bir fikri kınayarak.

Sonra, Daumesnil gölü dolaylarında düzenlenen «Sömürgeler Sergisine» sıra geldi. Dergilerin özel sayılarını gösterdi Olivier'ye.

Daumesnil gölü dolayındaki sömürge pavyonları, yeniden inşa edilmiş Angkor tapınağı, şatolar, tiyatrolar «Le Cactus», «Le Grand Signal», «La Belle Fleur» ya da «Totems» denilen ışıklı çeşmeler görülüyordu sayfalarda. Gastounet, Vincennes Hayvanat Bahçesi, Banania pavyonu ve keskin nişancı Senegalli askerlere Fransızca dersleri ile ilgili resimleri yorumladı. Hindiçinlilerin, Afrikalıların ve Madagaskarlıların askerlik konusundaki görüşlerini anlattı. Uzun Maginot Hattı'nın, Şarlo bıyıklı, kısa boylu Paul Reynaud'nun, beyaz kravatlı Laval'in ve diğer siyaset adamlarının katıldıkları açılış törenleriyle ilgili resimleri de gösterdi. Kimi şiş göbekli, kimi dar yelekli, kimi de kasıntılıydı. Ama Fransa uğruna neler yapmamışlardı ki.

– Kirazdan yesene.

– Yerim efendim.

O ana kadar her şey yolunda gitmişti; fakat Olivier, Gastounet'nin eninde sonunda savaş hikâyelerine başlıyacağını biliyordu. Belki doğru dürüst ve güzel güzel anlatılsa bu hikâyeler canını sıkmayacaktı. Ama Gastounet yer adlarını, birliklerin numaralarını da sayıp dökmeye başlıyor, sonunda kendisi de işin içinden çıkamıyordu.

– İşte böyle... Savaş... diye başladı Gastounet.

Olivier anlamadığı bir mırıltıdan başka bir şey işitmez oldu artık, sanki kilisede lâtince konuşan bir papaz vardı karşısında. Bardağın dibine baktı: Boğazını yakan alkollü kirazlar kalmış-

tı içinde. Gözlerini kaldırıp dalgın dalgın bakıyor ve Gastounet anlatmaya devam ediyordu.

Uzadıkça uzadı, Gastounet susmak bilmiyordu. Olivier, dirseklerini masaya dayamış, kımıldanmadan dinliyordu, sıkıntıdan patlıyor ama gitmeyi göze alamıyordu. Gastounet vatandan ve fedakârlık anlayışından söz ediyordu, bu anlamsız ve soyut sözlerden hiçbir şey anlamıyordu Olivier. Gastounet habire marşlar çalıyordu ıslıkla. Lucien, onun küçükken borazan yutmuş olduğunu söylerdi. «*Ayağa kalk*!»dan başlıyor, «*Sağdan say!*»a, oradan da kışladaki bütün törenlere geçiyordu; tabii bu arada «*Un caporal c'est une légume*» ve «*Non, non, non je n'irai pas!*»'yı da unutmuyordu. En sonunda «Yiğit Askerler»le son buluyordu ıslık konseri. Nerdeyse Olivier'ye bile askerlik yaptıracaktı.

Olivier birdenbire kararını verdi. Yerinden fırlamasıyla «ben gidiyorum» demesi bir oldu. Gastounet «niçin gidiyorsun?» diye sordu hayretle. «Yemek vakti geldi de ondan.»

«Amma da traşladı» diyordu çıkarken. Dükkânda, hamursuz ekmek torbalarıyla et çengelleri arasında İngilizce çalışan Ramelie ile çene çaldı. Büyükbaba taşların üzerindeki kemikleri ve kırpıntıları usul usul süpürüyordu. Olivier'ye biraz ürküntü veriyordu bu kasap dükkânı. Élodie de, Albertine de, sokak sakinleri de etlerini buradan almıyorlardı. Bir keresinde sormuştu da şöyle demişlerdi:

– Yahudilerin alış veriş ettiği bir kasap dükkânı orası, anladın mı?

Çengellere asılı sığır butlarına korkunç bir sır saklıyorlarmış gibi bakardı. Her ne kadar Bachelet sokağındaki çocuklar çetesinden ise de iyi bir arkadaş olan Ramelie belki bir gün bunu açıklardı kendisine. Jack Schalck da anlatabilirdi. Çünkü annesini bu garip yere girerken görmüştü birçok kere.

Sokakta bulduğu hasta bir kediye söylene söylene süt içirmeye çalışan Bougras ile konuşmaya gitti vakit geçirmek için. Örümcek'ten bahsetmedi ona, çünkü bir sırdı bu. Ama Gastounet'den, albümlerinden, askerlikle, vatanseverlikle ilgili hikâyelerinden söz etti.

– Sen hiç savaşa gitmedin mi Bougras? Ee, ne diye anlatmıyorsun öyleyse?

Bougras önce aldırmadı, sonra, birdenbire kıs kıs gülmeye başladı, belli ki yine bir numara çevirecekti. Sakalını kaşıdı, düşündü, yine güldü ve Olivier'yi dizlerinin üzerine oturtarak:

– Peki, ben de savaştan bahsedeceğim sana. Hatta güzel bir şarkı da öğreteceğim.

Dostunun tekerlemelerini pek beğenen Olivier:

– Çok sevindim buna, dedi. Ve Bougras yumruğu ile tempo tutarak şarkıya başladı:

Selam, selam size!
17. Birliğin kahraman erleri
Selam, selam hepinize!
O yüce cesaretinize!.

Olivier, Bougras'yı şaşkın şaşkın dinledi. Erkeklerle ilgili hikâyelerden pek bir şey anladığı yoktu ama dostunun askerlikten hiç hoşlanmadığını sanıyordu. Ve işte şimdi kendisine de öğretiyordu şarkıyı. Birlikte söylüyorlardı:

Ateş ederseniz bize
Yazık olur Cumhuriyet'e.

Olivier ilk kıtayı ve çeşitli tonlarda tekrarlanabilen nakaratı kısa zamanda öğrendi.

– Bundan böyle, Gastounet traşa başladı mı bu şarkıyı söylersin, ama popona dikkat et çünkü pataklamaya kalkışacaktır seni.

Böylece, o mahut yangından ve birkaç haşarılık olayından sonra yaptığı her şeyi Jean'a yetiştiren Olivier'ye Gastounet, «pis serseri» demeye başladı. Jean önceleri güldü buna, sonra da küçük kuzenine:

– Bakalım dayının yanında da böyle şarkılar söyleyebilecek misin? diye bir yorumda bulundu.

Bougras da nasibini aldı Gastounet'den. Gençleri, ayartmakla «suçlandı». Ama Bougras'ın umurunda bile değildi bu.

Tam tersine, yeni konular buluyordu kendini eğlendirecek. Olivier ise bu olayın asıl sebebini öğrenmek için daha birkaç yıl beklemek zorunda kalacaktı.

*

Jean, daha iyi günlerin gelmesini beklerken, nihayet geçici bir iş bulmuştu kendine. Evinde çalışan bir matbaacının işlerini (başlıklı mektup kâğıtlarını, prospektüsleri, ticari kartlarla Kardex makineleri fişlerini) öğleden sonraları Lafayette, Saint-Martin kanalı, Temple ya da Sentler sokağının sanayi mahallelerindeki tüccarlara ve esnafa teslim ediyordu.

Sabahları erkenden kalkıp quai des Orfèvres rıhtımına kadar uzanıyor, Matbaa İşverenleri Ofisi'ne uğrayıp geçici iş arayan var mı diye bakıyordu hep. Saatlerce orada kalıyor, Seine nehrinin akışını ve mavnalarla şalupaları seyrediyordu; bir yandan da kısmetsiz meslektaşlarıyla «bu Allahın cezası» mesleğin sorunlarını tartışarak «Gauloises» sigarasını tüttürüyordu.

Bozuk paraları biriktirdikleri kutuyu kırmak zorunda kaldıkları için çok üzülmüşlerdi. Çünkü tatile çıkmak umuduyla biriktirdikleri paraydı bu. Yine de sofralarından sıcak yemek eksik olmamıştı. Élodie bol ekmek kullanarak ucuz yemekler pişirmekte uzmanlaşmıştı. Olivier'nin yemeye doyamadığı tirit çorbası bunlardan biriydi. Pazar sabahları üçü birden Saint-Quen'deki bit pazarına gidiyorlardı; seyretmek bedavaydı hiç değilse. Burada, serserilerin, kopukların, çingenelerin, kimsesizlerin kaynaştığı varoşların eteklerinde kendilerine güvenleri artıyor ve biraz daha iyimser oluyorlardı. Fakat çok sürmüyordu bu. Hemen korkuya kapılıyorlardı. Çünkü pek ürktükleri yoksulluğun hazin bir tablosu seriliyordu önlerine.

Ellerinde çengelleri, şehrin eskilerini toplamaktan gelen soluk yüzlü eskiciler, kirli kumaşları, pis kâğıtları, kemikleri, paslanmış demirleri karıştırıp bir yığın meydana getiriyorlar, nadide bir şeyi bulup çıkarıveriyorlardı. Richeleu topuklu bir ayakkabı, sırları dökülmüş bir ayna, karnı deşilmiş bir oyuncak ayı, eğri bir cezve, sayfaları koparılmış bir kitap. Çöp tenekelerin-

deki hazineler ya kiloyla satılacak ya da kaldırım kenarlarına serilip alıcısını bekleyecekti. Bu yüzden, sürahi kapakları ya da fincanlar aylarca satılmadan kalıyor, bir pazar yerinden diğerine taşınıyorlardı.

– Élodie, şu yavru kediye bak.

– Dokunma sakın. Uyuz olabilir..

Kendilerine bir heyecan aramak için karı koca ve çocuk, harap dükkânlarla, teneke kulübelerle, derme çatma evlerle, pislik ve çöp yığınlarıyla, kırık şişelerle dolu Gecekondu Bölgesi'ne dalıyorlardı. Hareketsiz duran tekerlekli bir kulübenin yanında, elleri yüzleri kir içindeki sevimli çingene çocuklarına rastlıyorlardı. Ciğerleri alkolle zehirlenmiş ve gazetelerin «çeşitli olaylar» sütununa konu olan en yoksul insanlar işte buralarda yaşıyorlardı.

– Şu koca köpeğe bak Élodie!

– Aman ısırır, kuduz o köpek. Ve Olivier Alsas'lı küçük bir çocuğa aşı yapan Pasteur'ü düşünüyordu. O eski debdebenin kalıntılarını, yani bir halanın ya da bir büyükannenin evinde gördükleri şeyleri bulmak umuduyla çamurlu sokaklardan pazar yerine döndüler. Bir gaz lâmbasının, bir tencerenin, bir avizenin önünde durup hayran hayran bakıyorlardı.

İnsanlar bitmek bilmeyen pazarlıklara girişiyorlardı. Kılı kırk yarıyorlar, beğenmemiş gibi yaparak vazgeçiyorlar ve çenebaz Arap satıcıların arkalarından seslenip kendilerini çağırmalarını bekliyorlardı.

Olivier, çevresindeki rengârenk eşyalardan çok vücutlarla ilgileniyordu asıl. Gözleri, ağızları, elleri, çeşit çeşit ayakkabılar içindeki ayakları seyretmeye doyamıyordu bu alacalı bulacalı kalabalık arasında. Hepsinin de kuşlar kadar bağımsız bir görünüşü vardı, özellikle bakışları: Kaçamak da baksa, ısrarla da baksa, başkalarıyla gözgöze gelince, onların neler düşündüklerini, neyle mücadele ettiklerini, hangi bilinmez ülkeleri özlediklerini sezinliyordu; böylesine sessiz bir alış verişten başının döndüğünü hissedince, sanki bütün bunalımların, bütün yalnızlıkların merkezi kendisiymiş gibi, derin bir hüzne kapılıyordu.

Daniel'i düşünüyordu o zaman ve onun geniş, aydınlık bir salonda bembeyaz bir yatakta yattığını hayal ediyordu. Yastığın üzerinde sadece başı görünüyordu ve belki de vücudu yorganın altında iyileşiyor ve kötürümlükten kurtuluyordu. Boyuna hastabakıcılar, doktorlar geçiyordu önünden ve Daniel'i sokaktan uzakta alıkoydukları için nefret ediyordu onlardan.

Olivier, bütün ilişkileri boyunca belki on cümle bile konuşmadıkları dostunun bıraktığı kitapları okumayı denemişti. *Schopenhauer, Marie Bashkirtseff, Helen Keller* gibi acayip adlı yazarların bu kitaplarında yazılı olanlar çok zor geliyordu kendisine. Cümleleri anlamadan okuyor, ama yine de güçlük çekiyordu. Bu eserleri Daniel gibi hissedebilmesi için aradan uzun zaman geçmesi gerekecekti. Bir gün bunları okuyacağı hiç aklına gelir miydi? Ufacık olmasına rağmen, hiç bir şeyin dolduramıyacağı bir boşluk vardı içinde, sanki günler, göğsünün bir yerinde küçük bir mezar kazmıştı.

Sokaktan uzaklaşır uzaklaşmaz tekrar oraya dönmeye can atıyordu. Çünkü sokağın, insanlarla, eğlencelerle; jestler, kahkahalar, şarkılar, maskaralıklar ve bağrışmalarla dolup taştığını hayal ediyordu. Tıpkı suda hapsolmuş hava kabarcığı gibi bir boşluk vardı içinde: Sevdiği ve yerini hiçbir kadının tutamıyacağı bir kadının; hem anne hem sevgili, hem abla hem kızkardeş, hem boğazında düğümlenen bir hıçkırık, hem serin bir gözyaşı olan Virginie'nin terkettiği tuhafiye mağazası.

Eskicilere, eski bisikletlere, kırık dökük sofra takımlarına, kızarmış patates satanlara, sigara dumanları ve alkol kokuları içinde müzik seslerinin yükseldiği meyhanelere bir gün, daha sonra çok daha sonraları yine kavuşabilirdi; ama şu gezintiden dönüşe asla: Taç yaprakları birbirine dolanmış iki çiçek gibi sarmaş dolaş bir erkekle genç bir kadına, Jean'la Élodie'ye; peşlerinden gelen, önlerine geçen, çevrelerinde dolanan, bir keçi gibi hoplayıp zıplayan, bazen kaldırımların kenarından giden ve sonra yalnızlığını belli etmemek istercesine ışıktan sarhoş olmuş bir kelebek gibi birdenbire kanat çırpan bir çocuğa.

On

Sokak yaz içindeki yerini almıştı. Pencerelerin üç renkli bayraklarla donandığı, Monet ve Dufy'nin tablolarındaki gibi cıvıl cıvıl bir On Dört Temmuz Bayramı bekleniyordu; bandoları, rengârenk üniformalarıyla İmparatorluğun dört bir yanından gelen birliklerin; Lejyon askerlerinin, dağ birliklerinin, Afrikalı askerlerin, sipahilerin, zırhlı süvarilerin, çocukluk devresinin kurşun askerlerini andıran piyadelerin katıldığı bir geçit töreni yapılacaktı. Ayrıca, sivillerin katıldığı törenler de düzenlenecek, Eski Montmartre Özgür Komünü'nün belediye başkanı vaktiyle Poulpot'nun desenlerine konu olmuş çocukların başlarına kırmızı kâğıttan serpuşlar geçirecek, ihtiyarlar şerefine bir ziyafet verilecekti. Sokaklar halk balolarının gürültüsüyle şenlenecek, havai fişekler patlatılacak, güvercinler uçurulacak ve çılgınca eğlenen insanlar, büyük donanma şenliklerini seyretmek için gece yarısı Sacre-Coeur'ün yolunu tutacaktı.

Élodie'yle Jean sıkıntılı bir dönemden geçiyorlardı. Tatilde Saint-Chely'ye gideceğiz diye kurdukları hayali gerçekleştirmelerine imkânları elvermiyordu. Gece treninde pencere kenarındaki yerlerini alamayacaklar, domuz etinden yapılmış o canım sosislerini, haşlanmış yumurtalarını, piliç söğüşlerini, peynirlerini, ev turtalarını tertemiz çıkınlarına yerleştiren, yanına da halis Bordo şarabını koymayı ihmal etmeyen, geleneklerine düşkün Auvergne'li Parislilerle beraber olamayacaklardı. Yolcular arada bir kestirdikten sonra, sabaha karşı, vücutları sızlayarak

uyanacaklardı. Saçları darmadağın, yüzleri kir içinde olacaktı. Pencereden Auvergne'in o güzelim manzaraları görünecekti. Ve kömür tozuyla lekelenen camların ardından garların adını gördükçe Saint-Flour, Loubaresse, Ruines... diye bağıracaklar. Garabit köprüsünün açılmasını bekleyeceklerdi. Yaşamayı ve gülmeyi âdeta yeniden öğreneceklerdi; pazarlık ceketlerinin üzerine gömleklerinin yakalarını fora edecekler ve üçüncü mevkide yolculuk ettikleri halde, kendilerini pek rahat hissedeceklerdi.

– N'apalım biz de gelecek yıl gideriz, dedi Jean.

– Ya da çıkmaz ayın son çarşambasına, diye karşılık verdi Élodie.

– İnan, bu sefer mutlaka gideceğiz.

Sert kartondan yapılmış valizlerinin ezileceğini düşünüyorlardı. Tıklım tıklım bir trende yolculuk edecekleri için üzerine oturmak zorunda kalacaklardı. Oysa valizler, dolabın üzerinde pineklemeye devam edebilirlerdi şimdi.

Yine de bir umut belirmişti. Eski iş arkadaşı David sayesinde «Le Matin» gazetesinin klişehanesinde Jean'a bir iş bulmak mümkündü. Fakat, genç adam yeni mesleğini en kısa zamanda öğrenmeli ve derhal işe başlamalıydı. Acaba yeniden lüks ekmeğe, «Le Roxy» sinemasına kavuşabilecekler miydi? İki kişilik bir bisiklet ya da motosiklet satın alabilecekler miydi?

Olivier n'olacaktı? Çocuğun geleceği hakkında karar verilmişti ama kendisinin bundan haberi bile yoktu henüz. Aile fertlerinin katıldıkları gürültülü bir toplantı sonunda bir karara varılabilmişti. Jean'la Élodie bu kararı Olivier'ye hemen bildirmenin hiçbir yarar sağlamayacağını düşünmüşlerdi. Nasıl olsa, zamanı gelince söyleyeceklerdi kendisine... Şey... Yani diyeceklerdi ki ona... Böylece, hiç değilse, o iri yeşil gözlerde beliren sorulardan birkaç gün kurtulmuş olacaklardı. Meseleyi son anda açacaklardı ona, yani başka bir şey yapmanın mümkün olmadığı bir sırada, tıpkı bir hemşirenin yara üzerindeki bandı çekivermesi gibi, bir anda...

Tehlikelerinden habersiz olduğu bu sessizlik içinde yaşıyordu Olivier. Sanki hiçbir değişiklik olmayacakmış gibi bir duy-

guya kapılıyordu. Tedirginlikleri depreştiği zaman, benliğinin bilinçsiz bir yanı bu kaygıları bir kenara itiyordu. Suya dalar gibi, sokaktaki oyunlara kaptırıyordu kendini. Kuzenlerinin hoşgörüsü daha da artmıştı ve başıboş bir yaşantıyı sürdürüyordu. Gece yolculuklarının alanını çıplak bacaklarının elverdiğince gitgide genişletiyordu.

Öğleden sonra sokakta kimseler yoktu. Kızgın bir güneş taşları kemiriyor, sokak sıcaktan bunalmış bir köpek gibi soluyordu. İnsan başını kaldırıp güneşe bakınca, gözleri, düğünlerde yakılan magnezyum lambalarının ışığı ile kamaşmış gibi oluyordu. Boğazına kadar ilikli ceketinin içinde buram buram terleyen bir polis memurunun, koridordan geçerek *Transatlantik*'e girdiği ve görev başında içilmesi yasak olan bir şeyi tezgâhın arkasında yuvarladığı görülüyordu. Albertine saksıdaki çiçeklerini sularken kaldırımları da ıslatıyordu, öğle uykusundan kalkan Gastounet saat altıya doğru bastonunun ucunu kaldırımlara sert sert vurarak; *La Madelon* ya da *Sambre-et-Meuse* marşlarını ıslıkla çalıyordu. Sonra bastonunu birdenbire öne doğru sallayarak, «gözümden kaçtı mı sanıyorsun?» diye bağırıyor, en sonunda da savaş anılarını tamamlıyordu aperitifini yudumlaya yudumlaya.

Kapıcı Grosmalard'ın kocası sararmış parmaklarıyla, gittikçe daha ince sigaralar sarmayı deniyordu. Kibriti çakınca kâğıt alev alıyor, tükürükle ıslattığı sigaraları içmekte güçlük çekiyordu. Bazen at yarışları meraklılarına:

– Ne kadar çok oynarsan o kadar çok kazanırsın, diye akıl verdiği de oluyordu.

– Doğru söylüyorsun, ama ne kadar çok oynarsan o kadar çok kaybedersin.

– Evet ama ya kazanırsan?

Kasap, bıçağının ucunu bir tabağın dibine sürterek biliyordu. Bluzunun altına hiçbir şey giymeyen çamaşırcı kız, ütüsünü yanağına yaklaştırınca kıpkırmızı oluyordu. Küçük İtalyan kızı yelpazesini sallaya sallaya geziniyordu. İhtiyarın biri benzin borusunda kalan benzini çakmağına damlatıyordu ve kıymalı sandviçini yiyen Lécuyer sokağındaki benzinci:

– Hemşerim, boşuna uğraşıyorsun. Ha sen miydin Ugène? diye bağırıyordu.

Saçları gözlerinin önüne düşen Olivier günlük turuna çıkmıştı. Köşebaşındaki tütüncünün kırmızı havucu görünüyordu. Olivier diğer bütün tabelaları seyre dalarak bu acayip sembolün ne anlama geldiğini soruyordu kendi kendine. Ya da fırıncıların vitrinlerine yapıştırılmış olan dikdörtgen şeklindeki kâğıtları okumaya çalışıyordu. Derken, Mirus sobalarının ve satılık çekyatların, iş arayan hizmetçilerin ya da size matematik öğretmek için can atan öğrencilerin dünyasına giriyordu. Sonra pis bir dükkânda süpürge-fırçaların, bezlerin arasında beklenmedik bir mucize, bir topak sünger şeklinde beliriveriyordu. Daha ilerde, bembeyaz lavaboları sayıyor, hendek kazan işçilerin uzun bir boruyu, ekip şefinin çaldığı düdükle gayrete gelerek çekişlerini seyrediyordu. Ya da bir kahvenin taraçasında çöreğini yiyen bir işçi kıza gülümsüyordu.

Bazen bir resimli dergiyi okuya okuya yürüyor, bir ağaca ya da sokak fenerine çarpınca afedersin diyordu. Élodie'nin dediği gibi, aklı bir karış havadaydı hâlâ. Bir kibrit yakıyor, yanan kısmından tutarak öbür tarafı da yanınca elimde kapkara bir leke kalacak mı diye deniyordu. Kasap dükkânlarının vitrinlerinde altın gibi parlayan sığır ve at başlarını seyrediyordu. «29 Temmuz 1881 tarihli kanun gereğince afiş asmak yasaktır» yazısını hayretle okuyor ve bu tarih, Charlemagne'dan, Bastille'in işgaline; Marignan savaşından, Nantes fermanına kadar okulda öğretilen bütün tarihleri hatırlatıyordu ona.

Loulou, «Stephenson» sinemasına «kaynamayı», yani yangın merdiveninden girmeyi öğretmişti. Sesli sinemanın herkesi hayretler içinde bıraktığı bir devirde hâlâ Tom Mix'ler, «Zorro»lar oynuyordu burada. Her semt sinemasının kendine has bir kokusu vardı: *Stephen*, sarımsaklı sosis; *Barbès* leblebi çekirdek; *Gaite-Rochechouart*, briyantin; *Montcalme*, kedi sidiği; *Marcadet* toz; Delta sönmüş sigara kokuyordu. Olivier sinemaya girecek parası olmadığı için, filmin holde asılı fotoğraflarına bakıyor, kadın oyuncuların, cinsel cazibesini de göz ardı etmiyordu.

Barbès bulvarında bir ucuz pazar kurulmuştu: Yüksekçe bir yere çıkan çığırtkan, bir mezeci ile bir kadın berberinin reklamını yaptıktan sonra ya ev kadınlarıyla konuşuyor ya da araya, zihinlerde yer eden bir reklam şarkısının nakaratını sokuşturuyordu: İnes, *Barbès bulvarında oturur Hoşuna gittiği için oturur Gitmez bir başka yere Çünkü aradığı her şeyi Burada bulur.*

Ve uyduruk bir tahtayı rendeleyerek durmadan bağırıyordu: Galeries Barbès'de aynalı dolabımsı bir manken, bir levhayı rendelliyordu «*Tahta bir bacağı vardı, koşun dillere destan Galeries Barbès'ye, tahta adamı görmeye*" şarkısının eşliğinde. Andre kundura mağazasının çarpıtan aynasına bakanlar acayip şekillerde görüyorlardı kendilerini. Analarından, babalarından yüz bulan çocuklar bir hayli eğleşiyorlardı bu aynanın önünde. Fakat büyükler de ayrılmadan önce, şöyle bir bakıp kendilerini süzüyorlardı emin tavırlarla. Olivier yaklaşıyor ve gülerek bakıyordu kendine, sonra, aynanın tutsağı olurum korkusuyla, hızla uzaklaşıyordu. Kürkçü dükkânında bir sincap, silindirimsi kafesinde hiç durmadan koşuyordu. Olivier bunu seyretmekten de hoşlanmıyordu. Kafeslerden, parmaklıklardan, insanı hapseden her şeyden nefret ediyordu. Her hapishane, kapalı her yer, Virginie'nin ölümünden beri bir tabut oluyordu onun gözünde ve hep başka sokaklara çıkan sokaklarda koşuyordu ve çıkmaz sokaklara sapmaktan kaçınıyordu.

Nesneler bazen sis içinde silikleşiyor ya da sokak fenerlerinin çiğ ışığında ayrışıma uğruyorlardı. Bazen de çevrelerinden kopuyorlar, sanki bütün nesnelerin güneşleriymişler gibi büyüleyici bir varlığa bürünüyorlardi; sözgelişi bir ırmağa düşen İsveç kibritleri gibi. Kırmızı başlı kibritleri kurutmak için güneşli kaldırımlara seriyor, bir bir sayıyor, gözlerini bunlardan ayıramıyordu. Mösyö Pompon'un vitrininde, hep aynı yerde, halkalı bir düdükle bir tirbişon arasında duran İsviçre bıçağı da öyleydi. Tahta sandığın üzerine konmuş kocaman bir balkabağı, pas rengi bir duvara dayanmış yeşil bir merdiven, kahvecinin değirmeni, marangozun tezgâhı da büyülü nesnelerdendi.

Bougras kırsal bir atacılığın etkisiyle şehirde hayvan ve bitki olarak ne kalmışsa onunla ilgileniyordu. Beraber gezerlerken

Olivier'ye ağaçların ve bitkilerin adlarını bir bir sayıyordu. Şehrin çökertemediği Bougras'ya göre mevsimler ve günlerdi var olan. Daha yaz ortasında kışı düşünürdü. Bunun içindir ki küçük dostuna kışlık yakıt ihtiyacını şimdiden sağlamanın gerektiğini açıklamıştı.

Bundan ötürü, Dardart İşletmesi'nden bir el arabası ödünç aldılar. Arabayı Bougras itiyor, Olivier de yanında gidiyordu. Böylece, büyük bir gürültüyle Labat sokağından aşağı indiler.

– Hadi pergelleri aç biraz, daha bir hayli yol yürüyeceğiz, dedi Bougras. Pampelune'e, Plougastel-Daoulas ya da Petaouchenock'a kadar uzanırız belki.

Bougras'la beraber olunca Olivier uzaklara gitmekten korkmuyordu. Hem sonra, kaldırımlarda yürümek, dönerken kolunu uzatıp işaret vermek, otomobilleri geçmeye çalışmak; trafik memuru beyaz sopasını kaldırınca çivili geçitlerin önünde durmak, yayaların telâşını seyretmek ve kaldırımdan cesaretle yürümek o kadar eğlenceliydi ki.

– Bak Bougras, sen koca bir at ol, ben de bir tay. Deh aslanım!

– Hadi oğul, deh!,

Magenta bulvarını izleyip Sivastopol bulvarına saparak (Bougras Sebasto diyordu buraya), Halles'e yöneldiler. Buradaki dar ve kalabalık sokaklarda dolanıp durdular. Bazen kendilerini paylıyorlardı, bazen de:

– Doğrusu, araban da pek kıyakmış ihtiyar! diye takılıyorlardı.

Bougras'nın dizinde kırdığı ya da ayağıyla vurarak parçaladığı tahtaları, balık kokan küçük tahta sandıklan, boş istiridye kabuklarını topladılar, azıcık solmuş bir demet çiçeği arabanın üstüne süs diye koydular. Buldukları havuçları tavşanlar gibi kemirdiler ve lekeli birkaç elmayı gövdeye indirdiler.

Halles'den Seine rıhtımlarına kadar gittiler. Mavnaları boşaltmaya gelen kamyonlardan kömür parçaları saçılıyordu yerlere.

– Bize kimse bir şey demez. Tıpkı hasat sonrasına benzer bu. Fazlasını toplamak haktır, dedi Bougras.

Arabanın içi yakıt olarak kullanılacak çeşitli şeylerle doluyordu yavaş yavaş; oluklu kartonlar, ağaç dalları, yongalar, sandıklar, çimento torbaları, talaşlar, kömür artıkları. Böyle birkaç sefer daha yaparsa, boş gezenin boş kalfası Parisli Bougras, kışlık yakacağını sağlamış olacaktı.

Soğuk günlerde ısının düşmesi onu pek etkilemiyordu. Yün kazaklarını üst üste giyiyor, antika asker kaputunu da üzerine çekiyordu. Ayağına içi saman dolu pabuçlarını, eline yün eldivenini, başına da kar başlığını geçiriyordu. Sonra peş peşe sıcak şarap içiyor, parmaklarını piposunun ateşinde ısıtıyordu. Ama akşamları okumak için, iyice ısınmaya ihtiyacı vardı. Hep aynı kitapları okuyordu: Zola'nın, Jules Vallès'nin, Barbusse'ün eserlerini. Bir de ordan burdan topladığı eski gazetelerle dergileri. Yatağını çuvallarla örtüyor, kırk yılda bir yıkanıyor, sakallarını hiç traş etmiyordu.

– Gün iyi başladı, ne dersin?

Dönüşte, el arabasının kayışını omuzuna geçirdi, avuçlarının içine tükürüp oğuşturduktan sonra yola koyuldu. Bu sefer başka taraftan gittiler. Çünkü pazar yerlerinde bir sürü tahta parçası kalıyordu. Olivier, koşuyor, suyun içindeki bir tahta parçasını aldığı gibi arabadaki yığının üzerine atıyor ve yollarına devam ediyorlardı. Bougras yük beygirine benzeyen insanoğlunun yaşantısı hakkında ilginç şeyler söylüyor, sonra da ıslık çalıyordu keyfinden. Olivier de onun gibi yapmaya yelteniyordu.

La gare du Nord'un yukarısına geldiklerinde Olivier yavaşladı; yorulmuştu. Bougras, bu sefer, onu da arabanın üzerine oturttu ve böylece dengeyi sağlayacağım demeyi de ihmal etmedi. Sonra ikisi birden,- «*Bu bir düş olmasın sakın*» ve «*Haydi küçük miço*» şarkısını söylediler. Dik yokuşlu bir sokağa gelince Buogras, «*Volga mahkûmları*»nı söylemeye başladı. Çivili yaya geçidinde bir at arabası ile yanyana durdukları sırada Bougras'nın, beygire, «*Ne haber meslektaşım*?» diye seslenmesi, Olivier'yi katıla katıla güldürdü.

Gezi pek kısa sürmüş gibi geldi onlara ve Labat sokağına en kalabalık bir saatte varışları herkesin dikkatini çekti ve değişik yorumlara yol açtı. Élodie karşıladı kendilerini ve Bougras'ya,

– Eh, sayenizde hakiki bir eskici olup çıkacak, diye seslendi.

Sonra Élodie, Bougras'yla o kadar senli benli konuşmaya başladı ki Olivier şaştı kaldı. Mahallede kimseyle içli dışlı olmayan Élodie, sanki kırk yıllık dostuymuş gibi konuşuyordu Bougras'yla. O da Élodie'yle aynı şekilde konuşuyordu. Bougras istedi mi cana yakın olmasını öylesine biliyordu ki... Élodie köylüsüyle konuşuyormuş gibi bir rahatlık duyuyordu onunla konuşurken. Sokağın bütün insanları dede gibi olsaydı (Élodie sonradan, dede demişti Bougras'ya) bazen içine sıkıntı veren bu mahalleyi gerçekten sevebilirdi.

– Bu küçük hanım pek yaman, dedi Bougras, Élodie gidince. Kuzenin turnayı gözünden vurmuş. Sakın kaçırmasın elinden.

Olivier'nin hoşuna gitti bu. Élodie gerçekten zarif bir kadındı. Ona sokak serserisi derken bile sevgisini açığa vuruyordu. Kuzenleri boyuna, sen asi bir çocuksun deyip duruyorlardı. Aslında söz dinlemezlik etmiyordu ama kendisine o kadar belirsiz ve birbiriyle öylesine çelişen şeyler yapmasını söylüyorlardı ki, nasıl davranacağını bilemiyor ve sonunda aklına eseni yapmayı yeğliyordu. Sık sık işittiği şu cümleyi birbiriyle bağdaştırmak mümkün müydü?

– Sokaklarda sürtmekten başka bir şey düşündüğün yok. Haydi çık da biraz oyna bakalım!

Olivier, aslında kötü bir şey yapmadığını biliyordu, ama her zaman bütün belâlar onu buluyordu.

*

Bir başka gün, Bougras boş bir şarap şişesini sallayarak sallayarak:

– Tek damla kalmadı, dedi..

Yüzük yapımı para getirmiyordu artık. Ekmeğini kazanması için kendisine teklif edilen bir tek iş vardı; o da, Junot caddesindeki bir apartmanın parkelerini cilalamaktı. Bu aşağılık, yorucu, haysiyet kırıcı işi söylene söylene kabul etti. Ona göre, herkes kendi parkesini kendi cilalamalıydı.

– Ben de geliyor muyum seninle? diye sordu Olivier.

– Senin gideceğin yer değil orası, dedi Bougras. Ona göre bir çocuğa örnek olmanın en kötü şekliydi bu iş

Fakat Olivier peşine takılınca kabul etmek zorunda kaldı. Apartmana girdiklerinde aksi bir kapıcı önlerini kesti. Bougras'ya bir şeyler sordu ve servis kapısından çıkmalarını ihtar etti. Bougras adamı soylu bir hareketle itti.

– İstediğim yerden girerim, bana Bougras derler, arkadaş, dedi.

Olivier'yi Eydoux-Samain işi hidrolik asansöre iteledi. Kordonu sertçe çekti. Asansör gıcırdadı ve üçüncü kata doğru ağır ağır yükseldi.

Sahanlığa gelince, Bougras zili çaldı. Kapıyı açan hizmetçi kız kendilerini hanımın yanına götürdü. Zayıf, uzun boylu, sırtlan gibi bir kadındı bu. Gözleri sanki camdanmış gibi donuk donuk bakıyordu.

– Cilacı siz misiniz? diye sordu kadın, boynuna zincirle asılı saatine bakarak.

– Hayır Madam, ben cilacı değilim. Bougras'yım. Ekmek paramı çıkartmak için parkelerinizi cilalamaya geldim.

Kadın omuz silkti ve onları, kuyruklu bir piyanodan başka bir şeyin bulunmadığı, iç içe iki geniş odaya aldı. Her şey hazırdı: Demir sistre, süpürge, cila ve bezler. Kaç para vereceğini söyledikten sonra:

– Ayrıca da bir şişe Nicolas şarabı, dedi.

– Adam başına bir şişe değil mi? diye sordu Bougras, Olivier'yi işaret ederek.

Kadın gümüş mavisi saçlarını parmaklarıyla düzelterek çocuğun ayaklarına göz attı küçümseyen bir tavırla. Olivier de sandallarının düğmesinin koptuğunu sanarak eğilip baktı.

– Şarabı şimdi getirmeyin, iş bittikten sonra.

Kadın başını sertçe sallayarak olur dedi ve çıktı gitti. Olivier hemen Piyano'nun yanına koştu, ama kapağı kilitliydi. Bunun üzerine, pirinç şamdanları elledi, yerlerinden oynattı.

– Yazık oldu, dedi Bougras, ne güzel çalacaktık...

– Sen piyano çalmasını biliyor musun?

– Hayır, ama öğrenirdik.

Sonra ellerini beline dayayarak sistreyi sağ ayağıyla düzenli bir şekilde sürtmeye başladı. Olivier de onu taklit etmeye kalkıştı ama beceremedi. Sistre tahtaya takılıyor ve ayağının altından kayıyordu. Bunun üzerine diz çöküp elleriyle denemeye çalıştı.

Bougras konuşmuyordu. Bacaklarını parkelerin üzerinde düzenli bir şekilde hareket ettiriyordu, sanki aklı başka yerdeydi ama tahtalar da parlamaya başlamıştı. Olivier'nin görevi çıkan tozları süpürüp bir yere toplamaktı. Bunun üstesinden geldi ama bu sefer de aksırmaya başladı. Daha sonra parkeleri çok kuru bir cilayla cilalamaya koyuldular. Bougras somurtuyordu. Alnından damlayan terler sakallarından aşağıya süzülüyordu. Arada bir küfrederek bacağına vuruyordu: «Dinine yandığımın romatizması»; bazen de tahtaya bakıyor «neye yarar bu?» diye söyleniyordu.

Kadın, nasıl çalıştıklarını kontrol için iki kere geldi. Ama Bougras her seferinde de tozları ondan yana süpürdü. Kadın hakarete uğramış gibi, kibirli kibirli bakarak uzaklaştı.

– Cadaloz, diye söylendi Bougras.

Sonra, insanları çalışırken seyretmenin, çiş etmelerini seyretmek kadar iğrenç bir şey olduğunu anlattı Olivier'ye. Nihayet, parkeleri «ayna gibi» parlattı. Nefes nefese ve ter içinde kalmışlardı. İşlerini bitirince, kadın onları servis odasına aldı ve burada Bougras'ya kendi eliyle bir bardak kırmızı şarap ikram etti.

Bougras:

– Siz içmiyor musunuz? diye sordu. Kadının cevap vermediğini görünce ekledi:

– Küçüğe şarap yok mu? Kırmızı şarabı da pek sever doğrusu.

Kadın hayretten yutkunup öksürdü ve Bougras, büyük bir ciddiyetle, bu benim kendi oğlumdur, dedi kadına. Olivier'yi Amar sirkindeki kıllı karıdan peydahladığını ve çocuğun şekerli şaraba batırılmış biberonlarla büyüdüğünü anlattı.

Olivier bunun Bougras'nın yeni bir numarası olduğunu ve hiç bozuntuya vermemesi gerektiğini anlamıştı. Mahsuscuktan alık alık bakarak, titreyen elleriyle Bougras'nın bardağına doğru ilerledi.

Alt tabakalarda alkolizmin ve ahlâksızlığın etkileri konusunda karamsar düşüncelere kapılan kadın para çantasını almaya gitti. Dönüp geldiğinde Olivier şarabı içer gibi yapıyordu. Kadın burun deliklerini sıktı, çünkü Bougras teke gibi kokuyordu. Parayı sayarak koydu avucuna. Bir de sen say, dedi. Oysa Bougras bakmaya bile tenezzül etmedi, yeleğinin cebine koydu. Teşekkür ettikten sonra:

– Hadi artık, bizi kapıya kadar geçirin, dedi.

Kadın servis kapısını işaret ederek bu taraftan dedi, ama o,

– Bougras daima cümle kapısından çıkar, dedi.

Junot caddesine vardıklarında Bougras yorulduğunu söyledi. Yürürken topallıyordu, bir yandan da,

– Cadı karı, pis cadaloz! diye tekrarlıyordu..

İri yarı Bougras iki büklüm olmuştu. İyice ihtiyarlamıştı sanki. Bitkin ve zavallı bir görünüşü vardı. Bütün gücünü yitirmiş gibiydi.

Artan şarabı elinde taşıyan Olivier'ye:

– Çalışmak da fayda etmiyor, dedi. İnsanı bir an önce öldürmekten başka bir şeye yaramıyor.

Ramey sokağındaki *Légumes Cuits*'ye girdiler. Bougras bir tas dolusu az yağlı et suyu, iki porsiyon kızarmış patates, biraz salamura balık aldı. Eve döner dönmez *Allez Frères*'in reklamkanepesine kuruldular. Et suyu soğumamıştı. İçine ekmek doğrayıp bir güzel yediler. Sonra, üzerine dilim dilim soğan ve havuç doğranmış balıkları kızarmış patatesle karıştırıp atıştırmaya başladılar.

– Şimdi daha iyisin, değil mi? diye sordu Bougras.

– Çok iyiyim, insanı iyileştiriyor bu.

– Güzel bir uyku çekeriz bu gece.

Bougras, Olivier'yi kanepenin üzerine yatırdı, bir çuvalı katlayıp başının altına koydu, üzerine de rengi kaçmış bir örtü

örttü. Kendisi de gıcırdayan somyasına uzandı. Hemencecik uykuya daldı. Olivier nefes alışlarını dinliyordu. Tavandaki kahverengi lekeler arasında insan ve hayvan yüzlerine benzeyen şekiller görüyordu. Kanepe dardı, düşmesin diye kendini kenara çekti. Elini tahta arkalığa dayayınca cilâlı parke, balinaya benzeyen kapkara piyano geldi gözlerinin önüne. Sonra o da uykuya daldı. Sessiz oda sanki sarmalamıştı onları.

*

Spor bir ceket, pantolon ve kareli bir kasket giymiş kıvırcık saçlı sarışın bir delikanlı (Rouletabille diyorlardı ona), Blanche meydanı ile Clichy meydanı arasında, akşam karanlığında gök dürbününü yerleştirir ve aya doğru çevirirdi. Gelene geçene şiirle karışık bilimsel bir dil dökerek «gecelerin yıldızı Séléné»yi seyre çağırırdı.

Olivier, aydaki kanallardan, şüphesiz bunları inşa etmiş ve bir gün mutlaka rastlayacağımız yaratıklardan uzun uzun bahseden genci dinledi. Birkaç kişi gözlerini dürbüne dayayıp aya baktılar ve sonra da parasını ödeyip düşünceli düşünceli uzaklaştılar. Ortalıkta kimseler kalmayınca Olivier yanaştı. «Birazcık dürbünle bakabilir miyim?» diye sordu. «Tabii para vermeden.» Delikanlı kollarından tutup kaldırdı fakat çocuk kımıldandığı için bir şey göremedi.

– Lekeleri gördün mü?

– Şey, hayır. Karanlıktan başka bir şey göremedim.

Rouietabille, «sus, sesini çıkarma» diyerek, dürbünün önünde toplaşanlara tumturaklı bir nutuk çekmeye başladı:

– Bayanlar, baylar, yaklaşın, yaklaşın. Bu çocuk ne gördü biliyor musunuz? Aydaki kraterleri ve kanalları, Phébus'ten sonra gelen yıldızın gümüşî parlaklığı içinde kraterleri ve kanalları gördü, evet baylar bayanlar bu çocuk ne gördü biliyor musunuz?

Olivier şaşkın şaşkın baktı Rouletabille'e. Adamın, anlarmış gibi başlarını sallayan alıklara astronomi terimleriyle karışık bir nutka başladığını görünce omuzlarını silkip uzaklaştı; «Amma da yüzsüz herif» dedi kendi kendine.

Aklı iyice karışmıştı. Birkaç metre ilerledikten sonra aya bakıp bir gözünü kırptı, sonra da öbür gözünü ve bu tostoparlak garip cismin hareketlerini düzenleyen kendisiymiş gibi bir duyguya kapıldı.

Ay ışığı geceyi aydınlattığından bütün cesaretini topladı. Clichy meydanından başlayarak Caulaincourt sokağına daldı, sadece mezarlığın üzerindeki köprüden geçerken hızlı hızlı yürüdü. Sıra sıra taş anıtlara yan gözle bakıp annesinin mezarına da böyle bir anıt yaptırılıp yaptırılmadığını düşündü. Élodie kendisine Pantin'e gidelim, deyince; «Hayır olmaz» diye kestirip atmıştı. Kuzen fazla ısrar etmemiş, sadece gözlerini tavana dikerek; büyük bir şaşkınlık içinde «Ölülere bile saygı duyduğu yok bu çocuğun,» demişti.

Örümcek'in kitaplarından birini - Belediye kütüphanesine iade edilmesi gerekeni - tutuyordu elinde. Cildi kırmızıydı ve üzerinde Paris şehrinin sembolü olan geminin yaldızlı bir resmi vardı. Kitabın içindeki kartona okumak üzere alanların adları, alındığı tarihler mavi mürekkeple yazılmıştı. Bir de damga vurulmuştu. İnsana ürküntü veren bu kütüphaneye gitmeden önce, günlerce tereddüt etmişti. Oysa şimdi de kütüphane bir aylığına kapalıydı. Kitabı bir türlü iade edemeyecekti.

Olivier boyuna Örümcek'i, daha doğrusu Daniel'i düşünüyor, onu yine sokakta, en sevdiği yerde, Albertine'in penceresi ile kapalı tuhafiye dükkânının arasındaki duvara yaslanmış olarak göreceğini umuyordu. O zaman kitaplarını ona geri verir, kötürüm dostu da belki kendisine anlayamadığı zor cümleleri açıklardı.

Olivier tam mezarlığın üzerindeki köprüden geçmişti ki, birdenbire aklına bir şey takıldı. Örümcek'in adını üst üste yüz kere söylersem, buradan korkmadan geçer miyim?' diye düşündü. Ve birbiri ardı sıra saymaya başladı.

– *Daniel, Daniel, Daniel, Daniel, Daniel.*

Derken bu, tek kelimelik bir dua haline geldi ve dudakları tespih çeken ihtiyarlarınki gibi kıpırdamaya başladı.

Kendini öylesine kaptırmıştı ki kahkahalar ve gürültülü seslerle uyandı bu düşten. Bir restoranın terasında, yüzleri

pancar gibi kızarmış birtakım adamlar çatallarını batırdıkları kocaman lokmaları ya da bir dikişte içtikleri şarap bardaklarını ağızlarına götürürlerken kahkahayı basıyorlar, tiz perdeden gülen tombul, sarışın kadınları dirsekleriyle dürtüyorlardı, içlerinden biri yanındaki kadına sordu:

– Mimi, rüzgârın hızı ne kadardır bilir misin?

– Ya sisin kalınlığını? dedi bir başkası.

Ve bu sözleri müstehcen kelimelerle süslediler. Olivier, buna benzer nice konuşmalar işitmişti sokakta, ama Daniel, Daniel, Daniel diye tekrarladığı için hayretle duruverdi. Temiz, saf ve mutsuz bir dünyadan çıkıp, aşağılık neşesiyle kendisini kahreden bir başka dünyaya girdiğini hissediyordu. Durmadan tıkınan adam elini karnının üzerine koyup:

– Bu yediklerimi çıkartmaya tek delik yetmeyecek, dedi.

Olivier, birdenbire koşarak uzaklaştı. Dünya pis ve iğrenç, insanlar çirkin ve budala görünüyordu kendisine. Sanki gülüşlerinin ardına hapsetmişlerdi Örümcek'i.

– *Daniel, Daniel, Daniel, Daniel...*

Örümcek'in adını durmadan tekrarladığı halde, o obur adamları bir türlü atamıyordu kafasından.

Bu izlenimlerin etkisiyle kitabını sallayarak yürüyordu. Bazen, elini bir ağacın gövdesine dayayıp etrafında dönüyor, sonra tekrar yola koyuluyordu. Adları yüksek sesle tekrarlayarak bir matbaanın vitrinindeki kartvizitlere bakıyordu: *Bay ve Bayan Albert Durand; Jean Dupoitevin, Paris Barosu avukatlarından, Bayan Rosa Patti, opera sanatçısı*. Sonra, apartmanlardaki doktor, avukat, noter tabelalarını okuyordu.

Bougras babayı Balto'nun terasında hiç tanımadığı iki yabancı ve Mac'la beraber bir masada oturur görünce hayretten donakaldı. Kısa boylusunun kocaman ayakları vardı ve yassı suratı presten çıkmışa benziyordu. Öteki iri yarıydı, alnı daracıktı, ağarmaya yüz tutmuş sarımtırak saçları sanki kaşlarıyla bitişikti, iki içki kadehi vardı önlerinde. Olivier biraz uzakta durdu, fakat yine de Bougras'nın söylediklerini duyabildi:

– Hatırınızı kırmam içerim, ama siz başka kulunuzu çırak edin, ben bu işte yokum.

Diğerleri ellerini açıp kapayarak usul usul bir şeyler söylüyorlar, kendisini kandırmaya çalışıyorlar; başparmaklarını oynatarak çok kârlı bir iş diyorlardı. Kaşlar çatılıyor, başlar öfkeli öfkeli sağa sola sallanıyordu.

– Yanlış anladınız, yanlış anladınız, diye tekrarladı Bougras.

Yine de dinledi onları; sonra yerinden kalkarak:

– Ne kadar kârlı, ne kadar rizikosuz olursa olsun, ben yokum bu işte. Açık açık söylüyorum bunu, dedi.

O sırada, çekine çekine ilerleyen Olivier'yi farketti ve konuşmayı kısa kesmek için bunu fırsat bildi.

– Hey evlât gel bakalım, diye seslendi.

Olivier yanaştı, Bougras'nın, sonra da Mac'ın elini sıktı gevşekçe. Mac, hoşlanmadığını belli ediyordu. Bougras içkisini bir dikişte yuvarladı.

Kalkıp çocuğu bileğinden tuttu. Karşısındakilere biraz alaycı bir gülümsemeyle,

– Şaraba teşekkürler ama bana güvenmeyin, yanlış kapı çaldınız dedi.

Bunun üzerine Mac yerinden kalktı, şapkasını geriye iterek o küstah tavrını takındı ve kendisinden daha uzun olan Bougras'yı tepeden tırnağa süzdü.

– Demek meteliksiz kalmaya razısın, dedi.

– Razıyım, n'olacak?

– Bırak, düşme üstüne, dedi yassı suratlı adam.

Fakat Mac, Bougras'ya adamakıllı içerlemişe benziyordu. Bir sinek avlayıp avucunda eziyormuş gibi yaptı ve:

– Ama çeneni tutacaksın, değil mi babalık? Yoksa sinek gibi ezeriz seni, dedi.

Olivier, üçüne de gülümseyerek bakan Bougras'nın yüzünün birdenbire karardığını görünce şaştı kaldı. Mac'a pabucunun ucunu göstererek gözlerinin içine dik dik baktı ve:

– Kıçına tekmeyi yedin mi aklın başına gelir, dedi.

– Peki, peki, kızma canım, dedi Mac alttan alarak.

Bougras hâlâ gözlerinin içine dik dik bakmakta devam ediyordu. Gerindi, gülümsemeye başladı:

– Ne kadar güzel bir gece, dedi.

Olivier'nin omuzuna dostça vurdu. Birkaç adım attıktan sonra, kıs kıs gülerek, sanki geceyle konuşuyormuş gibi:

– Ben hiç zengin olmayacağım, dedi yüksek sesle.

Olivier az daha bir şey soracaktı, fakat büyüklerin işine karışmamak gerektiğini düşündü. Hiç sözünü etmedikleri halde beraber gezmek istediklerini biliyorlardı.

– Gördükçe onları gülesim geliyor, dedi Bougras alçak sesle.

– Onlar kim? diye sordu Olivier.

– İnsanlar.

Felsefesinin esasını dile getiren bu açıklamaya başka bir yorum katmadı.

Bir taksi geçti ağır ağır, lâstikleri sanki yola yapışıyordu. Apartmanların kapıları önünde oturanlar vardı hâlâ. Bougras ile Olivier yanyana yürüyor, biri adımlarını yavaşlatıyor, diğeri açıyordu ve böylece bir denge kurmaya çalışıyorlardı. Ve ay da onlarla beraber yürüyor, kestane ağaçlarının titreyen yaprakları arasından kendilerine gülümsüyordu. Bir pencereden adamın biri yanan bir izmarit attı aşağıya, kayan bir yıldız gibi deldi karanlık geceyi.

Bougras, kendilerine yataklık etmesini isteyen bu üç serseriyi düşünüyordu. Sağlam bir ahlâk anlayışı olduğu için reddetmiş değildi tekliflerini, sadece başına buyruk yaşayabilmek için hayır demişti. Oysa parasızdı. Köpekler arasında aç bir kurt gibi kalacaktı her zaman. Üstelik yetmişine de merdiven dayamıştı.

Olivier aya bakıyordu: Ürkek, sessiz, kaçak haliyle kendilerine benziyordu. Ay bütün sırları öğreniyor, her şeyi açıklayıveriyordu. Ve Rouleta-bille hariç, hiç kimse umursamıyordu ayı. Bougras piposunu yakmak için durunca, bir göl üzerinde bir balon gibi yüzen aya takıldı bakışları. Ay'ın bembeyaz aydınlığı gözleri kamaştırıyor, bir tedirginlik yaratıyordu.

– Bougras, Ay, Tanrı'nın ülkesi midir?

Bougras derin bir nefes alıp piposundan hemen dağılıvereıı bir duman saldı. Biraz düşündü, tükürdü, ağaçların tepesine baktı ve:

– Yukarda belki insanlar vardır, belki de yoktur... Ama Tanrı olmadığı kesin.

– Öyleyse Tanrı nerede? Daha mı yukarlarda?

– Ne yukarda, ne de aşağılarda. Tanrı sensin evlat, Tanrı benim. Ve diğer bütün insanlar.

– Daniel, yani Örümcek de Tanrı öyleyse,.

– Mümkündür, diye homurdandı Bougras.

Bu konuşmadan rahatsız oluyordu. Bunu bir çocukla tartışmak istemiyordu. Kendi kendine konuştu ve yüksek sesle:

– Herkes öğle güneşini kendi kapısında görür, dedi.

Olivier başka sorular sormak, Mac'ın Loulou'nun, Lucien'in, Gastounet'nin ve diğerlerinin de Tanrı olup olmadıklarını öğrenmek istiyordu. Bougras devleşmişti gözünde. Mac'a kafa tutuşu etkilemişti onu: Bougras, tekmeyi kıçına yersin deyince, Reis yelkenleri suya indirmişti. «Yakışıklı Mac balon gibi sönüverdi» diye düşündü Olivier. «Anatole belki de haklıydı» diye geçirdi aklından. Ya Mac «gerçekten tabansızın biri»yse?

– Sen kuvvetli misindir Bougras?

– Hem de nasıl.

Bougras, Olivier'nin elinde tuttuğu kitabı aldı, başlığını okudu ve:

– Hele hele, aferin Bay Profesör, dedi hayretle.

Olivier:

– Henüz bir şey anladığım yok, dedi alçakgönüllülükle.

Kitabın kendisine ait olmadığını, başka birinden aldığını söyledi. Daniel'den bahsetmedi. Sadece kendisinin bildiği bir sırdı bu.

– İlerde Zola'yı okuyacaksın, dedi Bougras ciddi ve saygılı bir sesle.

Birkaç adım attıktan sonra, işaret parmağını kaldırarak ekledi.

– Zola'nınn eserlerinde her şey vardır.

Olivier bu adı unutmaması gerektiğini düşündü. *Zola, Zola, Zola* diye tekrarladı. Tıpkı *Daniel, Daniel, Daniel* diye tekrarladığı gibi.

Bougras'nın, içine piposunu ve tütün kesesini yerleştirdiği sağ cebi yırtılmıştı. Olivier bunu onarmak gerektiğini düşündü ve bu düşünce onu bir an tuhafiye dükkânına götürdü.

Kapının çıngıraklı zili bir kere daha çaldı. Tezgâhın ardında duran Virginie silgili kalemiyle dudaklarına vuruyor, melon şapkasını biçki masasının üzerine tersine koymuş kel kafalı bücür bir satış elemanına sipariş veriyordu. Virginie'nin her cümlesinden sonra adam tamam dercesine başını önüne eğiyordu.

– Siyah şerit astar, diyordu Virginie. Grisinden de olsun. Rulosu kaçaydı? Öyleyse herbirinden iki boy verin. Repriz ipliği de isterim. Beş kutu asorti, iki kutu da siyah. Az daha unutuyordum, dikiş iğnesi ile yüksük de yazın. Altı düzine olsun. Hepsi yarım düzine eder.

Adam tükenmez kalemini emiyor, dudakları mora boyanıyor, sipariş defterinin arasından karbon kâğıdını çekiyordu. Olivier de kendini gösteriyordu:

– Anne, vatka demiştin ya!

– Sahi, 44 ve 46'sm'den olsun. Evet, orta boy. Oniki çift yollayın. Aferin Olivier, iyi ki hatırlattın. Ha, bak yine unutuyordum: iki renkli yün de isterim. Eşantiyonlarınızı gösterin lütfen. Firkete de yapıyor musunuz? O halde altı büyük kutu da onlardan yollayın.

Bütün bunlar hızla geçti gözlerinin önünden ve bir başka görüntü belirdi: Virginie dikiş makinesinin başında dikiş dikiyordu. Makina, tak, tak, tak diye bir ses çıkarıyor ve kumaş kayıp gidiyordu; ayakları siyah pedal üzerinde dans ediyor ve iplik bir makaradan bir başka makaraya geçiyordu. Makina durunca, sanki bütün gürültüyü yutmuş gibi oluyordu.

– Cebin yırtılmış Bougras.

– Boşver, dedi Bougras; sarkan kısmı cebin içine tıktı.

Becquerel merdivenlerine gelmişlerdi, basamakları ağır ağır çıktılar, kömürlüğünde yangın çıkardığı yapının önüne gelince Bougras, Olivier'ye baktı gülümseyerek. «Hatırlıyor musun?» demek istiyordu sanki. Çok yakınlarda geçmiş olmasına rağmen, unutulmuş gibi görünen bir olaydı bu.

– Sanırım, faturasını bize göndermezler artık, dedi Bougras. Aslında, itfayecilik iyi bir meslek. Bir de üniforma giymek derdi olmasa.

Daha sonra, Olivier geçmişteki bir olayı hatırladı. Bir postacı tuhafiye dükkânından içeri giriyor, deri çantasını tezgâhın üzerine koyuyordu. Bir defterle para çıkarıyordu içinden, «şurayı imzalayın» diyor ve arkasından da ekliyordu:

– Kocanızın gönderdiği nafaka. Hiç arttığı yok.

Postacı gidince, Virginie tezgâhın üzerindeki parayı alırken;

– Nihayet yalnız kalabildik, dedi. Kapatıyorum, bıktım insan yüzü görmekten. Sonra başladı Virginie şarkı söylemeye:

Amerika'nın bir ucunda
Diyarı Kanada'da
Çalarken mandolinini
Bir prenses geçti.
Dediler adı Virginie
O kadar da güzeldi ki...

Virginie susunca Olivier devam etti, şeytanca gülerek:

Aman aman dayanamam
Bir de minyon, bir de minyon
Dediler adı Verjeron

Daldığı bu biraz hüzünlü hayalden Bougras'nın sorusuyla kendine geldi,

– Ne dedin?

– Şey, hiç şarkı söylüyordum.

Oldukça uzun bir süre dolaştılar. Sözler yumuşayarak düşüyordu geceye. Sokak fenerleri sanki mırıldanıyorlardı yanlarından geçerlerken. Yarasalar fır dönüyorlardı fenerlerin ışığında. Hava serinlemişti, nefes alınca soğuk bir şey içmiş gibi oluyordu insan. Bir pencerenin ardında çalar saat biri vurdu.

– Sen hiç evlenmedin mi Bougras?

– Eskiden çok evlenirdim. Senin anlayacağın «tanışlarım» vardı.

– Çocukların olmadı mı?

– Nefret ederim çocuklardan, dedi Bougras.

Ama kara bakışlarında bir parıltı belirdi ve 'sen başkasın' diye ekledi. Sen benim dostumsun.

Eski taşra evleri, binaları, otelleri, ve dik yokuşuyla insanın başını döndüren Chevalier-de-la-Barre sokağından Montmartre'a indiler.

Bougras mavi bir tabelayı göstererek sordu:

– La Barre şövalyesi kimdi biliyor musun?

– Hayır.

Olivier bütün bu sokak adlarının ne anlama geldiğini hiç düşünmemişti: Ramey, Custine, Labat, Barbès... ne demekti? Bunlar insan adı mıdır yoksa şehir adı mı, hiç bilmiyordu. «Chevalier de la Barre» adı kulağına hoş geldiği için, gözlerinin önünde, elinde kalkanı ve mızrağı, atına binmiş zırhlı bir ortaçağ savaşçısı beliriyordu.

– Genç bir adamdı, dedi Bougras. Kafasını kesip yaktılar onu. Hiç yüzünden. Papazlardan hoşlanmıyor diye.

– Demek bunun için adını bir sokağa verdiler.

– Evet, hep böyle olur bu.

Olivier düşünceye daldı. Lambert'in, Nicolet'nin, Bachelet'nin de başlarını kesip kesmediklerini sordu kendi kendine. Sokak, Ramey sokağına birkaç basamak kala daha da meyilleniyordu. Olivier kollarını bir cambaz gibi açarak aşağıya kadar koştu, trabzana çıktı, dostu Bougras'yı bekledi. Bougras, Olivier'nin hizasına gelince, kaydı ve kaldırıma atladı.

– Nasılım? ihtiyar hâlâ çevik değil mi?, dedi.

Ay, insanları daha iyi gözleyebilmek için bir bulutun arkasına saklanmıştı. Karanlık daha da artmıştı. Labat sokağına vardıklarında Bougras, «gidip yatalım artık» demişti.

– Daha çok erken.

Bougras çocuğun başını okşayarak «saçların hiç taranmamış» dedi, sonra da poposuna vurarak:

– Hadi, doğru yatağa, diye ekledi.

Olivier kapısının önüne kadar geldi. Elini sıktı ve hemen eve dönmem şart mı? diye sordu kendi kendine. En sonunda kaldırımın kenarına oturdu, aşık oynamaya başladı. Ama bıkıverdi, uzun uzun esnedi.

Élodie ile Jean, aynı kumaştan yapılmış mavi pijamalarını giyip çoktan uyumuş olmalıydılar.

Genç kadın dizlerini karnına çekmiş, elleri çenesinin altında, Jean da sırt üstü uyuyorlardı herhalde, Jean her zamanki gibi horluyordu. Élodie horluyorsun diye alay edince kendini savunurdu. Olivier de yatağında olmak istiyordu şimdi ama zili çalmaya karar veremiyordu bir türlü.

Sokağın köşesinde bir taksi durdu, «erkek gibi giyinmiş» iki kadın indi. Sarmaş dolaştılar ve alabildiğine neşeli görünüyorlardı. Sonra, biri, ötekine bir tokat aşketti ve kavga ede ede bir koridora girdiler. Birkaç dakika sonra da Mac göründü uzaktan. Fiyakası bozulan Reis'in hışmına uğramamak için Olivier kuytu bir yere büzüldü. 'Bougras'yla dövüşselerdi hangisi yenerdi acaba?' diye sordu kendi kendine ve Bougras'nın kazanacağına hükmetti. Daha doğrusu, Bougras'nın kazanmasını istiyordu, gerekirse o da katılırdı kavgaya.

Gardını alıp boşluğa doğru birkaç yumruk salladı, pat küt diye. Yine esnedi. Düşünceleriyle yapayalnız kalmak için acele ediyordu. Karanlığa bürünmüş sokağa baktı, 77 numaralı apartmanın zilini çaldı. Hızla çıktı merdivenleri. Çok hızlı yürüyüp yumruklarını sıkarsa, eskisi kadar korkmuyordu artık.

Anahtar her zamanki yerinde, paspasın altındaydı. Sessizce açtı kapıyı; sandallarını, çoraplarını ve pantolonunu çıkararak daracık yatağına bıraktı kendini. Geceyi dinledi, vücudunun gittikçe hafiflediğini hissetti: Tıpkı buluttan buluta giren ay gibi.

On bir

Mahalledekilerin «yüz metelik» dediği, iri iri yağan bir yaz yağmuru başladı. Ama sadece birkaç dakika sürdü, gökyüzü duruldu, güneş açtı ve toprak buram buram tütmeye başladı. Sokak hiç böylesine aydınlık, böylesine gözkamaştırıcı olmamıştı.

Albertine Haque, yüzündeki siğili bir makyaj kalemiyle ben haline getirmeye uğraşırken, penceresinin çinko pervazında oturan Olivier, boşlukta sallanan iki ayağını seyrediyordu, gözlerinin önüne sarkan kumral saçlarının ardından. Sokağın yukarı tarafında Ramelie düdüklü balonunu söndürüyor, gürültüden irkilen ev kadınlarının bağrışmalarını bekliyordu. İki küçük kız «uçtu uçtu» oynamayı bırakıp kulaklarını tıkadılar. Sonra, Grosmalard Baba, Ramélie'ye yaklaştı ve sigarasını balona değdirerek patlattı. Ramélie feryadı bastı.

Olivier gece o kadar geç dönmüştü ki, daha uyumamış olan Jean:

– Tokadı haketmiştin. Ama bu böyle devam edecek sanma, demişti.

Élodie, yatağından uykulu bir sesle bağırmıştı;

– Öksüz çocuk dövülmez, diye.

Olivier, o anda, topuklarıyla duvara vurarak eğleniyor, Albertine de, eşek gibi tepinip durma, diyordu.

Bambaşka bir gündü bugün. Olivier, Clignancourt sokağındaki okulda ödül dağıtımı yapıldığını biliyordu. Gittikçe artan

ve bayramlıklarını giyinmiş arkadaşlarının sokaktan sevinçle geçtiklerini görünce bağrına çöreklenen bir hüznü belli etmemek için umursamamış gibi kayıtsız bir hal takınıyordu.

Oğlanların başında defne dalından çiçekler, kızların da kâğıt güllerle süslenmiş kurdeleler vardı. Kırmızı ciltli ya da dikişli ödül kitapları, gül düğümlü üç renkli bir kurdeleyle bağlanmıştı.

Bukleli siyah saçları bin güçlükle taranmış Loulou «büyük ödülü kazandım» diye kabara kabara yürüyordu: Kenarları altın yaldızlı altı kitap taşıyordu elinde. Capdeverre'in sadece iki kitabı vardı fakat göründüğünden daha ağır olduğuna inandırmak için, güçlükle taşıyormuş gibi yapıyordu. Arkadaşları kitaplarını göstermek için ailelerinin yanından ayrılıp Olivier'ye doğru geldiler.

Bu güzel armağanlara bakarken Olivier'nin içi gidiyordu. Ama bu kitaplar ne kadar güzel olursa olsun, yine de Daniel'in kitaplarından daha değerli değildir diyordu kendi kendine. Ve gün gelecek, Bougras'nın bahsettiği Zola'yı da okuyacağım diye düşünüyordu. Olivier, Loulou'nun parlak kâğıda sarılmış on altı sayfalık ince bir kitabı kendisine uzattığını görünce şaşırdı.

– Bu da sana. Bibiche yolladı. Bir teselli armağanı olduğunu söyledi.

Olivier şaşkınlığından, kitabı almadan önce tereddüt etti. Başlığını okudu: *Savorgnan de Brazza'nın Hayatı*. Develeri ve maşlahlı Arapları temsil eden resimlere rastladı sayfaları karıştırırken.

– Bu kim? diye sordu Olivier,

Cehaletini göstermek için Capdeverre puflayarak güldü. Aslında hiç önemi yoktu bunun: Çocuklara okuyamayacakları kitaplar armağan olarak verilirdi daima.

L'Exposition Colonial'le ilgili bir şey olsa gerek, dedi Loulou.

Olivier hüzünle karışık bir mutluluk duydu, Bu teselli armağanı'nın niçin verildiğini bir türlü anlayamıyor ve bu tesellinin annesinin ölümüyle ilgili olduğunu sanıyordu. «Peki, öyleyse» dedi kitabını bir tepsi gibi tutarak. Dayanamayıp sordu:

– Yani bunu Bibiche mi...

– Evet, dedi Loulou, bunu Bibiche armağan etti sana.

Bibiche dedikleri Mösyö Gambier, bazen aşırı sert, bazen de son derece yumuşakbaşlı davranan eski kuşak ilkokul öğretmenlerindendi. Lilas'da elma ağaçlarıyla dolu küçücük bahçenin içindeki bir evde otururdu. Sabahları, çantasından çıkardığı iki elmayı kürsünün üzerine iyice görünecek bir şekilde kordu. Tahrir'de, imla'da ya da matematik'te en iyi olanlara verirdi bu elmaları. Armağan dışı bu kitap, biraz da Bibiche'in meyve bahçesinden bir elma gibiydi.

Bu sırada, hınzır Lopez, ellerini megafon gibi ağzına götürüp Capdeverre'le Loulou'ya bağırdı:

– O başınızdaki taçlarla neye benziyorsunuz, biliyor musunuz?

İki çocuk çoktandır beklenen bir cevabı hemen vermemek için, kitaplarını Olivier'ye uzattılar.

– Şunları tutuver Olive. Ağzının payını verelim de görsün gününü..

Onlar, başlarında Roma imparatorlarının taçları, Lopez'i kovalarken, elleri kitap dolu Olivier başının üzerinden gelen bir ses duydu.

– Aferin evlâdım, aferin...

Gözlerini kaldırdı, griler giyinmiş uzun boylu zayıf bir ihtiyar altın çerçeveli gözlüklerinin ardından kendisine bakıyordu. Olivier, bir şey anlamışa benzemiyordu. Ama ödül kitaplarını işaret ederek:

– Çalışkan öğrenci olduğun nasıl da belli. Herhalde sınıfın birincisisin?

– Şey, hayır, dedi Olivier.

– Bak hele, hem de alçakgönüllüsün.

İhtiyar kendisinin de vaktiyle çalışkan bir öğrenci olduğunu hayal ederek, elleri arkasında iki büklüm uzaklaştı, başını kibarca sallaya sallaya.

Loulou ile Capdeverre saçları başları darmadağın döndüklerinde, olanları anlattılar Olivier'ye. Hep beraber güldüler.

Sonra, Loulou yine o ağırbaşlı halini takınmaya çalıştı: Saçları bozulmuştu yine, başındaki tacın dışına taşıyordu. Ama Capdeverre:

– Okul mokul yok artık. Tatil geldi çocuklar, diye bağırdı. Loulou sanki yeni bir şey öğreniyormuş gibi şaştı. Tacını düzeltti ve burnundan konuşarak:

– Sahi ya! Tatil geldi, dedi. Üçümüz bir arada amma da eğleneceğiz be. Sen Croquiniol olursun, ben Riboldingue, Capdeverre de Filochard.

Uyuşuk insanları taklit ettiler yüzlerini buruşturarak. Loulou, Capdeverre'in fırça gibi saçlarını tersine sıvazlayarak «yakışıklı Kıvırcık» dedi. Olivier kahkahayı bastı. Çünkü Capdeverre ifrit olurdu kendisine böyle seslenenlere.

Sonraki günlerde çocuklar sokağı ele geçirdiler. Her taraftan fırlıyorlardı. Anababalar bile yakınıyorlardı, dört bir yana koşuşan, ortalığın altını üstüne getiren bu yaygaracı çocuk sürüsünden. Güneşten çok, tatil fikriydi kanları kaynatan, adaleleri güçlendiren, en olmadık şeyleri düşündüren. Okul derdinden kurtulan çocukların enerjisi şamataya dönüşüyordu. Kır gezintileri de olmayınca çocuklar savaş baltasını topraktan çıkarmaya karar verdiler.

Ezelî düşmanlarla, yani Bachelet sokağının korkunç çocuklarıyla görüşmeler yapıldı ve çok geçmeden, her iki sokağın çocuklarından bir birlik kuruldu. İlk defadır ki Lopez, Doudou, Plander ve çetesinin; Loulou, Capdeverre, Jacot, Schlack, Riri, Olivier ve diğerleriyle konuştukları görüldü. Savaş konseyi Labat sokağının yukarısındaki çıkmaz merdivenin yıkık basamakları üzerinde toplandı.

Düşmanlar tespit edilmişti bile: «Lécuyer sokağındakiler». Labat sokağına paralel, fakat ondan Custine sokağıyla ayrılmış bulunan bu sokak, nehrin öbür yakasında sayılırdı. Gizli bir seziyle durumu kavramış olan Lécuyer sokağının çocukları da silâhlarını silip parlatıyor, bazı espiyonlar ya da sahte elçiler iki sokak arasında mekik dokuyordu. Her şey tıpkı büyük adamların yaptığı gibi düzenlendi. Savaşa katılmak kadar hazırlan-

mak da zevk veriyordu. Ve böylece, mantar tabancaları, ucu lastikli nişan tüfekleri, tahta kılıçlar, yaylar, sapanlar dönemi başladı. Bol miktarda mühimmat stok ediliyordu: Taşlar, çiğnenmiş kâğıttan yapılma gülleler (kızlar da dahil, sokaktaki çocukların hepsi bütün gün kâğıt çiğniyordu), sopalar, Cezayir bombaları, kestane fişekleri ve karton oklar.

Olivier ve Loulou gibileri için aslında savaşmak değil, oyun oynamak söz konusuydu. Oysa Bachelet sokağındaki şiddet taraftarlarına göre gerçek bir sokak savaşı yapılmalıydı ve bu işin sonunun neye varacağı kestirilemezdi. Ama iki tarafta da ılımlılar çatışmayı her seferinde bir başka güne ertelemeyi başarıyorlardı. Loulou ile Olivier'nin hem kahraman oldukları, hem de yenik düştükleri dramatik bir olay hariç, önemli bir şey geçmedi ve tatil gezilerinin başlaması, birliklerin kendiliğinden dağıtılmasını sağladı. Savaş zevki de bir hayal oldu böylece.

Bununla beraber, Olivier ile Loulou, başıbozuk iki savaşçı, düşman hatlarında bir keşif ve haber alma seferine çıkmak ihtiyatsızlığını gösterdiler. Hemen kuşatılıp esir edildiler. Pek fazla direnmediler, oyunun kuralları gereğince, elleri havada Lécuyer sokağının, bu yabancı toprakların apartmanlarından birine götürülmelerine razı oldular, Labat ve Bachelet sokaklarına oranla daha iyi evlerde oturan bu sokağın çocukları, düşmanları kadar korkunç değildiler. Bazıları gözde bir okul olan Laflesselle Okulu'na gidiyorlardı. Clignancourt Okulu'na gidenler kendi arkadaşlarıydı. Burnu çilli uysal Mellot, kalkık burunlu, tavşan dişli sarışın Pirès ile «hayalperest» ve barışsever Mencacci üçlüsünden meydana gelen askerî mahkeme pek ürkünç değildi. Diğerlerinden daha az «insancıl» olan Leprat ve Labrousse sersemi kıçlarını boyayalım diye yüz kızartıcı bir cezaya çarptırılmalarını teklif etmemiş olsaydı her şey tatlıya bağlanacaktı. Deyim çocukların hoşuna gittiği için, teklif hemen onaylandı. Loulou ile Olivier birbirlerine gözucuyla baktıktan sonra kaçmaya yeltendiler. Ama daha birinci avluya varmadan yakalanıp zararsız hale getirildiler.

– Boyamaya başlansın, dedi Labrousse.

– Eğer böyle bir şey yaparsanız çok pahalıya mal olur size, diye direndi Loulou.

– Yanınıza komayız bunu. Göze göz, dişe diş, dedi Olivier.

Derken, Manacci siyah bir kundura boyası ve annesinden yürüttüğü bir fırçayla döndü. İşe Olivier'den başladılar. Bütün gücüyle karşı koymasına rağmen, karşı taraf sayıca üstün olduğu için yenildi. Kahramanca katlandığı birkaç işkenceden sonra, donunu çıkardılar, kıçının üzerine siyah kundura boyasını sürmeye başladılar. Loulou öfkesinden kuduruyordu. O kadar bağırıyordu ki, sonunda bir eşarpla ağzını tıkamak zorunda kaldılar. Fakat durumu haber alan kapıcı, söğütten yapılmış bir halı tokacını «bu velet sürüsü» nün sırtına sırtına indiriverdi. Bir kaçışmadır başladı. Olivier ile Loulou serbest kaldı. Oliver donunu çekti. Yüzü alaldı, yumrukları titriyordu. Loulou dişlerini sıkarak söyleniyordu.

– Alacağınız olsun, yanınıza koymayacağız bunu.

Sonra başladılar birlikte küfretmeye.

– İnek sürüsü n'olacak! Lécuyer sokağından tabana kuvvet kaçtılar ama hemen Labat sokağına gitmeyi de göze alamadılar. Olivier, nasıl yıkanacağını ve simsiyah donunu Élodie görmeden nasıl çıkaracağını düşünüyordu. Bougras'ya ya da Albertine'e baş vurmaktan başka çare yoktu, Fakat onlara nasıl açıklayacaktı.

İki çocuk, başları önlerinde Château-Rouge'a kadar yürüdüler ve Poulet sokağında kurulan pazarda dolaştılar. Manavlar, şeftalinin, kayısının, eriklerin en iyilerini tezgâhın üzerine tepeleme koyuyor ve fiyatları taş tahtaya yazarak ev kadınlarının hücumunu bekliyorlardı. Turfanda sebze satanlar terazilerini ayarlıyor, gazete kâğıtlarını, kesekâğıdı yapmak için üçgen şeklinde katlıyorlardı. Süpürgesine dayanmış çöpçünün biri, dereye bakarak hayal kuruyordu.

Olivier ile Loulou yüz karası durumlarını bir türlü unutamıyorlardı. Loulou kıyasıya savaşmayı düşünüyordu. Olivier durumu başka açılardan ele alıyordu. Mahallede kimse kendisine acımayacak, belki de «kara götlü» ya da «götü boyalı» diye alay edeceklerdi. Sonunda konuşmaya karar verdi.

– Dinle Loulou, senden bir şey isteyeceğim.

– Nedir?

– Şu boya işini kimseye açma, kimselere anlatma e mi? İkimizin arasında kalsın.

Loulou cevap vermedi. Lécuyer sokağı çocuklarından bir düzinesinin kıçlarının havada salam gibi sallandıklarını hayal etmekte, gözlerinin önünden rengârenk kundura boyaları geçmekteydi.

– Olmaz, dedi. Bunu diğerlerine de anlatalım ki bize yardım etsinler. Burunlarından fitil fitil getireceğiz onların. Sanki Labat ve Bachelet sokağındaki bütün çocukların kıçları boyanmış gibi bir duyguya kapılmıştı. Böyle bir dayanışmaya aklı yatmayan Olivier dayattı.

– Eğer çeneni tutmaz da söylersen, senin de kıçını boyadıklarını söylerim, hatta...

– Hatta?

– Hatta her tarafını da...

– Yalancı!

– Koca kafalı!..

Hiç de dostça bakmıyorlardı birbirlerine. Ama dayanışmayı gerçekleştirmekten başka çare göremediler.

– Kabul, dedi Loulou. Boyadan bahsetmeyeceğiz. Sadece kolumuzu büktüklerini, üstümüze tükürdüklerini, küfrettiklerini, hatta Bachelet sokağındakilerin hepsi pısırıktır diye alay ettiklerini, daha bir sürü şey dediklerini söyleriz. En iyisi, hiçbir şey söylemeyiz.

Davar alıp satan tüccarlar gibi tokalaştılar. Birbirlerinin gözlerinin içine baktılar. Düşmanların gadrına uğramak birleştiriyordu ikisini de. Loulou, Lécuyer sokağından yana bakıp:

– İntikamımızı alacağız, diye bağırdı.

Bunun ardından bir düello gösterisine giriştiler. Sonra yine gülümsediler hiçbir şey olmamış gibi. Olivier donunun derisine yapıştığını hissediyordu. Arkadaşını süzdü; *İyi bir arkadaşı olmak* şarkısı geldi aklına ve başladı ıslıkla çalmaya.

*

Sınıfını geçti diye babasının Riri'ye hediye ettiği patenleri çocuklar sırayla denediler. Çocukların herbiri evlerin çevresinde bir tur atıyordu. Anatole de saat tutuyordu. Olivier'nin birinci gelmesine herkes şaştı. Ama Capdeverre hile yaptın diye suçladı onu. Ağız dalaşına başladılar.

Albertine, açık penceresinin ardındaki 'mutad' yerine oturmuş, yüzü domates gibi kıpkırmızı, dikiş dikiyor ve vaktiyle her şeyin daha iyi olduğunu, toplumdaki çöküntünün 1930'larda başladığını, kızılların her şeyi mahvettiklerini, iflasın ve anarşinin eşiğine gelindiğini söyleyen Gastounet'yi dinliyordu. «Benim zamanımda» ya da «gençliğimde» gibisinden birkaç laf ettiler sadece. Sonra bir sessizlik oldu. Albertine başını öne eğiyor ve Gastounet'yi şefkat dolu olduğunu sandığı bakışlarla süzüyordu. Gastounet'nin «ikimiz artık evlenmeliyiz» diyeceği anı bekliyordu. O zaman buklelerinden birini parmağına dolayarak dalgın dalgın bakacak, düşünürmüş gibi yaparak, minnet dolu bir sesle:

– Ama Gastounet bizim yaşımızda nasıl olur bu, diyecekti.

Transatlantique'in patronu, köpekler yanaşmasın diye dükkânının önüne kükürt serpiyordu. Ramelie kasap dükkânının eşiğinde oturmuş, mızıkasından kulağı tırmalayan sesler çıkartıyordu. Fırıncı çırağı kılığındaki ekmekçinin oğlu, pasta tepsisini başına koymuş, Cauliniancourt sokağındaki bir restorana götürüyordu. Çamaşırcı kadın dükkânın önünü bir tahta fırçayla siliyor, sabunlar kaldırıma yayılıyordu.

– Hey, sıra sende!

Olivier yine neredeydi? Bir hayal âleminde.. Oysa, gerçekten arkadaşlarının yanındaydı. Annesi öldü diye aralarına almayacaklarını düşünmüştü bir zamanlar. Kendini onlar gibi hissediyor, bir güzel eğleniyordu şimdi. Fakat bu görünüşün ardında ufacık bir şeyin kendisini diğerlerinden farklı kıldığını biliyordu. Kendini yapayalnız, kimsesiz hissettiği oluyordu bazen. Arkadaşları aile hayatından, gelecekle ilgili tasarılardan söz ediyorlardı... Onları dinliyor, arada bir söze karışıyor, sonra yine dinliyor, en sonunda da orada olduğunu bile unutuveriyordu.

– Affedersiniz.

– Yine daldı gözlerin.

Olivier iskambil kartını Loulou'nunkinin üstüne koydu ve ikisi birden aynı anda «kazandım» diye bağırdı. Oyun bir süre daha devam etti. Ama hiçbiri diğerinin elindeki kartların tamamını "ütemediği' için, başka bir oyun oynamaya karar verdiler. Sokağın köşesinde, İtalyan kız, bir pencere kenarına koyduğu aynada saçlarını tarıyor, oğlanlara göz kırpıyor, elinin birini kalçasına koyarak "artistler" gibi poz veriyordu.

– A! Bacaklara bak, diye bağırdı Loulou. Derken, Capdeverre çıkageldi, yüzü kireç gibiydi. Kolu sarılıydı.

– Yaralandım arkadaşlar, yara izi kaybolmayacak dedi.

Başına gelen kazayı ayrıntılarıyla anlattı. Elinde sirke şişesiyle merdivenlerden yuvarlanmış. Herkes anlatacak bir şeyler bulmaya çalışıyordu. Olivier alt dudağındaki yarayı, Loulou kırık dişini gösterdi. Capdeverre:

– İyi ama ben bayıldım, ölmüşüm sandım kendimi.

– Benimki seninkinden beter, dedi Loulou. Ayakkabılarını çıkarıp ayak parmaklarını oynatmaya başladı. İki çocuk eğilip baktı.

– Ne var ayağında? diye sordu Olivier. Bilek tarafı biraz kirli olan, eğri ama sapasağlam bacağına gözlerini belerte belerte baktılar. Onları iyice meraklandırdığı için pek sevinen Loulou, bilgiççe bir edayla:

– Gördüğünüz gibi, ayağımda beş parmak var, dedi.

Capdeverre budalası herkesin ayağında beş parmak olduğunu söylemek zorunda hissetti kendini. Ama Olivier:

– Eşekçe bir şaka bu, diye cevabı yapıştırdı.

Loulou'nun niçin «Ve prenses kıçını piyanonun kenarına dayadı» diye eklediğini bir türlü anlayamadılar, ama güldüler. Riri'nin ojesini kurutmak isteyen kadınlar gibi parmaklarını açа açа geldiğini görünce neşeleri büsbütün arttı. Biri, annesinin bir daha tırnaklarını kemirmesin diye, parmaklarına hardal sürdüğünü anlattı.

– Sen de hardalı ye, dedi Loulou.

– İnsanın burnunu yakıyor.

– Gel sana gösterelim nasıl yendiğini, şöyle dilinin ucuyla biraz alacaksın.

Transatlantique'in tezgâhında Gastounet, Başkan Doumer'nin katili Gorgulof hakkında verilen kararı yorumluyordu. Gazetesini katladı, sonra hafif alkollü kahvesini yudumladı ve yeni bir şey keşfetmiş gibi:

– Brezilyalıların kahveyle ısındıklarını düşünüyorum da!

Beyaz şarabından yudumlayan bir ayyaş:

– Kimbilir ne kadar güzel kokuyordur.

– Hatta lokomotifleri işletmek için de kullanıyorlar. Denize bile döküyorlarmış.

– İyi ki Magliori Baba kalvadosunu kuyuya dökmüyor, dedi Ernest, bunu söylerken de fincanına bolca alkol koydu.

Asker torununu yolcu etmekten gelen Madam Papa kendini bir türlü toparlayamıyordu. İçeri girip:

– Bir Raspail, dedi.

Sokakta yaşlı bir adam başını göğe dikip *Viens, Doupoule*'u söylemeye başladı ve ev kadınları gazete kâğıtlarına sarılmış bozuk para attılar. Adamın sarhoş olduğunu farkedince etmedikleri hakaret kalmadı, gidip başka bir yerde sızmasını söylediler. Çocuklar kaldırım taşları arasında bozuk para avına çıktılar ve topladıkları paraları, büyük bir ciddiyetle teşekkür eden adama verdiler. Grosmalard Ana ihtiyara sarhoş dediği için adam elini nah sana diye sallıyordu. Aynı şeyi penceredeki kadınların hepsine yaptı. Çocuklar da onu taklit ettiler. Loulou neşeli bir sesle:

– Yakında köye gideceğim, dedi.

– Ben de, dedi Capdeverre, bir şarkı tutturarak.

Sonra inekleri, koyunları, ördekleri, tavukları taklit etmeye başladılar. Bütün sokak, Mooo, Meee, Vak vak, Gıd gıd gıdak sesleriyle inliyordu, ince sigaralarından birini sarmaya çalışan Grosmalard Baba:

– Çıldırmış bu piç kuruları, dedi. Gastounet fırsat bu fırsattır deyip haykırdı:

– Susun ulan!

Omuzunda koca bir radyo ile geçen Lucien gülmekten kırıldı.

*

Petit Parisien'in düzenlediği *Altın Kupa Yürüyüş Yarışması* yapıldı. Olivier, Loulou ve Capdeverre, ellerinde su kovası ve kocaman bir sünger, Fransa'nın dört bir yanından gelen bacakları adaleli sporcuların parkuru üzerindeki yerlerini aldılar. Yarışçılar geçerken suyla şişmiş süngeri uzatıyorlar, onlar da bunu alıp başlarına ve kan ter içindeki yüzlerine sıkıyorlardı. Süngeri adamlardan geri alabilmek için bir süre peşlerinden koşmak gerekiyordu. Çocuklar yarışın bitişinde de hazır bulundular ve Nancy Yürüyüşçüler Kulübü'nün başarısını herkesle birlikte kutladılar.

Devrilmemesi gereken bir şişe içki ile bir bardağın bulunduğu tepsileri elleri üzerinde taşıyan beyaz önlüklü garsonların ve aynı ağırlıktaki gazeteleri yüklenmiş gazete satıcılarının yarışını da seyrettiler. Bütün bu gösteriler sokaklarda bir bayram havası yaratıyordu.

Ve sonra büyük dostu Mado sayesinde Olivier nefis geceler geçirdi. Prenses boş zamanlarının bir kısmını ona hasrediyordu. Evine yemeğe götürüyordu Olivier'yi. Tasmalarının ucunu bileğine doladığı ve sokak fenerlerine işeyen köpeklerini ona emanet ediyordu. Hatta kendisini gizli bir hayranlıkla içeriye buyur eden Jean'ın kapısını çalıyor:

– Olivier'yi sinemaya götürmeme müsaade eder misiniz? diye soruyordu.

Başlangıçta Élodie çekingen ve şüpheci davranıyordu. Ama Mado'nun gülüşüne ve «eviniz çok hoş», «saçlarınız ne kadar da güzel» diyen dillerine dayanamıyordu. Sonunda alıştılar ona. Böylece Olivier golf elbisesini giyiyor, saçlarını ıslatıyor - biraz da modaya uyarak - düzgünce taramak için uğraşıp duruyordu.

Cennet Yolu, Kadın ve Bülbül, Küçük Lise ve *Varşovalı Kuzenim* gibi filmleri seyredebilmesi için Mado onu taksiye bindirip ma-

halleden uzaklara götürüyordu. Mado, Colette Darfeuil'ün narin gülüşü, Joan Crawford'un bakışları, Elvire Popesco'nun kahkahası ve Greta Garbo'nun soğuk ihtişamıyla bezenmiş sinema dergilerini karıştınrken de büyü devam ediyordu. Olivier, Brigitte Helm'in portresine bakarken Mado'ya ne kadar da benziyor dedi içinden. Bunu kendisine söyleyince yanağını tatlı tatlı okşadı.

Mado okurlara mektuplardan, yıldızların gelecekle ilgili tasavvurlarına, gezilerine, özel ilişkilerine varıncaya dek her şeyi önemser ve yüksek sesle okurdu. R'leri Y gibi söyleyerek «Bu *Paramount* yıldızı», «Bu kadın United Artists'den» derdi ve bu yabancı adlar her şeye yeni bir büyü katardı. Gri gömlekli şoförlerin sürdüğü kırmızı-siyah arabalarla geçtikleri ve geniş bulvarların ışıklarıyla sarmaş dolaş bilinmedik parlak bir dünyaya dalarlardı.

– Filmi sevdin mi?

Daima, hatta hiçbir şey anlamadığı zaman bile evet derdi, Olivier. Sinemadan çıkışta Mado onu, çingenelerin kemanlarını inlettikleri vermut kokulu kahvelere götürürdü. Kadın kendisine bir «cinfiz» ona da bir limonata getirmelerini söylerdi. Çevresinde gördüğü her şey âdeta kendinden geçirircesine etkilerdi Olivier'yi.

Mado içten ve gerçek bir sevgiyle konuşurdu onunla.. Mado'ya göre, Olivier sokaktaki diğer çocuklardan farklıydı. Onu diğerlerinden daha cana yakın ve kibar buluyordu. Nasıl davranması gerektiğini anlatırdı ona. «Hayır Olivier, şerefinize! denmez, hafif bir gülümsemeyle kaldırılır kadeh», «tramvaylarda daima kadınlara yer vermek gerekir», ya da «Erkek olduğun için, taksiden inerken bana kolunu vermelisin» diye belirtirdi.

Kahvelerdeki kocaman aynalar insanları sonsuza kadar çoğaltırdı. Garsonlar tepsileri sallayarak taşır, sanki çalışmıyorlar da oyun oynuyorlarmış gibi neşeli görünürlerdi. Eğer adamın biri Mado ile konuşmaya yeltenirse, kendisine asil bir hareketle ihtar ederek:

– Rahatsız etmeyin lütfen. Görüyorsunuz oğlumla beraberim, derdi.

O zaman Olivier, Virginie ile beraber olduğunu hayal ederdi. Annesi mahsuscuktan artist kılığına girmiş olurdu. Mado bazen çantasından yiyecek bir şeyler çıkartarak onu sevindirirdi. Hatta bir keresinde kendisini götürmeye geldiğinde, boynundan hiç çıkartmadığı ekose bir kravat bile hediye etmişti.

– Ne tuhaf, diyordu Élodie, «onun gibi bir kızın» çocukları böylesine sevmesi çok tuhaf. Olivier'yi için için kıskanan Jean:

– İlle de sebep aramak gereksiz. Canı sıkıldığı için, avunmak istediği için yapıyor bunu. Günün birinde gönlünü enayinin birine kaptıracak, Olivier'yi unutuverecek... Ha. ha, ha, sen tanımazsın bu tip kızları.

Bougras genç dostunu bu kadar şık giyinmiş görünce dişlerinin arasından ıslığı basar ve sesinde hiçbir alay belirtisi olmaksızın «Hele hele», «Vay canına», «Hakiki bir lord bu» derdi. Capdeverre «gene lüks pilicinle çıkıyor musun?» demekten çekinmezdi. Olivier umursamaz ve mağrur bir gülümsemeyle cevap verirdi. Bir seferinde Albertine bile hayranlığını gizleyememişti:

– Giyinip kuşanınca hiç de sokak serserisine benzemiyor. Bak görüyorsun işte. İstersen... Ve Olivier dimdik, tek eli ceketinin cebinde, yürüyüp giderdi.

Sadece yakışıklı Mac hiçbir şey söylemezdi. Merdivenlerden inerken karşılaştı onunla. Etrafa baygın kokular saçan esmer bir kadının elinden tutmuştu. Mac kendisini görmezlikten geldi. Tabii Bougras'nın karşısında ezik durumda kaldığı için böyle davranıyordu. Olivier bir keresinde pantolonunu apaşvari çekince Mado çıkışmış, o da: Mac'dan öğrendim böyle yapmasını, demişti.

– Kötü alışkanlıklar bunlar, demekle yetinmişti Mado ve başka da hiçbir şey söylememişti. Sanki Mac'ı tanımıyormuş gibi bir tavır takınırdı. Büyüklerarası ilişkilerin garip yönleri vardı. En iyisi bunlar üzerinde kafa yormamaktı.

Fransa Turu'nun başlaması bütün ilgileri üzerine çekti ve Labat sokağında başka hiçbir şeyden bahsedilmez oldu. Erkekler ellerinde spor sayfaları açık gazetelerle dolaşıyorlardı. André

Leducq'ün şampiyonluğa oynadığı ileri sürülüyor ve her yerde bisikletçilerin büyük boy resimleri görülüyordu. Reklam kervanları, geçişte eşantiyonlar dağıtıyorlar ve etapların yapıldığı şehirler bisiklet kafilelerinin gelişiyle bir anda bayram yerine dönüyordu. Kahvelerde kara tahtalara etap ve genel tasnif sonuçları yazılıyor, "şampiyona" oranla yarışçıların kaç kilometre yol katettikleri ve yarışı ne kadar geç bitirdikleri belirtiliyor, erkekler bunlara bakıp sonsuz tartışmalara girişiyorlardı. Fransa baştan başa makine yağı ve kâfuru kokuyordu. Fransa halkı şampiyonları selelerinden itiyor ve kumanya dağıtıyordu iki taşın arasında.

– Belimi fena halde incittim, diyordu Bougras. Yollarda kabadayılık yapacam diye de değil; tam yaz ortasında nedir bu başıma gelen?

Ona buna yardım edeceğim derken beşinci kata çok ağır bir yük çıkarmıştı. Bu yüzden belini oğuşturup duruyordu. Olivier ona, bakmaya geldi, beline bir Vaillant yakısı koydu, kırmızı fanelden bir kemer sardı. Bougras da, kemer beline iyice sarılsın diye, olduğu yerde döndü.

Bougras hareketsizliğinin acısını çıkarmak için koca koca tencerelerde çorbalar pişiriyordu. Kendi deyimiyle «Göbek bağlatan» ne varsa dolduruyordu içine. Kasabın, al senin olsun, dediği kemikler, ekmek kabukları, sebzeler... Çorbayı taslardan içiyor, içine yine ekmek doğruyordu. Şarap katmayı da ihmal etmiyordu. Kaşığın sapını sıkıca tutuyor, çorbayı şapur şupur içiyordu.

Bu mecburî hareketsizlik süresince Olivier'ye kâğıt oyunlarını öğretmişti. *Dubonnet, aperatif au quinquina*'dan alınma yeşil bir çuha üzerinde uçları kıvrılmış yağlı iskambil kâğıtlarını şaklatıyorlar ve kırmızı çizgilerle ayrılmış bir kara tahtaya sayıları kaydediyorlardı büyük bir ciddiyetle.

Bir polis arabası Bachelet sokağında zınk diye durunca bir gürültüdür koptu. Bougras'yla Olivier oyunu bırakıp pencereye koştular ve 77 numaranın orda iki polis memurunun durduğunu ve meraklılara 'kalabalık etmeyin' diye ihtarda bulundu-

ğunu gördüler. Olivier, aranan kendisiymiş gibi birden bir korkuya kapıldı. Yangını hatırladı. Bougras'ya baktı. Bougras umursamıyordu bile.

– Merak etme önemli bir şey değildir, dedi.

Birkaç dakikalık bir bekleyişten sonra yakışıklı Mac'ın iki polis arasında çıktığını gördüler. Elleri kelepçeli, benzi kül gibiydi, üzerinde açık renk bir elbise, başında da bir kasket vardı, hiç takmıyormuş gibi çevresindekilere alaycı alaycı gülümsüyordu.

– Mac'ı götürüyorlar, dedi Olivier. Tutuklamışlar.

Mac polis arabasına girmeden önce galip boksörler gibi ellerini havaya kaldırarak toplananları selâmladı. Sonra alçakgönüllülükle eğildi ve polislere «siz buyurun» der gibi işaret etti ama polisler kendisini yaka paça tıktılar içeriye. Araba hemen yola koyuldu.

Olivier soran gözlerle baktı Bougras'ya. Gerçi Mac'ı sevmezdi ama çok kısa süren bu olay korkutmuştu kendisini. Bougras önüne gelen her şeyi tekmelemeye başladı. Bir yandan da bağırıyordu. «Budala, budala...» Yerine oturdu yine, kartları kardı; ama elleri titriyordu. Bunun üzerine bir bardak şarap doldurup içti. Olivier'ye:

– Görüyorsun bak, karanlık işler peşinde koşanların sonu nereye varıyor, dedi. Sonra da Mac'ın ustası olduğu bir hırsızlıktan dolayı tutuklanmış olabileceğini anlattı.

– Demek, geçen akşam Bougras...

– Evet, öyle oldu. Yardıma ihtiyacı vardı. Bak işte ne felâketlere sürüklüyor insanı. Şimdi her şey onun aleyhine. En azından iki yıl yer.

– Hapis mi yatar?

– Evet, tabii kendine iyi avukat tutabilirse.

Mac'la olan ilişkilerini hatırladı Olivier. Merdivenlerdeki çatışmayı, Mado'ya gidişini, çeneye kondurduğu yumruğu ve boks dersini. Çok üzülmüştü. Sing- Sing hapisanesinde geçen bir Amerikan filmini hatırladı. Çizgili elbise giymiş kürek mahkûmları, herbiri ellerini öndekinin omzuna koyarak, avlu-

da dolanıp duruyorlardı. Mac da mı böyle olacak diye düşündü ve:

– Ne feci değil mi? diye mırıldandı.

– Zavallı adam, dedi Bougras acıma ve küçümseme dolu bir sesle. Olivier bir minnettarlık duydu içinde Bougras'ya karşı.

*

Olivier tutuklama olayını Mado'ya anlattığında:

– Eninde sonunda böyle olacaktı, demekle yetindi.

Hayretle baktı ona. Her haberi kayıtsızlıkla karşılayabilecek kadar hazırlıklıydı hayata karşı. Demek insanlar yaşıyorlar, birbirleriyle kaynaşıyorlar, birlikte eğleniyorlar, dostluklar kuruluyor ama bir gün içlerinden biri diğerlerini yas içinde bırakmadan göçüp gidebiliyordu.

Mado'nun Olivier'yi Strazburg bulvarındaki *Eldorado* sinemasında oynayan *La Piste des Géants* adlı filme götürdüğü ve la gare de L'Est'e doğru yürüye yürüye giderlerken fotoğrafçı Jérome'un dükkânı; Meccano, Trix marka oyuncaklar, Hornby oyuncak tirenleri, ve Brunswick kürkleri (*le foureur qui fait fureur*, en gözde kürkler) mağzalarının önünde durup vitrinlere baktıkları bir akşam mavi renkli Rosengart bir araba onların hizasında durdu ve bir kadın

– Madeleine, Madeleine! diye seslendi.

Prenses pek memnun kalmış görünüyordu. Genç bir kadın indi arabadan: birbirlerinin boynuna sarılıp kolejli kızlar gibi kucaklaştılar.

– Bin hadi, bu küçük de kim?

Olivier hemen doğrulup arabaya bindi ve dimdik durdu. Ama onlar kendisiyle ilgilenmiyorlardı. İlk tanıştıkları ve pek de tatlı bir anıyla ayrılmadıkları dans salonundan söz ediyorlardı alaycı bir sesle. Çocuğun önündeki koltuğa oturmuşlardı ve parfümlerinin kokusu birbirine karışıyordu. Olivier, Helene adlı kadının siyah gözleriyle kırmızı dudaklarını görüyordu dikiz aynasında. Mado, sadece bir kere, o da kendisine cesaret vermek için, dönüp bakmıştı.

Mado'yla arkadaşı, Etoile dolaylarında oturan dostlarının verdiği bir partiye gitmeyi kararlaştırdılar. Olivier «acaba beni de götürürler mi?» diye sordu kendi kendine.

– Dostum Olivier'yi evine bırakmamız gerekiyor, Ramey sokağının yukarısındaki Labat sokağında oturuyorlar. Barbès bulvarına sapıp Château-Rouge'dan sola dön.

– Bu mahalle hoşuna gidiyor mu? diye sordu Hélène.

– Sakin bir yer.

Olivier başını eğdi; bir eziklik hissetti içinde, böylesine güzel bir geceyi berbat eden bu Hélène'e içerlemeye başlamıştı.

– Bak, surat asıyor, dedi Mado parmağıyla işaret ederek. İyi bir şey değil bu yaptığın, Olivier.

– Surat asmıyorum ki.

– Erkeklik taslıyor, dedi Hélène.

Olivier kadına dilini çıkardığını, parlak ve briyantinli saçlarından ötürü ona «Arap» dediğini hayal etti, sonra kibar ve umursamaz bir tavır takındı, hatta öne eğilerek yumuşak bir sesle:

– Uykum geldi, dedi.

– Dört yol ağzından sola dön, dedi Mado.

– Hiç bu kadar uykum gelmemişti, diye tekrarladı Olivier esneyerek.

Caulaincourt ve Bachelet sokağının köşesinde bıraktıklarında:

– Teşekkür ederim, Mado, çok eğlendim, dedi

– Öp bakayım yanağımı koca budala, darılmaca yok anlaşıldı mı?

Mado'nun koca budala demesine içerliyordu. Araba hareket ettiğinde iki kadının kendisiyle eğlendiklerini sandı. Birdenbire büyük bir yorgunluk duymasına rağmen kaldırımı arşınlamaya başladı.

Ağustos yaklaşırken Paris'te kimsecikler kalmamıştı. Ayak sesleri şose yolda daha çok çınlıyordu. Ağaçlar hışırdıyor, taksiler farlarının ışığını izliyorlardı. Henüz uykuya dalmamış pencerelerden solgun bir ışık sızıyordu. Bigudili yaşlı bir kadın

bir ağaç dibine işeyen uzun tüylü köpeğine bakıyordu. Balto kahvesinde bir garson hasır iskemleleri üst üste yığıyor, ıslak talaşları dalgın dalgın siliyor, sigarasını dudaklarından çekmek için ara sıra duraklıyordu. Diş fırçasına benzeyen bıyıkları yüzünü gülünç bir hale sokuyordu. Virginie'yi düşününce Olivier suratının ortasına bir yumruk yemiş gibi oldu. Olaylar bütün gerçekliği ile gözlerinin önüne serildi. Virginie ölmüştü. Yoktu artık. Bir daha hiç göremeyecekti onu. Yapayalnız kalmıştı ve her zaman yalnız kalacaktı. Aslında insanlar birbirlerini sevmiyorlardı. Dostlar edinecek, ama dostlukların hiçbiri kalıcı olmayacaktı. Virginie'yle, annesinin düşünceleriyle, bedeniyle bütünleştiği gibi bütünleşemeyecekti onlarla. Virginie'den gerçekliğini yavaş yavaş yitiren görüntüler, anılar kalmıştı sadece.

Kesin, kaçınılmaz bir gerçekliğe bürünen bu boğucu havadan kurtulmak için nefes nefese yürüdü. Şimdi Virginie ile kendisi arasına, geçmiş zaman; aylak aylak dolaştığı günler giriyordu. Tıpkı Virginie'nin ölümünden sonraki günlerde olduğu gibi, amansız bir korku bürüyordu içini, ama cansız vücuda dokunduğu zaman duyduğu korku değildi bu, bambaşka bir şeydi; tıpkı kökünden koparılıp su dolu bir vazoya konulan çiçek gibi kendi varlığından, kendi benliğinden koparılmıştı.

Bu korku paniğe dönüştüğünde kendini Pierroz kahvesi önünde buldu. Motor gürültüleri arasında geçen bir kamyonetin altında kalmamak için büyük bir evin kapısından içeri girdi can havliyle. Yalpalayan bir sarhoştan kaçınmak için karşı tarafa geçti. Sanki her ağacın, her sokak fenerinin ardında adamlar saklıymış gibi, dört-yol ağzı tehlikelerle dolu göründü ona. Kuzenlerinin evine varıncaya kadar boyuna yön değiştirdi.

Kapıcı kadın kapıyı açana kadar üç kere çaldı zili. Kapıyı kapadığında titriyordu. Gözü çiğ bir ışıkla kamaşacak korkusuyla otomata basmaya cesaret edemedi. Sırtını mozaik duvara verip İsveç kibritleri kutusunu avucunun içinde sıktı, biraz rahatlattı bu onu. Birbiri ardısıra kibrit çakarak çıktı merdivenleri. Sonuncu kibrit parmaklarını yaktı ve paspasın altındaki anahtarı almak için karanlıkta elyordamıyla ilerlemek zorunda kaldı.

Kendini divanın dayalı olduğu yerde bulunca oturdu ve el yordamıyla okul çantasını aradı; parmaklarıyla derisine dokundu, sonra başını elleri arasına alarak kımıldamadan durdu. Jean'la Élodie'nin odasına gitmek, onların yanında yatmak, yardımlarını istemek, nasıl anlatacağını bilmediği binlerce şeyden söz etmek istiyordu. Kurtulamamamıştı bu dertten. Yine o kâbuslar mı başlayacaktı? Siyahlar giyinmiş bir kadın mı belirecekti yine? Omuzlarına dökülmüş saçları, bembeyaz ve buz gibi bedeniyle Virginie düştü aklına. Divanın örtülerini üzerine çekti, soyunmadı bile. Yastığı başının altına koydu. Bir kirpi gibi büzüldü bu siperin içinde. Nefesi kesilmişti, tir tir titriyordu.

Ertesi sabah ortalık günlük güneşlikti, çiçekli entarisini giymiş Élodie sarsarak uyandırdı Olivier'yi.

– Şuna da bak hele, diyordu güneyli şivesiyle. Geceleri Prensesle çıkmaya başladığından, beri miskinleşti. Kalk artık, tembelliği bırak. Kuzenin çoktan gitti bile.

Geceki korkular silinmişti şimdi, içine yağlı ekmeği bandığında üzerinde iki sarı yağ lekesi meydana gelen sütlü kahve fincanının önünde buldu kendini. Bir bayram ertesinin şaşkınlığı içindeydi ve hayvansı bir uyuşuklukla bakıyordu çevresine. Yüzünü yıkamak, kısa pantolonunu giymek, Élodie'nin yakınmalarını dinlerken, bir yandan da bumburuşuk olmuş golf elbisesini yerine koymak, arkadaşlarıyla oynayacağı oyunları düşünmek, şaşırtıcı şeyler oluveriyordu bir anda,

Loulou ve Capdeverre'le beraber, Anvers meydanı ile Batignolles arasında uzanan panayır yerine gittiler. Loulou, beyaz kâğıda sarılı ve üzerinden yağları akan mis gibi Hollanda börekleri ısmarladı arkadaşlarına, iki parti Japon bilardosu oynadılar, şekeri dudaklarına yapışan keten helvası aldılar.

Çarpışan otomobillere binmeye de can atıyorlardı ama, para toplamak için bir arabadan öbürüne büyük bir ustalıkla atlayan çığırtkanları taklit ettiler ve araba sürüyormuş gibi hareketler yaparak büyükleri seyrettiler. Büyüyüp zengin olunca panayır yerine gelir bol bol eğleniriz diye birbirlerine söz verdiler; dev barakaları, oryantal dansözleri, boksörleri, güreşçileri, vagonlar

üzerinde yapılan korkunç gezileri, aynalı pavyonları doya doya seyredip eğleneceklerdi. Oysa şimdi, bedava tarafından eğlenebiliyorlardı: Çığırtkanları, kapı önünde yapılan göstermelik numaraları ve başkalarının oyunlarını seyredebiliyorlardı sadece.

Üçü de başka başka şeylerle ilgileniyorlardı.

Loulou, maharet gerektiren oyunları; nişan talimlerini, isabet alınca devrilen pipoları, ucu halkalı bir oltayla avlanan sellüloid ördekleri ve ok atışlarını seviyordu. Capdeverre ise, karnında deri bir yastık, göğsünde atılan yumruğun şiddetini ölçen bir kadran bulunan zenci boksörün önünde duruyordu. Gün gelecek, ona öyle bir yumruk atacaktı ki ibre en yüksek noktasına fırlayacaktı. Ağır bir şaryoyu ileri geri oynattıktan sonra bütün kuvvetiyle yukarı doğru fırlatan ve nasıl bir sonuç sağladığını görmek için arkasına dönüp bakan iri yarı adamların önünde dikiliyordu. Olivier rastgele dolaşmayı seviyor, bir hayvan terbiyecisi gladyatör edasıyla, vahşi hayvanlardan söz ederken, piposunu tüttürerek gezinen beyaz miğferli, kolonial elbiseli ihtiyar adamı hayran hayran seyrediyordu. Bir de marifetli köpekler, zincire bağlanmış bir maymun, pire yarışları yapılan barakanın resimleriyle, uzun bir yılanı omuzunda kürk gibi taşıyan pembe mayolu bir kız vardı. Falcı Madam İrma'nın barakasında dişi papağanların gagalarıyla çektikleri niyet kâğıtlarını gülerek okuyan iki kız gördü.

Üçü de az konuşuyor, ilginç buldukları şeyleri birbirlerine gösteriyorlardı. Hepsini görmeleri mümkün olmadığından, üstünkörü boyanmış afişlerle bakır payandası üzerinde ağır ağır dönen hatmi çiçeğine göz atmak, kırma tüfeğini yeniden dolduran adama bakmak ya da halkın ilgisini çekmek için hemen açılıp kapanıveren perdenin arasından gördükleriyle yetinmek zorunda kalıyorlardı. Gördükleri, daha çok da, hayal ettikleri şeylerin etkisiyle, büyük bir coşkunluk duyarak döndüler.

Ne yazık ki, bu gezi dostça ilişkilerinin en yüce ve en son noktası oldu. Bir hafta sonra, günlük güneşlik bir cumartesi sabahı, Loulou, Capdeverre ve Ramélie, üzerlerine adlarının mor mürekkeple yazılı olduğu beyaz bezler iliştirilmiş valizleri

yüklenerek, anababalarıyla birlikte tatile gittiler. Yeni askere alınmış acemi erlere benziyorlardı. Olivier, Champonnet sokağındaki okulun önünde duran otobüse kadar eşlik etti onlara. Burada, çocukları, boyunlarına adları ve yaşları yazılı mavi pankartlar asan kadın görevliler teslim aldı.

– Bizi ınga bebek yerine koyuyorlar, diye söylendi Loulou.

Hareket anını beklerken, belli belirsiz bir endişeyi gizlemek için valizini boyuna bir elinden öbür eline geçiriyordu. Onun kıvırcık siyah saçlarına, kalkık burnuna, hep gülümsüyormuş gibi duran ağzına bakıyordu Olivier. Capdeverre bir can kurtaran simidine ulaşmak istercesine yaklaştı ona. Daha sakin görünen Ramélie'nin cebinden mızıkasının ucu farkediliyordu. Velilerin müdahalelerine içerleyen görevliler, çocukları gruplar halinde dolaştıracağız diye oradan oraya koşturuyorlardı. Olivier diğer sınıf arkadaşlarına da rastladı. Çantası tıklım tıklım yiyecek dolu şişko Bouboule, kıçının boyanmasını öneren ve şimdi de kendisini tanımazlıktan gelen Labrousse, önlüğünü takmış Delalande ve «Tatil köyü»nün güzelliklerini görecek olan diğer çocuklar. Ama serüvenlere daha şimdiden yabancı kalan Olivier'yi unutmuşlardı bile. Anneleriyle öpüşmelerine, bir an önce yerlerine oturmak için acele edişlerine bakıyordu. Daha otobüs hareket etmeden başka bir âleme dalmışlardı sanki. Derken camların ardında, yüzler ve rüzgârda sallanan çiçekleri andıran ellerden başka bir şey görünmez oldu. Bir cam açıldı Loulou sarktı:

– Hoşça kal Olive, iyi tatiller! Dönüşte görüşürüz.

– Güle güle Loulou, güle güle Capdeverre, hoşça kalın çocuklar.

Olivier son cümleleri tekrarlaya tekrarlaya tek başına döndü sokağa. «Hoşça kal, iyi tatiller, dönüşte görüşürüz.» Belki de arkadaşlarını hiç göremeyeceği duygusuna kapıldı bir an. Aksayan bir şey vardı. Sokak aynı sokak değildi artık. Yabancılaşıyor, kaygı verici ve tehlikeli oluyordu. Virginie göçüp gitmişti, sonra Daniel, sonra Mac; şimdi de Loulou, Capdeverre ve Ramélie. Kocaman bir kara tahta üzerinde yapılan bir çıkarma işlemiydi bu: 64-9 = 55.

Altmışdörtten dokuz çıkınca ellibeş kalıyordu, ama çıkarılan dokuzun ne olduğu unutuluyordu. Uzaklarda ezilmiş birkaç karıncanın yokluğu farkedilir miydi bir karınca yuvasında?

*

Elleriyle belini tuta tuta köşebaşındaki ekmekçiye giden Bougras'ya eşlik etti. Yarı beline kadar çıplak ve göğsünün kılları un içindeki bir adam, müşterilerine hizmet ediyordu. Bougras koca bir somunla, çocuğa, hemen ucundan yemeye başladığı, bayat bir ay çöreği aldı. Gidip yatacağım, dedi Bougras, belimin ağrısı geçene kadar kitap karıştıracağım.

Olivier, bu yüzden, dostu Lucien'e gitti. Amatör radyocu yalnızdı, oda daha büyük görünüyordu. Kocaman bir radyonun üzerine eğilmişti. Yabancı istasyonları dinlemek için, arada bir durarak, düğmeyi yavaş yavaş çeviriyordu. Kaygılı bir hali vardı ve anlayamadığı bir şeyden çılgına dönen insanlar gibi, yumruğunu alnına vuruyordu öfkeyle.

Olivier'nin girdiğini duymamıştı. Sadece lekeli bir yastıkla, bir tutam sarı saçın bulunduğu boş beşiğe, tepeleme bulaşık yığılı mutfağa, duvardan sarkan tellere, radyo lambalarına baktı Olivier. Lucien tamamen radyolara takmıştı aklını. Olivier, girdiği duyulsun diye bir kere daha hızla açıp kapadı kapıyı. Lucien başını çevirdi ve:

– A, ssssen misin, dedi yutkunarak. Diinnle buunuu bir İspanyol issssstasyonu.

– Anlayabiliyor musun?

– Naassıl annnlayayım?

Hissettiklerini güçlükle anlatabildi. Sanki birisi ona derdini anlatmaya, onunla konuşmaya çalışıyor ama bunu bir türlü anlayamıyordu.

– Aptalca bir şey bu, dedi sonunda.

Karısı çocuğunu alıp Bassque'a gitmişti. Bebeği orada kız kardeşine bırakacak, dönüşte de yukarı Savoie'daki bir sanatoryumda birkaç ay kalacak ve orada ciğerlerine hava verilecekti. Böylece iyileşecek ve hayat yaşanmaya değecekti. Bu arada Lu-

cien, yalnızlıktan hastalanmıştı. Sadece radyolarıyla yaşıyordu ve gerçekten ıstırap çeken bir hali vardı. İşleri gittikçe artıyor ama bunları yapacak cesareti her zaman kendinde bulamıyordu.

– Bbbbir şey iiiçer misin?

Olivier, biraz daha kalabilmek için, «bir bardak bira içerim,» dedi. Dudaklarında biranın köpüğü, ikisi de aynı anda söylediler biranın çok iyi geldiğini.

– Senin işlerin naaasıl? Düüüzeeeliyor mu?

– Çok iyi diye çabuk çabuk anlattı Olivier. Bu yıl Élodie'yle Jean Saint-Chey'e gitmeyecekler ama gelecek yıl mutlaka gidecekler. Belki beni de götürecekler yanlarında. Sonra Saugues'e dedemle anneannemi görmeye gideceğim. Buraya çok yakın. Sonra atların nasıl nallandığını görecem. Belki de ata binerim.

Yalan söylüyormuş izlenimine kapıldığı için birdenbire durdu. Lucien, Olivier'nin elini sallıyor âdeta neşeyle tekrarlıyordu.

– İyi, iyi, sevindim buna.

– Hadi artık ben gideyim, dedi sıkılmaya başlayan Olivier.

Lucien'in yüzü yine kederlendi:

– Evet, iyi olur, yaaaalnız kalmaya ihtiyacım var, dedi.

Kendi derdiyle başbaşa kalmak istiyordu. Olivier bunun farkındaydı. Sen de benim kusuruma bakma, dedi Lucien'e. Şaşkın şaşkın bakıştılar bir süre. Sonunda Lucien Olivier'nin elini sıktı ve:

– Güle güle iyi çocuk, güle güle, dedi.

– Hoşça kal Lucien.

Radyosunun başına döndü Lucien ve tutkuyla çevirdi düğmeyi. Olivier kapıyı kapamadan önce, onun kemikli ve kamburumsu sırtına baktı bir kere daha. Sokakta neşeli insanlar azalmıştı. Virginie'nin sağlığında hiç farketmemişti bunu.

Dışarda erkekler, kadınlar yürüyorlar, duruyorlar, sonra yine yürüyorlardı. Olivier güneşten kamaşan gözlerini kıstı ve sırtından kurulan, nereye gideceği bilinmeyen mekanik kuklalara benzetti insanları. Hiç kimse onları sevmiyor, bağrına basmıyordu. Bundan dolayı, köşe bucak dolaşıyorlar, hiç gereği yokken yer değiştiriyorlar, bir ekmek parçasını ısırıyorlar, sigara içi-

yorlar, meyhanelere gidiyorlardı. Virginie yumaklarını ve çilelerini yerleştirirken *la, la, la* diye şarkı söylemiyordu artık. Örümcek güneşlenmiyor, Mac ellerini açık renk elbisesinin cebine sokarak fiyaka satmıyordu. Loulou ile Capdeverre, elleri ceplerinde dolaşarak haşarılık etmek için fırsat kollamıyorlardı. Lucien yapayalnızdı. Anlamsızdı bütün bunlar.

Öğle yemeğini Élodie'yle beraber yedi, sonra bulaşıkları yıkamakta ona yardım etti. Hatta, Élodie'nin daha önce temizlediği mobilyaların tozunu aldı bir toz beziyle.

– Hayrola, n'oldu sana bugün, diye sordu Élodie.

Hiçbir şey olduğu yoktu. Sanki sokaktan o da göçüp gidecekmiş gibi bir korkuya kapıldığından Élodie'yle kalmak istiyordu. Siyah yerlerini çıkartarak ve kabuklarını ince ince soyarak patatesleri ayıklamakta ona yardım etti. Sonra, divana oturdu ve okul çantasını yeni baştan düzeltti.

Kapı çalındığında ikindi kahvaltısını yapıyordu. Mado idi gelen. Yeşil üzerine turuncu çiçeklerle bezenmiş ince kumaştan yapılmış bir tayyör giymişti ve başında, kurdelesi koyu renkli yeşil bir hasır şapka vardı.

– Tatile gidiyorum. Benimle taksiye kadar gelir misin?

Mado, Élodie'nin elini sıktı, Olivier valizleri taşımasına yardım ederek peşinden gidiyordu. Ric ve Rac adlı köpeklerini emanet ettiği kapıcı kadın hayvanları tasmalarından tutmuştu. Çantasından para çıkartıp kadına verdi. Sonra Custine sokağındaki taksi durağına gittiler. Mado, *on the Shores of the Riviera*'yı mırıldanıyordu. Şapkasının gölgesi gözlerini daha derin, daha koyu mavi gösteriyordu. Dudakları parlaktı, yüzünün hatları sanki fırçayla çizilmişti. Şoför valizleri alıp bagaja yerleştirdi. «P.L.M.» garına» dedi Mado. Adam «tahmin etmiştim» dedi duyulurduyulmaz bir sesle. Mado eğildi ve şapkasını biraz yukarı kaldırarak Olivier'yi öptü.

– Sen tatile gitmeyecek misin Olivier? dedi.

Çocuk sandallarının deliklerine bakarak hayır der gibi salladı başını. Sonra cesaretini toparlayarak güldü. Mado'yu bir kere daha, sımsıkı kucaklayıp öpmek için kollarını uzattı ve mümkün olduğu kadar neşeli bir sesle:

– İyi tatiller Mado, güzelce yanıp esmerleşeceksin.
– Teşekkürler Olivier, Eylül sonunda görüşürüz.

Şoför taksimetreyi çalıştırdı, elini camdan dışarı çıkarıp işaret parmağını yukardan aşağıya doğru oynatarak arabayı hareket ettirdi. Mado arka camdan elini hafifçe salladı, sonra şapkasını düzeltti ve gözden kayboldu.

Biri daha gidiyor işte. Neden yaz gelince herkes bir yerlere kaçıyordu böyle. Kalanları saydı: Bougras, Albertine, Lucien, Élodie ve Jean. Bunlar gerçekten şanslı diye düşündü. Annesinin ölümünden beri sokaktan her ayrılış tehlikeli görünüyordu ona. Çekip giden dostlarını bir daha hiç görmeyecekmiş gibi bir his vardı içinde, ama bu öylesine korkunç bir şeydi ki düşünmek bile istemiyordu.

Madam Grosmalard, kaldırıma işedi, diye sarı benekli bir köpeği elindeki çalı süpürgesiyle kovalıyordu. Anatole, yarış bisikletinin iç lastiğini değiştiriyordu. Helal et satan kasap Kacher, koca satırla üzerinde etleri pestile çevirdiği tahtayı temizliyordu. Çamaşırcı, yapacağı pasta için eriklerin çekirdeklerini çıkarmakla uğraşıyordu. Adamın biri, kolunun altında saksafon kutusuyle geçti. 75 numaranın önünde su damlaları kaldırıma yayılmıştı.

Vins Achille Hauser'in vitrininde, tebeşir tozuyla 10° şarap, 11° şarap, *Saint Emillon, Entre Deux Mers, Graves, Mostaganem, Corbières Vouvray, Mâcon, Bourgueil, Pouilly, Beaujolais, Monbazillac* diye yazılmıştı.

Hemen o anda Élodie'nin tatlı beyaz şarapları ne kadar sevdiğini düşününce içlendi. Bu şaraplardan içtiği zamanlar gözleri parlar, ağlayacak gibi olurdu. Élodie, tam tersine, herkesle kaynaşır, kıkır kıkır gülerdi. Kibrit kutularından ikisini karıştırdı, bunlardan bir tanesini cüzdan olarak kullanıyordu. Ortası delik birkaç kuruştan başka bir şey çıkmadı.

Bois et Cıarbons'un el arabası kollarının gölgesini kaldırıma serdi. Arabayı ileri geri oynatarak eğlendi biraz ama kömürcü o kalın sesiyle, *'yaylan bakalım'* dedi. Bunun üzerine Olivier yüksek sesle:

– Ne yapacağımı bilmiyorum, ne yapacağımı bilmiyorum, diye tekrarladı.

L'Oriental kahvesine kadar uzandı. Para atıp otomatik aletin kolunu çevirdi ama yeşil şekerler düşmedi. Ondan önce bir başka çocuk daha gelmiş olmalıydı. Tezgâhtar kız sert sert bakınca kendisinden *High Life* ile bir paket İsveç kibriti istedi. Bir meteliği çıkışmamıştı ama kız «tamam tamam» dedi, kimsenin aldırmadığı bir «Hoşça kalın» deyip çekip gitti.

Albertine'in penceresinin önüne varıncaya kadar paketi açmadı. Kendisi hakkında iyi düşünmeyeceğini biliyordu ama boş oturmaktan ya da can sıkıntısından daha iyiydi böylesi. Derin bir nefes aldı sigaradan, dışarıya salmadan önce ağzını dumanla doldurdu, tam bu sırada pencere açıldı ve sırtında sabahlıkla Albertine göründü.

– N'aptığını gördüm, dedi.

– Bile bile yaptım.

– Bir bu eksikti zaten. Hadi ver bir tane de tellendireyim.

Olivier paketi uzattı, kadın domuz sucuklarını andıran boğum boğum parmaklarıyla sigarayı aldı. Olivier kibriti yaktı.. Ortak birçok anıları olan iki kişi bir anda göz göze geldi.

– Ne haber? Bütün arkadaşların gitti, sen sigara içiyorsun, iyi valla.

Bir süre ses etmeden sigaralarını içtiler. Sonra Albertine «eyvah ütüyü fişte unuttum» diyerek pencereyi kapattı.

Olivier birkaç adım attı. Tuhafiye dükkânının vernikli tahta panolarına baktı. Mühürler yoktu artık ve kepenkler Virginie'nin zamanındaki gibi temizdi. Hoşuna gitti. Bunları kim yıkamış diye geçirdi aklından. Sonra üzerinde matbaa harfleriyle «devren satılık» yazılı bir levha gördü. Rome sokağındaki notere başvurulması belirtiliyordu. Çocuk bu deyimi anlamadı, satılık değil gibi bir anlam çıkardı bundan, o zaman da ne diye notere başvurmak gereksin, diye düşündü. Sigarasının tadı hoşuna gitmedi. Bougras'yla beraber şarapları şişelere doldurduklarını hatırlattığı için almıştı bu paketi. Sigarasını bir su birikintisinin içine attı. Belki serserinin biri izmariti alırdı. Bel-

ki de kendi kendine yanıp kül olurdu. Tabii, su onu lâğım yoluna kadar sürükleyip götürmezse.

*

Ağustosun onbeşi yaklaştıkça Olivier, Sauges'deki ninesine Sainte-Marie vesilesiyle yazıp yazmayacağını soruyordu içinden. İnsanlar sanki kendilerini serinletecekmiş gibi «ne kadar da sıcak?» diye tekrarlıyorlardı durmadan. *Atlantique*'de Ernest müşterilere habira çekme-bira yetiştirmeye çalışıyordu. Sokağın alt başında ev kadınları, Glacières de Paris kamyonunun sahanlığında satılan buzdan alıyorlar, çocuklar, ağızlarına attıkları buz parçalarını emiyorlardı.

Jean, bir haftadan beri Matin'in klişehanesinde çalışıyordu ve Élodie «artık bir işin olduğuna göre» diyerek tasarladığı şeyleri anlatıyordu hep. Bir cumartesi, Jean mavi bir zarf getirdi ve şişine şişine Élodie'ye uzattı: İlk haftalığıydı bu. Dans etmeye başladılar ve Jean *En parlant un peu de Paris*'yi söyledi. Sonra, kendisine gülümseyerek bakan Olivier'yi görünce kasketini çıkarıp divanın üzerine attı ve başını kaşıyarak:

– Bugün sokaklarda sürtmek yok, dedi. Çünkü... Élodie öğleye krallara lâyık bir sofra hazırladı.

Gerçekten de, Élodie sabahtan beri mutfaktan çıkmamıştı ve evde kekik ve defne kokusundan geçilmiyordu. Masada üç kişilik yer hazırlanmıştı: İki tabak, iki bardak konmuştu herkesin önüne, peçeteler külah biçimindeydi. Élodie ıslak beze sarılmış beyaz şarabı getirdi.

Jean mutfakla yemek odası arasında birkaç kere gidip geldi. Bir ara cebinden «Epatant» dergisini çıkardı ve «az daha unutuyordum» diyerek Olivier'ye fırlattı. Olivier, Pieds Nickeles'in komik suratlarına bakıp yazıları okumaya başladı.

Kuzenleri odada fısıl fısıl konuşuyorlardı. Uzun zamandan beri böylesine rahat ve neşeli olmamışlardı hiç. Olivier'yi sevindiriyordu bu durum. Arada bir gözlerini dergiden kaldırıp çiçekli sofra örtüsüyle kaplı masaya, tabaklara, mermerli büfeye, kır çiçekleriyle dolu kristal vazoya bakıyordu. Tam ortadan

geçen bir güneş ışını masayı ikiye bölüyordu. Her şey öylesine aydınlıktı ki.

Yine de bir şeyler dönüyormuş, beklenmedik bir şey olacakmış gibi bir hava vardı odada.

Tiyatrodaki hizmetçi kızlar gibi bir önlük takmış olan Élodie odaya girdiğinde Olivier konuşmalarının sonunu işitebildi ancak: «Hişt, bunu da atlattı...» Nedir diye soracak vakit olmadı, çünkü Élodie:

– Sofraya, sofraya! diye bağırdı neşeli sesle.

– Ye babam ye! dedi Jean.

Olivier'nin ensesine vurdu, sonra da bağrına bastı onu, «Koca herif» dedi. Bağrışmaya başladılar, Élodie onları durdurmak zorunda kaldı.

Köyde olduğu gibi, önce çorbadan başlandı, harf şeklinde makarnalar vardı içinde. Alfabeye başladığı zamanları hatırlattı bu ona; yumuşacık harfleri tabağın kenarına dizerek kelimeler yapmaya çalışırdı. Adının baş harflerini aradı, sonra çorbanın sıcaklığı yanaklarını pembeleştirdi.

Jean yeni işinden söz etti. Üç haftada bir gece çalışacaktı. Üç sekiz deniliyordu buna ve bu saat değişiminden sonra günler, sanki saatlerce uzamış gibi, yeni boyutlar kazanıyordu.

Çorbanın ardından, sıra iri deniz taraklarına geldi. En ufak bir hareket bunların tabak içinde dönmelerine sebep oluyordu. Yarıklarını çatalın ucuyla kazımak pek eğlendiriciydi. Olivier sigara tablası olarak da kullanılan bu güzel deniz ürünleriyle ilgili sorular sordu.

Bu sırada, Jean'la Élodie, «söylesek mi?» gibilerden bakışıyorlar ama bir türlü karar veremiyorlardı. Yemekler nefis, beyaz şarap oldukça soğuktu, güneşse nerdeyse kavuracaktı. Can sıkıntısına yol açacak her şeyi sonraya bırakmak daha iyi olacaktı.

Olivier, Bougras'nın sözünü edince, Élodie:

– Ha, tamam! Bir bu eksikti şimdi. Onunla beraber kalsaydın, bir serseri olup çıkardın, dedi.

Çocuk başını kaldırdı. «Olsaydın» da ne demekti? Fakat Élodie'nin çenesi açılmıştı. Şarabın da etkisiyle konuşup duru-

yordu, ağzından çıkan sözlerin tadına doyamıyormuş gibi oynatıyordu dudaklarını.

– Hem de tam bir serseri olup çıkacaktın. Bir gün... İğrenç bir şey oldu. Mac serserisi pazarda kolumdan çekiverdi. Ama ağzının payını verdim. Şimdi de kodesi boyladı işte.

– Bu yüzden değil ama, diye atıldı.

Élodie'nin aklı yatmamıştı buna. Ona göre her şey birbirine bağlıydı ve göklerin altında adalet vardı. «Ama bana boksu o öğretti» dedi Olivier incecik pazularını şişirerek.

– Aman ne iyi! Başka bir şey kalmamıştı sanki öğrenecek. Sokaklarda iyice sürt de aklın başına gelsin bakalım.

Olivier hafifçe gülümsedi. Élodie anlayamazdı bunu; kimseler anlayamazdı. Serseri kelimesini tatlı tatlı söylüyordu, sanki ne anlama geldiğini bilmiyormuş gibi ve güneyli şivesiyle söylüyordu bunu, eze eze, anlamını azaltarak.

– Şuna bak hele! Umurunda bile değil. Âdeta hoşlanıyor kendisine serseri denilmesinden.

Jean halden anlar bir tavırla baktı Olivier'ye. Çocukken o da sokaklarda oynamıştı. Çocukluğun ne demek olduğunu biliyordu. Ama şimdi büyükler arasına karıştığından, kızıyormuş, memnun değilmiş gibi görünmek zorundaydı. Albertine Haque da ona serseri diyor, sonra ya bir gözleme ya da yağlı ekmek tutuşturuyordu eline. Birbirine aykırı şeylerdi bunlar. Büyüklerle beraber olunca da durum değişmiyordu. Gastounet de arada bir sövüp saymadan duramazdı. Olağanüstü bir çocukken, birdenbire kötü bir çocuk oluveriyordunuz.

Sadece Bougras vardı ağzını açıp tek kelime söylemeyen. Herkesi kendi haline bırakır, istediklerini yapsınlar diye dalgasını geçerdi. Lucien de seviyordu başına buyruk olmayı. Olivier, Mado'yu düşündü ve içini çekti. Kartpostallarda gördüğü mavi ve pembe karışımı bir Riviera'da yaşadığını hayal ediyordu.

Taraklardan sonra, salçalı dana ve sarımsaklı patates kızartmasına yumuldular. Jean, *Moulin à vent*'ı açtı. Bir parça da Olivier'nin bardağına koyup maden suyu ile karıştırdılar; morumsu bir renge bürünmüştü şarap ve tadı fena değildi.

Sonra üçü de tabaklarını ekmek içiyle sıyırdı ve iki daire arasında fayans fabrikasının mavi markasının yazılı olduğu dip kısmında peyniri yemek için tabaklarını ters çevirdiler. Jean ekmek içiyle bir topaç yaparken Olivier iri bir Saint-nectair parçasını mideye indiriverdi. Daha sonra Élodie, cam tabaklar içinde pişirilmiş ve çekirdekleri hâlâ üzerinde duran kirazlı pastaları getirdi. Patlayıncaya kadar yedikleri halde, dayanamayıp, koca pastayı da gövdeye indirdiler.

– Bunun üzerine bir "kawa"yı hakettik, dedi Jean.

Bir senoritas yaktı, Olivier de Élodie'ye bir High Life ikram etmeyi göze aldı. Kadın sigarayı acemice içti.

Jean, hayretle bakan Olivier'ye:

– Sigaran olduğuna göre sen de bir tane tüttürebilirsin, ama bu son olsun, dedi.

Niçin «son» olsundu? Olivier yaldızlı kâğıdı katladı. Kutunun kapağını kapatarak:

– Hayır, canım istemiyor, dedi.

Olivier, Élodie'nin Jean'a «hadi söylesene» gibilerden yaptığı bir hareketi farketti. Jean iskemlesini geriye itti, burnunun ucunu hafifçe sıktı; önceden hazırladığı cümleleri birbiri ardından sıralamaya başladı.

– Hayatta diğer anlardan çok daha önemli anlar vardır ama hiçbir şeyi abartmamak gerekir. Her şey düzelir, yeter ki herkes kendine düşeni yapsın.

– Evet, deyiverdi Olivier.

– Söylediklerimi iyi dinle, çünkü seninle ilgili ve çok önemli. Sana bir haberim var, iyi bir haber ama, dedi.

Öksürdü, sönmüş senoritas'ını yeniden yaktı. Keskin duman genzine kaçtı. Şimdi, haberi ona bildireceği anda, bunun küçük kuzeninin yararına olacağından, pek de emin değildi.

– Sözün kısası, yengenle dayın seni nüfuslarına geçirdiler. Yani bundan böyle onların çocukları gibi olacaksın. Kurtuldun sayılır artık.

Olivier hiç kımıldanmadı ama yüzü soldu. Mavimtrak kâsenin içindeki kiraz çekirdeklerine baktı, herbirinin çevresinde

pembemsi izler kalmıştı kirazdan. Ürperdiğini hissetti. Sigarasını çabuk çabuk içen, yerli yerinde kullanılması gereken kelimeleri dostça söylemeye çalışan Jean'a bakmaya cesaret edemiyordu bir türlü.

– İşlerin yoluna girmesi biraz uzun sürdü. Biliyorsun, onların zaten iki oğulları var. Ama karar verildi artık. Senin için daha iyi olacak. Herhalde sokaklarda sürtmekten daha iyidir.

Élodie, sesine her zamankinden daha neşeli bir ton vermeye çalışarak Olivier'yi inandırmaya çalışıyordu:

– Göreceksin bak, çok iyi olacak. Üç ailenin birden kalabileceği kadar geniş bir katları var onların. Yerler baştan başa halı kaplı, her taraf pahalı halılarla döşeli. Hem sonra, koleje gönderecekler seni, iyi arkadaşlar edineceksin, Üniversiteye de gideceksin. Akıllı, zeki bir çocuk olacaksın. Telefon etmeyi, bisiklete binmeyi öğretecekler sana. Daha neler neler öğreneceksin.

Güzel diye söylediği her şeyin Olivier'ye onulmaz bir hüzün verdiğini anlayabilir miydi? Zenginlikle, mutlulukla ilgili ne kadar beylik sözler varsa, bir kraliçe edasiyle sıralıyordu:

– Briç oynamayı öğrenirsin. İki hizmetçileri var. Sana bir robdöşambr verecekler. Onlarla beraber arabalarda gezeceksin. Belki de ilerde bizleri unutursun bile.

Olivier başını kaldırıp baksaydı, bunları söylerken Élodie'nin içini bir hüzün kapladığını ve göz pınarlarında yaşlar biriktiğini görürdü. Jean heyecandan kesik kesik soluyordu. Sigarasını kâsede söndürdü ve Élodie'ye hafifçe işaret ederek artık konuşmamasını belirtti. Olivier tükrüğünü yuttu. Gözlerini örten perçemi kaldırdı ve:

– Ne... zaman? diye sordu yavaş bir sesle.

Jean'la Élodie iskemlelerinden fırlayıp yanına geldiler ve kollarıyla sardılar onu. Gerçekten sevdiklerini, ama kendi yanlarında alıkoyamadıkları için gücenmemesini ve daha bilmedikleri bir sürü şeyi söyleyerek onu teselli etmek istiyorlardı.

– Birazdan, dedi Jean. Saat üçe doğru dayın gelip seni alacak, arabasıyla. Biraz soğukçadır ama iyi adamdır. Hele yengen; göreceksin bak, yengen seninle ne kadar ilgilenecek. Artık

sen de onun çocuğu olacaksın. Birlikte yaz tatiline gideceksiniz. Étretat'yayı bile gezeceksiniz. Denizi göreceksin.

– Eşyalarını bulaşıktan sonra hazırlarız. Daha vaktimiz var, diye ekledi Élodie.

Olivier'ye sarıldılar. O kadar genç, o kadar güçsüz ve hayattan öylesine korkan insanlardı ki ikisi birden ağlamaya başladı. Olivier kımıldamadı. Söylemesi gereken kelimeleri, cümleleri fısıldayan, bir ses vardı içinde; canının sıkıntısı yüzünden okunuyordu. Ama ağzını bıçak açmıyordu, dışardan gelen her şeye karşı kayıtsız bakıyordu, taş kesilmişti sanki; Virginie'nin gömüldüğü gün de tıpkı böyle olmuştu.

Ağlamıyordu. İçlerinde ağlamayan bir o vardı. Gözlerini dikmiş kâsenin dibindeki kiraz çekirdeklerine bakıyordu.

Labat sokağının üst başındaki sokak fenerlerinden biri, nedense, yanık kalmıştı. Güneş, gazın verdiği cılız aydınlığı bastırıyor, sadece kırmızı bir böceği andıran titrek ışığı farkediliyordu. Bu fenerin yanıbaşında toplanmışlardı; Jean'la Élodie dayıyla konuşuyorlar, biraz daha aşağıda duran Olivier ise söylenenlere kulak veriyordu.

– Haşarı olmasına haşarıdır ama belki de sizinle... Yani kötü olduğundan değil; aslında iyi bir çocuktur... Fakat çok yabanidir. Tabii, Virginie.. Evet, evet. Çok isterdik.. Siz zenginsiniz, aynı şey demek değil bu... O kadarı da fazla... Hadi canım.

Lambert sokağının köşesinde, lacivert üniformalı ve kasketli bir şoför arabanın karoserini parlatıyordu. Üzerinde Belle Jardinière yazılı ve içinde çocuğun elbiselerinin bulunduğu bir kutuyu biraz önce tiksine tiksine yerleştirmişti arabaya, Olivier okul çantasını elinden bırakmamıştı. Sahip olduğu tek şey buydu. Sımsıkı tutuyordu. Örümcek'in kitapları ve *Savorgnan de Brazza'nın Hayatı* vardı içinde.

Sokak bomboştu, derin bir sessizliğe gömülmüştü. Rengini solduran, binalarını yeknesak bir hale getiren, sanki cepheleri beyaz çarşaflarla kaplanmış gibi onlara bir hayalet görünüşü veren kızgın güneşin saldırısına uğruyordu sokak. Olivier, derdini içine atıp haftalarca dolaşmıştı bu sokakta, onun hoşuna

gitmek için sözlerden, jestlerden, rastlantılardan ve oyunlardan oluşan şenlikler düzenlemişti. İçindeki o hüzünlü konseri neşeli ezgilerle bezemişti sokak. Olivier çoğu insanların görmediği günlük hayatın bu sade görüntülerini ilerde hatırlayacaktı. Élodie'nin çamaşır leğenindeki soda parçacıklarının sesleri kulaklarında çınlıyordu hâlâ. Ne yapacağını bilemeyen Jean sigara almaya gitmiş ama elleri boş dönmüştü. Aslında, bir an uzaklaşmak için bir bahaneydi bu.

Büyükler konuşurken çocuk, kaçmak isteyen bir kedi gibi çevresine bakınmaktaydı şimdi. Aradığı, umut bağladığı şeyin ne olduğunu pek bilmiyordu. Belki bir olay, belki de dışardan yapılacak bir yardım bekliyordu. Biri çıkagelecek ve diyecekti ki, «Durun, bir yanlışlık var bu işte. Yanılıyorsunuz, o burada kalacak, çünkü...» Bougras'nın penceresinin camları daha tatlı bir ışığı yansıttılar mavimsi dörtgenlerle. Çıngıraklı bir çemberi itiyordu Riri. Bir köpek tembel tembel uzandı güneşe doğru. Olivier, Élodie'nin, Jean'ın, Dayı'nın neler konuştuklarını duymak istemiyordu bile. Başının üzerinde uçan bir sineğin vızıltısına karışan sözleri ve kelimeleri anlamlarını yitiriyorlardı. Tıpkı Virginie'nin cenaze törenine benziyordu bu, ama daha az kalabalıktı, Dayı ince pardösüsünü giymemişti. Koyu gri kruvaze bir elbise vardı üzerinde, siyah pabuçları ayna gibi parlıyordu. Uzun elleri iki yanına sarkıyor ve pudralı gibi duruyordu. Yüzük parmağının etine bir alyans gömülmüştü. Alt dudağı biraz sarkıktı. Hafif kambur olduğundan, yürürken kendi gücünden rahatsızlık duyan hantal br adama benziyordu. Olivier kendisine pek hafif gelen okul çantasının altında kavuşturmuştu ellerini. Arabanın kaportası üzerinde, kanatlarını ardına kadar açmış, kartal şeklinde bir radyatör kapağı görüyordu. Sokağın alt başındaki kaldırım taşları parlaktı. Daha uzakta, Custine sokağında, kaldırım taşları katranlı tahtalarla döşenmişti. Yağmurlu havalarda atlar kayıyor, bazen arabanın çifte okları arasına düşüyorlardı. O zaman onları kaldırabilmek için çekmek gerekiyordu.

– Gidiyoruz artık!

Dayı vedalaşmayı kısa kesmeye bakıyordu. Olivier çantasının dikiş yerinden sarkan ve rengi diğerlerinden daha açık olan bir ipliğe bakıyordu. Nicolet sokağındaki kunduracı ipliği kesmemişti. Olivier, bazen tahta gönyesini bu ipliğe bağlayarak eğlenirdi.

– Hadi hoşça kal. Uslu duracağına, bize mektup yazacağına söz ver bakayım. Söz mü? Uzun bir mektup ama.

Öpücükler yanaklarına kondu. Dayı, bir an önce evlerine dönmek isteyen gençlerin ellerini sıktı. Sonra Olivier'yi elinden tutup götürmek için eğildi. Elini çocuğun omuzuna koydu. Güneşte parlayan sarı saçlarına, aile hayatına karışacak sokak çocuğuna bakıyordu; nasıl duracağını, nasıl davranacağını bilmiyordu. Olivier'yi bir an önce karısına teslim etmek için sabırsızlanıyordu

O kadar uzun gelen birkaç metrelik kısacık yoldan inmeye başladılar. Bir an tuhafiye dükkânının önünde durdular. Bir Mayıs'tan beri Olivier bu dükkânın çevresinde dolanıp durmuştu. Görünmez, gizli, erişilmez bir Virginie, makasların, çekmecelerin, ipliklerin arasında yaşamakta devam ediyordu hâlâ. Olivier gittiği anda o da gerçekten ölecekti. Tuhafiye dükkânının orada öylece durduğuna, kendisini sokaktan ayırdıklarına bir türlü inanamıyordu. Hayır, sadece bir gezintiydi bu. Ya da tatile gidiyorlardı.

– Hadi gidelim artık, dedi Dayı. Yengen evde bekliyor bizi.

Albertine'in penceresi kapalıydı. Ellerini iri karnının üzerinde kavuşturup öyle uykusuna yatmış olsa gerekti. Arabaya binerken, Lucien'in radyosunu işitiyormuş gibi geldi Olivier'ye. Tam şoför kapıyı kapatacaktı ki başka hiç kimseninkine benzemeyen bir ses yerinden fırlattı Olivier'yi.

– Hey, durun yahu, bir dakika bekleyiverin!

Saçı sakalı birbirine karışmış güleç bir ihtiyar, eli belinde, topallaya topallaya geliyordu. Dayı onu dilenci zannederek elini yelek cebine attığı sırada Bougras kapıyı açtı ve Olivier'nin başını iri pençeleriyle tuttu.

– Ne yani! Eski dostlarla vedalaşmak yok mu? Hadi gel tokalaş şöyle.

Bougras'nın sesi biraz kısık çıkmıştı, her zamanki gibi değildi. Çocuğa «talihin açık olsun» ya da bu anlama gelecek bir şey söylemek istiyordu ama üç kere gözünü kırptı ve «her şey iyi gidecek, inan bana» demek istercesine başını salladı.

– Hoşça kal Bougras! diye mırıldandı Olivier.

Ayrı dünyaların insanları olmalarına rağmen, Dayı ile Bougras dostça baktılar birbirlerine. Sonra Olivier, avucuna dostunun bir şey sıkıştırdığını hissetti. Bir yüzüktü bu. Bir tek yirmi metelik yetmişti bu yüzüğü yapmak için.

– Ah Bougras, Bougras!

Arabanın kapısı kapandı. Dayının bir işaretiyle şoför arabayı hareket ettirdi. Olivier arka cama döndü Bougras'yı görmek için; Bougras'yı ve bütün sokağı.

Olivier şövalye yüzüğü sol elinde sıkıyor, sağ eliyle de okul çantasının sarkan ipliğine asılıyordu. Gittikçe küçülüyordu Bougras. Sokak da. *Sokak*...

Arabanın içinde hafif bir çıtırtı oldu: Olivier'nin tuttuğu ip kopmuştu.

— SON —

ROBERT SABATIER

İsveç Kibritleri*

ROMAN

Türkçesi: Orhan Suda

İsveç Kibritleri, Olivier'nin (aslında, Robert Sabatier'nin) çocukluk yıllarının ve o dönem Paris'inin, yetim Olivier ile anarşist ruhlu Bougras arasındaki dostluğun unutulmaz öyküsü. Geçmiş zamana, sokaklar diyarına, sevinçlerle, kederlerle sarmaş dolaş, gözkamaştırıcı, benzersiz bir yolculuk. Okunduktan sonra da etkisi, büyüsü devam eden, insan sıcaklığı ile sarmalanmış bir sokaktan başlıyor bu yolculuk.

Gözkamaştırıcıydı sokağım.

Yıllar akıp geçti. Bir hayli şey öğrendim, başka ışıklar gördüm; bitkilere olduğu kadar insanlara da gerekli aydınlığın göklere, güneşlere ve denizlere göre değişen eşsiz renklerini bir bir saydım. Ama hiçbir şey, ne doğa, ne de kitaplar, sokağımdaki güneşin o amansız, o değişmez beyazlığı kadar yer etmedi anılarımda.

*SEL YAYINCILIK